SEYTEK

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI · THE SAYAKBAY KARALAEV VARIANT

TÜRKÇE METİN · İNGİLİZCE EDEBÎ ÇEVİRİ
TURKISH TEXT · ENGLISH LITERARY TRANSLATION

CİLT VIII · SÖNEN KASIRGA VE AK SAKALIN DUASI

SEYTEK

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI

Türkçe metni ve İngilizce edebî çevirisiyle karşılıklı iki sütun hâlinde
With the Turkish text and its English literary translation in facing columns

CİLT VIII

Bölüm 1 · Mızrak Ucunda Sönen Kasırga
Bölüm 2 · Ak Sakalın Duası, Altın Tahtın Varisi
Bölüm 3 · Kaf Dağı'ndan Esen Sevda Yeli

Bu kitaptaki metin, telif korumasına tabi olmayan halk edebiyatı (folklor) niteliğindeki destan mısralarından ibarettir.

Kaynak baskı: «Сейтек» эпосу — Саякбай Каралаевдин айтымында. «Turar» Yayınevi, Bişkek (haz. A. Jaynakova; genel red. A. Akmataliev). Kaynak baskının telifli editoryal katmanları — ön söz ve son söz, bilimsel açıklamalar, sözlük bölümü ve Theodor Herzen'in illüstrasyonları — bu yayına alınmamıştır.

Türkçe edebî çeviri, İngilizce edebî çeviri, ön söz, bölüm özetleri, kapak ve iç tasarım bu yayın için özgün olarak üretilmiştir. Bu baskı, Türkçe metni ve İngilizce edebî çevirisini karşılıklı sütunlar hâlinde sunan iki dilli baskıdır. © Gazâ'nın Neferi, 2026. Kaynak gösterimi, folklor eserlerinin kullanımına ilişkin dürüst uygulama gereğince yapılmıştır.

Bu cilt, üçlemenin yaklaşık 90.000 mısralık «Seytek» bölümünün 72.563–82.946 mısralarını kapsar.

ÖN SÖZ

Semetey sır oldu; ama soy tükenmedi. Düşman otağında, ustura gölgesinde doğan bir çocuk, üçlemenin son sözünü söylemek için büyüdü: Seytek. «Seytek», öksüzlüğün, sabrın ve geri alınan yurdun destanıdır; Manas'ın ocağına üçüncü kez düşen közün yeniden aleve dönüşüdür.

Sayakbay Karalaev'in dilinden yazıya geçirilen bu varyantta hikâye, Kıyaz'ın elindeki tutsak Ayçürök'ün doğurduğu bebeğin ölümden kıl payı kurtuluşuyla açılır. Kürek kemikleri oyulmuş Külçoro'nun kulluk yılları, on üç yaşında soyunu öğrenen Seytek'in ilk öcü, Kanıkey ile Bakay'ın gözyaşıyla ödenen bedeli, kara mağarada büyülenmiş Semetey'in dile gelişi ve Celmoguz oğlu Sarıbay'a karşı verilen son büyük savaş — hepsi, dişi arslan Kuyalı'nın mızrağıyla taçlanan bir kurtuluşa doğru akar.

Bu dizide Karalaev varyantının «Seytek» bölümünü, Kırgızca aslının Latin yazımı ve satır satır Türkçe edebî çevirisiyle karşılıklı sütunlar hâlinde sunuyoruz. Transliterasyonda Türk okurunun gözüne yatkın bir yazım benimsendi; çeviride ise mısra bütünlüğü korunarak destanın epik sesi Türkçede yeniden kuruldu. Her bölümün başında iki paragraflık bir özet ve okuru bekleyen olayları toplayan kısa bilgi kutuları yer alıyor.

Ata göçtü, oğul kaldı; söz sustu, destan kaldı.

Gazâ'nın Neferi
Antalya, 2026

PREFACE

Semetey vanished into mystery; but the line was not extinguished. A child born in the enemy's tent, under the shadow of the razor, grew up to speak the trilogy's final word: Seytek. «Seytek» is the epic of orphanhood, of patience, and of the homeland won back; it is the ember fallen for the third time upon the hearth of Manas, turning once more to flame.

In this variant, taken down from the lips of Sayakbay Karalaev, the story opens with the hair's-breadth rescue from death of the infant borne by Ayçürök, held captive in Kıyaz's hands. The years of bondage of Külçoro, his shoulder-blades gouged; the first vengeance of Seytek, who learns his lineage at thirteen; the price paid in the tears of Kanıkey and Bakay; the bewitched Semetey brought back to speech in the black cavern; and the last great war against Sarıbay son of Celmoguz — all of it flows toward a deliverance crowned by the lance of the lioness Kuyalı.

In this bilingual edition we present the «Seytek» portion of the Karalaev variant with the Turkish literary translation and its English literary rendering in facing columns, verse against verse. The English preserves the integrity of each line and rebuilds the epic voice anew, keeping proper names in their original spelling and the formulaic refrains as living repetitions. At the head of each chapter stand a two-paragraph summary and brief fact-boxes gathering the events that await the reader.

The father passed on, the son remained; the word fell silent, the epic remained.

Gazâ'nın Neferi
Antalya, 2026

KİTABIN PLANI

I	Mızrak Ucunda Sönen Kasırga	Cilt VIII — bu ciltte
2	Ak Sakalın Duası, Altın Tahtın Varisi	Cilt VIII — bu ciltte
3	Kaf Dağı'ndan Esen Sevda Yeli	Cilt VIII — bu ciltte

BİRİNCİ BÖLÜM

Mızrak Ucunda Sönen Kasırga

Talas'ın taşlı vadisinde gökler kararır: çocuk yaştaki Seytek, önüne çıkan hanları biçip geçen yalmavuz oğlu Sarıbay ile yüz yüze gelir. Mızraklar paramparça olur, zırhlar dilim dilim sökülür; atası Manas'ın ruhu, Almambet ile Çubak ve kırk yiğit görünmez bir ordu gibi çocuğun yanında saf tutar. Böylesi bir yürek karşısında afallayan Sarıbay yedi gün mühlet diler, alp uykusuna yatar; ama uyanınca içindeki zehir yeniden kaynar ve gözcülerin davulu, kudurmuş bahadırın teke tek meydana döndüğünü bütün yurda haykırır.

Yaralı Seytek halkına derdini döktüğünde, umulmadık bir aslan öne çıkar: Kayıpçal'ın pehlivan kızı Kuyalı. Manas'tan miras kalan Karasaat sırlı mızrağı kuşanan kız, "kancık" diye aşağılayan domuzla günlerce ölçüşür; sonunda ciğerine sapladığı mızrağın ucunda Sarıbay'ı yem torbası gibi havaya kaldırır. Doksan pehlivan kâfirin gövdesini doğrayıp ateşe verir, külü göğe savrulur. Yurt ferahlar, toylar kurulur; fakat şenliğin kıyısında, sakalı kuğu gibi ağarmış koca Bakay'ın hüzünlü duası, bir devrin kapanmakta olduğunu sezdirir.

KÜNYE — KEY FACTS

- Seytek ile Sarıbay'ın teke tek vuruşmasında Kulansur ile Tookızıl adlı tulparlar karşı karşıya gelir; mızraklar, baltalar ve kılıçlar parçalanana dek dövüşürler (seg288).
- Manas, Almambet ve Çubak'ın ruhları ile Kıdır (Hızır) divane, savaşta Seytek'i eteğinden tutup koruyan görünmez yoldaşlar olarak anlatılır (seg288).
- Yenişemeyen Sarıbay, Seytek'ten yedi gün mühlet ister; altı gün alp uykusuna yatıp Tookızıl'ı dinlendirdikten sonra yeniden gazaya kuşanır (seg288).
- Kayıpçal'ın kızı Kuyalı, Celcetpes küheylanına binen, evliyalardan icazet almış bir kadın pehlivandır ve Sarıbay'a ilk ağır mızrak yarasını o vurur (seg289).
- Seytek, topal usta Bölökbay'ın çeliğe zehir vererek döğdüğü, Manas'tan miras Karasaat sırlı mızrağı Kuyalı'ya armağan eder (seg289–290).
- Kuyalı, Sarıbay'ı mızrağının ucunda diri diri havaya kaldırır; doksan pehlivan kâfiri doğrayıp yakar, külü göğe savrulur ve yurt Sarıbay belasından kurtulup toy eder (seg291).

TÜRKÇE METİN	ENGLISH TRANSLATION
Öfkesini döküp haykırarak,	*Pouring out his fury, bellowing,*
"Nerede!" diye nara atarak,	*"Where is he!" he roared his war-cry,*
Şiddetli öfkesi taşarak,	*His violent wrath overflowing,*
Kara kayalı dağ gibi görünerek,	*Looming like a mountain of black crag,*
Bahadırmış Sarıbay,	*A batyr indeed was Sarıbay,*
Kapıştığı hizmet işte böyleydi.	*Such was the service he grappled in.*
Gözler kararıp gürültü koptu,	*Eyes went dark and a din broke out,*
Görsen kavga uğultuya döndü.	*See how the fight turned to a roaring howl.*
Çocuk Seytek, er bozkurt,	*The child Seytek, the grey-wolf hero,*
Sarıbay karşısına dikilince,	*When he stood to face Sarıbay,*
Şiddetli kırgın kopardığında,	*When the fierce slaughter broke loose,*
Oktan önce yetişecekken,	*About to arrive before the arrow,*
Eriştiği yeri ölçüp biçerek,	*Measuring and gauging the place he reached,*
Çocuğa vurup geçecekken,	*About to strike the child and pass,*
"Düşmana çattım,	*"I have clashed with the foe,*
Sonunu Tanrı onara!" diye,	*May God mend the end of it!" he said,*
"Atam Manas, koru!" diye,	*"My forefather Manas, protect me!" he said,*
Heybetlenen harama,	*At the haram swelling with menace,*
Önüne çıkanı çiğneyen,	*Who tramples all that comes before him,*
Er Sarıbay domuzuna,	*At that swine Er Sarıbay,*
Er bozkurdun soyu,	*The scion of the grey-wolf line*
Kulansur'un ağzını çevirmişti.	*Had turned Kulansur's muzzle to face him.*
Babasından oğlu,	*From the father, the son,*
Afallayıp şaşırmayan,	*Never dazed, never bewildered,*
Neslinden soyu,	*From his lineage, his stock,*
Asla düşmandan çekinmeyen,	*Never once shrinking from the foe,*
Bel verip kaçmayan,	*Never bending his back to flee,*
"Ölürüm" diye düşünmeyen,	*Never thinking "I shall die,"*
Yiğitliğini kimseye kaptırmayan.	*Yielding his valor to no man.*
Kara bozkurt, namlı aslan,	*The black grey-wolf, the famed lion,*
Bileği kat kat kum ile,	*His wrist ringed fold on fold with sand,*
Çarpıştığı yer orasıydı.	*That was the place where he clashed.*
Ölçüp çenesine vurdu,	*He measured and struck at the jaw,*
"Memenin alt kıyısı," diye,	*"The lower rim of the breast," he said,*

"Ciğerin tam kendisi," diye,
"Ölçülü yerin ta kendisi," diye,
Sarıbay mızrak uzattı şimdi.
"Tam çenesinin başı," diye,
"Tam yüreğin kendisi," diye,
"Ölçüsünün ta kendisi," diye,

"Höykürüp duran domuzun,
Ölüp gideceği an bu," diye,
Ölçüyü ölçüp denk getirdi.
Öfkelenen kâfiri,
Halk kurutan bahadırı,
Çocuk yetişip vurdu.
İki mızrak denk değip,
İki mızrak değdikten sonra,
Paramparça olup dağılarak,
Alaçık kadar kıymıklar,
Gökyüzüne uçtu vızlayarak.
Dikkat edip gören can,
İkisi yüz yüze dururken,
Sıra sıra mızrağı,
Birbirine vurduklarında,
Halk canından umut kesip,
Ok geçmez zırh yarılıp,
Kulansur ile Tookızıl,
Ayakları yere gömülüp,
Yüzleşen erlerin,
Yiğitliği görünüp,
"Manas!" deyip mızrak vurduklarında,

Beş karış yer yarılıp,
Bastığı yeri çiğneyip,
Kulansur'u azarlayıp,
Öfkesini saldı çırpınarak,
Bu yalmavuz er zavallı,
Tookızıl'a darılıp.
Geyik gibi boynunu büktü,
Kulansur kalkamaz olmuştu,
Küheylanmış Tookızıl,

"The very liver itself," he said,
"The very measured mark itself," he said,
Now Sarıbay thrust out his lance.
"The very crown of the jaw," he said,
"The very heart itself," he said,
"The very mark of its measure," he said,

"For the bellowing swine,
This is the hour he dies," he said,
He took the measure and matched it true.
The raging infidel,
The batyr who withered whole peoples,
The child reached him and struck.
Two lances met point to point,
And after the two lances touched,
Shattering to pieces, scattering,
Splinters big as a herdsman's tent
Flew whirring up into the sky.
Any soul who watched with care —
While the two stood face to face,
When rank on rank of lances
They drove against each other,
The people despaired of their lives,
The arrow-proof mail was riven,
Kulansur and Tookızıl,
Their hooves sank deep into the earth,
Of the warriors face to face
The valor stood revealed,
When crying "Manas!" they struck with lances,
The ground split five spans deep,
Trampling the place he stood,
Berating Kulansur,
He loosed his fury, thrashing,
That yalmavuz wretch of a warrior,
Venting his spite on Tookızıl.
Like a deer he bowed his neck,
Kulansur could not rise again,
A true courser was Tookızıl,

Sıçrayıp yerden kalkıverdi.
At altta kalınca,
Yalmavuz oğlu Sarıbay,
Dövüşmeden durur mu?
Uçurum gibi ağzı açılıp,
Gemden yanan kor,
Ürküp sıçrayıp saçılıp,
Yiğitliği çetin görünüp,
Kederlenip yanıp yakılıp,

He sprang and leapt up from the ground.
When the horse was pinned beneath,
Sarıbay, the yalmavuz's son,
Would he stand there and not fight?
His mouth gaped open like a chasm,
Embers burning from the bit
Startled, leapt and scattered wide,
His valor showing grim and hard,
Grieving, burning, lamenting,

Kederlenmesinin sebebi:
O Sarıbay olalı,
Kimseye dönüp bakmamış,
Karşısına kul varmamış,
Kula nazar salmamıştı.
Hiç kimse mızrak uzatmamış,
Âleme boyun bükmemiş,
Hiç kimse göz dikmemiş,
O kudurmuş domuza,
Kement çevirecek kalmamıştı.
Kapışıp hanlar ölmüş,
Çarpışan hanların hepsi ölmüş,
Yamanlık taslayan er ölmüş,
"Kapışırım" diyen aslan ölmüştü.
Çetin kavgayı başlatan,
Namı büyük, zehri güçlü,
Önüne çıkanı düz eden,
Öfkesini görsen umudu kes.
İşte o gün kudurmuşun,
Niyeti fena bozulup,
Öfkeye tutulup,
Aziz canı esirgemeden,
Hiddetlenip haykırıp,
Heybetlenip bağırıp,
Gökyüzünü savurup,
Hışımlanıp cini kaynayıp,
Deliye dönüp diş gıcırdatıp,
Sataşan erin çilesi kaynayıp,

The cause of his grieving was this:
Since he had become Sarıbay,
He had never turned to look at any man,
No slave had come to stand against him,
He had cast no glance upon a slave.
No one had ever thrust a lance at him,
He had bowed his neck to no world,
No one had ever fixed an eye on him,
Against that rabid swine
None remained to whirl a lasso.
Khans who grappled him had died,
All the khans who clashed had died,
The warrior who flaunted menace died,
The lion who said "I'll grapple" died.
Starter of the grimmest brawls,
Great of name and strong of venom,
Flattening all that came before him,
See his fury and abandon hope.
That very day the rabid one,
His intent turned foul and rotten,
Seized and gripped by rage,
Sparing not his precious life,
Storming with fury, shrieking,
Swelling with menace, bellowing,
Hurling the very sky about,
Raging, his demon seething,
Turned mad, grinding his teeth,
The torment of the assailing warrior seething,

Tüyleri kabarıp yüzü değişip,
Tüketici sureti görünüp,
İşte o zaman Sarıbay,
Bahadır Seytek er ile,
Can esirgemeden vuruşup,
Kıpkızıl kana bulanıp,
Mızraklaşıp dikilip,
Tüfek atıp, yay çekip,
Ete kemiğe vuruşup,
Baltalaşıp saldırışıp,
Balta kırılıp parçalanıp,
Sapı elde kalmıştı.

His hair bristling, his face transformed,
His all-devouring visage showing,
It was then that Sarıbay,
With the batyr, the warrior Seytek,
Fought on without sparing life,
Drenched in crimson blood,
Rearing up, lance against lance,
Firing muskets, drawing bows,
Striking into flesh and bone,
Assailing each other with axes,
The axes broke and shattered,
Only the hafts left in their hands.

Kılıç ile vuruşup,
Kılıç kırılıp paralanıp,
Kabza kupkuru kalmıştı.
Karşı karşıya dikilip,
Şapır şupur dövüşüp,
Kanları büsbütün tutuşup,
Kandagay ile ok geçmez,
Kalmadan hepsi didik didik,
Kayış gibi dilim dilim bölünüp,
Tüm dermanları sökülüp,
Kaburgalar kat kat sökülüp,
Çetin, müşkül, büyük kavga,
Geriye hiçbir hasret kalmadı.
Güreşe tutuşup deviremeden,
Er Seytek'i yenemeden.
Seytek'in hâli işte böyle.
Bahadırlığı bambaşka,
Çocuğun sureti bir başka,
Soyu bozkurt, seçkin yaman.
Sarıbay zehrini saçtığında,
Haykırışla mızrak vurup,
Her bir balta çaldığında,
Şay pirlerin koruduğu şahinin,
Horoz gibi dimdik aziz aslanın,
Yerinden oynamayan aziz erin,

They struck each other with swords,
The swords broke and split apart,
The hilts were left bone-dry.
Standing square, face to face,
Battering in a wild melee,
Their bloods wholly ablaze,
Kandagay breeches and arrow-proof mail,
Nothing left, all torn to shreds,
Split in strips like rawhide thongs,
All their strength ripped away,
Ribs wrenched loose fold on fold,
A grim, grievous, mighty brawl,
No longing was left behind.
Grappling, yet unable to throw him down,
Unable to defeat Er Seytek.
Such was the state of Seytek.
His valor of another order,
The child's visage something other,
His stock the grey-wolf, choice and fierce.
When Sarıbay scattered his venom,
Striking with lance amid war-cries,
At every stroke of the axe,
The falcon guarded by the Şay saints,
The holy lion, rooster-straight and proud,
The holy warrior never budged from his place —

Babasından atası,
Nasıl koruduğuna bir bak.
Adı Kıdır divane,
Yâr olup yardım eder, baksana,
Koruyanları tam dokuz,
Sarıbay kanını döktüğünde,
Koruyup gelip girmişti,
Kara benekli kaplan,
Yanı başından atılıp,
Çolak bozkurt aslan,
Karşısından davranıp,
Elin önünde boz kaplan,
Halkımda böyle can olmaz,
Birlikte savaş etmişti.
Bahadırı perişan edip,

From his father, his forefather,
Behold how he was guarded.
Kıdır the ecstatic by name,
Befriends and gives his aid, behold,
His guardians a full nine,
When Sarıbay was shedding blood,
Guarding him, they came and entered,
The black-speckled tiger
Hurtling from beside him,
The maimed grey-wolf lion
Moving up to face him,
Before his hand the grey tiger —
No such soul exists among my people —
Together they had made war.
Battering the batyr to ruin,

O Sarıbay bahadırın,
Çetin çarpışmasını,
Eriştirmeden karşılayıp durmuştu.
Sağ yanından kırk adam,
O Sarıbay kâfirine,
Sıra sıra mızrak uzatmıştı.
Han Almambet, Çubak var,
Yüce ruhlar olup,
Bahadır Seytek çocuğa,
Destek olup durmuştu.
"Tut, yavrum, tut!" diye,
"Sağ bırakma, bitir işini!" diye,

"Bahadırlık taslayan haramın,
Eşek gibi karnını ez!" diye,
"İki gözünü deş!" diye,
"Böğüren haramı,
Devirip yere çal!" diye,

"Kaburgasını, sırtını,
Çatır çutur sök!" diye,

Of that batyr Sarıbay
The grievous onslaught
They met and held it off before it landed.
On his right flank forty men
At that infidel Sarıbay
Had thrust their lances rank on rank.
Khan Almambet and Çubak are there,
Become exalted spirits,
For the batyr child Seytek
They stood and gave their aid.
"Seize him, my child, seize him!" they cried,
"Leave him not alive, finish the work!" they cried,
"Of the haram who flaunts his valor,
Crush the belly like an ass's!" they cried,
"Gouge out both his eyes!" they cried,
"The bellowing haram —
Topple him, dash him to the ground!" they cried,
"His ribs and his backbone,
Rip them out with a splintering crack!" they cried,

"Tulum gibi kanını dök!" diye.

"Domuzun nesi var nesi yoksa,
Boylu boyunca ser!" diye,
"Kötü dalını sıyırıp,
Deccal'ın canını dindirip,
İki gözünü oyun,
Bir yolda göz bebeğiysen,
Yakalayıp boğazlayın,
Tırnağına dek kırıp geçirip,
Han ecelini eriştirip,
Beyin çaresini tüketip,
Kudurmuş cinini kovun,
Hesabını iyice görün.
Aceleye kapılmadan sür!" diye,
"Kıpırdatmadan mıhla!" diye,
Çeliği kana suladılar,
Çetin çaresini bulmaya,
Kudurmuşmuş kurnaz domuz,
Almambet, Çubak, kırk adam,
Haykırıp ses salmışlar,
Öbür dünyaya göçen adamlar,

Aslan Seytek çocuğa,
Yoldaş olup kalmışlar,
Bunun çoğu yalan, çoğu gerçek,
Görüp gelen kişi yok,
Yarısı uydurma, yarısı gerçek,
Yaradan'ın kendisi bilmezse,
Yanından gelen kişi yok.
Atalarınızın destanını,
Söylemeden bıraksak olur mu?
Destan yaman koşuk oldu,
O kaybolup giden bahadırın,
Müşkülünü yine söyleyelim,
Er Sarıbay kâfirinin,
Vurduğu mızrak geçmiştir,
Âleme gücü yetmiştir,
Güreşen canı ezmiştir,

"Spill his blood like a leather flask!" they cried.
"Whatever the swine has and has not,
Lay it all out full length!" they cried,
"Strip away his evil branch,
Still the life of the Deccal,
Gouge out both his eyes,
If you be the eye's own pupil on one path,
Seize him and cut his throat,
Break him down to the very nail,
Bring the khan his appointed death,
Exhaust the bey of every remedy,
Drive out his rabid demon,
Settle his account in full.
Drive on without rash haste!" they cried,
"Nail him fast, unmoving!" they cried,
They quenched the steel in blood,
To find the grim remedy
For the rabid, cunning swine,
Almambet, Çubak, the forty men
Cried out and raised their voices,
Men who had passed to the other world,

For the lion child Seytek
They had remained as comrades.
Much of this is lie, and much is true,
No one has seen it and returned,
Half is invention, half is true,
If the Creator Himself knows not,
No one has come back from His side.
The epic of your forefathers —
Could we leave it untold, unsung?
The epic became a fearsome song,
Of that batyr who was lost,
Let us tell his hardship once again.
Of Er Sarıbay the infidel
The lance he struck has pierced through,
His strength has mastered the world,
He has crushed every soul that wrestled,

72780	Gücü dolup taşmıştır,	*His power has filled and overflowed,*
	Ay-âlemin tamamını,	*The whole of the moonlit world*
	Hiddetlenip basmıştır,	*He has trampled in his wrath.*
	Almambet'in Külçoro'su,	*Almambet's own Külçoro,*
	Dünkü geçen savaşta,	*In the battle passed but yesterday,*
	Yedi gün boyu dalıp,	*Plunging in for seven days,*
	Yedi yerinden yara yiyip,	*Wounded in seven places,*
	Ölür ölmez bir canla,	*With a life at the brink of death,*
	Ciğeri sarsılmış hâlle,	*His liver shaken to the core,*
	Göğse sığmaz kaygı var,	*A grief too great for the breast to hold,*
72790	Çok yerinde yara var.	*Wounds in many a place.*
	Bağrına saplanan mızrağı,	*The lance embedded in his breast —*
	Tutup başını kopardığında,	*When he gripped and tore its head away,*
	Masmavi yelesini savurduğunda,	*When he tossed his deep-blue mane,*
	Kulansur ile kovalaşan,	*The one who raced with Kulansur,*
	Kök Saykal'ın altındaki,	*The one beneath Kök Saykal —*
	Tulparla kardeşti.	*Was brother to that tulpar.*
	Kalabalık ordu kora tutulup,	*The massed host was raked with embers,*
	Şay'ın koruduğu Külçoro,	*Külçoro, guarded by the Şay,*
	Ecelden güçbela kurtulmuştu.	*Had barely escaped his death.*
72800	Kalabalık Kırgız var olup,	*The teeming Kirghiz in their numbers,*
	Karaltıya doğru kızışıp,	*Blazing toward the dark silhouette,*
	Bundan önce Sarıbay'ın,	*Before this time Sarıbay's*
	Heybetlisi bilinip,	*Dread majesty was known,*
	Halk canından umut kesip,	*The people despaired of their lives,*
	İşte o zaman Manas'ın,	*It was then that Manas —*
	Görene gönül bölünüp,	*The heart of all who saw him breaking,*
	Gök Soñ-Köl gibi görünüp,	*Appearing like the blue Soñ-Köl,*
	Heybeti canları şaşırtıp,	*His majesty astounding every soul,*
	Altındaki Kula atını,	*The Kula horse beneath him*
72810	Salına salına yürütüp,	*Pacing with a stately sway,*
	Düpedüz gönül bölünüp,	*The heart utterly breaking,*
	Piri diri aslan,	*The lion whose patron saint yet lives,*
	Altı aslanın küçüğü,	*The youngest of the six lions,*
	Yaradan Tanrı'nın kulu,	*Servant of the Creator God,*
	Düpedüz gönül bölünüp,	*The heart utterly breaking,*
	Diriymiş gibi göze görünüp,	*Appearing to the eye as if alive,*
	Adı Kıdır divane,	*Kıdır the ecstatic by name*

Yardıma koşup öne düşüp,
Salınan Kula atını,
On iki soylu bey yedekleyip,
Görene gönül bölünüp,
Gök yalçın bel gibi görünüp,
Adamın sureti işte böyle.
Gökle bir görünüp,
Sağlığındaki gibi görünüp,
Altın ile gümüşün,
Lehimi gibi görünüp,
Ayın ile gününün,
Ta kendisi gibi görünüp,
Dikkatle baksan, bu şaşılası,
Ağzı açık dar boğazın,
Çıkıntısından geçecek gibi.
Türlü heybeti sarp yamaç gibi,
Sarıbay şöyle dursun, âlemi,
Kapışmaya gelse yenecek gibi.
Bindiği atı Akkula,
Yay gibi tulpar Akkula,
Opol Dağı gibi Manas kurulup,
Gök çıkıntı gibi heybetli duran,
Ruhu diri atanın,
Yoldaş olup heybetle,
Sağ yanında durması,
Yıkıp geçecek görkemi,

Rushing to aid, taking the lead,
His swaying Kula horse
Led on the rein by twelve highborn beys,
The heart of all who saw him breaking,
Looming like a sheer blue ridge —
Such is the visage of the man.
Appearing one with the sky,
Appearing as in the days of his health,
Like the solder that binds
The gold unto the silver,
Like the very moon of it
And the very sun, appearing so,
Look close — a thing of wonder,
Through the jut of the gaping narrow gorge
He seems about to pass.
His manifold majesty like a sheer slope,
Sarıbay aside — the whole world,
Should it come to grapple, he would conquer.
The horse he rode, Akkula,
The bow-taut tulpar Akkula,
Manas throned like Mount Opol,
Standing in majesty like a blue crag,
Of the forefather whose spirit lives,
As comrade, in his majesty,
His standing at the right hand,
His splendor that would smash and pass —

Görene şaşılası işte böyle.
Atası Manas, o yaman,
"Yavruma sağlam dursun!" diye,
Gür sesle söyleyip ün salıp,
Sırığı alıp el atıp,
Koltuğundan desteklemiş,
Bozulanını onarmış.
Kopanını ulamış,
Saçılanını toplamış.
"Ruh, yoldaş ol!" diye,
Sarıbay'ı sermeyi dilemiş.
"Öz atamın ruhu,

A wonder to all who saw, even so.
His forefather Manas, that fierce one,
"Let my young one stand firm!" he cried,
Speaking in a thunderous voice, renowned,
Taking up the pole, reaching out his hand,
He braced him underneath the arm,
What was broken he repaired.
What was severed he rejoined,
What was scattered he gathered in.
"Spirit, be his comrade!" he said,
He wished Sarıbay laid out full length.
"May the spirit of my own forefather

Hunhar oğlu püskürtsün!" diye,
"Ruhun beş pençesini,
Yiğitlik taslayan domuzun,
Böğrüne batırsın!" diye,
Görene gönül bölünüp,
Bozkurt Manas kaplan,
Bahadır Seytek çocuğa,
Tuğu gibi görünüp.
"Sür, yavrum, sür!" diye,
"Şu kulu yakala!" diye,
"Heybetle canını çıkar!" diye,
Ecelden sağ bırakmaz o,
"Mızrağını kana sula!" diye,
Maral başta, kırk kişi,
Karşısında haykırıp,
Baksan kaplan olmuşlar.
Aslan ağzını açmış,
Er atam Manas'ın ruhu,
Seytek'i eteğinden tutup,
Bırakmadan koruyup durmuş.
Çarpışmaya gelince kaygı çekme,
Bununla er Seytek,
Çetin kavga koparmış.
Tanrı yüzünü göstermesin,
Çam mızraklar tokuşup,
Seytek ile Sarıbay,
Kaçmadan durup dürtüşüp,
Yer bozulup yarılıp,

Rout the bloodthirsty son!" he said,
"May the spirit's five talons
Sink into the flank
Of the swine who flaunts his valor!" he said,
The heart of all who saw him breaking,
Grey-wolf Manas, the tiger,
For the batyr child Seytek
Appearing like his battle-standard.
"Drive on, my child, drive on!" he cried,
"Seize hold of that slave!" he cried,
"Tear out his life with majesty!" he cried,
He leaves none alive from doom,
"Quench your lance in blood!" he cried,
Maral at their head, the forty men
Cried out before him, facing,
Behold them — they had become tigers.
The lion opened wide his mouth,
The spirit of my warrior forefather Manas
Held Seytek fast by the hem
And guarded him without letting go.
When it comes to combat, harbor no fear —
With this did Er Seytek
Break loose a grievous fight.
May God never show its face —
Pine-shaft lances clashing,
Seytek and Sarıbay,
Standing without flight, thrusting,
The earth churned up and split,

Görenlerin hepsi donakalıp,
Koyunlarına ağzına dek kan dolup,
Sertleşip çarpışıp,
Karşı karşıya mızraklaşıp,
Diz dize gelip,
Yakadan tutup çekiştirip,
Sırası gelince bozkurtlar,
Yumrukla vuruşup.
Kavga döğüş ardından,
Yakınlaşıp görenler,

All who watched frozen in their places,
Their bosoms filled to the mouth with blood,
Hardening, clashing,
Lance against lance, face to face,
Coming knee to knee,
Gripping collars, wrenching,
And when their turn came, the grey-wolves
Battered each other with fists.
After the brawl and the beating,
Those who drew near and watched —

İyice canlarını esirgemeden,
Yakalaşıp çekişip,
Kürkler kopup lime lime,
Bedenlerin hepsi paramparça,
Her vuruştukları yerden,
Avuçlara pençe pençe et dolup,
Koç misali toslaşıp,
Yakadan kavrayıp çekiştirip.
Kavga fena kızışıp,
Taban tabana çekişip,
Sonra yine yiğitler,
Avuçlarına tükürüp kapışıp,
Mızrak, kılıç, aybalta,
Tümden kırılıp gidip,
Şaşılasıyı görürsen bundan gör,
Ulu kavga uğuldayıp,
Pek şaşılası gürültü kopup,
Sarıbay ile er Seytek,
Karşı karşıya mızraklaşıp,
Pehlivanların gücünü gör,
Tookızıl ile Kulansur,
Hayvandan üstün tulpardır.
Ulu kargaşa, büyük kavga,
Yüzleştiklerinde dürtüşüp,
Kürkler cayır cayır sökülüp,
Sinek gibi canlar sıkışıp,
Kan şarıl şarıl yutulup,
En aziz, en değerli baş,
Mızraktan böylesine sıkışıp,
Fena kavga olmuştu.

Sparing their lives not at all,
Grappling, wrenching at each other,
Fur-coats torn away in tatters,
Their bodies all in pieces,
From every place they struck each other
Palms filled up with fistfuls of flesh,
Ramming like butting rams,
Seizing collars, wrenching hard.
The fight flared foul and fierce,
Straining sole against sole,
And then again the stalwarts,
Spitting in their palms, grappled anew,
Lance and sword and moon-axe
All broken utterly and gone,
If you would see a wonder, see it here,
The great brawl howling on,
A most astonishing din broke out,
Sarıbay and Er Seytek
Lance against lance, face to face,
Behold the strength of the strongmen,
Tookızıl and Kulansur,
Tulpars beyond all beasts.
Great tumult, mighty brawl,
Thrusting when they came face to face,
Fur-coats ripped with a rending crack,
Lives squeezed tight as flies,
Blood gulped down in gushing streams,
The most holy, most precious head
So hard pressed by the lance —
A foul fight it had become.

Gözler kararıp fıldır fıldır,
Hizmet eden bahadır ordu,
Doğrulamadan yığılıp,
Yeniden başlayıp dikilip,
Dinmeksizin dövüşüp,
Burunların hepsi buğu olup,
Sırtları belden ter içinde kalıp,
Beller büsbütün bükülüp,

Eyes darkening, spinning, rolling,
The batyr host that gave their service
Collapsing before they could straighten,
Rising, standing to begin anew,
Fighting on without cease,
Every nostril turned to steam,
Backs drenched in sweat from the waist,
Waists utterly bent and buckled,

Gözler kararıp yuvalarından fırlayıp,
Birbirini kovalayıp,
Önlerine düşeni,
Ner buğrası gibi çiğneyip,
Döğüşün hâli işte böyle.
Gündüzünde soluklanmadan,
Gece girince uyku almadan,

Yan gelip yatıp dinlenmeden,
Yatıp uykuya kanmadan,
Dinmek bilmeden dövüşüp,
Yaradan Tanrı büyük sebep,
Kim görmüş böylesi bir işi,
İnsanlar çığrışıp kaygılanıp,
Kapıştıklarında kara yer,
Sertliğinden ayrılıp,
Seytek ile Sarıbay'ın,
Yiğitliği bilinip,
Ok geçmez zırh, örme kürk,
Kat katından ayrılıp,
Çetin oldu büyük kavga,
Baksan böylesine görünüp,
Tookızıl ile Kulansur,
Kıpkızıl kana boyanıp,
Bütün bedenleriyle hepsi,
Kıpırdamadan donakalıp,
Elleri ayakları tümüyle,
Tutmaz olup kötürüm kalıp,
İşte böyle bir vuruşma oldu şimdi.
Kavgalaşıp dururlarken,
Tookızıl ağzını çevirmişti,
Akılca yaman bir ermiş,
Yalmavuz oğlu Sarıbay,

Yedi gün için Seytek'ten,
Mühlet isteyip durmuştu:
"Ben Sarıbay olalı,
Böyle kapışma görmedim,
Nice ulu can gördüm,

Eyes darkening, starting from their sockets,
Chasing one another down,
Whatever fell before them
Trampled like a rutting bull-camel,
Such is the state of the combat.
By day without a breathing-space,
When night came in, without a wink of sleep,
Never lying back to rest,
Never lying down to drink their fill of sleep,
Fighting on and knowing no cease,
Creator God, the great first cause —
Who has ever seen such a deed?
The people shrieking, stricken with dread,
When they grappled, the black earth
Parted from its hardness,
Of Seytek and Sarıbay
The valor became known,
Arrow-proof mail and woven coat
Parted from their layered folds,
Grim it was, the mighty brawl,
Behold, and so it appeared,
Tookızıl and Kulansur
Dyed head to hoof in crimson blood,
With all their bodies, both of them,
Frozen stiff without a stir,
Their hands, their feet, entire,
Failing, left crippled and lame,
Such was the combat now, behold.
While they battled on and on,
Tookızıl had turned his muzzle away,
A saint most cunning in his wits,
Sarıbay, the yalmavuz's son,

For seven days, from Seytek,
He stood begging for a respite:
"Since I have become Sarıbay,
I have never seen such grappling,
Many a mighty soul I have seen,

Yeri tohumlayıp çok bitmiş,
Böylesine yetkin can gördüm.
Nice bahadırla, nice düşmanla,
Kapıştım, böylesini görmedim.
Senin gibi yürekli çocuğu,
Bahadır, yeryüzünde görmedim.
Yiğitliği besbelli,
Bozkurtluğu görünür,
Kurtmuşsun, er Seytek,
Kara deccal, er pehlivan,
Aslanmışsın, er Seytek,
Kapışan, kan döken,
Senmişsin, er Seytek.
Yiğit Kırgız eline,
Sıkı perçinlenmiş demir gibi,
Kaleymişsin, er Seytek.
Daha çocukluk çağındasın,
Senin baldır etin dolduğunda,
Ay-âlemin tamamını,
Önüne katıp sürerek,
Sen derlersin, er Seytek.
Seninle vuruşup,
Yiğitlik kaçtı, derman gitti,
Çarpışma işi yıprattı,
Yorulmaz idim, yoruldum,
Aslan idim, zayıf düştüm,
Vuruşa vuruşa bittim.
Güreşe başlayıp döküldüm,
Bugün candan umut kestim," –
Diye söylenen söze uyunuz,
Başkası değil, sen isen,
Yedi gün mühlet veriniz!
Han olduğun gerçekse,
Sözünüzde durunuz!
Ölüm andını ediniz,

Yedi gün tamam dolup,
Sayısı sekiz gün olunca,
Söylenen söze uyunuz.

Many have sprouted, seeding the earth,
Such an accomplished soul I have seen.
With many a batyr, many a foe,
I have grappled — never seen his like.
A child so stout of heart as you,
Batyr, I have not seen on earth.
Your valor is plain to see,
Your grey-wolf nature shows,
A wolf you are, Er Seytek,
Black Deccal, warrior strongman,
A lion you are, Er Seytek,
The grappler, the shedder of blood —
It is you, Er Seytek.
For the valiant Kirghiz people,
Like iron riveted fast,
A fortress you are, Er Seytek.
You are still in your childhood years —
When the flesh of your calves has filled,
The whole of the moonlit world
You will drive herded before you,
You will gather it in, Er Seytek.
Trading blows with you,
My valor fled, my strength is gone,
The work of combat wore me down,
I who never tired have tired,
I who was a lion have grown weak,
Blow upon blow, I am spent.
I began the wrestling and I crumbled,
Today I despaired of my life," —
So heed the spoken word,
If it be you and no other,
Grant a respite of seven days!
If it be true you are a khan,
Stand fast upon your word!
Swear the oath of death,

When seven days are fully done,
When the count has reached the eighth,
Abide by the spoken word.

Çetin bir kapışma edelim,
Bir hevesten çıkalım.
Zayıfları derin güçle,
Öldürüp mezara tıkalım.
Yedi gün oluncaya dek,
Gün vaktim doluncaya dek,
Söylenen söz yerini bulsun,
Vaatli güzel söz,
Yerinden devrilip gidene dek,
Vaadi sağlam eyle,
İnsan ölür, şart koşulmuş,
Akıl yorup telaşlanma,
İncik kemiğin ezilip,
Çocukluk edip kaçma,
Yüreksizlik etme sakın.
Kazara kaçıp gidersen,
Bu işiniz ayıp olur.
Manas'ın oğlu yaman er,
Sen, sözünüzde durunuz!"
Bunu duyunca er Seytek,
Dediğine razı olmuştu,
Yalmavuz oğlu bahadıra,
Yedi gün mühlet vermişti,
Mızrakların hepsini toplatıp,
Döğüşün hepsini durdurtup,
"Yedi gün mühlet aldı," diye,

Yalanını gerçeğini görmek için,
Beş taş boyu sağlam yere,
Saklanmaya çekilip Sarıbay,
Altındaki tulpar Tookızıl'ı,
Issız kalan karaltıyı,
Eyerini alıp çıplak bırakıp,
Köstek vurup, bağlayıp,
Uğuldayan soğuk yele,
Uzun iple bağlayıp saldı şimdi.
Ak eyeri yastık edinip,
Ak çeliğe yaslanıp,

Let us make one grim grapple
And be done with one desire.
The weak, with deep-drawn strength,
Let us slay and stuff into the grave.
Until seven days have passed,
Until my day's appointed time is full,
Let the spoken word find its place,
The fair word of the promise —
Until it topples from its place,
Make firm your promise fast,
Man dies — it is decreed,
Do not fret and rack your mind,
Though your shin-bone be crushed,
Do not turn childish and flee,
Beware — do not lose heart.
If by mischance you flee away,
This deed of yours will be a shame.
Son of Manas, fierce warrior,
You — stand fast upon your word!"
Hearing this, Er Seytek
Consented to what he said,
To the batyr son of the yalmavuz
He granted seven days of respite,
He had all the lances gathered up,
He had all the fighting halted,
"He has taken seven days of grace," they said,
To see his falsehood and his truth,
Five stones' throw off, on solid ground,
Sarıbay withdrew into hiding,
The tulpar Tookızıl beneath him —
The lone dark silhouette —
He stripped of saddle, left him bare,
Hobbled him and tied him fast,
To the howling, cold wind
He staked him now on a long rope.
Making the white saddle his pillow,
Leaning back against white steel,

Ok geçmez kürke bürünüp,
Uzattığı ayağı çekilmeden,
Yumulan gözü açılmadan,
Dirseğine yaslanıp dinlenip,
Kestirip, uykuya dalıp,
Debelenen kudurmuş,
Zınk zınk edip aldırmadan,
Ay-âlemin tamamını,
Topuğuna denk tutmadan,
Yedi gün doluncaya dek,
Söylenen söz oluncaya dek,
Derman yerine gelinceye dek,
Debelenen kudurmuş,
Alp uykusuna daldı şimdi.
Gürül gürül horultusu taş yarıp,
Altı gün uyku alıp,
Yan gelip yatıp rahat bulup,
Canı huzur bulup yağ bağlayıp,
Uykuya kandığında,
Dinlendirdiği Tookızıl'ı,
Uygun ottan otlatıp,
Soğuk, temiz pınardan,
Susuzluğunu kandırıp,
Uzun uzun yedeğinde gezdirip,
Gösterişli tulpar karaltının,
Göğsünü otla doldurup,
Kısa kısa yedeğinde gezdirip,
Salınıp yürüyen kör olasının,
Kursağını otla doldurup,
"Güreşe gelir mi ola?" diye,

Er Seytek'ten ürküp,
Tookızıl'ı eyerleyip,
Aziz canından korkuya düşüp,
Ok geçmezi düzeltip giyinip,
Yıkıcılığı bilinip,
Yalmavuz oğlu Sarıbay,
Yürekliliği işte böyle.
Düşüncesi dal dal bölünüp,

Wrapped in his arrow-proof coat,
His outstretched leg not once drawn in,
His shuttered eye not once opened,
Propped on his elbow, resting,
Dozing, sinking into sleep,
The thrashing rabid one,
Heedless, snoring deep and loud,
The whole of the moonlit world
Not deigning worth his heel,
Until seven days were full,
Until the spoken word came due,
Until his strength returned to its place,
The thrashing rabid one
Sank now into a hero's sleep.
His rumbling snore split the very stones,
Taking six days of sleep,
Lying at ease, finding comfort,
His soul at peace, laying on fat,
When he had drunk his fill of sleep,
The rested Tookızıl
He grazed on fitting grass,
From a cold, clean spring
He let him quench his thirst,
Walking him long turns on the lead,
The stately tulpar silhouette —
He filled his chest with grass,
Walking him short turns on the lead,
The swaying, accursed creature —
He filled his belly with grass,
"Will he come to the wrestling, I wonder?" he said,
Startled with dread of Er Seytek,
He saddled Tookızıl,
Falling into fear for his precious life,
He set his arrow-proof mail and donned it,
His destroying power known,
Sarıbay, the yalmavuz's son —
Such was his boldness of heart.
His thoughts split branch on branch,

Müşkülü başka görünüp,
Bulduğunu, derlediğini,

"Saçıp gitsem miydi?" diye,
"Bir yolunu, çaresini bulup,
Kaçıp gitsem miydi?" diye,
"Kaça kaça öleceğime,
Çarpışa çarpışa öleyim,
Vay vay, Seytek ermiş,
Çocuktan öte aslanmış,
Kara yazgı bu Seytek,
Kalabalık Kırgız'ın başıymış.
Yiğitliği bol, zehri güçlü,
Zindanın kara taşıymış.
Kaburga kemiği pekiştiğinde,
Bunun kasık eti dolduğunda,
Bunun kemale erdiği çağ geldiğinde,
Karşısına kul gelir mi,
Yüz dönüp kul yürür mü?
İliğine süt dolsa,
Desteği yetip güç dolsa,

Karşısına kul gelir mi,
Yüz tutan adam ölmez mi,
"Kapışırım" diye gelen can,
Ecelinden önce ölmez mi?
Çekişi dağ gibi, gücü çok,

Kara yazgı çocuğun,
Halkı orman gibi kaleymiş.
Kavgası yaman kahırmış,
Saldırışı aslanmış,
Kızıl kızıl yanan kormuş,
Böylesi insanoğlunda yokmuş.
Aklı, endamı, bileği,
Tavulga biten yamaç gibi,
Fena öfkesi geldi mi,
Taşını un ufak edip,
Silip süpürüp sürer gider.

His hardship showing otherwise,
All he had found, all he had gathered —

"Should I scatter it and go?" he said,
"Should I find some way, some remedy,
And flee away?" he said,
"Rather than die fleeing and fleeing,
Let me die trading blow on blow,
Alas, alas, Seytek is a saint,
More than a child — a very lion,
Black fate itself is this Seytek,
Head of the teeming Kirghiz.
Rich in valor, strong in venom,
The black stone of the dungeon.
When his rib-bones have hardened,
When the flesh of his loins has filled,
When his hour of ripeness comes,
Will any slave come against him,
Will any slave walk to face him?
Were milk to fill his marrow,
Were his support to suffice and strength to fill,
Will any slave come against him?
Will the man who faces him not die?
The soul that comes crying 'I'll grapple' —
Will it not die before its hour?
His pull is like a mountain, his strength is vast,
Of that black-fated child
The people are a fortress like a forest.
His fighting is a fearsome scourge,
His onslaught is a lion's,
He is an ember burning red on red,
His like is not among the sons of men.
His mind, his stature, and his wrist
Are like a slope where hawthorn grows,
When his foul fury comes,
He grinds its stone to flour
And sweeps it all away.

Kılıcı fazlasıyla keskindir ey,
Keskinliği işte böyle.
Mızrak vuruşu gevşemez,
Er yiğitliği öyledir.
Avurdunu çekip gerecek gibi,
Çocuğun keskinliği,

His sword is keen beyond all measure, ay,
Such is its keenness, so.
His lance-blow never slackens,
Such is a warrior's valor.
As if to stretch and split the cheek,
The keenness of the child

Tüfeğin çelik kurşunu gibi,
Azgınlığı alev gibi,
Engin yiğitliği işte böyle.
Çocuk mızraklayıp dururken,

Is like the steel bullet of the musket,
His wildness is like flame,
Such is his boundless valor.
While the child was thrusting with the lance,

Kaburga kemiği çatırdayıp,
Er yüreği hoplayıp,
Omurgadan on yerden kırdı,
Yıkılası çocuk,
Besbelli ölçüsüz bir şey,
Ben Sarıbay olalı,
Sarıbay adını alalı,
Altın tacı giyeli,
Altın tahta çıkalı,
Halk yönetip yurt bileli,
Sarıbay olup gezeli,
Kaç kez bulundum,
Nice kargaşa, büyük kavga,
Akınlar edip gördüm,
Kaderim erişip ölmedim.
Bu türlü kavga, büyük müşkül,
Böyle horluk görmedim.
Kahırlıyla düşmanlaşıp,
Karga kadarcık kan kuzgunuyla,
Toy delikanlıyla vuruşup,
Sağ küreğimin yüzü ağrıyor,
Omurgamın kıyısı ağrıyor.
Göğüs tahtamın kemiği ağrıyor,
Aziz yüreğin kendisi ağrıyor.
Mızraktan bere mi kaldı,
Altüst oluyor yüreğim,
Zarından çıkıverdi mi?

My rib-bones cracking loud,
My warrior's heart leaping,
He broke my spine in ten places,
That ruinous child —
Plainly a thing beyond all measure,
Since I have become Sarıbay,
Since I took the name Sarıbay,
Since I donned the golden crown,
Since I mounted the golden throne,
Since I ruled the people and knew the land,
Since I have walked as Sarıbay,
How many times have I stood
In many a tumult, many a mighty brawl,
Raiding I have seen them all,
My fate never reached me — I did not die.
Such a fight, such great hardship,
Such contempt I never saw.
Made a foe by the scourge-ridden one,
With a blood-raven scarce as big as a crow,
Trading blows with a green stripling,
The face of my right shoulder-blade aches,
The rim of my spine aches.
The bone of my breastboard aches,
The precious heart itself aches.
Has the lance left its bruise?
My heart is heaving, turning over —
Has it slipped out of its sac?

Bu karga kadarcık çocuktan,
Vay ki, yoksa ecelim mi geldi?
Kamburlaşan belin kendisi ağrıyor,
Ölümün kara gözü ağrıyor,
Karşıma çıkan toy oğlan,
Gazayı çetin başlatmış,
Üstünden paramparça edip,
Kırıp geçirivermiş.
Damağı şakır, şaşakalır,

From this child no bigger than a crow —
Alas, or has my hour of death now come?
The hunching back itself aches,
Death's black eye aches,
The green boy who came against me
Has begun a grievous holy war,
Smashing me to pieces from above,
He has broken me right through.
The palate clatters, struck with awe,

Dövüştüğünün zehrinden,
Göz kararıp yer göçüyor,
Serap uçup el göçüyor.

Belli beli kuşanıp,
Dün yüz yüze geldiğimizde,
Çetin çarpışma başlatmış.
Sinecik canım cıyak cıyak,
İlikler kemikler sızlayıp,
Tüm bedenim ürperip,
Durmadan bedenim kor olup,
Yanıp tutuşuvermiş.
Benim yavrum boğazlanıp,
Kaza erişip zavallı can,
Gürbüz gücün tamamından,
Yoksun kalayazdım.
Dönüşü olmayan diyara,
Varıp kalayazdım.
Doğan ay gibi tepetaklak,
Batıp kalayazdım.
Bir dirsek boyu çocuktan,
Gerçek ecel erişip çilem kaynayıp,
Göz yumulup kan fışkırıp,
Ölümü göreyazmışım.
Meğer Seytek çocuktan,
Öleyazmışım.
Güç veren iki bilek ağrıyor,

Bahadır yüreği, er endamı,

From the venom of him I fought,
My eyes go dark, the earth caves in,
The mirage flies off, the land migrates away.

Girding the well-known waist,
Yesterday when we met face to face,
He began a grievous onslaught.
My poor little soul is squealing,
Marrow and bones are throbbing,
All my body shudders,
Ceaselessly my body turns to ember,
It has caught and blazed alight.
My own young one has been slaughtered,
Calamity has come, poor soul,
Of the whole of my sturdy strength
I was all but left bereft.
To the land of no returning
I all but went and stayed.
Headlong like the rising moon
I all but sank and stayed.
From a child but one forearm tall,
True death drew near, my torment seething,
Eyes closing, blood spurting forth,
I all but looked on death.
It seems from the child Seytek
I all but died.
The two wrists that give me strength are aching,

The batyr heart, the warrior frame,

Kımıldamadan hepsi ağrıyor.
İliğin bir yanı ağrıyor,
Ölçülü yerinden kendisi ağrıyor,
Bildiğim her yerim ağrıyor.
Başım sızlıyor, dinmiyor,
Balta kahrı erişmiş gibi,
Belim sızlıyor, dinmiyor,
İçime dert mi girdi?
Bu çarpışma müşkül iş,
Kör olası bizim güç tükendi,
Kederlenip Sarıbay,
Kaygılanıp duramadan,
İçi tutuşup, bağrı kor,

All of it aches, unable to stir.
One side of my marrow aches,
The measured mark itself aches,
Every part I know of aches.
My head throbs and will not still,
As if the axe's scourge had reached it,
My waist throbs and will not still —
Has some ill entered into me?
This combat is a grievous work,
Our strength, accursed, is spent,
Grieving so, Sarıbay,
Unable to stand still for sorrow,
His innards ablaze, his breast an ember,

Er Seytek oldu buna ok.
Yükünü taşıyacak semeri yok,
Göz bebeği edinip oturduğu,

Çañdayak bahadır ordusu yok.
Hırpalayan öbür dünya,
Böyleymiş dünya koru.
Sinecik canım cıyaklayıp,
Dururdum hıçkıra hıçkıra,
Gönlüm bir türlü kalkmıyor,
Yüz yüze gelip dövüşsem,
Gerçek ecel gelse elimden,
Bahadırlıktan düştüm,
Dalgaydım, duruldum.
Ayı bozulmuş gece olup,
Ecele, ölüme gidiyorum.
Ecelim yazgım bu ovadan,
Ecel erişen günüm mü ola,
Suratını asarsa heybetini salar besbelli,
Yay çeken ejderhaya,
Soğuk elini salar besbelli.
Yaşadıkça yürürüz,
Kul olarak yaratılmışız,
Göz yumulsa aziz can,
Bir kez girilen mezara kapanıp,

Er Seytek became the arrow in it.
No packsaddle to bear his load,
The one he sat and made the apple of his eye —
His Çañdayak batyr host is gone.
The battering other world —
Such is the ember of this world.
My poor little soul squealing,
I would stand there sobbing and sobbing,
My heart will not rise at all,
If I met him face to face and fought,
If true death came at his hand —
I have fallen from batyrhood,
I was a wave, and I have stilled.
The moon gone rotten, night has come,
I go to doom, to death.
My fate, my destiny — from this plain,
Is this the day my death arrives?
If he scowls, he looses his dread, no doubt,
On the bow-drawing dragon
He lays his cold hand, no doubt.
While we live, we walk on,
We were created to be slaves,
When the eye shuts, the precious soul,
Closed in the grave entered but once —

Kahrı çetin şu yalan dünya,
Çarpışılan taşlı vadiden,
Serçe uçmaz kuru vadiden,
Ürperti basıp akıl kayan.
Sıra sıra taşlı vadiden,
Böylece kapışıp,
Ovası geniş meydandan,
Tatlı gelir yamaca,
At oynatan yiğit ele,

Dövüşen aslandı,
Keñ-Kol'un derin koyağında,
Büyük Talas'ın boyunda,
Bahadırmış Sarıbay,
Çocuktan korkan onar mı,
Aç aslan korkak yürekli,
Benim gibi ahmak olur mu?

Kapışacağım bu Kırgız,
Kalabalık töre Semetey,
Argın'ın köyünü bozarım,
Nogay'ın ordasını bozarım,
Kırgız'ın diyarını bozarım.
Bu elden kırıntı komadan,
Çocuktan korkan alçak,
Benim gibi bahadır olur mu?
Yaradan'ın yazdığı buyruğu,
Öteden beri nice gördüm.
Çarpacak dağ bulamadan,
Dövüşecek düşman bulamadan,
Isıracak diş taş bulamadan,
Kesmesine baş bulamadan,
Yelpinmekten azıp,
Bağlı taya saldıran kurt gibi,
Yelden bile azgınlaşan,
Bu çocuktaki müşkül derdi,
Görmeye gelmişim meğer.
Aslan Seytek çocuğun elinden,
Ölmeye gelmişim meğer.

This false world of grievous scourge,
From the stony vale of battle,
From the dry vale where no sparrow flies,
Shuddering seizes, the mind slips away.
From the vale of rank on rank of stones,
Grappling thus and so,
From the broad field of the wide plain,
Sweet it comes upon the slope,
To the valiant people where stalwarts gallop their steeds,
He was a fighting lion,
In the deep gorge of Keñ-Kol,
Along the great Talas,
A batyr indeed was Sarıbay —
Can one who fears a child be mended?
A hungry lion, coward-hearted —
Can there be such a fool as I?

This Kirghiz I shall grapple,
The teeming rule of Semetey —
I will wreck the village of Argın,
I will wreck the horde of Nogay,
I will wreck the land of the Kirghiz.
Leaving not a crumb of this people —
A wretch who fears a child,
Can such a batyr be as I?
The decree the Creator has written
I have seen many a time of old.
Finding no mountain to strike,
Finding no foe to fight,
Finding no stone for my tooth to bite,
Finding no head for my cutting,
Grown wild from fanning myself,
Like a wolf that falls on a tethered colt,
Grown savage even at the wind —
The grievous ill that is in this child
I have come, it seems, to see.
At the hand of the lion child Seytek
I have come, it seems, to die.

Çarpıkmış bizim düşümüz,
Bozukmuş bizim işimiz.
Vay vay, Seytek ermiş,
Her yanı denkmiş,
Zırh kuşamı seksen dörtmüş,
Savuruşu yangınmış.
Kırgız'dan çıkma bir afetmiş,
Asırda böylesi yokmuş.
Yüreğe Seytek kor oldu,
Er Sarıbay'dır benim adım,
Altımda tulpar kanadım,
Âlemi titretip,
Önüme katmak âdetim.
Sayısız aşkın hünerim,
Yiğitliğe vurup denedim,
Hiçbir çaresini bulamadım.
Kestirilmez bir çocukmuş,
Bağrına mızrak çakarım.
Mızrağı sert uzatırım,

Crooked, it seems, was our dream,
Rotten, it seems, was our work.
Alas, alas, Seytek is a saint,
Every side of him is matched,
His panoply of armor is eighty-four,
His flailing is a conflagration.
A calamity sprung from the Kirghiz,
The age has not seen his like.
Seytek became an ember on the heart,
Er Sarıbay is my name,
Beneath me is my tulpar, my wing,
To set the world atremble
And drive it before me is my custom.
My arts are past all counting,
I struck with valor and I tried,
I could find no remedy at all.
An inscrutable child he is —
I will drive my lance into his breast.
I will thrust the lance in hard,

Un ufağını çıkarıp,
Delik deşik edip vururum.
Köyünü kırıp, ganimet alıp,
Günüm bitmezse dönerim,
Fal kötü, düş kötü,
Denk gelirse iş kötü,
Sırta giyilen kürk kötü."
Nallanmadık tay kalmadan,
Hepsi uğultuyla gitmiş,
Ben Sarıbay, han adım,
Bırakıp giden ordu kötü.
Yaman çocuklu ordu kötü,
İçten çıkan fitne kötü.
Özden çıkan yangın kötü.
Benden kopup giden Çañdayak,
Sırrımı bilen it kötü.
Gerçek ecel erişirse öleyim,
Süt kuzusu çocuğun,
Bir yiğitliğini göreyim.

Grinding him down to flour,
I will strike him full of holes.
I will smash his village, take the spoils,
If my day is not done, I will return,
The omen is ill, the dream is ill,
If it falls out so, the work is ill,
The fur-coat worn on the back is ill."
With not an unshod colt left behind,
They have all gone off in a roaring din,
I am Sarıbay, khan is my name,
The host that left me behind is ill.
A host with an evil child is ill,
Sedition sprung from within is ill.
Fire sprung from one's own core is ill.
Çañdayak, who broke away from me —
The dog who knows my secret is ill.
If true death arrives, let me die,
Of that suckling-lamb of a child
Let me see one feat of valor.

Yardım vermez Kulansur,
Bir kez yaratılmış canmış,
Sürüye dalan kurt gibi,
Göz göre gelen malmış.
Yardım vermez Kulansur'a,
Soğuk kement salayım,
İstese de vermez Kulansur'u,
Kan döküp yedeğime alayım.

Kulansur gives no aid —
He is a soul created but once,
Like a wolf that plunges into the flock,
He is a beast that comes in plain sight.
On Kulansur who gives no aid
Let me cast the cold lasso,
Kulansur, unyielded though they wish it —
Let me shed blood and take him on my lead.

Usanmadan uğultu koparıp,
Hesapsız müşkül gürültü koparıp,
Yolunu bulup kırgın salayım,
Ezelî öcümü alayım.
Töreli yurdu yenip alayım,
Kurnaz çocuk geçerse elime,
Kımız gibi kanını yutayım.
Hepsinin gözünü açayım,
Kazara geçerse elime,
Taze bağrına doyayım,
Yiğitlerini mızraklayıp,
Çeviklerini alt edeyim.
Toy oğlan geçerse elime," –

Raising a din without wearying,
Raising a numberless grievous roar,
Let me find my way and loose a slaughter,
Let me take my ancient vengeance.
Let me conquer the ordered land,
If the cunning child falls into my hands,
Let me gulp his blood like kumis.
Let me open the eyes of them all,
If by mischance he falls into my hands,
Let me feast upon his fresh breast,
Lancing their stalwarts through,
Let me overthrow their nimble ones.
If the green boy falls into my hands," —

Diye, böylece Sarıbay,
Var gücünü toplayıp,
Kararan ağzını zehir çalıp,
Yiğitlenip kükreyip,
İnsanoğlu kulun,
Boyu posu ürperip,
Atılsa müşkül iş olup,
Çaldığı yer dümdüz olup,
Yiğitliğinden kahır çıkıp,
Yöneldiği yandan zehir çıkıp,
Yüz tutmuş meğer Sarıbay.
Cehennemin ta kendisinden,
Deccal olarak yaratılıp,
Gelmiş meğer Sarıbay.
Yiğitliğiyle davranıp,
Parlayan gözü ateş olup,

Saying so, thus Sarıbay,
Gathering all his strength,
Venom smearing his blackening mouth,
Roaring in his valor,
The sons of men, the slaves,
Their whole frames shuddering,
Should he charge, a grievous work,
The place he struck laid level flat,
Scourge rising from his valor,
Venom rising from the side he faced,
Sarıbay, it seems, had set his face.
From the very pit of Hell,
Created as a Deccal,
Sarıbay, it seems, had come.
Moving with his valor,
His gleaming eye turned fire,

Alevlenip içi kor olup,
Kabara kabara diken diken,
İç yüzü başkalaşıp,
Kan içici yiğitlik görünüp,
Hiddetlenip bağırsa,
Ay-âlemi yutacak gibi,
Her yiğitliğini gören can,
"Öldüm" deyip kaçıp şaşıracak gibi.

"Altı yıl savaş etse," diye,
"Âlemin ordusunu kırsa," diye,

"Müşkül çekip dursa," diye,

Derman tükenip, baş ağrıyıp,
Çatırdayan domuzun,
Dermanını görsen işte böyle.
Ölüm saçılan geniş meydan,
Meydana çıkıp yüz tutup,
On iki takım pusat kuşam,
Yıkılası hepsini kuşanıp,
Er olduğunu bileyim,
"Ölüm" dese sevinip,
Öfkesini döküp davranıp,
Gaza donunu giyip bürünüp,
Azgınlığı bilinip,
Zırh kürkünü giyinip,

Er yiğitliği bilinip,
Değerli örme zırhı giyinip,
Azmış gibi ürperip,
Tookızıl'ı eyerleyip,
Kara çelik, kan dökücü,
Zülfikar kılıcı kuşanıp,
Kahrını salıp saldırıp,
Düz akan ırmak suyu,
Çınar kavak, meyveli söğüt,
Yiğitliğinden, kahrından,
Dilsiz hayvan boyun eğip.

Flaring, his innards turned ember,
Swelling, swelling, bristling like thorns,
His inner face transformed,
A blood-drinker's valor showing,
Should he bellow in his rage,
As if to swallow the moonlit world,
Every soul that saw his valor,
As if to cry "I am dead" and flee bewildered.
"Should he war six years," they said,
"Should he smash the world's whole host," they said,
"Should he stand enduring hardship," they said,
Strength exhausted, head aching,
Of the crackling swine
Behold the strength — even so.
The wide field where death is scattered —
Coming out upon the field, setting his face,
Twelve suits of arms and gear,
The ruinous one girded on them all,
Let me know that he is a man,
Rejoicing if one says "death,"
Pouring out his fury, moving,
Donning the raiment of holy war,
His wildness known to all,
Putting on his coat of mail,

His warrior's valor known,
Donning the precious woven mail,
Shuddering as if gone wild,
Saddling Tookızıl,
Black steel, shedder of blood —
Girding on the Zülfikar sword,
Loosing his scourge, attacking,
The river water flowing straight,
The plane, the poplar, the fruited willow,
Before his valor and his scourge
The dumb beasts bowed their necks.

Yalmavuz oğlu Sarıbay,
Gazaya çıktı kuşanıp.
Kara bahtlı domuza,
İstediği kavga bulunup,
Dün yedinci gün olduğunda,
Vaat edilen sözleşme günü,
Vakti tamam olduğunda,
Tan ağarıp söktüğünde,

Yere ışık değdiğinde,
Er Seytek'in gözcüsü,
Dünya yüzünü bilen,
Gözetleme yerine çıkan ... görmüş,
Âlemde böyle iş olmuş.
O gözetleme yerinde,
Kaynağın kara gözünde,
Tam çınarın dibinde,
Han atan Manas sağken,
Çaşıtlar dururdu yanında.
O gözetleme yerinde,
Nice dünyayı dolaşan,
Yer yurt tutmuş çaşıtlar,
Yeryüzünü kolaçan eden bekçiler.
Törenin oğlu er Seytek,
Dört yanı hazır Seytek.
Seksen gözcü, beş çaşıt,
Yeri gözetleyip dururdu.
Uzaktan düşman görmeye,
Davulu güm güm vurup,
Kuzgun görse yutacak gibi,

Ufuktan karga görünse,
Şehre haber verirdi.
Yer yer dururlardı,
Dost ile düşmanın,
Doğrusunu öğrenip gelirdi,
Arada duran elçisiydi.
Çukur nasıl, dağ nasıl,
Kaçıp gelen kılavuzuydu.

Sarıbay, the yalmavuz's son,
Went forth girded for holy war.
For the black-fated swine
The fight he wished for was found,
Yesterday, when the seventh day came,
The promised day of the pact,
When its time was full and done,
When dawn broke and light cracked through,
When light touched upon the earth,
Er Seytek's watchman,
He who knows the face of the world,
Climbing to the lookout post saw ... ,
Such a thing came to pass in the world.
At that lookout post,
At the black eye of the spring,
At the very foot of the plane,
While your khan-forefather Manas lived,
Scouts would stand beside him.
At that lookout post,
Many who had roamed the world,
Scouts settled on that ground,
Watchmen who scoured the face of the earth.
Er Seytek, son of the rule,
Seytek, ready on four sides.
Eighty watchmen, five scouts
Stood keeping watch on the land.
To sight the foe from afar,
Beating the drum boom on boom,
As if to swallow any raven seen,

Should a crow appear on the horizon,
They would send word to the city.
They stood post upon post,
Of friend and of foe
They would learn the truth and come,
He was the envoy standing between.
How lies the hollow, how the mountain —
He was the guide who came fleeing back.

Kıpırdasa geri dönerdi,
"Söyle" deyince fırlayıp,
Yiğit Seytek bozkurda,
Görse haber söylerdi,
Gizliden gizliye koşardı,
Her ne olup bitse,
Görünse haber verirdi.
Gözcü yerindeki falcı,
Atadan kalma emektarı,
Bahadırdan kalma keskin gözlüsü,
Konuşunca sözü açık,
Sağlığında kendi açık,
Yalmavuz oğlu Sarıbay,
Teke tek meydana çıkıp geldiğinde,

Er falcı görmüş,
Görür görmez bozkurda,
Seytek'e haber vermiş.
O sırada falcı,
Şöyle deyip söyledi:
"Bozkurt Seytek, dinle,
Gördüm, böyle bir dehşet var.
Ay-âlemde görmedim,
Heybeti üstün böyle can.
Denen söze kanmayınız,
Yalmavuz gibi yerle bir eden,
Bahadır, yedi gün mühlet vermişsiniz,
Öfkelenen Sarıbay,
Kahırlı müşkül işte böyle.
Aslan gözü alev saçmış,
Taşıp cini kaynamış,
Gök kene gibi dolmuş,
Görünüşü böyle olmuş.

Öfkelenip davranıp,
Kara kadife bürünüp,
Han Sarıbay atılıp,
Bakışı kaplan gibi,
Huyu bozuk domuza,

At a stir he would turn back,
At "Speak!" he would dart forth,
To the valiant grey-wolf Seytek,
If he saw, he would bring the word,
He would run in deepest secret,
Whatever came to pass,
If it appeared, he would give word.
The diviner at the watchman's post,
The old retainer left from the forefather,
The keen-eyed one left from the batyr,
When he speaks, his word is clear,
In his health, himself is clear,
Sarıbay, the yalmavuz's son,
When he came out for single combat on the field,

The warrior diviner saw him,
The moment he saw, to the grey-wolf,
To Seytek he brought the word.
At that moment the diviner
Spoke and said as follows:
"Grey-wolf Seytek, listen,
I have seen — there is such a terror.
In the moonlit world I have not seen
A soul of majesty so supreme.
Be not beguiled by spoken words,
The leveler of all, yalmavuz-like —
Batyr, you granted seven days of grace,
The enraged Sarıbay —
Grievous is his scourge, even so.
His lion eye has scattered flame,
Overflowing, his demon has seethed,
He has swelled like a blue tick,
Such has his appearance become.

Raging into motion,
Wrapped in black velvet,
Khan Sarıbay hurtling forth,
His gaze is like a tiger's,
Against the foul-natured swine

Yüzleşecek adam yok gibi,
Kükreyişi aslan gibi,
Bütün yurdu, kudurmuş,
Kumla un edip ezecek gibi.
Güreşine can dayanmaz,
Rastlayan ölüp yatar gibi,
Haykırışı aslan gibi.
Gücü aşıp taşmış besbelli,

Yiğitliğine dayanamayıp,
Han, halk, mahluk,
Kaçıp ürküp şaşırmış gibi.
Teke tek meydana çıktı Sarıbay,

Yalmavuzun işte böyle.
Karşısına çıkanı boğazlar gibi,
Rast geleni kemirip,
Belası yoğun, zehri güçlü,
Rast gelse yutuverecek gibi.

Bahadırın yiğitliği işte böyle.
Görünüşü sarp yamaç gibi,
Masmaviliği demir gibi.
Kahrına zehrine baksan,
Görse canı yiyecek gibi,
Bahadırlığı işte böyle.
Er Sarıbay er geldi,
Kâfirin kahrından,
Kara yer birlikte sallandı.
Belasına sayı yetmez,
Erişip geldi, ben gördüm.
Kahırdan yanan kor oldu,
Kâfirin heybetinden,
Akan ırmak, dilsiz su,
Düpedüz akmadan durdu.
Öfkelenen kâfire,
Halk dayanıp duramaz.
Höykürse öldüren,

There seems no man to stand and face him,
His roaring is like a lion's,
The whole land — the rabid one
Seems set to grind it to flour with the sand.
No soul withstands his wrestling,
Whoever meets him seems to lie down dead,
His war-cry is like a lion's.
His strength has surged past bounds, no doubt,
Unable to withstand his valor,
Khan and folk and creature
Seem fled, startled, struck bewildered.
Sarıbay came out for single combat on the field,
Such is the yalmavuz's way.
As if to slaughter all who come against him,
Gnawing whatever he chances on,
His bane is thick, his venom strong,
Whatever he meets, he seems to swallow whole.
Such is the batyr's valor.
His appearance is like a sheer slope,
His deep-blue sheen like iron.
Look upon his scourge and venom —
He seems to devour any soul he sees,
Such is his batyrhood.
Er Sarıbay came as a warrior,
From the infidel's scourge
The black earth shook with him entire.
His bane is past all counting,
He has arrived — I saw him myself.
He became an ember burning with scourge,
From the infidel's dread majesty
The flowing river, the dumb water,
Stopped outright and flowed no more.
Against the raging infidel
The people cannot stand and hold.
Should he bellow, he is a killer,

Yaradan'ın bir kendisi bilmezse,
Yavrum, hiçbir can insan takat, edemez.
Kahırlanıp saldırsa,
Canlı cansız mahluk,
Kaçıp boynunu çeviremez,
Yalmavuz oğlu Sarıbay,
Deccallığı işte böyle.
Vay, huyu kara domuz vay,
Kana susayıp kaldı ya,
Karşılaşmaya geldiğinde,
Çiğneyip canı dindi ya.
Erlerin çoğu üstünde,
Yuvalı yurdun tamamını,
Bahar yünü gibi didikleyip,
Kara bahtlı domuza,
Halkı kırıp geçiren kâfire,
Ele gelen müşküle,
Halk çığrıştı, han öldü,
Kapışanların hepsi öldü.
Güreş edip er ölüp,
Nice pehlivan aslan öldü.
Fidanlarımız kırıldı,
Çetin bela Sarıbay,
Seçkin yiğitler ağladı,
Yükselen tepe dümdüz oldu,
Sarıbay'ın kavgası,
Akıldan çıkmaz iş oldu.
Kapışıp kaygılanıp,
Kalabalık ordudan ayrılıp,
Yalnız dertli feryat edip,
Niceleri sızlayıp durdu,
Bu kavgadan sağ çıkıp,
Teke tek meydana geldi Sarıbay,
Yenmesi müşkül büyük kavga,
Töresi olmuş çağıymış,
Yiğitliğinden kan tutuşup,
Sesinden can çıktı.
Teke tek dosdoğru görünüp,

If the Creator alone knows not,
My child, no living soul can endure.
Should he attack in his scourge,
Creatures living and lifeless
Cannot flee nor turn their necks away,
Sarıbay, the yalmavuz's son —
Such is his Deccal nature.
Alas, the black-natured swine, alas,
He has been left athirst for blood,
When he came to the encounter,
Trampling, his soul was stilled.
Over the most of the warriors,
The whole of the nested land
He plucked apart like springtime wool,
Before the black-fated swine,
The infidel who mowed the people down,
The hardship come upon the land,
The people shrieked — the khan is dead,
All who grappled him are dead.
Warriors wrestling him have died,
Many a strongman lion died.
Our saplings have been broken,
Sarıbay, the grievous bane —
The choicest stalwarts wept,
The rising hill was leveled flat,
The fighting of Sarıbay
Became a deed no mind forgets.
Grappling, stricken with dread,
Parted from the teeming host,
Alone, wailing in their grief,
Many lay moaning on and on,
Coming alive out of that fight,
Sarıbay came for single combat on the field,
A mighty brawl most hard to win —
It was the season his rule had come,
Blood blazing from his valor,
At his voice the soul went out.
Appearing straight for single combat,

İnsanoğlu kulun,

Görse gönlü bölünüp,
Öfkesini döküp davranıp,
Kudurmuş kara buğra gibi,
Kudurmuş çıktı atılıp,
Yolu kurusıca karaltıya,
"Yanaşan bir şey görür," diye,

Kapışan halk,
"Kapışırsa bir şey görür," diye,

Bu Sarıbay kâfirine,
Altı ay kargaşa salıp,
Çatır çatır çarpışıp dinmedi,
Eceli gelen devrildi.
"En büyük müşkül budur," diye,
Ak kalpaklı Kırgız ağladı.
Ağlamasının sebebi:
Gerinip saldırsa,
Çınarın yanan koru gibi.
Kâfirin silkinişi,
Bozulmaz erler alayı gibi,
Kâfirin haykırışı,
Yıldırımın oku gibi,
Çarkını gören işte böyle der.
Ey Sarıbay, domuz ey,
Çetin kavga olmuş,
Önüne çıkanı geri çevirmeden,
Yakalayıp böyle boğazlamış,
Kapışması bu denli olmuş.
Bu Sarıbay kâfiri gibi,
"Dinleyelim" diye çaşıt aldı,
Yüzleşemeden bey öldü,
Yiğitlerden bunca er öldü.
Kahrı yaman güç oldu,
Önüne çıkanlar dümdüz oldu.
Ulu idin, aslan idin,
Bunca yurdun dayanağı,

The sons of men, the slaves,

Seeing him, their hearts divided,
Pouring out his fury, moving,
Like a rabid black bull-camel,
The rabid one came hurtling forth,
At the dark shape on the withered road,
"Whoever draws near will see a thing," they said,
The grappling people —
"If he grapples, he will see a thing," they said,
This infidel Sarıbay
Loosed six months of tumult,
Clashing crack on crack, he never ceased,
Whoever's hour had come was toppled.
"This is the greatest hardship," they said,
The white-kalpak Kirghiz wept.
The cause of their weeping was this:
Should he stretch and charge,
He is like the burning ember of the plane.
The infidel's shaking of himself
Is like an unbroken troop of warriors,
The infidel's war-cry
Is like the arrow of the thunderbolt —
So says whoever sees his wheeling.
O Sarıbay, O swine,
A grim fight there has been,
Turning back none who came before him,
Seizing them, he slaughtered so,
Such was the measure of his grappling.
Like this infidel Sarıbay —
"Let us listen," he took a scout,
Beys died before they could face him,
So many warriors of the stalwarts died.
His scourge became a fearsome power,
All who came before him were leveled flat.
You were mighty, you were a lion,
The mainstay of all this land,

Bozkurt Seytek, sen idin.
Kısa olur soyu sopu,
Değerli aslanın soyu,
Asilden kalan aynam,
Halkın istediği yiğidim,

Gördükçe gönül tok,
Senden başka sığınak yok.
Söz yarışına davacı geldi,
Karşı durmaya bahadır aslan,
Sarıbay adlı düşman geldi.
Güreşeceği aslan odur,
Dileğini Tanrı vermiş,
Bahadır, mühlet verdiğin Sarıbay,
"Bu vakti doldu," der,
"Bahadır, güreşme çağım geldi," der.

Kükreyen kudurmuş,
"Güçlü erişip geldi," diye,
Ok kuburunu hazırlamış,
Okunu barutunu kuşanmış.
Yıkıcılığı bilinip,
Ok geçmez giysi giyinip,
Flamalı mızrak kuşanmış,
Altı kat kara yer,
Heybetlenen domuzun,
Ağırlığından tüter olmuş.
Kesin söylenen söze uyunuz,
Güreşmeye er geldi,
Mızraklaşmaya düşman geldi,
Vuruşmaya düşman geldi.
Meydana çıkıp bağırıp,
O bildik düşman denk geldi.
Gelen müşkül belaya,
Bahadır, müşkül düştü yüreğe.
Şimdi kapışınca kalabalık ordu,
Köy nasıl konacak,
Azabı güçlü domuzun,
Köyü ne olacak?

Grey-wolf Seytek, it was you.
Short-lived runs the lineage,
The line of the precious lion,
My mirror left from the noble one,
My stalwart whom the people longed for,

Seeing you, the heart is full,
There is no refuge besides you.
A claimant has come to the contest of words,
To stand against you, batyr lion,
A foe named Sarıbay has come.
He is the lion you must wrestle,
God has granted his desire,
Batyr, the Sarıbay you gave respite —
"Its time is full," he says,
"Batyr, my season for wrestling has come,"
he says.
The roaring rabid one,
Saying "The mighty one has arrived,"
Has made ready his arrow-quiver,
Has girded on his shot and powder.
His destroying power known,
Clad in arrow-proof raiment,
He has girded the pennoned lance,
The six-layered black earth
Beneath the dread-swelling swine
Has begun to smoke under his weight.
Abide by the word firmly spoken,
A warrior has come to wrestle,
A foe has come to trade lances,
A foe has come to trade blows.
Coming out on the field, shouting,
That well-known foe has come to meet you.
For the grievous bane now come,
Batyr, hardship has fallen on the heart.
Now when they grapple, the teeming host —
How shall the village pitch its camp,
Under the swine whose torment is strong,
What will become of the village?

Bakıp bakıp yandım,
Düpedüz candan umut kestim.
Baktım, bildim, yandım,
Bugün aziz candan umut kestim.
Sarıbay değil, ok geldi,
Çakıp geçen sel geldi,
Çetin yiğitlik, büyük kavga,
Kâfirin kahrından

Watching and watching, I burned,
I despaired outright of life.
I watched, I knew, I burned,
Today I despaired of the precious soul.
Not Sarıbay — an arrow has come,
A flash-flood striking through has come,
Grim valor, mighty brawl,
From the infidel's scourge

Kara yer birlikte sarsılıp.
Deyip, böylece falcı
Habere gelip durmuştu,
Fil derisinden davulu,
Kalınlığı üç kulaç,
Kendisi fil derisinden,
Balta ile bir vursa,
Yola çıkar gümbürdeyip,
Yer üstünde tümseği,
Kaçarken vurur pehlivanı,
Dün tan ağarıp söktüğünde,
Yer yarılıp girdiğinde,
Ormandan bülbül ses verip,
Dağdan guguk inleyip,

The black earth shuddering as one.
So saying, thus the soothsayer
Had come and stood with tidings,
His drum of elephant hide,
Its thickness three full fathoms,
Itself of elephant hide,
Strike it once with an axe,
It sets forth with a thunder,
Each hummock upon the earth,
It strikes the wrestler as he flees,
Yesterday when dawn broke pale,
When the earth split and he entered,
The nightingale gave voice from the wood,
The cuckoo moaned down from the mountain,

Tan ağarıp attığında,
Gümbürtü sesi duyulup,
Davula vurduğunda,
Sinek gibi candan ürküp,
Kulansur'u eyerleyip,
Yiğit Seytek kalktığında,
Yurt çığrışıp uğultu olup,
Haykırışan gürültü olup,
Ay damgalı tuğ olup,
"Çarpışmaya öfkeyle geldi" deyip,
Yiğitlerin hepsi coşup,
Bozkurtların hepsi kızışıp,
Ordu çığrışıp seyre durup,
Akılda üstün bilge kişi
Bu kavgayı destan edip,

When the dawn whitened and broke,
The sound of thunder was heard,
When the drum was beaten,
Souls startled like flies,
Saddling Kulansur,
When the batyr Seytek arose,
The yurt-folk clamoured in a roar,
A shouting tumult rising,
The moon-branded standard raised,
"He has come in wrath to battle," they said,
All the young braves surging,
All the grey wolves growing hot,
The host clamoured, standing to watch,
The sage supreme in wisdom
Made of this battle an epic,

Onbaşılar gürleyip,
Kurumlanan yiğitler,
Geniş göğüslü, yayvan bağır,
"Gönlü isterse" diyenler,
Erlerin hepsi coşup,
Bahadırların hepsi çığrışıp,
Pehlivanların hepsi hazırlanıp,
Kavgaya tutuştu Sarıbay,
Sert öfkesi işte böyle.
Güreşse ok işlemez,
Takat tükenip, güç gitmiş,

The captains of ten thundering,
The braves who bear themselves proudly,
Broad of chest, wide of breast,
Those who say "If the heart desires,"
All the men surging,
All the bahadirs clamouring,
All the wrestlers making ready,
Sarıbay joined the battle,
Such is his hard fury.
Wrestle him — no arrow bites,
Strength spent, power fled,

Çark dönüp can gitmiş,
Rast geleni kemirmiş,
Canları incitti Sarıbay,
"Canı çıkası domuza
Hep birlikte varalım,
Hep birden savaş açalım!
Pehlivanlık taslayan kâfire
Göğü yaran gürültüyle,
Dört yanından girelim,
Haykırıp mızrak uzatalım,
Boğuşmayı bol edelim!
Gürleşerek tutuşup,
Güz yünü gibi dövüşüp,
Aç arslanlar gibi olup,
Okları kan döküp,
Canı ortaya koyup durup,
Azgınlaşıp vuruşup,
Görülmedik kargaşa salalım.
Eğlence, müşkül, uğultu olsun,
Eli mahveden itle
Bir güreşe tutuşalım!
Usanmadan didişip,
Ölçüşerek kanı yutalım.
Yüz yüze gelirse hepsi
Baltalaşıp vuruşup,
Mızraklaşıp dürtüşüp,
Her dileği alalım,

The wheel turned, life departed,
He gnawed whatever he met,
Sarıbay wounded their souls,
"Against that swine whose soul should flee
Let us go all together,
Let us open war as one!
Against the infidel who plays the champion,
With a roar that splits the sky,
Let us close in from four sides,
Crying out, let us thrust the lance,
Let us make the grappling plentiful!
Grappling with a thunder,
Fighting like autumn wool,
Becoming like hungry lions,
Our arrows spilling blood,
Staking life itself and standing,
Raging and striking,
Let us loose an unseen turmoil.
Let there be sport, hardship, and roar,
With that dog who destroys the people
Let us lock in one wrestling bout!
Struggling without weariness,
Measuring ourselves, let us swallow blood.
If all come face to face,
Trading axe-blows in the fight,
Trading lance-thrusts and jabbing,
Let us take every wish,

Bir yüzleşip kalalım.
Haykırışıp vuruşup,
Bir azgın kavga salalım.
Mızrakların hepsi kan olup,
Ecel yetip gün biterse,
Sarıbay'dan gelsin ecel.
Sayısız yiğit kırılsın,
En çetinini görelim,
Kudurmuş meğer Sarıbay,
Onunla bir boy ölçüşüp görelim.
Dört bir yandan bağırıp,
Bütün naraları bir yerde
"Manas!" diye nara atıp,

Let us stand once face to face.
Shouting together, striking,
Let us loose a raging battle.
All the lances turning to blood,
If doom arrives and the day ends,
Let doom come from Sarıbay.
Let braves beyond number be slain,
Let us see the hardest of it,
Sarıbay, it seems, has gone mad,
Let us measure ourselves against him once.
Crying out from all four sides,
All the war-cries in one place,
Raising the war-cry "Manas!",

Dört yandan mızrak uzatalım.
Durmadan kavga edelim,
Ne kadarmış gücünü görelim,
Tutuşa tutuşa ölelim.
Canı ortaya koyup vuruşup,
Dilerse eğer kudret,
Aziz canı verelim,
Kudurmuşa benziyor Sarıbay,
Ben bir çekişip göreyim!"
Azabı canımıza işledi domuzun,
Hepsi yok yere coşup,
Sert gayretle kavga edip,
Büyük kavgayı salalım,
Birimiz değil hepimiz,
Hepimiz değil, tümenimiz,
Suratı soğuk domuza,
Öfkesi dolu kâfire,
Çarpışan yaman bahadıra,
Cehennemin yanan koruna,
Ecelin doğru okuna,
Yiğitlik taslayan beline,
Bu dert açanın kendine,
Haykırışıp yetişip,
Çatırdayıp geçişip,
Bir kavgayı salalım,

Let us thrust the lance from four sides.
Let us give battle without cease,
Let us see how great his strength is,
Let us die grappling and grappling.
Staking life itself and striking,
If the Almighty so wills it,
Let us give our dear souls,
Sarıbay seems to have gone mad,
Let me try one bout with him!"
The swine's torment pierced our souls,
All of them surging for naught,
Battling with hard endeavour,
Let us loose the great battle,
Not one of us but all of us,
Not all of us — our whole tümen,
Against the swine with the cold face,
Against the infidel full of wrath,
Against the fell bahadir who clashes,
Against hell's burning ember,
Against doom's unerring arrow,
Against the loins that play the hero,
Against this bringer of woe himself,
Shouting together, overtaking,
Crashing past one another,
Let us loose a battle,

Ecel yeterse ölelim,
Görülmedik temaşa görelim,
Tutuştuğumuz düşman Sarıbay,
Bununla bir haykırışıp
görelim.
Gayret edip el dalgalanıp,
Sert kavgayı kıldı şimdi,
Tutuştuğu Sarıbay,
Kalabalık çalkalanıp durdu şimdi.
Sert gayret, büyük yiğitlik,
Geri durmadan erler etmişti,
Göğü yaran gürültü patırtı,
Haykırış çok, ulu uğultu.
Sert gayret, en görülmedik şey:
Sarıbay'ın ölümü,

If doom suffices, let us die,
Let us see an unseen spectacle,
The foe we grapple is Sarıbay,
Let us try one shouting match
with him.
Striving, the people surged in waves,
He waged the hard battle now,
The one he grappled, Sarıbay,
The multitude kept churning now.
Hard endeavour, great valour,
The men had shown without retreat,
A din and clamour splitting the sky,
Much shouting, a mighty roar.
Hard endeavour, the most unseen of things:
The death of Sarıbay,

Halk çığrışıp yürek verip,
Yiğitler böyle durmuştu.
Yiğit doğan er Seytek,
Usulca söyleyip, pek bağlayıp,
Kalabalık yurda söz başlayıp,
Ahaliye söz başlayıp:
"Celmoğuz oğlu Sarıbay
Şahinleri kul etti,
Ulu yiğidi kul etti.
Rast geleni sürdü,
Sert kavgayı başlattı,
Karşısına çıkanı perişan edip,
Bırakmadan kırıp attı.
Uzaklara gitti ünü,
Kudurmuşun hâlini sorma,
Çoktur onun belası.
"Erkeğim" diye güreşen,
Nice günler yenişen,
Vuruşanı deviremeyip,
İt gibi kapışamayıp.
Hesabı çetin, zehri güçlü,
Anarsam domuz işte böyle.
Yedi gün durmadan dolaşıp,

The people clamoured, giving heart,
So had the braves been standing.
Brave-born, the man Seytek,
Speaking gently, binding it fast,
Opening speech to the thronging yurt,
Opening speech to the people:
"Sarıbay, son of Celmoğuz,
Made slaves of the falcons,
Made a slave of the mighty brave.
He drove off whomever he met,
He began the hard battle,
Laying waste all who stood before him,
He cut them down without sparing.
His fame has travelled far,
Ask not the state of the madman,
Many indeed are his plagues.
He who wrestles saying "I am the man,"
Who strives for mastery many days,
Could not topple the one he fought,
Could not close with him like a dog.
Hard his reckoning, strong his venom,
If I recall him — such is the swine.
Seven days roaming without rest,

Yaralı benden güç gidip,
Rahat bulamaz hâldeyim.
Kaygı çekip, can yanıp,
Yurdum, ben yaralı durumdayım.
Yiğitlerin hepsi coşup,
Er arslan Külçoro
Sarıbay'a yenilip,
Cümle kulaklar dikilip,
Bitmez müşkül iş olup,
Karşılaştığım Sarıbay,
Azgın sureti işte böyle.
Yiğitliği hesapsız,
Er gayreti ölçüsüz,
Halis öfkesi işte böyle.
Sarıbay açtı görülmedik işi,
Kötüye yormayın sözümü,
Bu, azgın işlerin biriymiş,

Strength draining from my wounded self,
I am in a state that finds no ease.
Racked with care, my soul burning,
My homeland, I lie here wounded.
All the braves surging,
The man-lion Külçoro
Beaten by Sarıbay,
Every ear pricked up,
An endless hardship it became,
The Sarıbay whom I have met,
Such is his raging visage.
His valour beyond reckoning,
His man's endeavour beyond measure,
Such is his unalloyed fury.
Sarıbay wrought an unseen deed,
Read not my words for ill,
This was one of his raging works,

Yalvar hâle koydu sözümü.
Eğdi büktü belimi,
Bu Sarıbay kâfirine
Vuruştum, takatim yetmedi,
Güreştim, gücüm yetmedi.
Tutuştum, dermanım kalmadı,
Ölüp kalsam hasret yok.
Çocukluğu belli oldu,
Zavallı candan umut kesti.
Rakıya doyan ben idim,
Akıl yönünden az idim.
Şimdiki demde kaygım bu,
Rakı içmiş sarhoş idim.
Çocukça yerinip dizler çözülüp,
Zavallı candan umut kesip,
Celmoğuz oğlu kâfirin,
Azgınlığı belli olup,
Ününü duymuş adam gibi,
Emanet candan umut kesip,
Homurdanan domuzla,
Karşı karşıya duruşup,

He brought my words to pleading.
He bent and bowed my back,
Against this infidel Sarıbay
I fought, my strength did not suffice,
I wrestled, my power did not suffice.
I grappled, no vigour remained in me,
If I die here, I hold no longing.
His childishness was made plain,
The poor wretch despaired of life.
It was I who had my fill of raki,
In wisdom I was wanting.
In this present hour my care is this,
I was a drunkard soaked in raki.
Grieving like a child, knees unstrung,
Despairing of this mortal life,
Of the infidel son of Celmoğuz,
The raging fury being made plain,
Like a man who has heard his fame,
Despairing of the borrowed soul,
With the growling swine,
Standing face to face,

Gün nişanı dokuz gün,
Ezişerek vuruşup,
Dokuz gün boyu dolaşıp,
Nice yerini yaralayıp.
Böğrü ezilip bitkin düşüp,
Koynuna oluk oluk kan dolup.
Al dünya pek tatlıdır,
Dirlik sevilir, yaşanır durur.
"Her birimiz sağ olsak" diye,
Bu dediği pek tatlıdır.
Erlik çağına daha ermedim,
Anam Çürök'ün memesi,
Damağımdan gitmedi daha.
Görülmedik gücüm dolmadı daha,
Benim güreşecek çağım gelmedi daha.
Gerçekten toyum, yarımım,
Daha on beşinde çocuğum.
Tutuşmadan kavga edersen,
Düpedüz belaya kalırım.

The appointed sign nine days,
Fighting and crushing each other,
Roaming nine days together,
Wounding him in many a place.
His flank crushed, falling spent,
Blood pooling in streams at his breast.
The scarlet world is passing sweet,
Life is beloved, and living goes on.
Saying, "May each of us stay alive,"
This saying of his is passing sweet.
I have not yet reached manhood's season,
The breast of my mother Çürök,
Has not yet left my palate.
My unseen strength is not yet full,
My season for wrestling has not yet come.
Truly I am green, but half-made,
A child of but fifteen years.
If you give battle without grappling,
I fall headlong into calamity.

Arslan yaratılmış Külçoro,
Güreşip de yıkamayıp,
Ah o aziz, toy çocukluk,
Azgın iti yenemeyip.
Rast geldiği düşmanı Sarıbay,
Karşı karşıya vardığında,
Çatışıp kavga saldığında,
Yüz yüze vardığında,
Kanım kaldı bir kaşık,
Etim kaldı mosmor pelte.
Sinek misali canım çırpınıp,
İri kemiklerim çatırdayıp,
Gerçekten yaralanmışım.
Ay karanlık, gece ince,
"Gece nedir ki" diye,
Tükenmişe domuz saldırırsa,
"Gündüz nedir ki" diye,
Kolu yorulup felç olup,
Düşünsen başın sersem olup,

Külçoro, created a lion,
Wrestled yet could not throw him,
Ah, that dear and callow childhood,
Could not defeat the raging dog.
The foe he met, Sarıbay,
When he went against him face to face,
When he clashed and loosed the battle,
When he came before him face to face,
Of my blood a spoonful remained,
My flesh remained a bruise-dark jelly.
My soul fluttering like a fly,
My great bones crackling,
Truly I have been wounded.
The moon is dark, the night is thin,
Saying "What is night to me,"
If the swine assails the spent one,
Saying "What is day to me,"
His arm wearied and struck lame,
Think on it — your head goes dizzy,

	Kaygı tümene bölünüp.	*Care divided into a tümen.*
	Altmış kaygı, bin müşkül,	*Sixty cares, a thousand hardships,*
	Alna yakın görünüp,	*Looming close upon the brow,*
	Sığınacak el bulamayıp,	*Finding no people for refuge,*
	Tutuşacak arslan bulamayıp,	*Finding no lion to grapple with,*
	Tüfeğim yok, dayanağım yok,	*I have no gun, I have no prop,*
	Bir avuç Kırgız yurdumun,	*Of my handful Kyrgyz homeland,*
73830	Obası nasıl konar diye,	*Asking how its camp shall settle,*
	Asil Kırgız, ak kalpak,	*The noble Kyrgyz, white kalpak,*
	Otlağı geniş, yolu açık.	*Its pasture wide, its road open.*
	Han dilese koyun kesen,	*Slaughtering sheep if the khan desires,*
	Ahaliye toy için mal kesen.	*Slaughtering stock for the people's feast.*
	Kutlu yurdumun,	*Of my blessed homeland,*
	Çaresi nasıl olur diye,	*Asking how its remedy shall come,*
	Başını silkip baş sallayıp,	*Shaking his head, nodding his head,*
	Hunhar ağamı görelim,	*Let us behold my fierce elder brother,*
	Bele kuşak yiğidimi,	*My brave with the sash at his waist,*
73840	Pek arslan, ulu önderimi,	*My great lion, my mighty leader,*
	Önüme katsam uğurlu,	*Lucky if I set him before me,*
	Sürüp gitse tümen ordu gibi.	*Should he drive on like a tümen host.*
	Babam bozkurt arslan ile	*With my father the grey-wolf lion,*
	Tay, kunan gibi tepişip,	*Kicking like colt and yearling,*
	Yarışıp meme emişip,	*Racing, suckling at one breast,*
	Kazı doğrayıp, yele yiyip,	*Carving the kazı, eating the mane-fat,*
	Kaymağa katıp yağ yiyip.	*Eating butter mixed into cream.*
	Küçücükten kavuşmuş,	*Joined together from tenderest youth,*
	Gide gide serpilip dolmuş,	*Growing and filling out as they went,*
73850	Öteden beri obası komşu konmuş,	*Their camps pitched neighbours from of old,*
	Tükenmeyen hazine,	*A treasure never exhausted,*
	Malı mülkü bunca olmuş.	*So great their goods and chattels grew.*
	Güzide ağam Külçoro,	*My peerless elder brother Külçoro,*
	Boylu poslu yiğit, yaralı yatar,	*A brave tall and stately, lies wounded,*
	Takat tükenip, güç gidip,	*Strength spent, power fled,*
	Benim şanlı yurdum yaslı.	*My glorious homeland is in mourning.*
	Ecel nasıl, türlü türlü,	*How doom comes, in many kinds,*
	Yalnız nasıl, er nasıl,	*How the lone one, how the man,*
	Yaratan Kuday kulunu,	*Kuday the Creator his servant,*
73860	Türlü türlü yaparmış.	*Fashions, they say, in many kinds.*

Baş atam Manas arslanmış,
Âleme gücü denkmiş.
Soyunu cılız kılıp,
İnsanı güçsüz kılıp,
Allah Teâlâ kudrettir,
İnsanı güçsüz kılıp,
Ne türlü kul varmış,
En gayretlisi Sarıbay,
Suratı soğuk domuzdur o.
Kalelileri kana boğdu,
Karşı bir çare kılayım mı,
İnatçı arslandan öç alıp,
Kahrolasıdan öç alıp,
Karşısında bağırıp,
Peygamber yüzlü er atam,
"Manas!" diye nara atıp,
"Saçılan malını topla" deyip,
Yaralı canım sevinip,
Çatık kaşım tan gibi açılıp,
İçimden tasam dağılıp,
Ağrıyan yerim yatışıp,
Yüzleştiğim düşman yenilip,
Dert açan düşman yenilip,

My first forefather Manas was a lion,
His strength was a match for the world.
Making his lineage feeble,
Making mankind strengthless,
Allah the Exalted is power,
Making mankind strengthless,
What manner of servants there have been,
The most striving of them Sarıbay,
He is the swine with the cold face.
He drowned the fortress-dwellers in blood,
Shall I work a remedy against him,
Taking vengeance on the stubborn lion,
Taking vengeance on the accursed one,
Crying out before him,
My man-forefather with the Prophet's face,
Raising the war-cry "Manas!",
Saying "Gather your scattered herds,"
My wounded soul rejoicing,
My knitted brow opening like the dawn,
The sorrow scattering from within me,
My aching places growing calm,
The foe I faced defeated,
The woe-bringing foe defeated,

Kaygım kökünden dağılıp,
Çatık kaşım tan gibi açılıp,
Ezelî düşman yenilip,
Rahat ölünecek gün var mı?
Halk ürkmeden dinç olup,
Yatılacak gün var mı?
Gök vaşak kürkü, samur börkle,
Kurulup gezilecek gün var mı?
El özgürce türkü katıp,
Ah yavrum, sefa sürülecek gün
var mı?" –
Deyip Seytek kaygılanıp dururken,
Halk çığrışıp kan ağlayıp,
Ağlayıp sızlayıp durmuştu.
Kayıpçal'ın pehlivan kızı,

My care scattered from its root,
My knitted brow opening like the dawn,
The foe of old defeated,
Is there a day to die in peace?
The people hale and unaffrighted,
Is there a day to lie at rest?
In grey lynx fur and sable börk,
Is there a day to ride out in state?
The people joining freely in song,
Ah my child, is there a day for delight
to come?" –
So saying, while Seytek stood sorrowing,
The people clamoured, weeping blood,
Weeping and wailing they had stood.
Kayıpçal's wrestler daughter,

Âleme kavga salan kız,
Bahadırlığı bambaşka,
Pehlivanlığı bir hayli.
Ölçüye gelmez yiğitliği,
Ay âleme, o kızın,
Aşmış meğer arslanlığı.
Yumuşak huylu, ak niyetli,
Kendisi Lokman, bilge kişi,
Gözü görür uzaktan,
Endamı var, heybetli güneş,
Endamlı, güzel bir halayık.
Tavus gibi saçını taramış,
Ay gibi apak yaratılmış,
İnsandan çıkmaz böyle can.
Arka saçı dalgalanıp,
Puhunun bacak tüyü gibi.
Boyu endamı heybetli,
Kadir'in Kadir gecesi gibi.
Er yapılı yiğidin,
Ölçüye gelmez er pehlivan.
En seçkin yaratılmış yiğidin,
Gülmeden durup asık suratlı,
Gümüş sadak kuşanmış.
Gülümseyen o afetin,
Güneş gibi yüzünü nur kaplamış.

The maid who looses battle on the world,
Her bahadir prowess like no other,
Her wrestler's craft in full measure.
Her valour beyond all measure,
Over moon and world, that maiden's
Lionhood, it seems, had overspilled.
Gentle of temper, white of intent,
Herself a Lokman, a person of wisdom,
Her eye sees from afar,
She has stature, a majestic sun,
A shapely, beautiful handmaiden.
She has combed her hair like a peacock,
Created white as the moon,
From humankind comes no such soul.
The hair at her back rippling,
Like the leg-down of the eagle-owl.
Her height and bearing majestic,
Like the Night of Power of the Almighty.
Of the brave built like a man,
A man-wrestler beyond all measure.
Of the brave created choicest of all,
Standing unlaughing, stern of face,
Girded with a silver quiver.
Of that smiling enchantress,
Light has mantled her face like the sun.

Âlemde yok böylesi bahtsız,
Huyu başka, yüzü ay gibi.
Pek tutkulu, tatlı sözlü,
Sureti başka, ceylan gözlü,
Süzgün bakışlı, nur yüzlü,
Göğsü geniş, yayvan bağırlı.
Görünüşü güzel, kara gözlü,
Görsen böyledir Kuyalı.
Yumuşak huyun nişanları,
Her dileği verilmiş besbelli.
Pek sağlam yaratılıp gelmiş besbelli,
Erliği, gayreti, nur yüzü,

In the world there is none so luckless,
Her temper apart, her face like the moon.
Full of passion, sweet of speech,
Her visage apart, gazelle-eyed,
Languid of glance, light-faced,
Broad of chest, wide of breast.
Fair of aspect, black-eyed,
Should you see her — such is Kuyalı.
The tokens of her gentle temper,
Her every wish granted, plain to see.
Created passing sound, plain to see,
Her manhood, her endeavour, her radiant face,

Kudret sahibi Teâlâ nicesini,
Vermiş meğer ölçüsüz.
Değeri başka, inci gibi,
Nur kızı gibi endamlı.
Gülmeden hep asık durup,
Ağırbaşlılığı belli olup,
Her hâlini gördüğünde,
Emanet kul sevinip,
Kız arslan pehlivanın,
Huyu böylece belli olup,
Ardından yürüyüp asık suratla,
Ner yapılı yavrucağın,
Ay gibi yüzünü nur kaplayıp,
Yiğitliği belli olup,
Cenk giyimini kuşanıp,
Cenge lâyık pehlivan kız,
Yaklaşanı yok edip,
Büyük yarışa varan kız.
Kolu gücü başka, zehri güçlü,
Azılı düşmanı düz etmiş.
Yiğitliği bilinmiş,
Yüzleşen düşman sürülmüş.
Heves eden can kırılmış,
Nice dizgin geri toplanmış.
"Kızmış, alıveririm" diye,

Nice pehlivan, nice er,
Yüzleştiğinde serilmiş.
"İlkbaharda ot gibi kuruturum" diye,

"Beyli elini ezerim" diye,
"Namuslu halkını kırarım" diye.
Azaba başı dolanmış,
Seksen pehlivan, seksen ordu,
Çarpışmaya çıkıp nice halk,
Pehlivanı var, eri var,
Ortasında Sarıbay,
Pehlivanı var, arslanı var,
Ay âlemi bozan arslanı var.

The Exalted Lord of Power so much of these,
Has given, it seems, beyond measure.
Her worth apart, like a pearl,
Shapely as a daughter of light.
Ever unlaughing, standing stern,
Her gravity made plain,
Whoever saw her every state,
The borrowed servant rejoiced,
Of the maid-lion wrestler,
Her temper thus made plain,
Walking behind with a stern face,
Of the darling built like a bull-camel,
Light mantling her moonlike face,
Her valour made plain,
Girding on her garb of war,
A wrestler maid worthy of war,
Destroying all who drew near,
A maid who goes to the great contest.
Her arm's strength apart, her venom strong,
She has laid the fiercest foe out flat.
Her valour has been known,
The foe who faced her has been driven.
The soul that craved her has been broken,
Many a rein has been gathered back.
Saying, "She is a maid — I shall simply take her,"
Many a wrestler, many a man,
Was laid out flat when he faced her.
Saying, "I shall dry her like grass in spring,"

Saying, "I shall crush her beyed people,"
Saying, "I shall slay her honourable folk."
His head was wound about with torment,
Eighty wrestlers, eighty hosts,
Many a people going out to battle,
It has its wrestler, it has its man,
In their midst Sarıbay,
He has his wrestler, he has his lion,
He has the lion that mars moon and world.

	Kalın soluklu, gürüldek,	*Thick-breathed, a thunderer,*
	Ala göğüslü, güpürdek,	*Pied-chested, a pounder,*
	O Sarıbay saldırıp,	*That Sarıbay assailing,*
	Yiğit kırılıp, han ölüp,	*Braves slain and khans dying,*
	Bahtsıza dert pek çok olup,	*Woes many upon the luckless,*
	Yüzleşenlerin hepsi ölüp,	*All who faced him dying,*
	Yaralanıp Sarıbay,	*Sarıbay being wounded,*
73980	Bir hayli kötü olmuş.	*Had come to a sorry state indeed.*
	Ulu müşkül, uğultu kopmuş,	*Great hardship, a roar broke out,*
	Kulak sağır eden gürültü olmuş.	*There was a din to deafen the ear.*
	Cariyenin kavgası bu olup,	*This being the bondmaid's battle,*
	Eceli gelmiş, ele tutulmuş,	*His doom had come, he was seized in hand,*
	Celmoğuz oğlu Sarıbay,	*Sarıbay, son of Celmoğuz,*
	Yedi kez başını yardırmış,	*Seven times had his head split open,*
	Yedi kat mızrak yedirip,	*Fed seven layers of the lance,*
	Gökten bulut tutulup,	*Cloud gathering from the sky,*
	Öleceğinde kudurmuş,	*Gone mad at the hour of his dying,*
73990	Ölçüsünü görsen işte böyle.	*Should you see his measure — it is thus.*
	Cefalı kavgaya basmışlar,	*They stepped into the grievous battle,*
	Yaz kış demeden vuruşmuşlar,	*They fought heedless of summer and winter,*
	Suçlaşarak güreşmişler,	*They wrestled trading blame,*
	Mızraklaşıp gün geçmiş.	*Days passed trading lance-thrusts.*
	Öfkesi sert Sarıbay,	*Hard-tempered Sarıbay,*
	Kayıpçal kızı Kuyalı,	*Kayıpçal's daughter Kuyalı,*
	Pehlivanlığı işte böyle.	*Such is her wrestler's prowess.*
	Celmoğuz oğlu er ile,	*With the man, the son of Celmoğuz,*
	Toprağı kanla yağlanmış arslanla,	*With the lion whose soil is greased with blood,*
74000	Ak yılan gibi büyüleşmişler,	*They traded spells like white serpents,*
	Aç buğra gibi çiğneleşmişler.	*They trampled each other like hungry bull-camels.*
	Burunduktan çekişip,	*Tugging at the nose-peg,*
	Celmoğuz oğlu kâfirin,	*Of the infidel son of Celmoğuz,*
	Genç iken görmüş,	*She had seen it while yet young,*
	Ordasını bozup, ganimet alıp,	*Breaking his orda, taking plunder,*
	Hanını kesip yere sermiş,	*She cut down his khan and laid him low,*
	Vuruşmayı fena salmış.	*She loosed the fighting cruelly.*
	Halkını kırıp görmüş,	*She had seen his people slaughtered,*

Hazinesini pay etmiş.
Tulumlusunu tüy edip,

Rast geleni kul edip,
Perçemlisini kor edip,
Tutuşmaya gelse düşmanı,
Sürüp götürüp yok edip,
Aklı olmayanı devirmiş,
Önceden nice kez domuzun,
Cezasını eline vermiş.
Er Sarıbay bahadırın,
Sarı izine ot koyup,
Sarı sayrılık gibi sarmış.

Boyun eğen eri sürüp,
Kayıpçal kızı Kuyalı,
Celcetpes ile coşup,
Cenk giyimini kuşanıp,
Yoldaşı güçlenip tümen olup,
Yaklaşanı bitkin olup.
Tutuşmasından kan çıkıp,
Nara atılan yandan toz çıkıp,
Erken diyeceği geç olup,
İki gözü dört olup,
Bundan önce bir keresinde,
Yüz yüze vardığında,
Varıp kavga saldığında,
Vuruşup duruşup,
Kol bağlamayı ettiğinde,
En sonunda müşkülü,
Sarıbay'a salmıştı.
Sarıbay'ın tümen ordusunu,
Tümen bileği bağlayıp ak yolunu,

O Sarıbay kâfirin,
Ayağına kuşatma kurup,
Hanına gündüz kavga salıp,
Bir daha canına salıp,

She portioned out his treasury.
Making down of him who wore the skin-coat,
Making a slave of whomever she met,
Making an ember of him with the forelock,
Should his foe come to grapple,
Driving them off and destroying,
She toppled the one without wit,
Many a time before, the swine's
Punishment she gave into his hand.
Of the man Sarıbay the bahadir,
Laying grass upon his yellow trail,
She wrapped him round like the yellow sickness.
Driving off the man who bowed his neck,
Kayıpçal's daughter Kuyalı,
Surging with Celcetpes,
Girding on her garb of war,
Her comrades strengthened to a tümen,
All who drew near falling spent.
Blood springing from her grappling,
Dust rising where the war-cry sounded,
What she would call early turned late,
Her two eyes becoming four,
Once before this present time,
When she went face to face,
When she came and loosed the battle,
Striking and standing fast,
When she wrought the binding of arms,
At the very last, the hardship,
She had loosed upon Sarıbay.
Sarıbay's tümen host,
Binding a tümen wrists upon his white road,
Of that infidel Sarıbay,
Laying siege about his feet,
Loosing battle on his khan by daylight,
Loosing it once more upon his soul,

Aşırı tutuşma saldığında,

O başka ordusunu er Seytek,
Boyun eğdirip almıştı.
Büyük kavga, ulu uğultu,
Böylesi çarpışma salmıştı.
Bununla birlikte Sarıbay,
Aşırı yadacı bir kulmuş,
Etrafın hepsi yağmurlanıp,
Yamacın hepsi doluya tutulup,
Düzlüğe duman kaplanıp,
Sert yel, yerde sis,
Gözü bağlayıp kaplanıp.
Havadan bulut tutulmuş,
Kuyalı'yı Sarıbay,
Şaşırtıp elinden kurtulup,
Ölümden güçbela kurtulmuş.
Homurdanan bahadırın,
Gücü dolu kâfire,
Çarpışmaya varmaya,
Azgınlık salıp güç edip,
Meydanda duran bahadıra,
Kız arslan Kuyalı,
Seçme boz kaftan giyip,
Celcetpes küheylana binip,
Azgınlaşıp yerleşip,
Canını ortaya koyup kız pehlivan,
Yalın kılıç kuşanıp,
Coştukça coşup,
Öfkelenip soluyup,
Celcetpes'in başını çevirmişti,
Er Seytek'e bunu söyleyip,
Arslan kız gelip durmuştu:
"Benim tutuşacağım Sarıbay,
Kıyameti koparırım.
Sarıbay'ın müşkülünü,
Bir başıma yüklenirim.
Tutuşmak dense öne geçerim,
Cefa ile ecelini,

When she loosed the grappling beyond measure,
That other host of his the man Seytek,
Had bowed its neck and taken it.
Great battle, mighty roar,
Such was the clashing she had loosed.
Yet for all this, Sarıbay,
Was a servant steeped in weather-magic,
All the country round turning to rain,
All the hillside seized with hail,
Smoke mantling over the plain,
Hard wind, mist on the ground,
Binding the eye and covering all.
Cloud was drawn across the heavens,
From Kuyalı did Sarıbay,
Slip bewildered out of her hand,
Barely was he saved from death.
Of the growling bahadir,
Against the infidel full of strength,
To go forth into the clash,
Loosing fury and mustering force,
Against the bahadir standing on the field,
The maid-lion Kuyalı,
Donning a choice grey kaftan,
Mounting the courser Celcetpes,
Settling herself in rage,
Staking her life, the wrestler maid,
Girding on the naked sword,
Surging ever higher,
Panting with fury,
Had turned the head of Celcetpes,
Speaking this to the man Seytek,
The lion maid had come and stood:
"The Sarıbay I am to grapple,
I shall raise the very doomsday.
The hardship of Sarıbay,
I shall shoulder all alone.
If grappling is named, I step forward,
His doom together with his torment,

Çift elle tutup öne geçerim!
Yiğitlerini kırarım" –

Deyip, böylece, Kuyalı,
Bahadırlığı işte böyle,
Yele gibi gür, aziz saçını,
Tepeye sarıp düğmüştü,
Ok geçmez kürkünü giymişti.
Altın yanaklı aybaltayı,
İnce bileğe takmıştı,
İki ağızlı Zülfikar,
Bu elinde tutulu.
Fakat bozup yol açıp,
Durmaksızın orduya dalıp,
"Kaçma!" diye bağırıp,
Gerçekten nara atıp,
Ölüme boynunu çevirmişti,
Sapı çelik, ucu keskin,
Cenge lâyık sırlı mızrağı,
Gürleterek uzatmıştı,
O kızın gayretine,
Hanlar bakıp duramayıp.
O kızın yiğitliğine,
Kul asla varamayıp,
Dalgalanması düpedüz,
Dağın bile dayanamayacağı.
Kımıldasa o haini,
Çin kaplasa da yenilmez,

İşte o zaman Kuyalı,
Sarıbay'a yönelip,
Çelik mızrağı ele alıp,
Ata kamçı bastığında,
Ejder gibi ağzını açmış.
Bahadırlığı bambaşka,
Endamı, heybeti,
Ata binince endamı,
İnsandan görünüşü bambaşka.

I shall seize with both hands and step forward!
I shall cut down his braves" –

So saying, thus, Kuyalı,
Such is her bahadir prowess,
Her dear hair thick as a mane,
She had bound and knotted at her crown,
She had donned her arrow-proof fur.
The gold-cheeked moon-axe,
She had set upon her slender wrist,
The double-edged Zülfikar,
Held fast in this hand of hers.
But breaking through, opening a road,
Plunging without pause into the host,
Crying out "Do not flee!",
Raising the war-cry in truth,
She had turned her neck toward death,
Its haft of steel, its point keen,
Her charmed lance worthy of war,
She had levelled it with a thunder,
Upon that maiden's endeavour,
The khans could not hold their gaze.
To that maiden's valour,
No servant could ever attain,
Her surging plain to see,
Such as even a mountain could not bear.
Should that traitor but stir,
Though China covered him he'd not be beaten,
Then it was that Kuyalı,
Turning upon Sarıbay,
Taking the steel lance in hand,
When she laid the whip to her steed,
Opened her mouth like a dragon.
Her bahadir prowess like no other,
Her stature, her majesty,
Her bearing when mounted on the horse,
Her aspect apart from humankind.

Ay âlemin hepsine,
Uzun kulaklı yaşlıya,
Bunca kişinin hepsine,
Bilene ve görene,
Adı duyulmuş evliya.
Her yanı denk zavallı,

To all the moon and world,
To the long-eared elder,
To all these many souls,
To the knowing and the seeing,
A saint whose name is famed.
Matched on every side, poor soul,

Ay âlemin hepsine,
Adı duyulmuş arslan zavallı.
Çevikliği ölçüsüz,
Şak diye mızrak uzatmıştı,
Karman çorman kıyım etmişti.
Kuday, yüzünü gösterme,
Müşkülü bol bol bölünüp,
Sıra sıra vuruşup,
Azgın kavga uğultu olup,
Göğü yaran gürültü olup,
Toplu dövüşe girdi Sarıbay,
Büyük bahadırı işte böyle.
Öfkelenip bağırıp,
Pehlivanı gören kudurmuş,
"Kancıksın!" diye bağırıp:
"Ecel kadar yaman gücüm var,
Kancık pehlivan, dinle beni,
Karşı koymadan, kımıldamadan,
Mırıltı etmeden, kıpraşmadan,
Üstün doğmuş bey gibi,
Önderlik ettiğin elin gibi,
Hesabını görürüm ben!
Öteden beri ulu töre,
Dişinin yolu uludur,
Can yaratılmışsa mahluktur,
Bütün gücünü koy zavallı,
Sıranı al zavallı!"
Gerdana mızrak salınız,
Dürtüp geçersen üstünlüğün,

Dürtemezsen görürsün,
Ondan sonra ben dürterim,

To all the moon and world,
A lion whose name is famed, poor soul.
Her quickness beyond measure,
Crack! — she had levelled the lance,
She had wrought a tangled slaughter.
Kuday, show not Thy face,
Hardship dividing in abundance,
Striking turn upon turn,
The raging battle a roar,
A din that splits the sky,
Sarıbay entered the mass fray,
Such is his great bahadir might.
Bellowing in fury,
Mad at the sight of the wrestler,
Shouting "You are a bitch!":
"My strength is fell as doom itself,
Bitch wrestler, hear me now,
Without resisting, without stirring,
Without a murmur, without a twitch,
Like a bey born to mastery,
Like the people you have led,
I shall settle your account!
From of old the great law stands,
Great is the way of the female,
If a soul is created, it is creature,
Put forth all your strength, poor wretch,
Take your turn, poor wretch!"
Drive the lance at the throat,
If you thrust it through — the mastery is yours,
If you cannot thrust, you shall see,
Thereafter I shall thrust,

Sıramı veriniz –
Sarıbay böyle dedikten sonra,
Kız arslan Kuyalı,
İçi ateş gibi kaynadı.
Kapı kanadı gibi bembeyaz dişini,
Kırıp bölerek çiğnedi.
"Akıllıcadır bu sözünüz,
Er Sarıbay sen isen,
Kız Kuyalı ben isem.

Give me my turn –
When Sarıbay had spoken thus,
The maid-lion Kuyalı,
Boiled within like fire.
Her teeth white as a door-leaf,
She ground as if to crack and split them.
"Wise indeed are these your words,
If you are the man Sarıbay,
And I the maid Kuyalı.

Teke tek mızraklaşıp,
Ölümlük cana varışıp,
Gayretine "bahadır" deyip,
Bundan korkan adamın,
Yedi atası kâfirdir deyip,
Taşmadan, telaşsız dur deyip,
Söylenen işe razı ol deyip,
Yiğit isen, arslan isen,
Sıramı ver bana deyip,
Öfkesini salıp bağırıp,
Kayıpçal imiş narası.
Han atasını çağırıp,
Kara gözü kor oldu,
Dertli içi ateş olup,
Yiğitlik tutup coşup,
Hesapsızca kızışıp,
Görse gönül bölünüp,
Karşısında duran Sarıbay,
Gök kaya gibi görünüp,
Yüzüne insan varamaz,
Kul dayanıp o çetin yere,
Yüzleşmeye durunuz.
"Ölürüm" diye aldırmadan,
Pehlivanlığı, erliği,
Bozkurtluğu, arslanlığı,
Allah Teâlâ o kula,
Vermiş meğer ölçüsüz.
Nişanlanıp, bel bağlayıp,
Yamaçta durur salınıp,

Trading lance-thrusts one to one,
Coming to grips for mortal life,
Calling his endeavour "bahadir,"
Of the man who fears this,
Saying his seven forefathers are infidel,
Saying, stand calm, without boiling over,
Saying, consent to the thing that is spoken,
If you are brave, if you are lion,
Saying, give me my turn,
Loosing her fury, crying out,
Kayıpçal — so rang her war-cry.
Calling on her khan father,
Her black eye became an ember,
Her grieving heart turning to fire,
Seized with valour, surging,
Blazing hot beyond reckoning,
The heart is riven that beholds him,
Sarıbay standing before her,
Looming like a grey-blue crag,
No human can approach his face,
Servant, endure to that hard place,
And stand to face him.
Heedless, saying "Then I die,"
Wrestling and manhood,
Grey-wolfhood and lionhood,
Allah the Exalted upon that servant,
Has bestowed, it seems, beyond measure.
Taking aim, girding her loins,
She stands swaying on the hillside,

Yalpalamaz, kıpraşmaz,
Yaman bahadır, er bozkurt,
Sağa bakıp kımıldamaz.
Sinek kadar aldırmaz,
Kararlı durur Kuyalı.
Tırnağına denk tutmayıp,
Yapıp durduğu işini,
Dalgası dağ gibi Sarıbay,
Hiç somurtup durmaz, ah domuz!
Adı kadın, dişi,
Haykırıp mızrak dürtsün deyip,

She does not stagger, does not twitch,
Fell bahadir, man-hearted grey wolf,
She stirs not to glance to the right.
She heeds him not so much as a fly,
Resolute stands Kuyalı.
Holding it not equal to her nail,
The work she kept performing,
Sarıbay whose wave is like a mountain,
Never stands sulking, ah the swine!
Called woman, a female,
Saying let her cry out and thrust the lance,

"Bu, son sıradır" deyip,
İlk sırasını alsın deyip,
Öyle yaman kadını,
Heybeti olan kâfiri,
Kızlık gününde el bozan,
Dolaşıp gezip el bozan.
"Er almamış kart kızı,
Keçe keser kötü yosmayı.
Tutuşup kanını dökerim,
Kaburgasını sökerim.
Can görmedik temaşa ederim,
Ay kırında zorbalık edip,
Eğlenceye dalışıp,
Tam öğlede temaşa çekişip,
Bir yamaçta yüzleşip,
Bir tabaktan et yiyip,
Böylesi temaşa edeyim.
İnletip kancığı,
Oyun edip alayım,
Gayretimi, gücümü,
Bilmeye gelmiş besbelli,
Mızraklaşıp çarpışıp,
Dikkatle baksam bu deli kız,
Dilmeye gelmiş besbelli.
Çift etekli temiz kaftanı,
Giymeye durmuş meğer" deyip,
"Ordu toplayan gümbürtüyü,

Saying "This is the last turn,"
Saying let her take her first turn,
So fell a woman,
The infidel possessed of majesty,
Who broke peoples in her maiden days,
Roaming and riding, breaking peoples.
"The old maid no man has taken,
The vile jade who cuts the felt.
I shall grapple and spill her blood,
I shall tear out her ribs.
I shall make a show no soul has seen,
Working havoc on the moonlit steppe,
Plunging deep in revelry,
Trading spectacle at high noon,
Facing off on a hillside,
Eating meat from one platter,
Let me make such a spectacle.
Making the bitch groan,
Let me take her for my sport,
My endeavour and my strength,
She has come to learn, plain to see,
Trading lance-thrusts, clashing,
If I look closely, this mad girl,
Has come to be carved, plain to see.
The clean kaftan with double skirts,
She has set herself to wear, it seems," he said,
"The thunder that gathers hosts,

Bilmeye gelmiş meğer" deyip,
Kımıldaşıp mızraklaşıp,
"Çok atılıp kız pehlivan,
Varmaya gelmiş meğer" deyip,
Tookızıl'ın başını,
Çevirip geldi Sarıbay,
Dağ gibi olup yükselip,
Karşısında durdu Sarıbay.
Yüz yüze, bahadırca,
O Sarıbay kâfirine,
Gerilip mızrak dürtmeye,
Güttüğü öcünü almaya,
Kırıp geçiren iyi düşman gelse,

She has come to learn, it seems," he said,
Stirring and trading lances,
"Bounding forth, the wrestler maid,
Has come to reach me, it seems," he said,
The head of Tookızıl,
Sarıbay turned and came,
Rising up like a mountain,
Sarıbay stood before her.
Face to face, bahadir-like,
Against that infidel Sarıbay,
To draw taut and thrust the lance,
To take the vengeance she has nursed,
Should the good foe come who mows all down,

Ululuk taslayan domuzu,
Uzunlamasına boğazlamaya,
Akıl bilip, fikir düşünüp,
Altın çocuk, arslanca kestirip,
Çevresine bakmadan,
Bütün canını esirgemeden,
Sıra sıra etrafa bakmadan,
Kız olduğunu saymadan,
Kıl kadar canını esirgemeden.
Sağlı sollu coşup,
Öfkesi başlayıp hazırlanıp,
"Kadir Allah, Kuday" deyip,
Pekçe sığınıp yalvarıp,
Kuzgun gibi gözü kızarıp,
Kulan gibi boynu uzayıp.
Sırıtan ak dişi ayrılıp,
Ağzından çıkan gök alev,
Ok gibi fışkırıp şarıldayıp,
Kolay değildir Kuyalı,
Ölçüsüz pehlivandır bu da.
Evliyadan icazet almış,
Han hocadan dua almış,
On iki pîre el vermiş,
Kızdan bahadır arslan çıkmış,

The swine who plays at greatness,
To slit his throat from end to end,
Knowing wisdom, weighing thought,
The golden child, resolving lion-like,
Without a glance about her,
Without sparing all her soul,
Without looking round from side to side,
Without counting that she is a maid,
Without sparing her life by a hair.
Surging right and left,
Her fury kindling, making ready,
Saying "Almighty Allah, Kuday,"
Taking refuge hard, imploring,
Her eye reddening like a raven's,
Her neck stretching like a kulan's.
Her bared white teeth parting,
The grey-blue flame that leaves her mouth,
Gushing hissing forth like an arrow,
No easy matter is Kuyalı,
She too is a wrestler beyond measure.
She took licence from the saints,
She took blessing from the khan-hodja,
She gave her hand to twelve pirs,
From a maid came forth a bahadir lion,

"Asırdan yalnız sen çık" deyip,
"El içinde seçkin bahadır" deyip,

Gerekli savaşta kırk eşen,
Dua edip el vermiş.
Küçüklüğünden pusat kuşanmış,
Azgınlaşan ona boyun eğmiş,
Yamaç yanıp kor olmuş,
Tutuşmaya gelen yok olmuş.
Görülmedik küheylana binmiş,
Takkesinin eteğiyle,
On iki kulaç börk giymiş.
Mızrak uzatıp nişanlamış,
Ay âlemi zapt etmiş.
Tuttuğunu kurutmuş,
Saldırıp mızrak vuranı,
Geri dönmeden yere sermiş,

Feryat edeni kor etmiş,
Çimdiklediğini yok etmiş.
Baktığını kor etmiş,

Tutuştuğunu yok etmiş.
Geçende yaşı büyüyüp,
On ikiye geldiğinde,
Yele gibi olmuş aziz saçı,
Ergen kızlığa ermemiş,
On beşe yaşı ermemiş.
Oyuncu çocuk, körpe kız,
Bu zavallı kız çağında,
Peri kızını geçerken,
Büyücü çalıp kaçarken,
Kayıpçal'ın hazinesi,
Dibine dipsiz batarken,
Gerçek gayreti belinde,
Gerçekten kürkü kuşanıp,
Duramayıp yola koyulup,
Doksan alp saldırdığında,
Yetmişini mızraklayıp,

Saying "From this age come forth alone,"
Saying "Choicest bahadir among the people,"
In the needful war the forty companions,
Gave blessing and gave the hand.
From childhood she girded on weapons,
The raging one bowed his neck to her,
The hillside burned to embers,
Whoever came to grapple perished.
She mounted a courser never seen,
With the skirt of her skullcap,
She wore a börk of twelve fathoms.
She levelled the lance and took her aim,
She subdued the moon and world.
She withered whatever she seized,
Him who charged and struck with the lance,
She laid on the earth before he could turn,

She made an ember of him who wailed,
She destroyed whatever she pinched.
She made an ember of whatever she gazed on,
She destroyed whatever she grappled.
Of late her years increasing,
When she came to twelve,
Her dear hair had become like a mane,
She had not reached ripened maidenhood,
Her years had not reached fifteen.
A playful child, a tender maid,
In this poor girl's season,
While she surpassed the peri maiden,
While the sorcerer stole and fled,
While Kayıpçal's treasury,
Sank bottomless to its depths,
True endeavour at her waist,
Truly girding on the fur,
Unable to stay, setting out,
When ninety alps assailed her,
Lancing seventy of them,

Ustalarını yeniden,
Rast geleni mızraklayıp,
"En yamanları nerede?" deyip,
Sert çarpışma başlatmış,
Tutuşan seksen alpı,
Bırakmadan kırıp atmış.
Tutuşup kan döküp,
Ecel yakın, can ölüp,
Kurban edip durduğunda,
Düşmanı bırakmadan kırdığında,
Kırıp canı dindiğinde,
Atışan çok düşmanın,
Kabaran beli kırıldığında,
İnce yolunu kestirmeden alıp,
Yedek küheylan Celcetpes,
Hızır nişanlı küheylanı,
Adı Hızır olan derviş,
Hayır dua edip yedeğe alıp,
"Akına bunca kalabalık" deyip,
"Kız arslan yatar" deyip,

Their masters anew,
Lancing whomever she met,
Saying "Where are the fellest of them?",
She began a hard clash,
The eighty alps who grappled,
She cut down without sparing.
Grappling and spilling blood,
Doom drawing near, souls dying,
When she stood making sacrifice,
When she slew the foe without sparing,
When the slain soul fell silent,
Of many a foe who traded shots,
When his swelling back was broken,
Taking her narrow road without a shortcut,
The spare courser Celcetpes,
The courser marked by Hızır,
The dervish whose name is Hızır,
Giving fair blessing, taking him in lead,
Saying "So great a throng for the raid,"
Saying "The maid-lion lies there,"

Celcetpes'e bindirmiş.
Ok geçmez kürkü giydirip,
"Yavrum, zorlanmadan cenge girsin" deyip,
"Her bir zaman o garibe,
İyilik eder" deyip,
Namus için atlanıp,
Kız arslan diye adlanıp,
Gaipten inen kürkü giyip,

Set her upon Celcetpes.
Clothing her in the arrow-proof fur,
Saying "Let my child enter war untroubled,"
Saying "At every hour to that lone one, He does good,"
Mounting for honour's sake,
Being named the maid-lion,
Wearing the fur come down from the unseen,

Kara çelik mızrak almış.
Bahadırlığa donanmış,
Karşılaştığı Sarıbay,
Teke tek savaş etmeye,
Varıp mızrak salmaya,
Kaburga ayrılıp kan döküp,
Sert kıyım etmeye,
Göz ermeyen uğultu olup,

She took the black steel lance.
Arrayed for bahadir deeds,
The Sarıbay whom she has met,
To wage war one to one,
To go and drive the lance,
Ribs parting, spilling blood,
To work a hard slaughter,
A roar the eye cannot compass,

Görkemi büyük gürültü olup,
Sıra veren adama,
Haykırıp mızrak uzatmıştı.
Asra yayılan ünü,
Yaman kavga, ulu uğultu,
Sarıbay ile Kuyalı,
Karşısına çıkan belası,
Yüz yüze gelip durdular,
Sıralaşıp vuruştular.
Sırayı veren Sarıbay,
Gerilip vurdu Kuyalı,
Daha inatçıdır bu da,
Bulut gibi uçar Celcetpes,
Çekmeden başını çevirmişti,
Keskin çelik sırlı mızrağı,
Şaşırtmadan Kuyalı,
Sarıbay'a vurmuştu.
Kötü müşkül başladı,
Tookızıl'dan Sarıbay,
Yıkılıp düşeyazdı.
Mızrak parçalanıp kül olup,
Göz kararıp gece olup,
Kuskun ile kolan,
Paramparça olup kopup,

A din of mighty splendour,
At the man who gave the turn,
She had cried out and levelled the lance.
Her fame spreading through the age,
Fell battle, mighty roar,
Sarıbay and Kuyalı,
The plague that rises before him,
They came and stood face to face,
They took their turns and struck.
Sarıbay who gave the turn,
Kuyalı drew taut and struck,
More stubborn still is this one,
Celcetpes flies like a cloud,
She had turned his head without pulling,
The keen steel charmed lance,
Kuyalı, unerring,
Had struck it into Sarıbay.
An evil hardship began,
From Tookızıl did Sarıbay,
All but topple and fall.
The lance shattering to ashes,
The eye darkening to night,
Crupper and girth-strap,
Torn to pieces, snapping,

Salınan bahadırın,
Kula gözleri süzülüp,
Sol elinden yele kayıp,
Eyerden ardı fırlayıp,
Üzengiden ayak kayıp,
Gözü gidip belerip,
Ayağı gidip sallanıp,
Tookızıl'dan Sarıbay,
Yıkılıp düşeyazdı.
Bir dürtüşte arslan kız,
Böylesi müşkül başladı.
"Kuday, koruyagör" deyip,
Eklem gevşeyip kıvranıp,
Göz bağlanıp kararıp,

Of the swaying bahadir,
His dun eyes glazing over,
The mane slipping from his left hand,
His seat flung back from the saddle,
His foot slipping from the stirrup,
His eye rolling and staring wide,
His leg gone loose and dangling,
From Tookızıl did Sarıbay,
All but topple and fall.
At one thrust, the lion maid,
Began such a hardship as this.
Saying "Kuday, deign to guard me,"
Joints slackening, writhing,
Eyes binding over and darkening,

Azabı fazlasıyla çekti şimdi:
"Tutuşup yenişene dek,
Sarıbay yandı yakıldı şimdi,
Ay âlemi perişan edip,
Sarıbay'ı arslan kıldın,
Bir çöpe denk tutmayıp,
Bunca neden eksik kıldın?
Babam bozkurt kovarken,
Sancılanıp anam doğurduğunda,
Yerden yanı üstünden kalkarken,
Çocukluk çağı yettiğinde,
Çubuk kesip at edip,
At ardına kamçı vurup,
Çocukluk çağı geçtiğinde,
Bahadır olup kan yutup,
Sarıbay olup gidene dek,
Kılca kuşku kımıldamadı,
Kızdan böylesi olmadı.
Adı kadın, er pehlivan,
İnsanda böylesi can varmış.
Kinleşen düşman çıkıp,
Müşkül veren düşman çıkıp,
Aziz gözüm kurtlandı,
Teke teke geldi de Sarıbay,
Yetişip bir mızrak sapladı.
Kızın aldığı mızrağın,

He suffered torment in full measure now:
"Until one prevails in the grapple,
Sarıbay burned and was scorched now,
Laying moon and world to waste,
Thou madest Sarıbay a lion,
Holding him not equal to a straw,
Why madest Thou him so far wanting?
While my grey-wolf father gave chase,
When my mother in her pangs gave birth,
While I rose from my side off the earth,
When childhood's season arrived,
Cutting a switch to make a horse,
Laying the whip to the horse's croup,
When childhood's season passed,
Becoming bahadir, swallowing blood,
Until I went forth as Sarıbay,
Not a hair's doubt ever stirred,
From a maid came never such a one.
Called woman, a man-wrestler,
In humankind there is such a soul.
A rancorous foe come forth,
A hardship-dealing foe come forth,
My dear eye has bred worms,
One to one came Sarıbay,
Overtook and drove home a lance.
Of the lance the maiden took,

Yamanmış hüneri.
Mızrakçı kancığın,
Ustalığı gerçekmiş.
Apaçık bozkurt, kara bağır,
Ustalığı gerçekmiş.
Kız arslan bir şer olup,
Ünlülüğü gerçekmiş,
Kıpırdayanın cezasını,
Verdiği gerçekmiş.
Kuday'ın verdiği arslana,
Kuday çarpmadan denk olmak,
Olmayacak zamanmış.

Fell indeed was its craft.
Of the lance-wielding bitch,
The mastery proved true.
Grey wolf outright, black of breast,
The mastery proved true.
The maid-lion being a scourge,
Her fame proved true,
That the one who stirred his punishment,
She dealt him, proved true.
With the lion whom Kuday has endowed,
To be matched, save Kuday strike one down,
Was a time that could not be.

Bu Kuyalı'nın mızrağı,
Üstünmüş hüneri,
Yönelip vurup geçişi,
Yüzleyip vurup gidişi,
Kemiğinin bağrından geçti ya,

İliğine yetti ya,
.....
Omuriliği sızlatıp geçti ya,
Kayıpçal'ın Kuyalı'sı,
Yiğitliği belli oldu.
Yüzleşince pek vurup,
Şaşırtmadan tam vurup,
Er olduğu belli oldu.
Arslan mızrağı değince,
Celmoğuz oğlu Sarıbay,
Sinek gibi canı çığrışıp,
Etin hepsi ayrılıp,
Bembeyaz kemiği görünüp,
Sararıp kanı dökülüp,
İşte o zaman Sarıbay,
Bahadırın hâli işte böyle.
Bakana en müşkül görünen,
Yiğit, cenkte belli olup,
Sarıbay'ı gören can,
Şaşırıp candan umut kesip,
Er yapılı görülmedik er,
Yiğit nice kurulup,
Görülmedik çelik kuşanıp,

Zırh gömleğini giyip,
Bahadırlık sureti belli olup,
Ölçüye gelmez ermiş,
Ay âleme değermiş,
Ah, Sarıbay da ermiş.
Bileği kalın, taş yürekli,
Fil yapılı Sarıbay,
Yiğitliği gerçekmiş.
Güreşe doğmuş soydanmış,

This Kuyalı's lance,
Supreme indeed was its craft,
Its turning, striking passage,
Its facing, striking course,
It passed through the heart of his bone, indeed,
It reached into his marrow, indeed,
.....
It passed searing his spine, indeed,
Kayıpçal's Kuyalı,
Her valour was made plain.
Striking hard when she faced him,
Striking true, unerring,
That she was a man was made plain.
When the lion's lance struck home,
Sarıbay, son of Celmoğuz,
His soul shrieking like a fly,
All his flesh parting,
His bone showing bare and white,
Paling, his blood pouring out,
Then it was that Sarıbay,
Such is the bahadir's state.
Seeming hardest to him who looks,
The brave is made plain in war,
The soul that beheld Sarıbay,
Bewildered, despaired of life,
A man built like a man, a man unseen,
The brave so mightily set up,
Girded in steel never seen,

Wearing his shirt of mail,
His bahadir visage made plain,
A saint beyond all measure was he,
Worth the moon and world was he,
Ah, Sarıbay too was a saint.
Thick of wrist, stone-hearted,
Elephant-built Sarıbay,
His valour proved true.
He was of a line born for wrestling,

Küçümsemeyelim bozkurdu,
Sert pehlivan, alpmış.
Gücü dolu kâfire,
Han Sarıbay bahadıra,
Kara azgın heybetliye,
Ay âlemi perişan eden,
Rast geleni kemirip,
Sürüp götürüp kul eden,
Altı direkli çadıra,
Er Sarıbay bahadıra,
Altüst olan kavgaya,
Ay âlemi perişan eden,
Han Sarıbay pehlivana,
Gücü kat kat yiğide,
Kana doymaz güzideye,
İşte o zaman pehlivan kız,
Bulut misali, yel yetmez,
Süzülüp atının başını çevirmişti.
Sabanın değmediği kırda,
"Sıranı al" deyip durmuştu.
Kız Kuyalı, pehlivan arslan,
Er Sarıbay pehlivana,
Sırasını veren o erdir.
Ay âlemden Sarıbay,
Haddi aşan üstün zorba,
Zorbalığını yalnız kız görüp,
Sırayı verdi o kez.
Boz yamaçtan heyula gibi,
Boz doru at gibi kurulup,
Beğenip küheylan bindiği,
"Peki" deyip başını çevirmişti,

Let us not belittle the grey wolf,
A hard wrestler, an alp was he.
Against the infidel full of strength,
Against Khan Sarıbay the bahadir,
Against the black raging majestic one,
Who lays moon and world to waste,
Gnawing whatever he meets,
Who drives men off and makes them slaves,
Against the six-poled tent,
Against the man Sarıbay the bahadir,
Against the battle turned upside down,
Who lays moon and world to waste,
Against Khan Sarıbay the wrestler,
Against the brave of manifold strength,
Against the choice one unsated with blood,
Then it was the wrestler maid,
Like a cloud, outstripping the wind,
Gliding, had turned her horse's head.
On the steppe untouched by plough,
She had stood saying "Take your turn."
The maid Kuyalı, wrestler lion,
To the man Sarıbay the wrestler,
It is she, the man, who gave the turn.
Of moon and world, Sarıbay,
The overweening tyrant past all bounds,
The maid alone beholding his tyranny,
Gave him the turn that time.
Like a phantom off the grey hillside,
Set up like a grey-bay horse,
The courser he mounted with delight,
Saying "So be it," she had turned her head,

"Azgın mızrağını uzatsın" diye,
"İstediği yere vursun" diye,
"Sert tutuşma etsin" diye,
"Büyük sırasını alsın" diye,
Durmuşmuş Kuyalı.
Mızrağı kırılmış, çare yok,
Altüst olsun boktan dünya,

Saying "Let him level his raging lance,"
Saying "Let him strike where he will,"
Saying "Let him make a hard grapple,"
Saying "Let him take his great turn,"
Kuyalı, it is told, had stood.
Her lance is broken, no remedy,
Let the dung-heap world turn upside down,

"Adı dişi, kadın kızdır,
Türlü şeyden sakat kızdır,
Yanımız eksikçedir,
Zavallı başını koru" diye,
Garibe insan yâr olup,
"Cümle evliya, destek ol" diye,
Cazayılını kuşanıp,
Yaradan'a yalvarıp,
Sırasını verip gerilip,
Halkın gözüne görünüp,
Yiğitliği belli olup,
"Kızdan da bahadır olurmuş" diye,
Çokları canından umut kesip,
Bu yiğitliğini gördüğünde,
Yiğitlik edip Kuyalı,
Celcetpes'in başını çevirdiğinde,
Sırasını verip durduğunda,
"Mızrak salıverdi" diye,
Öfkelense Sarıbay,
Kana kanmış bir itti.
"Kara geceyi salar" diye,
Yiğit oğlan er Seytek'in,
Gönlü kaygıyla bölünüp,
Bu Kuyalı anamız,
Çöle çıkmış biriymiş,
Susuzluk çekmez biriymiş.
Gür saçlının ta kendisiymiş,
Dolgunluk taslayan domuzu,
Gücü yüksek kâfiri,
Tepetaklak edecek çağıymış.
Var gücünü toplarsa can anam,
Gerçek çaresini bulacak gibi,
Ciddiye binerse, domuzun,

"Called female, a woman-girl is she,
A girl maimed in sundry things,
Our side is somewhat wanting,
Guard your poor head," so saying,
Mankind befriending the lone one,
Saying "All ye saints, be my support,"
Girding on her cazayıl,
Imploring the Creator,
Giving his turn, drawing taut,
Appearing before the people's eyes,
Her valour made plain,
Saying "From a maid too comes a bahadir,"
Many despairing of their lives,
When they beheld this valour of hers,
When Kuyalı, doing valiantly,
Turned the head of Celcetpes,
When she stood giving him his turn,
Saying "She has let loose the lance,"
Should Sarıbay take to fury,
He was a dog glutted on blood.
Saying "He will loose the black night,"
Of the brave lad, the man Seytek,
The heart riven with care,
This Kuyalı, our mother,
Was one who has gone out to the desert,
Was one who suffers no thirst.
She was the thick-haired one's very self,
The swine who plays at fullness,
The infidel of towering strength,
It was her season to hurl him headlong.
If my dear mother gathers all her strength,
Like to find his true remedy,
If it comes to earnest, the swine's,

Cinini kakıp savacak gibi,
Er yapılı anacığım,
Ölçüye gelmez arslanmış,
Her yanı denkmiş, kusursuzmuş.
Deniz gibi arslan, şermiş,

Demon she looks like to drive out and rout,
My mother built like a man,
Was a lion beyond all measure,
Matched on every side, without a flaw.
A lion like the sea, a scourge was she,

Tanrılık taslayan domuza,
Denkliği yetecek çağıymış.
Mızrak versem eline,
Öfkelenen kâfirin,
Bir hesabını bulur ya!
Yiğitlik taslayan domuzun,
Cinini ta uzağa kakar ya.

Görülmedik bir demmiş,
Kırışılacak çağıymış,
Hızır dokunmuş Kuyalı,
Kadın arslan bir canmış,
Vuruşan düşmana,
Sözü geçer kişiymiş.
Çaresi yok azaba,
İyiliği dokunur kişiymiş.
Bu yiğitliğini görmezsek,
Meyve olup vermezsek,
Hayvanlığını eder ya,
Eceli yeterse kazara,
Er Sarıbay o azaptan,
Ölüp giderse kazara.
"Yamanlığa boyun eğmez" diye,
"Çarpışsam mızrak vermez" diye,
Bilmezliğini eder ya,
Ecel yetip, gün bitip,
Ölüp giderse kazara,
Gerçek ecel yeterse kazara,
Tan atacak günümde,
Beni kara eşek eder ya,
Yakıp kavurup can yanar ya,

Çarpıcı Kuday çarpmaz mı,
Söylenen dedikodu gerçekse,
Kanımı davalayıp durmaz mı" –
Deyip böylece er Seytek,
Kılıfa sarıp büktürüp,

Yeniden mızrak uzatırsa,

For the swine who plays at godhood,
It was her season to prove his match.
Were I to give a lance into her hand,
Of the raging infidel,
She would settle the account indeed!
Of the swine who plays the hero,
She would drive his demon far away indeed.
It was a moment never seen,
It was the season for the reaping,
Hızır-touched Kuyalı,
Was a woman-lion of a soul,
Over the foe who strikes,
Was one whose word holds sway.
For the torment without remedy,
Was one whose goodness reaches men.
If we do not see this valour of hers,
If we do not bear fruit and yield,
He will work his beast-nature indeed,
If his doom suffices by mischance,
The man Sarıbay from that torment,
If he dies and passes by mischance.
Saying "She bows not to wickedness,"
Saying "If I clash she yields no lance,"
He will work his ignorance indeed,
Doom arriving, the day ending,
If he dies and passes by mischance,
If true doom suffices by mischance,
On my day when dawn should break,
He will make me a black donkey indeed,
Burning and scorching, the soul will burn indeed,
Will not the striking Kuday strike,
If the rumour that is spoken is true,
Will he not press the claim of my blood" –
So saying thus, the man Seytek,
Wrapping it in its sheath, having it bent,

Should he level the lance anew,

"Tutuşan erler alsın" diye,
Kendi cılız değilse,
Hasret içinde kalsın diye.
Sarı iğdiş deveye yükletip,
Sarı altından bağ yapmış,
Gölge yerde saklatmış,
Fil derisiyle kaplatmış.
Vurduğunda o karaltının,
Çelik olduğu belli olmuş,
Değdiği yer dilinmiş.
Boşa vuruşta karaltın,
Kırıldı gitti düpedüz,
Üçayak olup dikilmiş,
Çelikten bölüp dağ yapmış,
Çin-Maçin'in soyu,
Gerçek Hıtay'ın soyu,
Han Manas'a dava açmış.
O duran kâfirin,
Allah Teâlâ kudretiyle,
Yalnız canını sağ kılmış.
Önceden göçen atadan,
Mirasla ulaşan sırlı mızrak,

"Kılıç vurup yetişti" diye,
"Elden kayıp gitti" diye,
Eğrisi yok, yontulup uydurulmuş,
Sapını burup eğmemiş.
Burarak yapmış Bölökbay,
Gökyüzünden tek başına inip,
Davut ile dost olup,
Topal usta Bölökbay,
Ucunu çelikle ulamış,
Zehir döktürüp su vermiş.
Değmeden önce can gitmiş,
Öldürecek yerinden tutsa,
Öldürecek yerine vursa,
Delip dürtüp geçirmiş,
Taşa vursa o karaltı,
Kayıp gitmemiş.

Saying "Let grappling men take it up,"
If he himself is not feeble,
That he be left in longing.
Loading it on a yellow gelded camel,
He made bindings of yellow gold,
He had it hidden in a shaded place,
He had it cased in elephant hide.
When it struck, that dark shaft,
Was shown to be of steel,
Where it touched was sliced apart.
At a wasted blow the dark shaft,
Broke and was gone outright,
Set up as a tripod standing,
Cleaving from steel he made a mountain,
The line of Çin-Maçin,
The line of the true Hıtay,
Brought suit against Khan Manas.
Of that standing infidel,
By the power of Allah the Exalted,
His life alone was left him whole.
From the forefather who passed before,
The charmed lance come down by inheritance,
Saying "The sword struck and reached it,"
Saying "It slipped and fled the hand,"
No crookedness in it, hewn and fitted,
He did not twist and bend its haft.
Twisting, Bölökbay wrought it,
Descending alone from the heavens,
Becoming friend to Davut,
The lame master Bölökbay,
Joined its point with steel,
Had venom poured and tempered it.
Before it touched, the life was gone,
Should he grip it at the killing place,
Should he strike it to the killing place,
It pierced and thrust its way through,
Should that dark shaft strike stone,
It did not slip and glance away.

	Ucunu ulayıp yerleştirmiş,	*He joined and set its point,*
	"Düpedüz eceli yetti" diye,	*Saying "His doom outright has come,"*
	Değdiği yerin hepsini,	*All of the place it touched,*
	"Yara kapıp göçüp gider" diye,	*Saying "He takes the wound and passes on,"*
	Yara kapıp kalırsa ...	*If he takes the wound and remains ...*
	Geri dönmeden uğuldayıp,	*Roaring on without turning back,*
	"Olduğu gibi geçsin" diye,	*Saying "Let it pass just as it is,"*
74610	Ulayıp ucunu çıkartıp,	*Joining it, drawing out its point,*
	Gözyaşı ile sulayıp,	*Watering it with tears,*
	Zehir döktürüp boyamış.	*He had venom poured and dyed it.*
	Yeşil karası cana işledi,	*Its green-black venom pierced the soul,*
	Karasaat karaltıyı,	*The Karasaat dark shaft,*
	Bir yıl boyu ona boyamış.	*A whole year long he dyed for it.*
	Ecele yakın yontulmuş,	*Hewn close to doom itself,*
	Uzatılan yanı yıkıma uğramış,	*The side it was levelled at met ruin,*
	Her yüzleşmeye geldiğinde,	*Each time it came to a facing,*
	Emanet candan umut kesilmiş.	*Hope was cut from the borrowed soul.*
74620	Ağzı yanıp zehir olmuş,	*Its mouth burned and turned to venom,*
	Mızrağın hâli bu olmuş,	*Such became the state of the lance,*
	Uğrayan düşmana zehir olmuş.	*Venom it became to the foe it met.*
	Öfkelenip sataşırsa,	*Should one assail it in fury,*
	Cin dökülüp kan çıkmış,	*The demon spilled and blood came forth,*
	Demiri çelik oynamış,	*Its iron played like steel,*
	Karasaat sırlı mızrak,	*Karasaat, the charmed lance,*
	Çıktı mı kana doymamış.	*Once drawn, was never sated with blood.*
	Önceden göçen Manas'tan,	*From Manas who passed before,*
	Miras kalan sırlı mızrak,	*The charmed lance left as inheritance,*
74630	Eşyadan böylesi olmamış,	*Among all things there has been no such,*
	Hınçlanıp savursa,	*Should one swing it in rancour,*
	Kılıç kesip geçmemiş,	*No sword has cut it through,*
	Öfkelenip tutsa,	*Should one grip it in fury,*
	Elden kayıp gitmemiş,	*It has not slipped and fled the hand,*
	Bildik eski sırlı mızrağı,	*The known old charmed lance,*
	Kaplan Seytek er, onu alıp,	*The tiger Seytek, the man, taking it,*
	İki gözü dört olup,	*His two eyes becoming four,*
	Erken günü geç olup,	*His early day turning late,*
	Sinek canı çığrışıp,	*His fly-soul shrieking,*
74640	Gerçekten yalvarıp "ana" deyip,	*Truly imploring, saying "mother,"*

Aziz çocuk hıçkırıp,
Altındaki Kulansur,
Gerçek küheylanın ta kendisi bu.

Ensesine yele düğümleyip,
Kulansur misali tulparın
Yürüyüşüne mal yetişmez,
Başını yere eğmiştir,
Kanı iyice kızışmıştır.
Celmayan gibi yel olup uçtu,
Yetişip gelip arslana
Sırlı mızrağı verdi o.
İşte o zaman Kuyalı:
«Her yanı denk, tam oğlum,
Soyu sopu var olsun – deyip,
Alnıma yazılmış er oğlum,
Bozala tulparım, çolpanım,
Yokuş çıksam dayanağım,
İniş insem desteğim,
Kederlensem güler yüzüm,
Acıksam yiyeceğim,
Atalardan kalma miras» – deyip,
Armağan verilen mızrağın
Çelikten olduğunu bildi kız.
Er Seytek'e yalvarıp,
Kıkır kıkır güldü kız,
Hoşnut olup durdu kız.
Alıp düşmana uzatınca,
Kerege boyu mızrak değince,

Yüzüstü kapansa çaresiz cana
Destek mızrak değdikten sonra,
Öfkelenmişçesine hazırlanıp,
Kara bahtlı Kuyalı,
Ansızın ecel bulunup,
Dilediği tümden gelip,
Arslan kızın kendisine
Altmış erlik güç gelip,
Gökteki ay ile çolpan,

The dear child sobbing,
Kulansur beneath him,
This is the true courser's very self.

Knotting the mane upon its nape,
The tulpar like a wild kulan-grey —
No beast can match its stride,
It has bowed its head to the ground,
Its blood is fully roused to heat.
Like Celmayan it flew as the wind,
Overtaking, coming to the lion,
He gave the enchanted lance.
Then at that moment Kuyalı:
«Sound in every part, my perfect son,
May his line and lineage endure – saying,
The hero-son writ upon my brow,
My grey-dappled tulpar, my morning star,
My stay when I climb the slope,
My prop when I ride the descent,
My smiling face when I grieve,
My food when I hunger,
Heritage left from the fathers» – saying,
That the lance given as a gift
Was wrought of steel, the maiden knew.
Entreating Er Seytek,
The maiden laughed a rippling laugh,
The maiden stood well pleased.
When she took it and thrust it at the foe,
When the lance, tall as a yurt-lattice,
struck,
Should the helpless soul fall face-down
Once the supporting lance had struck,
Making ready as if in wrath,
Kuyalı of the black fate,
Death's hour found of a sudden,
All she wished for coming whole,
To the lion-maiden herself
Came the strength of sixty men,
The moon in heaven and the morning star,

O kudretli, er saplayan,
Ona eş olup kaldı şimdi.
Öbür dünyaya göçen er atam
O zaman pehlivana
Yoldaş olup kaldı şimdi,
Sarıbay sıra alırken,

Hunhar şirin ruhunu
Dizginleyip, kuşatıp, arslana
Yoldaş olup kaldı şimdi.
Kırk çilten, Hızır, Kuyalı'yı
Çepeçevre kuşatıp durdu...
«Bel bağladığım Şay atam
Yönelip yolunu düzeltti.
Baht, Baabedin, dul anam,
Çift eliyle destekledi».
Adı Hızır olan meşayih,
O, geminden tutmuştur:
«Yavrum, savaş eyle» – deyip
Yanında yürüdüğü an imiş,
Koruyanları tam dokuz,
Koruyup durduğu an imiş.
Destekleyeni tam dokuz,
Destek verdiği an imiş.
Kayıpçal kızı, kız arslan,
Siperleşilen meydandan,
Kayalık düz yamaçtan,
Cenk edilen yerinden,
Değeri belli olup,
İçi kıpır kıpır sevinip,
Ok geçmez zırh kaftan giyip,

Ok yetişmez ata binip,
Çelik kılıç, mızrak alıp,
Kınsız kılıç kuşanıp,
Kader yeterse görmeye,
Gerçek ecel gelirse ölmeye,
Ahdine bağlı canım şir,
Er Sarıbay'ı gözetti,

That mighty one, piercer of men,
Became her companion now.
My hero-father passed to the other world
Then to the champion
Became a comrade now,
While Sarıbay took his turn,

The spirit of the bloodthirsty lion,
Bridling, encircling, to the lioness
Became a comrade now.
The forty çilten and Hızır round Kuyalı
Stood encircling her about...
«Şay my father, whom I trusted,
Turned and set her road aright.
Fortune, Baabedin, my widowed mother,
Upheld her with both hands».
The sheikh whose name is Hızır,
He has taken hold of the bridle:
«My child, make war» – saying,
It was the moment he walked at her side,
Her protectors nine in full,
It was the moment they stood guarding.
Her upholders nine in full,
It was the moment they gave support.
Kayıpçal's daughter, maiden-lion,
From the field of entrenchment,
From the rocky level slope,
From the place where battle raged,
Her worth made manifest,
Her heart aflutter with joy,
Donning the armored kaftan no arrow pierces,
Mounting the horse no arrow overtakes,
Taking steel sword and lance,
Girding the scabbardless sword,
To see, if fate suffices,
To die, if true death's hour comes,
My dear lion, bound to her vow,
Kept watch on Er Sarıbay,

Şimdi bozkurt sıra vermeye,
Öfkelenip hazırlanıp,
Canım şirin kendisine,
Gaipten akıl bulunup,
Gözü pek canım şir,
Bahadırlığı bambaşka,
Pehlivanlığı nice nice.
Eski günden beri kız pehlivan,
Cenk giysisini kuşanıp,

Now the grey wolf, to yield the turn,
Growing wrathful, making ready,
To my dear lion herself
Wisdom found from the unseen,
My dear lion, dauntless-eyed,
Her batyr-might beyond compare,
Her champion's prowess manifold.
From days of old the maiden-champion,
Girding on her battle-dress,

Kaplanlığı belli olup,
Nicelerle tutuşmuş,
Kan dökerek hesaplaşmış.
Can yürümez çöller görmüş,
Nice yaman erler görmüş.
Her yanını denk görmüş,
Düşmanın sırasını bilip,
Celcetpes'in başını çevirdi,
Kıble yanına yönelip,
Sırasını verip durdu o.
Zınk zınk edip aldırmadan,
Vuruşacağı Sarıbay'ı,
Tırnağına denk tutmadan.
İnişini yokuşunu hesaplamadan,
Kendisi şahbaz, o garip,
Ölürüm diye düşünmeden,
Pehlivan yürek, şir gayret,
Katı kahırlı kâfire,
Alp Sarıbay bahadıra:
«Bahadırsan, şir isen,
Er Sarıbay isen sen,
Cengi bol bol edin siz,
Sıranızı alın siz,
Kımıldamadan, kıpırdamadan,
Yalpalamadan, sarsılmadan,
Kahrını toplayıp el uzatıp,

Yetişip mızrak vurun siz.
Sağlamca güce başvurun,

Her tiger-nature made manifest,
She has grappled with many,
Settled scores in shedding blood.
She has seen deserts where no soul walks,
Has seen many a fearsome man.
Has seen her every side made equal,
Knowing the foeman's turn,
She turned Celcetpes's head,
Turning toward the qibla side,
She stood and yielded him his turn.
Unheeding, without a flinch,
Sarıbay whom she would fight
Not deeming worth her fingernail.
Reckoning neither descent nor slope,
Herself a falcon-brave, poor soul,
Never thinking she might die,
Champion heart, lion zeal,
To the infidel of hard fury,
To Alp Sarıbay the batyr:
«If you are a batyr, if a lion,
If you are Er Sarıbay,
Make battle in abundance,
Take your turn, you,
Without stirring, without budging,
Without swaying, without shaking,
Gathering your fury, stretching forth your hand,
Reach and strike with the lance.
Call soundly on your strength,

Sıranızı alın siz!
Akıldan şaşıp telaşlanmayın,
Şaşkına dönüp kaçmayın!» –
Deyip, böylece Kuyalı
Vaşak gibi gerinip,
Söz söylemeye üşenircesine,
Ak maral gibi süzülüp,
Usulca söyleyip söze başlayıp,
Sözü şerbet görünüp,
Gören gönlünü kaptırıp,
Ak geyik gibi görklü durup,
Ala yalçın dağ gibi kurulup,

Take your turn, you!
Do not lose your wits and panic,
Do not turn bewildered and flee!» –
Saying thus, Kuyalı,
Stretching like a lynx,
As though too languid to speak,
Gliding like a white maral-deer,
Beginning her speech in gentle tones,
Her words seeming sherbet-sweet,
Whoever saw her lost his heart,
Standing stately as a white deer,
Set like a sheer and dappled mountain,

Pehlivan huylu, şir yürek,
Atını sürüp çıkıverdi.
İşte o zaman Sarıbay'a
Geniş dünya dar geldi,
Homurdanıp coştu,
Gümbürdeyip nice hâle girdi,
Pusatlarını kuşandı,
Ağzı köpüren kudurmuş,
Dövüşecek yanını hazırladı.
Öfkelenip hazırlandı,
Kara çeliği kuşanıp,
Kahrı yüzüne vurup,
Sakalı bıyığı diken diken,
Ay-âlemi kasıp kavurup,
Kudurmuşçasına gürleyip,
Onu görüp duran can,
Baştan ayağa ürperip,
En gayretli domuzun,
Hesapsız hâlini gözlesem,
Halk canından umut kesip,
Mızrak tutup çelikleşip,
Gücünü toplayıp dinçleşip,
Gür gür edip öne çıkıp,
Gücü sel gibi görünüp,
Gürledi o kudurmuş.
Yaban domuzu gibi davranıp,

Champion-natured, lion-hearted,
She spurred her horse and rode straight out.
Then at that moment for Sarıbay
The wide world grew narrow,
He growled and raged,
Thundering, he passed through many states,
He girded on his weapons,
The madman foaming at the mouth
Made ready his fighting side.
In wrath he made him ready,
Girding on the black steel,
His fury flushing in his face,
Beard and mustache bristling stiff,
Scourging and scorching the moonlit world,
Roaring as one gone mad,
Any soul that watched him
Shuddered from head to foot,
Of that most furious swine
Should I behold the reckless state,
The people despaired of their lives,
Gripping the lance, turned steel-hard,
Gathering strength, grown vigorous,
Booming loud, he pressed ahead,
His strength appearing like a flood,
That madman thundered forth.
Bearing himself like a wild boar,

Kahırlanıp atıldı,
Gayretlenip hazırlanıp,
Arslanca gözü alevlenip,
Dişini gıcırdatıp çiğneyip,
Avını kollayan kaplan gibi,
Tutuşanı sağ komazcasına.
Yaman gayreti taş yarıp,
Gürleyişi baş yarıp,
Doksan türlü hâle girip,
Dağ gibi olan kudurmuş,
Ay-âleme sürtünüp,
Er Sarıbay'ın şanından,
Ay-âlemin hepsine,
Şimdi dokunur belası.

In fury he hurled himself,
Steeling himself, making ready,
His eye ablaze lion-like,
Grinding and gnashing his teeth,
Like a tiger stalking prey,
As one who leaves no grappler alive.
His fierce zeal split the stone,
His roaring split the skull,
Passing through ninety states,
The madman grown mountain-huge,
Grinding against the moonlit world,
From Er Sarıbay's dread renown
Upon the whole moonlit world
His bane now falls.

«Çarpıştım nice zorluyla,
Ahir zamana rast geldim,
Ay-âleme zorba kıldın,
Bir kadına, ey Yaradan,
Beni neden bunca hor kıldın.
Ulu idim, şir idim,
Ay-âlemin tamamını
Sürüp sürüp tüketen,
Nice yerde alpları,
Türlü türlü halkları,
Cenk ile yıldıran.
Gayretim bol, zehrim güçlü,
Tutuşanı düzleyen,
Vuruşanı yoran,
Boğuşanı kocatan.
Göz dikeni yok eden,
Üstüne geleni ezen,
Karşılaşanı yere seren.
Çarpışan adamı,
Kara çelik gibi bilenen,
Han Sarıbay ben idim,
Zulmüme el yetişmez,
Atışınca ok yetişmez,
Kıyısına yanaştırmaz,

«I have battled many a mighty one,
I have met the latter days,
You made a tyrant of the moonlit world,
Before a woman, O Creator,
Why have You so abased me?
I was great, I was a lion,
The whole of the moonlit world
Driving on and on, consuming,
In many a land the alp-warriors,
Peoples of every kind,
Cowing them all with war.
My zeal abundant, my venom strong,
Flattening whoever grappled,
Wearying whoever fought,
Aging whoever wrestled.
Destroying who cast covetous eyes,
Crushing whoever came against me,
Laying low whoever met me.
The man who clashed with me —
Whetted like black steel,
Khan Sarıbay was I,
No hand could reach my tyranny,
No arrow overtake my shot,
None might near my borders,

Fırtına kopsa yel yetişmez,
Though storm broke, no wind could catch me,

Davacı dava etse mal vermez,
No claimant's claim would wring my goods,
Er Sarıbay, şir idim,
Er Sarıbay, a lion was I,
Kara kale, sur idim.
A black fortress, a rampart was I.
Önüne çıkanı çiğneyen,
Trampling all who crossed my path,
Canım bozkurt er idim.
A grey-wolf hero dear was I.
Us akıldan mı şaştım,
Have I strayed from wit and reason,
Yoksa erlik benden mi kaçtı?
Or has manhood fled from me?
Bahadırlık, pehlivanlık, şirlik, kız,
In valor, champion's might, lion-heart, has the girl

Hepsi benden üstün mü oldu.
In all of these surpassed me?
Kahrolası kurnaz dünya,
Accursed cunning world,
Zorlayıp aldatıp mı gitti» –
Has it forced and cheated me and gone?» –
Deyip, böylece Sarıbay,
Saying thus, Sarıbay,
Sakalı bıyığı ayrılıp,
Beard and mustache parting wide,
Zehri dağ sırtı gibi görünüp,
His venom looming like a mountain ridge,
Öfkelenip güç dolup,
Filling with wrath and strength,

Gerçek gayreti tam dolup,
His true zeal brimming full,
İki yanına bakınıp,
Glancing to either side,
Öfkelenip o edepsiz,
That shameless one enraged,
Dudağını burnunu yalayıp,
Licking his lips and nose,
Kahrını halkına döküp,
Pouring his fury on his people,
Gayret kaynayıp, can atıp,
Zeal seething, spirit straining,
Katı bir gayrete başladı.
He set to with a savage zeal.
Canım canı ölüme,
His own dear life to death
Düpedüz bağlayıp bıraktı.
He bound outright and left it so.
Altımdaki Tookızıl,
Tookızıl beneath me,
Sırtı yüksek, sağrısı basık,
High of back, low of croup,
Öne sürülse yorulmaz.
Never tiring when driven forward.
Geniş göğüslü, kısa yeleli,
Broad-chested, short of mane,
Endamlı küheylanı,
The shapely thoroughbred —
Kara saplı kamçıyı,
The black-hafted whip
Kavrayıp savurup,
He seized and swung,
Tookızıl'ı durdurmadan,
Never halting Tookızıl,
Diz kapağına indirip,
Bringing it down upon the knee,
İşte o zaman Tookızıl,
Then at that moment Tookızıl,
Sağrısı koyun gibi bölünüp,
Its croup cleft like a sheep's,

Tavşan gibi sırtı düzelip,
Ejder ağzı gibi ağzı açılıp,
Katılaşmış toynağı
Tabak gibi yayılıp,
Tulparlığı belli olup,
Ok gibi sıçrayıp toplanıp,
Delice doğan misali, domuza
Yılmadan başını çevirdi.
Kan kokan gök mızrak,
Kaçırınca ne fayda.
Pazusu dolu kâfir kul,
Han Sarıbay, bahadır kul,
Buzu kırıp dağı almış,
Suru yıkıp düşmanı almış.
Eskiden değerini bilirlerdi,
Ay-âlem ile dalaşmış,
Adı duyulmuş âleme,
Ünü yayılmış nicesine.
Katı kahırlı Sarıbay'ı,
Besbelli Kuday çarptı şimdi.

Its back leveled like a hare's,
Its mouth gaping like a dragon's maw,
Its hardened hoof
Spreading like a platter,
Its tulpar-nature made manifest,
Leaping and gathering like an arrow,
Like a frenzied falcon, toward the swine
Unflinching turned its head.
The blue lance smelling of blood —
What profit, once it missed?
The infidel thrall of brawny arm,
Khan Sarıbay, the batyr thrall,
He broke the ice and took the mountain,
Razed the rampart and took the foe.
Of old they knew his worth,
He had brawled with the moonlit world,
His name was heard through all the world,
His fame had spread to many lands.
Sarıbay of the hard fury —
Plainly Kuday has struck him now.

Kan kokan gök mızrağı,
Gürleterek uzattı.
Canım erin kaşı – diye,
Iskalarsa öte yandan
Yüreğinin başı – diye,
Bozkurdun kara gözü – diye,
Tam ölecek yerin kendisi – diye,
Elma misali ak göğüs,
Şahdamarının hizası – diye,
Kıpırdamadan mızrak vursun,
Devrilip gideceği budur – diye.
Ecelin vakti saati – diye,

Seksen canı olsa da,
Gök kene gibi dolsa da,
Zırvalayan kadını,
Tepetaklak deşeceğim çağ – diye,
Şimdi geldi fırsatım – diye,

His blue lance smelling of blood
He thrust it forth with thunder.
The dear hero's brow – saying,
And should it miss, then from the other side
The crown of her heart – saying,
The grey wolf's black eye – saying,
The very place of certain death – saying,
The white breast like an apple,
The line of the life-artery – saying,
Let the lance strike without a quiver,
This is where she topples – saying.
The hour and moment of her death – saying,
Though she had eighty lives,
Though swollen like a grey tick,
That raving woman —
The hour I gut her headlong – saying,
Now my chance has come – saying,

Hesabını vereceği an – diye,

Gerilip mızrağı sahiden vursam,
Sızlanan kâfirin,
Huyu haşarı kadının,
Devrilip gideceği dem – diye,
Doksan canı olsa da,
Duraksız düşeceği an – diye,

Duramayıp Sarıbay,
Şiddetle kahrını döktü şimdi.
Bu dünya bana kalır – diye,
Mızrak sallayıp sövdü şimdi,
Bu Sarıbay kudurdu.
Aç arslan gibi kudurdu,
Fendi çok, zehri güçlü,
Ecelden kimler kurtulmuş.
Niceyi görmüş usta it,
Çok kavga görmüş kul,
Keşfe çıkıp düşman vurup,
Her işte usta olup,
O, eskiden beri alışmış kul.
Hiç çevresini saymadan,
Etrafına bakmadan,
Hiç çareyi, o kudurmuş,

Ölürüm diye hesaplamadan.
Katı çarpışma başladı.
Kadir Allah'ın verdiği canı,
Kıla bağlayıp bıraktı.
Coşmuş meğer o kudurmuş,
Yerin yüzünü ürpertip,
Yetkin yürük Tookızıl'ı
Coşturup dörtnala kaldırıp,
Yerin yüzünü döverek,
Sırasını verse Kuyalı,
Çevikliği işte böyle.
Kuyalı'ya doğru
Kasıla kasıla Sarıbay,

The moment she renders her account – saying,
If I brace and truly drive the lance,
That whimpering infidel,
That woman of unruly temper,
The breath in which she topples – saying,
Though she had ninety lives,
The instant she falls without a stay – saying,
Unable to hold back, Sarıbay
Poured out his fury now in violence.
This world shall be mine – saying,
He shook his lance and cursed now,
This Sarıbay went mad.
He raged like a starving lion,
Rich in wiles, strong in venom —
Who has ever escaped death's hour?
A cunning dog who had seen much,
A thrall who had seen many a fight,
Riding out to scout and smite the foe,
A master in every trade,
A thrall long schooled to it of old.
Heeding nothing round about,
Never glancing at his surroundings,
That madman, no remedy at all,

Never reckoning he might die.
The savage clash began.
The life Almighty Allah gave
He bound upon a hair and left it.
Roused indeed was that madman,
Making the face of the earth shudder,
The peerless racer Tookızıl
He stirred and raised to full gallop,
Pounding the face of the earth —
Should Kuyalı yield him the turn,
Such was her nimbleness.
Toward Kuyalı
Sarıbay came swaggering on,

Yağmur edip yay çekip,
Dolu edip ok atıp,
Çare buldukça altı atıp,
Sırtında fitilli tüfek var,
Elinde nice çabuk atar var.
Bununla yüz kez atıp,
Onun oku yetişene dek,
Kaplan şirden kan çıkıp,
Tam tepeye yetişene dek
Kürek kemiğine sırlı ok,

Anlata anlata bitmez hikâye,
Onunla da yüz kez atıp,
Köpük saçan kudurmuş,
Yağmur edip, yay çekip,
Dolu gibi başka ok atıp,
Oku sel gibi kaplarken
Kayıpçal'ın canım kızı,
Kargaşayı sezip,
Ters yüz olup dönerken
Yaptığı işte hikmet var,
Yiğit gönüllü Kanıkey,
Düşmana yönelirsen giy – diye,
O düşmana bakınca
Hızır ata dilerse
Yakası altın, yeni tunç,
Çift katlı, toygar gözlü zırh,
Tabılgı koru değse kor geçmez,

Onogor atılsa ok geçmez,
Güreşilse el geçmez,
Zırhına denk getirip,
Pehlivan nişanlasa kayan,
Altı bin mızrak bir saplansa,
Öbür yanına varamadan,
Dört bir yana kayıveren,
Mızrak saplanıp geçti diye,
Ustaların nicesine,
Bilmezsin diye sövdürten.

Drawing the bow in rain,
Loosing arrows thick as hail,
Firing six whenever chance allowed,
On his back a matchlock gun,
In his hand many a quick-firing piece.
With this he fired a hundred times,
Until its shot could reach,
Blood sprang from the tiger-lion,
Until it reached the very crown,
The enchanted arrow to her shoulder-blade —
A tale no telling can exhaust —
With that too he fired a hundred times,
The madman scattering foam,
Drawing the bow in rain,
Loosing more arrows like hail,
While his arrows flooded like a torrent,
Kayıpçal's dear daughter,
Sensing the turmoil,
As she wheeled and turned about,
There was wisdom in her deed:
Kanıkey of valiant heart,
Wear this when you face the foe – saying,
When she looked upon that foe,
If Hızır the father wills —
Its collar gold, its facing new bronze,
Double-plied mail with lark's-eye rings,
No ember of tabılgı coals can pierce it,

No arrow pierces though Onogor be loosed,
No hand gets through in wrestling,
Aimed square against her armor,
It glances when a champion takes aim,
Should six thousand lances strike at once,
They cannot reach the other side,
Sliding off to the four quarters,
'The lance pierced through,' they say —
Making many of the masters
Be cursed as knowing nothing.

Çeliği eğeleyip,
Belli yere döktürten.
Sarıbay'ın kavga çıkaracağını,
Kara saati başlatacağını,
Ete kemiğe vuruşulup,
Bir belanın salınacağını,
Öteden beri bilirdi ya,
Bile isteye, tâ uzaktan,
Nazlanıp isteyip bu kaftanı,
Giyip gelmişti ya.
Attığı ok top top yağıp,
Her bir yana dökülür.
O Sarıbay kâfiri,
Göz açıp kapayıncaya dek,
Gerçek sırasını almaya,
Mızrak ile vurmaya,
Söylenen lafı, sözleri,
Sırayla gözetmeden,
Haykırışı taş yardı.
Kıl kadar canını esirgemeden,
Çevresine bakmadan,
Ağır belayı hesaplamadan,
Öleceğini kıl kadar saymadan,
Keskinmiş de, şirmiş de,
Ölümüne yaratılmış ermiş de.
Önüne çıkanı çiğneyen,
Kan dökücülerin biriymiş.
Göğsünde söz, dert dolu,
Çok görmüş o koca haram,
Bunun aradığı büyük kavga.

Filing down the steel,
Having it cast in the appointed place.
That Sarıbay would start a quarrel,
Would set the black hour going,
That flesh and bone would trade blows,
That a bane would be let loose,
She had known from long before,
Knowing and willing, from afar,
Coaxing and asking for this kaftan,
She had come wearing it.
His arrows rained in clusters,
Scattering to every side.
That infidel Sarıbay,
In the blink of an eye,
To take his true turn,
To strike home with the lance,
The words and speeches spoken
Heeding in no order of turns,
His war-cry split the stone.
Sparing his life not a hair's breadth,
Never glancing round about,
Never reckoning the heavy bane,
Counting death not worth a hair,
Keen he was, and lion too,
A man created for his death.
Trampling all who crossed his path,
He was one of the shedders of blood.
His breast brimful of words and grievance,
That old profane one who had seen much —
What he sought was mighty battle.

Kahrını döküp Sarıbay,
Katılığı işte şöyle.
Yüz tutup mızrak uzattı,
Kul dayanıp duramaz,
Kalabalık ordu üşüşse de
Kıl kadar takat gösteremez,
Kahrı katı Sarıbay'ın
Tutuşması işte şöyle.

Pouring out his fury, Sarıbay —
Such was his hardness.
Facing her, he thrust the lance,
No thrall could stand against it,
Though a teeming host should swarm,
It could not show a hair of strength —
Of hard-furied Sarıbay
Such was the grappling.

Sahi saplanırsa bu mızrağım
Dirseğinin hizası – diye,
Bu kudurmuş kancığın,
Gerçek öleceği yer budur – diye,
Kendi kafasınca coşup,
Kabara kabara gidişi.
Var gücümle mızrak vursam,
Sahiden mızrağım değmez mi?
Ne denli bahadır olsa da,
Başı yere girmez mi?
Kendi kafasınca düşünüp,
Gönlünce keyif sürüp, –
Diye düşünüp Sarıbay,
Kılını kıpırdatmadan, aldırmadan,
Gönlünde ferah olup,
Sarıbay'ın saplayışına,
Tookızıl başını döndürdü,
Ağırlığını gör, işte böyle.
Gömgök çelik mızrağını,
Hiçe sayıp denk tutmadan,
Gürleterek uzattı.
İnişine yokuşuna bakmadan,
Öleceğin yer budur – diye,
O pehlivan kız duruyordu.
Görsen, bahadır Sarıbay,
Küt dedirtip vurdu,
Yumruklayıp geliyordu.
Mızrak bükülüp kor olup,
Kayıpçal'ın kız arslanı,
Pehlivanlığı görünüp,
Yumruklayınca gök mızrak,

Paramparça bölünüp,
Kayıpçal'ın Kuyalı'sı,
Kırk çilteni destek olan,
Çetin mızrak değdiğinde,
Kırk çiltenin hepsi,
Eteğinden tutup bastırdı.
Yiğit Manas'ın ruhu,

If this my lance strikes true,
The line of her elbow – saying,
Of this mad bitch
This is the place of her true death – saying,
Raging in his own conceit,
Swelling, swelling as he went.
If I strike the lance with all my strength,
Will not my lance truly land?
However great a batyr she be,
Will not her head go into the earth?
Musing in his own conceit,
Taking pleasure to his heart's content, –
So thinking, Sarıbay,
Not stirring a hair, unheeding,
His heart at ease within —
At Sarıbay's lance-thrust
Tookızıl turned its head,
Behold its gravity — even so.
His deep-blue lance of steel,
Counting her as naught, unmeasured,
He thrust it forth with thunder.
Heeding neither dip nor rise,
Here is the place you die – saying,
That champion maiden stood her ground.
Behold, the batyr Sarıbay
Struck with a thudding blow,
He came on pummeling.
The lance bent and turned to ember,
Kayıpçal's maiden-lion,
Her champion's might made manifest,
When she smote it with her fist, the blue lance
Shivered into shards,
Kayıpçal's own Kuyalı,
Whom the forty çilten uphold —
When the grim lance struck home,
All the forty çilten
Held her by the hem and steadied her.
The spirit of valiant Manas

Destek olup duruyordu.
Sırtı pek o kadını,
Zırhını kaldırıp tuttu şimdi,
Dağ gibi Manas'ın ruhu,
Büsbütün kaldırıverdi şimdi.
Bahtı, talihi, kısmeti,
Bağlayıp önüne serdi şimdi,
Kıymetlisi kırk çilten,
Dört yandan destekledi şimdi.
Koruyanları tam dokuz,
Koruyup gelip dururken,
Kız arslan, pehlivan kız,
Nice yerleri vurmuş kız,
Nice kişiyi hoşnut etmiş kız.
Hızır atamın elinden tuttuğu,
Nice yerde büyüttüğü kız.
Yalpalamadan, kımıldamadan,
Sallanmadan, kıpırdamadan,
Kazayılını doğrulttuğunda,
Yaradan'a yalvarıp,
O Sarıbay kâfire,
Şu sözü söyledi:
«Gerilip mızrak sapladınız,
Sıramı aldınız,
Yağmur edip yay çekip,
Dolu edip, ok atıp,
Kötü bir kavga saldınız.
Fazladan ok atıp,
Ayıp oldu bu yaptığınız,
Verdiğiniz sözde durun.
İnadından gık demeden,
Yan çizip kaçmadan,
Denen söze uyun siz.

Bahadırsan, er isen,
Er Sarıbay isen sen.
Sıra kurup Kuyalı,
Gelip yetişti Sarıbay,

Stood there giving his support.
That woman staunch of back —
He raised and held her armor now,
The spirit of mountain-like Manas
Lifted her wholly up now.
Her fortune, luck, and portion
He bound and spread before her now,
The precious forty çilten
Upheld her now from four sides.
Her protectors nine in full,
While they came standing guard,
Maiden-lion, champion maid,
A maid who has smitten many lands,
A maid who has gladdened many souls.
Whom Hızır my father took by the hand,
The maid he reared in many lands.
Without swaying, without stirring,
Without rocking, without budging,
When she leveled her kazayıl gun,
Entreating the Creator,
To that infidel Sarıbay
She spoke this word:
«You braced and drove your lance,
You took my turn,
Drawing the bow in rain,
Loosing arrows thick as hail,
You loosed an evil fight.
Firing arrows past your due,
This deed of yours was shame —
Stand by the word you gave.
Not balking out of stubbornness,
Not shirking, not fleeing,
Obey the spoken word.

If you are a batyr, if a man,
If you are Er Sarıbay.
Kuyalı set the turns in order,
Sarıbay came and arrived —

Kavganın hâli işte şöyle.
Sarıbay'ı Kuday çarptığından,
Kabararak kabalaşıp,
Söze gelmeyip duruşu.
Biçip devşirip alacakmış gibi,
Dünyanın dibine
Tek başına yetecekmiş gibi,
Ay-âlemi parçalayıp,
Un ufak edip gidecekmiş gibi.
Kahırlandı Sarıbay,
Çarpışmanın yolu işte şöyle.
On sekiz bin âlemi
Yok edip koyacakmış gibi.
Ay-âlemin tamamını,
Yok etmeyi bilirmiş gibi.
Dediğine uymadan,
Er sırasını vermeden,
Kara saplı aybaltayı
Kavrayıp savurdu.
Pehlivana aman vermeden,
Çatırdatıp indirdi.
Sarıbay'ın kavgasını
Öteden beri bilirdi,
Gömgök demir tulgayı,
Görsen, arslan pehlivan,
Başına geçirip giyerdi,
Tedbirliymiş Kuyalı,
Kaburgadaki zırh örgüsü,
Kürek kemiğiyle yüreği
Örtüp kaplayagelmişti,
Pehlivanmış Kuyalı,
Bastırıp mızrak işlemeye,
Bir yerinde delik yok,
Kuyalı'ya sataşan
Sarıbay'a nasip yok.
Denen söze uymadan,

Er sırasını vermeden,
Sarıbay vuruş edince,

Such was the state of the fight.
Since Kuday had struck Sarıbay,
Swelling and growing coarse,
He stood deaf to any word.
As though he would reap and gather all,
To the very bottom of the world
As though he alone would reach,
As though to rend the moonlit world
And grind it all to dust and go.
Sarıbay was filled with fury —
Such is the way of combat.
The eighteen thousand worlds
As though he would blot them out.
The whole of the moonlit world
As though he knew how to unmake.
Heeding not what she had said,
Not yielding the hero's turn,
The black-hafted moon-axe
He seized and swung.
Giving the champion no quarter,
He brought it crashing down.
Sarıbay's way of fighting
She had known from long before —
The deep-blue iron helm,
Behold, the lion champion
Had drawn it down upon her head,
Prudent indeed was Kuyalı,
The mail-weave at her ribs,
Shoulder-blade and heart alike
It had covered and encased,
A champion indeed was Kuyalı,
For a lance to press and pierce
No opening anywhere —
For Sarıbay who assailed Kuyalı
No portion was ordained.
Heeding not the spoken word,

Not yielding the hero's turn,
When Sarıbay struck his blow,

Şir namlı pehlivan kız
Kuyalı bakıp durur mu ya.
Tutuştuğu Sarıbay'ı,
Kuday göz göre çarpar mı.
Kuday, yüzünü gösterme,
Kötü bir kavga başlattı.
Kuyalı gibi bahadırın,
Candan geçiverdi.
Karşı karşıya durup,
Ete kemiğe vuruşup,
Saldırıp mızrak salışıp,
İstedikleri yere daldırıp,
Eteklerinden kapışıp,
Tükenişip kalışıp,
Yer bozulup çukur olup,
İnsan başı sersem olup.
Tuğlar sancaklar dolup,
Göğü yaran çığlık kopup,
Yüz yüze karşı durup,
Tüfek atıp, yay çekip,
Ete kemiğe vuruşup,
Görülmedik büyük kavga,
Gürültü koparıp dururken,
Çatır çutur, canım canlar,
Vuruş edip dururken,
Yer bozulup çukur olup,
İnsanın başı sersem olup,
Cazayıl atıp dağ yıkıp,
Kırılıp insan okla uçup,
Kırılışıp dururken,
İlginç oldu bu kavga,
Çetin savaş edişleri,
Casayıl tutup yay çekip,
Dahası nice gök çelik batıp,
Kötü bir vuruş olup,
Yiğitmiş de, şirmiş de,
Er Sarıbay ile Kuyalı,
Kul içinden çıkmış ermiş,

The champion maid of lion fame —
Would Kuyalı stand and stare?
Sarıbay whom she grappled —
Would Kuday strike him in plain sight?
Kuday, show not his face —
He began an evil fight.
A batyr such as Kuyalı
Gave up all care for life.
Standing face to face,
Trading blows on flesh and bone,
Charging, hurling lances,
Plunging them where they would,
Grappling at each other's hems,
Spending each other to the dregs,
The ground broke up and turned to pits,
Men's heads were left a-daze.
Standards and banners thronging,
A cry burst forth that split the sky,
Standing brow to brow,
Firing guns, drawing bows,
Trading blows on flesh and bone,
A great fight never seen before,
While the din kept breaking forth,
Crack and crash, dear souls,
While they kept trading blows,
The ground broke up and turned to pits,
Men's heads were left a-daze,
Firing the cazayıl, felling mountains,
Men broken, flying with the arrows,
While they kept cutting each other down,
Strange indeed grew this fight,
Grim was their way of war,
Gripping the casayıl, drawing bows,
And many a blue steel sinking home,
An evil clash it was,
Valiant they were, and lions too,
Er Sarıbay and Kuyalı,
Heroes risen from among the thralls,

Birbirine bakmadan,
Kıl kadar canını esirgemeden,
Belalı kavga başlatıp,
Zavallı canı ikisi de
Kıla bağlayıp bırakıp,
Çetin kavga uğultu olup,
Dolu dolu kan yutuşup,
Kaftanların hepsini yırtışıp.
Sopalaşsalar sarsılmadan,
Baltalaşsalar kımıldamadan.
Kamçılaşsalar ses etmeden,
Kılıçlaşsalar gık demeden,
Çetin bir savaş saldılar,
Şirin ömrü, koca canı,
Kıla bağlayıp bırakıp,
Şirin ömrü, tatlı canı,
Kıla bağlayıp bırakmışlar.
Kızıl kırgın, kuru sürgün,
En yamanını başlatmışlar.
Yakalaşıp çekişip,
Yakına gelmiş olanına
Balta ile vuruşup,
Gece gündüz iki gün,
Güpürdeşip durmadılar.
Coşuşup saldırışıp,
Gürpürdeşip kalışıp,
Sancak kaynayıp tuğ olup,
Haykırışlar çığlık olup,
Baksan hengâme uğultu olup,
Koyu bir kavgaya durdular.
Doyasıya didişip,
Su gibi kanı yutuşup,
Mızrak uzatıp dövüştüler,
Canım canlarını esirgemeden,
Parçalaşıp vuruştular.
Bundan öte çare olmadı,
Kapkara toza bürünüp,
Belalı dert dağ sırtı olup,
Çetin hengâme çekişme olup,

Neither regarding the other,
Sparing their lives not a hair's breadth,
Beginning a baneful fight,
Both of them their wretched lives
Bound upon a hair and left,
The grim fight turned to a roar,
Gulping blood in brimming draughts,
Tearing all their kaftans through.
Unshaken though they cudgeled,
Unstirring though they axed.
Silent though they whipped,
Uncomplaining though they crossed swords,
They loosed a grim and bitter war,
The lion's life, the great soul,
Bound upon a hair and left —
The lion's life, the sweet soul,
They had bound upon a hair and left.
Red slaughter, barren exile —
They had begun the worst of all.
Seizing collars, tugging hard,
On whoever came in close
They traded blows with axes,
Two days through, by night and day,
They thudded on without a pause.
Raging, charging each other,
Left crashing on each other,
Banners seething into standards,
War-cries turning into screams,
Behold, the tumult turned to roar —
They stood to a thick and bitter fight.
Scuffling to their fill,
Gulping blood like water,
They fought with outthrust lances,
Sparing not their own dear lives,
They fought and tore each other.
Beyond this there was no remedy,
Shrouded in pitch-black dust,
Baneful grief rose like a mountain ridge,
Grim tumult turned to strife,

Göğü yaran çığlık olup,	*A cry arose that split the sky,*
Haykırışan uğultu olup,	*The shouting turned to roar,*
Birbirine ağır bir dert	*A heavy grief upon each other*
Salamayıp duruyorlardı.	*They stood unable to inflict.*
Gerçek hesabını birbirinin	*Each other's true reckoning*
Bulamayıp duruyorlardı.	*They stood unable to find.*
Büyük belayı biri birine,	*The great bane upon each other*
Salamayıp durdular.	*They stood unable to loose.*
Hırpalaşıp birbirini,	*Mauling one another,*
Alt edemeyip durdular.	*They stood unable to prevail.*
Yer bozulup sallanıp,	*The ground broke up and shook,*
İkisinin gücü denk gelip,	*The strength of both came equal,*
Pençeleşip güç yetmeyip,	*Clawing, neither strength sufficing,*
Parçalaşıp vuruşup,	*Fighting, tearing at each other,*
Birbirine yetemeyip,	*Neither reaching the other,*
Ulu kavga, koyu uğultu,	*Mighty fight, thick roar,*
Böylesine hır gür, çığlık,	*Such brawling din and screaming,*
İnsanın hepsi ürküşüp,	*All the people shrank in dread,*
Mızrak kırılıp tükenip.	*Lances broke and were spent.*
Kavga büsbütün azıp,	*The fight ran wholly wild,*
Gücü yeten güçsüzü,	*The strong the weaker one*
Sürüp sürüp boğazlayıp,	*Drove on and on and slaughtered,*
Aşırı kavga, ulu uğultu,	*Fight beyond measure, mighty roar,*
Koyu haykırış, hır gür.	*Thick shouting, brawling din.*
Ağır bela oldu şimdi,	*A heavy bane it was now,*
Belli başlılardan han ölüp,	*Of the foremost, khans lay dead,*
Yüzleşen canların hepsi ölüp,	*All souls who faced each other dead,*
Amansız bir savaş oldu.	*A merciless war it was.*
Diri demeden bu canı,	*Not asking if this soul yet lived,*
Öylece bırakıverdiler.	*They simply cast it by.*
Tutuşan han ölüp,	*The grappling khan lay dead,*
Katı kavga salışıp,	*Loosing savage battle,*
Geri kalmadan yiğitler,	*The braves, not one hanging back,*
Çatırdaşıp kalışıp,	*Left crashing hard on one another,*
Ölüm, ecel belasına,	*To the bane of death and doom,*
Düşmana işte böyle varıp,	*Thus they went upon the foe,*
Takat yorulup güç gidip,	*Stamina wearied, strength drained off,*
Er Sarıbay, büyük bahadır,	*Er Sarıbay, the great batyr,*

İnsanın görmediği, elin bilmediği,
Şamataya boğdu şimdi.
Haykırışan bu kavgayı,

Çığlığa boğup duruyordu.
Takat yorulup, güç gidip,
Bedenimizden kan gitti,
Geniş dünya dar oldu,
Şekerden tatlı salyayı,
Bir yutmaya hasret kaldık.
Bârekallah Kuyalı,
Aferin demeyip ne diyeyim,
Erliğin kuvvet, zehrin güçlü,
Sarıbay'ı ettin dümdüz.
Canım başa güç geldi,
Ahir çetin iş geldi.
Ben Sarıbay han idim,
Her zamandan bir zaman,
Her daimden bir daim,
Çarpışmaktır âdetim.
Nice ordunun hepsini,
Çarpışıp kırıp geçirip,
Hepsini perişan ettim.
Gücü yeteni çelerdik,
Vuruşkan azgın düşman gelse,
Sırtüstü sererdik,
Bahtı açık olanı yok ederdik,
Sinsice yaklaşıp geleni,
Belermiş gözünü oyardık.
Kasılıp karşı gelince,
Gün yüzü göstermeyip,
Sırtüstü sererdik.
Hasmım yetip ölmedim,
Kaçışı sert, zehri güçlü,
Canım, senin gibisini görmedim.
Dün haberciden söz duyup,
Kuyalı geldi diye duyup,
Sinek kadar canım çırpınıp,
Tüm kemiklerim sızlayıp,

What man had not seen, nor people known,
He drowned it all in uproar now.
This fight of shouting men

He kept drowning it in screams.
Stamina wearied, strength drained off,
Blood has gone out of our bodies,
The wide world has grown narrow,
The spittle sweeter than sugar
We have longed to swallow once.
Bârekallah, Kuyalı,
What can I say but well done,
Your valor is might, your venom strong,
You have laid Sarıbay out flat.
Hardship has come upon my dear head,
At last the grim work has come.
I was Sarıbay the khan,
In every age a certain age,
In every era a certain era,
Combat is my custom.
Many a host, the whole of them,
I fought and cut to pieces,
I left them all in ruin.
We felled whoever had the strength,
If a fierce and fighting foe should come,
We would lay him flat upon his back,
We would destroy the fortunate one,
Whoever came creeping stealthily,
We would gouge his staring eyes.
When one came strutting up against us,
We showed him no light of day,
We would lay him flat upon his back.
No foe has reached me — I have not died,
Swift in flight, strong in venom,
My dear, I never saw your like.
Yesterday hearing word from the herald,
Hearing it said Kuyalı has come,
My fly-small life fluttered within me,
All my bones began to ache,

Kaburga kemiğim zonklayıp,
Durmadan içim sarsılıp,
Halka haberi duyulan,
Kara Deccal geldi – diye,
Canım pehlivan Sarıbay,

My rib-bones throbbed with pain,
My heart within me quaked unceasing,
Whose tidings spread among the folk —
The Black Deccal has come – saying,
The dear champion Sarıbay

Canım candan umut kesmiş.
Var gücüyle gerilen bahtsız,

Had given up all hope of life.
The luckless one straining with all his might,

Her zamandan bir zaman,
Böylesine cefa salıyor.
Süslenip ipeği ayrılmadan,
Kötülük ettin, çekişme salıp,
Can bırakır hâlin görünmez.
Dağ koyununun ipek beli gibi,
Her heybetine baksam,
Geçidin soğuk yeli gibi.
Uğul uğul coşup,
Homurdanıp söylenip,
Gürledi Sarıbay:
«Ben Sarıbay olalı,
Sarıbay adını alalı,
Serpilip yetişip er olup,
Er oğluna denk olup,
Altın tacı giydim ben,
Altın tahta çıktım ben,
Halk yönetip, yurt güdüp,
Sarıbay olarak yaşadım.
Orda kurup, han olup,
Makam sahibi bey olup,
Halk toplayıp yurt tutup,
Buluta binip, buz püskürüp,
Gümbürdediğim çağda,
Ne kement kaldı, ne can kaldı,
Mayasını darmadağın edip,
Dokunmadığım mal kalmadan,
Zülfikâr'ı, çelik mızrağımı,
Savurduğum çağımda,
Gökyüzünün tamamını

In every age a certain age,
Deals out torment such as this.
Adorned, her silk unparted still,
You did evil, loosing strife,
No sign you'd ever spare a life.
Like the silken flank of the mountain sheep,
Whenever I behold your dread aspect,
It is like the cold wind of the pass.
Surging with a droning roar,
Growling and muttering,
Sarıbay thundered forth:
«Since I have been Sarıbay,
Since I took the name Sarıbay,
Growing tall and come to manhood,
A match for any hero's son,
I wore the golden crown,
I mounted the golden throne,
Ruling the folk, herding the land,
I lived my life as Sarıbay.
Founding the horde, becoming khan,
A bey of rank and station,
Gathering folk and holding land,
Riding the cloud, spewing ice,
In the age when I thundered,
No lasso remained, no life remained,
Scattering their very leaven,
No herd was left my hand ne'er touched,
My Zülfikâr, my lance of steel,
In the age when I swung them,
The whole of heaven's vault

Zapt ettiğim çağımda,
Sağrı yağını kesip yedim,
Azrail nerede diye gezdim.
Kazı yağını kesip yedim,
Bela nerede diye gezdim.
Ey, onmaz Kuyalı,
Hep senden çok yandım.
Kala kala bu ere,

In the age when I subdued it,
I carved and ate the croup-fat,
I roamed asking where Azrail was.
I carved and ate the kazı-fat,
I roamed asking where trouble was.
O hopeless Kuyalı,
It is you who burned me most.
That at the last to this hero,

Pazusu yüce kâfire,
Özümden yangın çıkıp,
Öz içimden düşman çıkıp,
Gerçekten kaza belayı,
Görecekmişim meğer,
Gerçek ecelle gidip canım can,
Ölmeye gelmişim meğer.
Boş dünyanın bezirgânı,
Bu dünyaya imrenip,
Ne edeyim demişim meğer.
Çarpıştığım Kuyalı,
Yerimden çıkma bir can idi,
Yedi kez mızraklaşıp,
Sana bunu yaparım demişti.
Adı üstün kız pehlivan,
Muradına ermiş,
Göz diktiği ölmüş,
Dilediğini vermiş.
Tutuştuğu ölmüş,
Çarpıştığı gelmiş.
Kayıpçal'ın pehlivan kızı,
Kara göğüslü kabadayı kız,
Elden geri kalmış kız.
Köyünün ucu ak yamaç,
Namusu gitmiş yosma.
Aşıp geçmediği bel yok,
Sığınmadığı er yok.
Beyzadenin yiğit kızı,
Hesapsız dev kesilip,
Er arayan onar mı.

To this infidel of towering arm,
Fire broke out from my own self,
A foe arose from my own core,
Truly mischance and bane
It seems I was fated to see,
My dear life going with true death,
It seems I have come here to die.
Merchant of the empty world,
Coveting this world,
It seems I asked what I should do.
Kuyalı with whom I battled
Was a soul sprung from my own place,
Seven times we crossed our lances,
She had said, I'll do this to you.
The maiden-champion of exalted name
Has attained her heart's desire,
Whom she marked has died,
What she wished has been granted.
Whom she grappled has died,
Whom she battled has come.
Kayıpçal's champion daughter,
The swaggering black-breasted maid,
A maid left behind by her people.
Her village edge a white hillside,
A hussy whose honor is gone.
No pass she has not crossed,
No man she has not sheltered with.
The bey-born valiant daughter,
Turned giant beyond all reckoning —
Will a man-hunter ever prosper?

Hanzade gibi yalnız kız,
Tutuşmaya çıkar olur mu.
El gezip yurt bozan,
Senin gibi baş belası olur mu.
Soylu zatın yalnız kızı,
Er arayan onar mı.
Senin kadar belalı olur mu,
Yüzleşmesen olur mu.
Kılıcı kından sıyırırım,
Kızıştım, şimdi bilenirim.

A lone maid like a khan's own child —
Should she ride out to grapple?
Roaming lands and wrecking camps —
Was ever such a plague as you?
The lone daughter of a noble sire —
Will a man-hunter ever prosper?
Was ever one so baneful as you?
Could you not forbear to face me?
I draw the sword from out its sheath,
I am heated — now I whet myself.

Külüme zehir attın,
Sırrını yabana bildirip,
Böyle kökümü kuruttun.
Tutuştun, çekildin kıyıya,
Canım canı yaktın kavurdun.
İşimi zifiri gece kıldın,
Gönlümü kir eyledin.
Bir etmedin bin ettin,
Bunca neden hır çıkardın.
Bahtımı bağlayıverdin,
Bahadır idim, şir idim,
Çok kırdın şevkimi.
Çok giderdin gücümü,
Çok yaktın canımı,
Her gün bela başlatıp,
Hepten kökümü kuruttun.
Kahrım gelip dikilip,
Sataşmadan durmam birinize,
Batkalaş'ın çölünde,
İt yürümezin kıyısında,
Ölümden kıl payı kurtuldum.
Ananın öcü yok,
Böyle nice vuruştun,
Coşup gücün yetmeyip,
Karayüz, senden öç almadan,
Attan devirip düşürüp,
O zaman seni almadan,
Sözümü hesaba almadan,

You cast venom on my ashes,
Making my secret known abroad,
Thus you withered up my root.
You grappled, then drew to the side,
You burned and scorched my very soul.
You turned my work to blackest night,
You made my heart all foul.
You did not one wrong but a thousand —
Why did you raise so much strife?
You bound my fortune fast,
A batyr was I, a lion was I,
You broke my ardor sorely.
You drained away my strength,
You burned my soul full sore,
Starting trouble every day,
You withered up my root entire.
My fury rises and stands erect,
I will not rest from assailing one of you,
In the desert of Batkalaş,
At the edge where no dog walks,
I escaped death by a hair.
There is no avenging of the mother —
How many times you fought like this,
Raging, your strength not sufficing,
Blackface, without taking vengeance on you,
Toppling me down from the horse,
Not taking you even then,
Not weighing any word of mine,

Beni ortada bıraktın.
Ortada bırakmayı sevmişsin,
Sarı izime ot atıp,
Sen sarara sarara kovalamışsın.
Celpiniş ovasında,
Önüme çıkanı kırmışım,
Sözümü söylemeden gidip,
Beni almadan gidip.
Burada ortada bırakmışım,
Yaratılana yalansın,
Canı yanmış adamsın,
Acın işte böyle geçti içime.

You left me stranded in the midst.
It seems you love to leave men stranded,
Casting grass upon my yellow trail,
You hunted me, paling as you went.
On the plain of Celpiniş
I cut down all who crossed my path,
Going without speaking my word,
Going without taking me.
Here in the midst I was left so —
You are a lie to all creation,
You are one whose soul is burned,
Thus your pain has pierced my heart.

Taş meydanda vuruştun,
Nice nice çarpıştın,
Saplasam mızrağı savdın,
Derdin var be kancık,
Yele kuyruk hepten yok,
İbretlik edip bıraktın.
Tos vuracak boynuzum yok,
Boynuzsuz koyup bıraktın,
Görüntüm var, gücüm yok,
Hantal edip bıraktın.
Ölçüsüz kavga etmezsem,
Ganimet karı etmezsem.
Ben Sarıbay bahadırım,
Bırakmayıp öcümü almazsam,
Doğmadan yitip bataydım,
Diri gezmeden öleyim.
Ölçüsüz, sahiden vuruşup,
Göğüs göğüse durup,
Ölçüsüz savaş etmezsem,
Ganimet karı etmezsem.
Sormadan savaş salayım,
Doğmadan yitip bataydım,
Suratı asık yosmayı,
Diri gezmeden öleyim.
Ganimet edip almazsam» –
Ben Sarıbay bahadırım,

You fought on the field of stone,
You battled many, many times,
When I drove the lance, you turned it,
You have some grievance, bitch —
Mane and tail are wholly gone,
You left me a byword of scorn.
I have no horn left to butt with,
You left me stripped of horns,
My semblance stands, my strength is gone,
You left me lumbering and slow.
If I make not war beyond all measure,
If I make you not my booty-wife —
I am Sarıbay the batyr —
If I fail to take my full revenge,
Would I had perished unborn,
Let me die ere I walk alive.
Fighting truly, beyond measure,
Standing breast to breast,
If I wage not war beyond measure,
If I make you not my booty-wife.
Let me loose war unasked,
Would I had perished unborn,
That sullen-visaged hussy,
Let me die ere I walk alive.
If I take her not as spoil» –
I am Sarıbay the batyr,

Deyip, böylece Sarıbay,
Nişanlayıp mızrak saplayayım,
Bol kavga, ulu çığlık,
Sahiden öcümü alayım.
Tüte tüte gidiyor,
Bir kökünü kurutayım,
Giden can dönmez gerçek yurda,

Kendim yürüyüp gitmezsem.
Her canın vardığı beli,
Aşıp geçip gitmezsem.
Ölmeden diri kımıldayıp,
Diriyim diye kuşanıp,
Ölmem diye yutkunup,
Ben murada ereyim,
Ganimetten alınma karı – diye,
Ganimet edip gideyim.
Ölçüsüz canını yakıp,
At üstüne bindirip,
Böyle canını yakıp,

Sınçılara seyrettirip,
Pehlivanlara dövdürüp,
Saçını beşli ördürüp,
Elindeki mülkünü
Soğuk ele telef ettirip,
Koyun gibi horlamazsam,
Ganimet karı etmezsem,
Doğmadan yitip bataydım,
Diri gezmeden öleyim!
Bahadır olup ne edeyim,
Bu dünyadan gideyim.
Ulu kavga, çığlık salıp,
Bir kökünü kurutayım,
Güvendiğin Semetey,
Tepeni yere eğmezsem,
Tependen inen bela olup,

Dört türlü malını saçmazsam,

Saying thus, Sarıbay,
Let me aim and drive the lance,
Fight in plenty, mighty screaming,
Let me truly take my revenge.
On he goes, smouldering, smouldering,
Let me wither her very root,
No soul returns that goes to the true homeland,
Unless I walk that road myself.
The pass where every soul arrives,
Unless I cross it and go over.
Stirring alive before I die,
Girding myself, saying I live,
Gulping hard, saying I shall not die,
Let me attain my heart's desire,
A wife taken from the spoils – saying,
Let me take her as booty and go.
Burning her soul beyond measure,
Setting her upon a horse,
Burning her soul like this,

Letting the appraisers gaze on her,
Letting the champions beat her,
Having her hair plaited in five braids,
The property in her hands
Squandered to a stranger's cold hand,
If I abase her not like a sheep,
If I make her not my booty-wife,
Would I had perished unborn,
Let me die ere I walk alive!
What use to me to be a batyr —
Let me go out from this world.
Loosing mighty fight and screaming,
Let me wither her very root,
Semetey in whom you trust —
If I bow not your crown to the earth,
Becoming the bane that falls upon your crown,
If I scatter not your four kinds of herds,

Sarıbay olup ne edeyim,
Kadından horluk göreceğime,
Bu dünyadan gideyim.
Eskisinden daha beter,
Azgınlaşıp gidiyor.
Ay-âlemi Sarıbay,
Çiğneyip gidiyor.
Eskisi gibi belası,
Bir yarığı yok dünyayı,
Tıkayıp gidiyor.
Eski hâliyle Sarıke'n,
Coşup azıp gidiyor.
Şimşek gibi çakıp,
Heybetlenip haykırıp,
Aç nara, uğultu salıp,
Haykırışlı çığlık salıp,
Yakıp kavuruşu domuzun,

What use to me to be Sarıbay —
Rather than bear scorn from a woman,
Let me go out from this world.
Worse than ever he was before,
He rages on and on.
Sarıbay the moonlit world
Goes trampling underfoot.
His bane, as in the days of old —
The world without a single cleft
He goes on stopping up.
In his old fashion, your Sarıke
Goes raging, running wild.
Flashing like the lightning,
Swelling dreadful, crying out,
Loosing hungry roars and rumble,
Loosing shouted screams,
The swine's burning and scorching —

Sazak korunun közü gibi,
Haramın söylediği söz,
Cazayıl'ın oku gibi,
Canı çıkası domuzun,
Kavgacılığı işte şöyle.
Domuzun söyledikleri,
Kemiğe işleyip dayandı.
Cin çarpmış gibi Kuyalı,
Başındaki zerdeva börk,
Erliğini görsen — kara çelik.
Sarıbay'ın zehrine,
Saldığı kahrına,
Yanıp tutuşup kor olup,
Ölüp sönüp yok olup,
Can sızlayıp, diş bileyip,
Yürek ürperip göz parlayıp,
Gönül soğuyup kış olup,
Görsen, yürek buz olup,
Gayret dalgalanıp, kan kaynayıp,
Yanıp pişip can kaynayıp,
Katı bir kahra başladı,

Like the embers of a sazak-wood fire,
The words the profane one spoke,
Like the shot of the Cazayıl,
Of the swine — may his soul depart —
Such was his love of battle.
The things the swine had spoken
Pierced and lodged into the bone.
As though jinn-struck, Kuyalı,
The marten börk upon her head,
Behold her valor — black steel.
At Sarıbay's venom,
At the fury he had loosed,
Burning, blazing, turned to ember,
Dying, dimming, brought to naught,
Soul aching, whetting teeth,
Heart shuddering, eyes aflame,
Her heart grown cold as winter,
Behold, her heart turned ice,
Zeal surging, blood aboil,
Burning, seething, soul aboil,
She set to with a savage fury,

Kadir Allah'ın verdiği canı,
Ölürsem beni gömün – deyip,
Yere fırlatıp attı,
Yanıp tutuşup kor olup,
Güreşe çıkmadan Kuyalı,
Bak sen, kancık duruverdi.
Etrafına bakmadan,
Hiç canını esirgemeden,
Sırayla gözetmeden,
Kıl kadar canını esirgemeden,
Kara saplı kamçıyı,
Kavrayıp savurup,
Çınlatarak Celcetpes'i,
Böğrüne çekip indirip,
Yiğitten kalma sırlı mızrağı,
Doğrultup tutup çevirip,
Padişah Kuday sebepkâr,
Çarpışıp görelim – diye,
Bahadır taslayan domuzu,

The life Almighty Allah gave —
If I die, then bury me – saying,
She hurled it to the ground,
Burning, blazing, turned to ember,
Before going out to wrestle, Kuyalı —
Look you, the she-wolf stood stock-still.
Never glancing round about,
Sparing her life not at all,
Heeding no order of turns,
Sparing her life not a hair's breadth,
The black-hafted whip
She seized and swung,
Ringing it down on Celcetpes,
Drawing it down upon his flank,
The enchanted lance left from the hero
She leveled, gripped, and wheeled,
Kuday the Sovereign is the cause —
Let us battle and see – saying,
The swine who plays the batyr —

Görüp gözet, Kuday, ver – diye,

İşte o zaman Kuyalı,
Baabedin'i tez anıp,
Bir Kuday'a yalvarıp,
At tırnağına at adayıp,
Korosan'a koyun adayıp,
Baabedin deyip bağırıp,
Kayınatası Manas'ın,
Alp ruhunu tez anıp,
Büyük meydanda Sarıbay,
Opol Dağı gibi duruyordu,
Çıkık kemikli omurgası,
Omurganın yüzü – diye.
Yüreğin alt ucu – diye,
Sağır bezin hizası – diye,
Belli yerin ta kendisi – diye,
Kabaran domuzun,
Öleceği dem – diye.

See and watch over me, Kuday, grant it – saying,
Then at that moment Kuyalı,
Swiftly calling Baabedin to mind,
Entreating the one Kuday,
Vowing a horse for the horse's hoof,
Vowing a sheep to Korosan,
Crying out the name Baabedin,
Of her father-in-law Manas
Swiftly calling the alp-spirit to mind —
On the great field Sarıbay
Stood like Mount Opol,
His spine of jutting bone,
The face of the spine – saying.
The heart's low tip – saying,
The line of the deaf gland – saying,
The very appointed place itself – saying,
Of the swelling swine
The breath of his death – saying.

«İşi Kuday onarsın,
Atam Manas korusun.
Koruyup destek olmasına,
Şaşırıp kaldım şu demde,
Şaşırıp durmamın sebebi,
Onmazın oğlu onmadı,
Kadın diye canı horladı.
Kaba kaba laf etti,
Biçip beni yiyip bitirdi.
Tutuşup vuruşulsa,
Kancık denmedik adım kalmadı.
Ulu kavga, uğultu koparıp,
Er varmamış kart kız – diye,
Ezelden kalma yaramaz – diye,

Bunca gürültü kopardı.
İçimi kezzap gibi kaynattı,
Bota gibi gözümü yaşarttı.
Ölçüsüzce soydu kaftanımı,
Nice görülmedik şey gösterdi.
Arımı diline doladı,
Canımı çok yaktı.
Yiğitçe tutuşayım mı,

Zırlayıp duran domuza,
Kancık adım kalır mı!
Sözüyle kemirdi,
Kanımı kaynatıverdi,
Canımı bin parça etti.
Sayısızca yanıp kor oldum,
Namusumdan, arımdan,
Şimdi yandım, yok oldum.
Boyuna kancık dedirtip,
Çarpışmaktan nasıl durayım,
Kahırlı söze dayanamayıp,
İşte bugün yok oldum.
Genişçe idim, daraldım,
Geniş ırmak idim, kurudum.
Karşıma dikilen Sarıbay,

«May Kuday mend the work,
May my father Manas protect.
That he guards and gives support,
I stand amazed in this same breath,
And the cause of my amazement:
The hopeless one's son came to no good,
He scorned a soul for being woman.
He spoke his coarse and boorish words,
He mowed me down, devoured me whole.
If we grapple and trade blows,
No name is left me but the bitch.
Raising mighty fight and roar,
An old maid no man ever wed – saying,
A good-for-naught from time gone by – saying,
He raised all this clamor.
He seethed my heart like vitriol,
He made my eyes weep like a camel-colt's.
Beyond all measure he stripped my kaftan,
He showed me things unseen before.
He wound my honor round his tongue,
He burned my soul full sore.
Shall I grapple like a brave,

To the swine that stands there bawling —
Shall 'bitch' remain my name!
He gnawed me with his words,
He set my blood to boiling,
He tore my soul to a thousand shreds.
Times without number I burned to ember,
For my honor and my shame,
Now I have burned, I am undone.
Forever letting them call me bitch —
How should I hold back from battle,
Unable to bear the words of fury,
This very day I am undone.
I was wide, I have grown narrow,
I was a broad river, I have run dry.
Sarıbay who stands against me,

Yürüdükçe toz çıkıp,
Talihimi bastırdı,
Haberinden can çıkıp,
Bu Sarıbay domuzunu,
O nesneden gün mü doğar,
Kahrı ne kadarmış göreyim,
İki yanağın ateşinden,
Kancık, paçavra dedirtip,
Çorap olası tüy bitip,
Diri gezmeden öleyim!»
İki gözden çıkan ateş,
El ocağı gibi tütüp,
Atmaca gibi göz alevlenip,
Kurt gibi diş bileyip.
Börü gibi göz alevlenip,
Bambaşka bir hâli görünüp,
Arslanca atılıp –
Deyip, böylece Kuyalı,
Ak kaplan gibi davranıp,
Akıl, erlik, büyük gayret,
Düşününce bulunup,
Yetkinmiş Kuyalı,
Yetkin arslan, kız pehlivan,
Yetkin başını dağ edip,

Yeri kaynatan çığlık koparıp,
Yetkin tulpar Celcetpes,
Meydana başını çevirdi,
Kendisi çelik, ucu keskin,
Boğumlu sırlı mızrağı,
Dizgin kısmadan domuza,

Küt dedirtip vurdu.
Ölecek yerini nişanladı,
Kaburganın eti – diye,
Akciğer hizasının ucu – diye,
Çevikliği ölçüsüz,
Şak dedirtip yumrukladı.

Dust rising wherever he walks,
Has crushed my fortune down,
At news of him the soul takes flight —
This swine of a Sarıbay —
Can any sun rise from that thing?
Let me see how great his fury is,
From the fire of his two cheeks,
Letting him call me bitch and rag,
May fur fit for stockings sprout on him,
Let me die ere I walk alive!»
The fire that issued from her two eyes
Smoked like a household hearth,
Her eye ablaze like a sparrowhawk's,
Whetting her teeth like a wolf.
Her eye ablaze like a börü-wolf's,
A state appeared quite past all likeness,
Springing lion-like –
Saying thus, Kuyalı,
Bearing herself like a white tiger,
Wit, valor, and great zeal
Were found upon her thinking,
Consummate was Kuyalı,
Consummate lion, maiden-champion,
Making her consummate head a mountain,
Raising a scream that seethed the earth,
The consummate tulpar Celcetpes
Turned his head toward the field,
Itself of steel, its point keen-edged,
The knotted enchanted lance,
Without reining in, upon the swine

She struck with a thudding blow.
She marked the place where he would die,
The flesh upon the rib – saying,
The tip of the lung's own line – saying,
Her nimbleness beyond all measure,
She smote him with a cracking fist.

Fazlasıyla pehlivan Kuyalı,
Alabildiğine bozkurt bu da,
Gözü tutuşup kor olup,
Âlemde böylesi olmayıp,
Gören gönlünü kaptırıp,
Ağzındaki gök alev,
Fışkırarak dökülüp,
Kaf Dağı gibi heybetlenip,
Kara sırt gibi kabarıp,
Her uzvu görklü görünüp,
Dikkat kesilip gören can,
Cenk işte böyle olur – diye,
Dudakları hepten sararıp,
Gören kul şaşırıp,
Temaşa – diye, ilginç – diye,
Pehlivanı seyre dalıp,
Bütün halk şaşırıp,
Baş kesilip kan akan,
Bozgun işte bundan oldu – diye,
Göğü yaran çığlık kopan,
Karışılan ilginç kavga böyle
oldu – diye,
Yurt seyre dalıp şaşırıp,
Sarıbay ile kız arslanın,
Vuruşmasına şaşırıp.
Halk çığrışıp şaşırıp,
Hep birden bakıp duruyordu,
Gövdesi çelik, ucu keskin,
Rahatça kavramış,
Sahiden gürleyip öfkelenip,

Kuyalı, champion beyond measure,
And she a grey wolf through and through,
Her eye caught fire and turned to ember,
Her like not found in all the world,
Whoever saw her lost his heart,
The blue flame in her mouth
Poured gushing forth,
Looming dreadful as Mount Kaf,
Swelling like a black ridge,
Her every limb appearing stately,
Each soul that watched with rapt regard —
So this is how a battle is – saying,
Their lips gone wholly pale,
Each thrall who saw was struck amazed,
A spectacle – saying, a marvel – saying,
Lost in gazing at the champion,
All the people struck amazed,
Heads cut off and blood outpouring —
From this the rout was born – saying,
The cry burst forth that split the sky —
Thus the strange embroiled battle
came to be – saying,
The camp lost in gazing, struck amazed,
At Sarıbay's and the maiden-lion's
Combat struck amazed.
The people clamoring, amazed,
All stood gazing as one —
Its shaft of steel, its point keen-edged,
She had gripped it easily,
Truly thundering, enraged,

İşte o zaman Kuyalı,
Dudağını ısırıp çiğneyen,
Ölçüsü yok gayreti,
Eşsiz erlikle sarıldı,
İki yana bakmadan,
Kıymetli canı esirgemeden,
Tuttuğu sırlı mızrak,
Karşısındaki Sarıbay,

Then at that moment Kuyalı,
Biting and chewing on her lip,
Her zeal that knows no measure,
She set to with matchless valor,
Glancing neither left nor right,
Sparing not her precious life,
The enchanted lance she gripped,
Sarıbay who stood against her —

Sataşan düşman işte böyle.
Coştukça coşup,
Öfkelenip kudurup,
Gönlü büsbütün bölünüp,
Gök yalçın kaya gibi görünüp.
Celcetpes'i döndürdü,
Ata atlanıp kamçı vurdu:
«Babanın körü Celcetpes,
Çullanan bir düşman geldi,
Başa yetişen dava geldi,
Minare yakan kor geldi,
Şaşmadan değen ok geldi.
Derin kazılmış çukur geldi,
Delip geçecek şir geldi.
Hepten cana zor geldi,
Hayvan da olsa antlaşıp,
Tutuştuğum karşıma çıktı,
Kovaladığım bulundu.
Minicikten beri seninleyim,
Cenge binilse sarsılmaz,
Vuruşa binilse yorulmaz,
Sefere binilse hastalanmaz,
Ölçüsüz tulpar sen idin,
Er Kuyalı ben idim.
Tutuştuğum Sarıbay,
Katı düşman işte böyle.
Fendi üstün, zehri güçlü,
Âlemi bütün kasıp kavuran,
Aşırı bela bize güç,
Canım hayvanım Celcetpes,
Geyik gibi boynu kıvrak,

Hiç sapmadan dörtnala koşan,
Küheylan idin be canım,
Baş vaktinde yere ser onu!

Çarpışacağım Sarıbay'dır,
Sıkı adımlar ala gör!

Such is the foe who picks the fight.
Raging ever more with raging,
Enraged and going mad,
His heart divided utterly,
Looming like a sheer blue crag.
She wheeled Celcetpes round,
Mounted and laid on the whip:
«Your father's blind whelp, Celcetpes,
A foe has come that swarms upon us,
A quarrel has come that reaches the head,
An ember has come that burns the minaret,
An arrow has come that strikes unerring.
A pit has come dug deep,
A lion has come that pierces through.
Hard it has come upon the soul entire,
Beast though you be, we swore our oath,
The one I grappled stands before me,
The one I hunted has been found.
Since I was tiny I am with you,
Ridden to battle, never shaken,
Ridden to combat, never weary,
Ridden on campaign, never sick,
A tulpar beyond measure you were,
And I was Er Kuyalı.
Sarıbay whom I grapple —
Such is the savage foe.
His wiles supreme, his venom strong,
Scourging and scorching the whole world,
A bane beyond measure, hard for us,
My dear beast Celcetpes,
His neck supple as a deer's,

Galloping headlong, never swerving,
A true steed you were, my dear one,
At the fated hour lay him low upon the earth!
It is Sarıbay I shall battle,
See that you take firm strides!

Haykırıp mızrak saplamazsam,
Nara atıp çalmazsam,
Allah Taala beni çarpsın!
Yalpalayıp kaykılırsan,
Pek yüklendiğim gücü boşa çıkarma,
Bir yanına kaçamak yaparsan,
Yaradanım seni çarpsın!» –
Deyip, böylece Kuyalı,
Bindiği küheylan Celcetpes,
Celcetpes'e ant edip,
Sağ yanına baktı da,
Sağ baldıra kamçı vurup,
Bedenine güç girip,
Bahadırlık, erlik, büyük gayret,
Yalvardığı Yaradan'dır,
Yol ver diye yalvarıp,
Han Manas'ın sırlı mızrağı,
Onunla kuşanıp,
Sağlı sollu kamçı vurup,
Durduğu yerden söze girip,
Tanrı yardım et deyip başlayıp.
Oluklu çelik sırlı mızrak,
Yetişip kavrayıp çevirip,
O yüce dağ gibi haramın
Ciğerine saplayıverip,
Keskin mızrağı uzatmıştı,
Takat yetmez domuzu
Canını esirgemeden vurmuştu.
Yine o çelik sırlı mızrak,
Ok geçmez zırhın sağ düğmesini,
Sağ kopçasını çözmüştü,
Önünden değen sırlı mızrak

Sırtından çıkıvermişti.
Zavallının durduğu yer o an,
Sarıbay'dan öç alıp,

Yahşi küheylan Celcetpes,
Çekip ağzını burmuştu,

If I do not cry out and drive home my lance,
If I do not roar my war-cry and strike,
May Allah Taala strike me down!
If you stagger and lean aside,
Waste not the strength I have laid upon you,
If you shy away to one side,
May my Creator strike you down!» –
So saying, thus did Kuyalı,
The steed she rode, Celcetpes,
Swearing an oath to Celcetpes,
She glanced to her right side,
Lashed the whip on the right flank,
Strength surged into her body,
Valor, manhood, mighty striving,
It is the Creator she implored,
Begging Him, Grant me the way,
Khan Manas's charmed lance,
Girding herself with it,
Lashing the whip right and left,
From where she stood she took up speech,
Beginning with, God, grant me aid.
The fluted steel, the charmed lance,
Overtaking, gripping, wheeling it round,
Into that harami huge as a lofty mountain,
Into his liver she plunged it deep,
She had thrust the keen lance forth,
The swine whose strength availed him not
She had struck, sparing not his life.
Again that steel charmed lance
The right button of the arrow-proof armor,
Its right clasp it tore undone,
The charmed lance that struck him from the front
Burst clean out through his back.
Where the wretch stood, in that instant,
Taking vengeance on Sarıbay,

The fine steed Celcetpes,
She drew rein and wrenched his mouth,

Er Sarıbay kâfiri
Devirip yere vurmuştu.
Yaman pehlivan Kuyalı,
Kudurmuş deli kudurası,
Hem pehlivan, hem aslan,
Kızdan çıkma o doğanı,
Katı kavga, katı çekişme,
Yıkılmak bilmez o devi,
Yaman pehlivan kız aslan,
Mızrağıyla o haramı
Kaldırıp almış havaya,
Kahraman pehlivan yamanın
Mızrağını yukarı kaldırınca,
Aslanlığı belli olup,
Mızrak ucunda Sarıbay
Yem torbası gibi asılıp,
Çat diye bağrından yarılıp,
Mızrak ucuna takılıp,
Erenler kolladığı yaman kız,
Aslanlığı belli olup,
Gerçek pehlivanmış Sarıbay,
Çarpışıp sertleşerek,
Bağrını yara deldirip,
Zayıflığı belli olup,
Mızrak ucunda Sarıbay,
Ot yığını gibi asılıp.
Kızda böylesi olmaz – diye,
Katı pehlivan aslanmış,
Sataşıp duran ölmez – diye,

Mızrağa saplayıp kaldırmış.

Âlemde böylesi olmaz – diye,
Vay anasını, kız aslan,
Her yanı denkmiş meğer,
Erenler kolladığı aslanmış.
Önüne geleni çiğneyen,
Kaplan, boz yeleli aslanmış.
Yese kana doymayan,

The kâfir, Er Sarıbay,
She toppled and dashed to the ground.
The fierce champion Kuyalı,
Raging, wild, a fury unleashed,
Both champion and lion,
That falcon sprung from a maiden,
Hard the fight, hard the striving,
That giant who never knew defeat,
The fierce champion, the lion-maid,
With her lance that harami
She hoisted up into the air,
When the heroic champion fierce
Raised her lance up on high,
Her lionheart stood revealed,
On the lance-point Sarıbay
Hung like a feed-bag dangling,
Split with a crack through his breast,
Impaled upon the lance-point,
The fierce maid whom the saints protect,
Her lionheart stood revealed,
A true champion was Sarıbay,
Clashing, hardening in combat,
Letting his breast be pierced with wounds,
His weakness stood revealed,
On the lance-point Sarıbay
Hung like a heap of hay.
No girl was ever such as this – saying,
A hard champion, a lion she was,
The one who keeps assailing dies not – saying,
She skewered him on the lance and raised him.
In all the world there is none such – saying,
O wonder of wonders, the lion-maid,
Matchless in every part, it proved,
A lion guarded by the saints she was.
Trampling all who came before her,
A tiger, a grey-maned lion she was.
Devouring, never sated with blood,

Tutuşsa can bırakmayan,	*Once grappling, leaving no soul alive,*
Bela görse üstüne yürüyen,	*Marching upon whatever peril she saw,*
Ulu dağ gibi domuzu	*The swine huge as a mighty mountain*
Kazığa saplar gibi devirdi,	*She toppled as though impaling on a stake,*
Mızrak ile o kâfiri,	*With the lance that kâfir —*
Gören gönlü bölündü,	*The hearts of those who saw were riven,*
Yükseklerde duran Sarıbay,	*Sarıbay poised on high,*
Mızrak ucunda sallanıp,	*Swaying upon the lance-point,*
Kartal gibi göründü.	*Seemed even as an eagle.*
75770 Akbaba gibi kabarıp,	*Puffing up like a vulture,*
Kuzgun gibi büzülüp,	*Shriveling like a raven,*
Çene başı seğirip,	*His jaw a-twitching,*
Canı çıkan kudurası,	*The mad one whose life was fleeing,*
Mızrak ucunda çırpınıp.	*Thrashing upon the lance-point.*
Ölmeden etmeden dipdiri,	*Not dying, not done, still quick with life,*
Mızrak ucunda kımıldayıp,	*Stirring upon the lance-point,*
Şimşek gibi çığrışıp,	*Shrieking like the lightning,*
Takati gitmiş domuzun,	*The swine's strength had fled him,*
Cılız kuşa dönüşüp,	*Turned into a scrawny bird,*
75780 İşlemeli kaftanı kaptırıp,	*His broidered kaftan snatched away,*
Yaman geçinen aslandın,	*A lion you reckoned yourself, so fierce,*
Kız pehlivana yenilip,	*Vanquished by the maiden champion,*
Ummadığın yandan çelinip,	*Struck down from a side you never dreamed,*
Kasılıp duran kudurası,	*The mad one who stood there swaggering,*
Kız pehlivana kaptırıp,	*Losing all to the maiden champion,*
Mızrak ucunda Sarıbay,	*On the lance-point Sarıbay,*
Yüzükoyun dayanıp,	*Propped face-downward,*
Endamı gitti domuzun,	*The swine's fine bearing was gone,*
Kızıl kana bürünüp,	*Cloaked in crimson blood,*
75790 Çok müşküle dolanıp,	*Tangled in bitter torment,*
Gürüldeyen kof göğüs,	*The booming hollow chest,*
Kuyalı'nın mızrağına	*Upon Kuyalı's lance*
Kökbörü oğlağı gibi çekilip,	*Dragged like the goat in kökbörü,*
Çatırdayan kudurası,	*The mad one cracking and crackling,*
Takati yoktur, belli olup,	*His strength was spent — it stood revealed,*
Kız pehlivanın mızrağına	*Upon the maiden champion's lance*
Çarıktan beter asılıp,	*Hanging worse than a worn-out sandal,*

Eli ayağı seğirip,
Horluk gören kudurası,
Diri durur kımıldayıp.
Kayıpçal'ın pehlivan kızı,

Baksana, diri dururken,
Alaylı alaylı söz edip,
Her bir sözüne baksan,
Sarıbay'ı yer gibi söyleyip:
«Kahırlansa Sarıbay,
Bahadır idin, aslan idin,
Baksana, müşkül işte böyle.
Bileği kalın, taş yürek,
Fil bedenli soysuz,
Sıra gelip çattığında,
Su tükenip gün bitince,
Çatılan ecel işte böyle.
Kızıl çelik sırlı mızrak
Savurur muydun Sarıbay,
Yedi günün biri ölüm,
Çarpışma gelirse işte böyle.
Kara çelik Zülfikar'ı
Arzular mıydın, Sarıbay!?
Âdemoğlunu ak ottan
Yaratır mıydın, Sarıbay?!
Ay âlemin hepsini
Sürüp sürüp perişan edip
Sahiplenir miydin, Sarıbay?!
Suçu yok, sözü yok,
Nice mazlum insanı
Yağmalar mıydın, Sarıbay?!
Bana denk düşman nerede,
Der miydin, Sarıbay?!
İnsan etini çiğ çiğ
Yer miydin, Sarıbay?!
Dirilikte dururken,
Ecel haberi arada,
Erişecekse işte böyle.
Büyük bela müşkülü

His hands and feet a-twitching,
The mad one steeped in shame,
Still alive he stirs and quivers.
Kayıpçal's champion daughter,

Behold — while yet he lived,
She spoke in words of mockery,
Mark every word she uttered,
Speaking as if to devour Sarıbay:
«When wrath took you, Sarıbay,
A batyr you were, a lion you were,
Behold — such is calamity.
Thick of wrist, heart of stone,
Elephant-bodied, base-born wretch,
When your turn comes round at last,
When the water fails and the day is done,
Such is the death that is decreed.
The red-steel charmed lance —
Would you brandish it, Sarıbay?
One day in seven is death,
When battle comes, it comes like this.
The black-steel Zülfikar —
Did you covet it, Sarıbay!?
The sons of Adam from white grass —
Would you create them, Sarıbay?!
All the moonlit world entire —
Driving it, harrying it to ruin,
Would you claim it for your own, Sarıbay?!
Guiltless folk, blameless folk,
So many downtrodden souls —
Would you plunder them, Sarıbay?!
Where is a foe to match me? —
Would you say so, Sarıbay?!
Human flesh, raw and bleeding —
Would you eat it, Sarıbay?!
While a man yet stands alive,
Death's tidings hover near,
When they arrive, they come like this.
The torment of great calamity —

Bulur muydun, Sarıbay.
Dul ile yetimi,
Fakir ile miskini,
Bahadır ile pehlivanı,
Kudurgan öfken pek kaynayıp
Saplar mıydın, Sarıbay?!

Would you meet it, Sarıbay?
The widow and the orphan,
The pauper and the wretched,
The batyr and the champion,
Your rabid fury seething over,
Would you run them through, Sarıbay?!

Yiğitlenip, beylenip
Durur muydun, Sarıbay?!
Bildiğin fitneyi âleme
Eder miydin, Sarıbay?!
Suçsuzları kırıp geçirip
Kırar mıydın, Sarıbay?!
En bir çetin büyük işi
Yapar mıydın, Sarıbay?!
Şimdi alayla anılacak
Çağın geldi, Sarıbay,
Yakıp külünü savuracak
Çağım geldi, domuz be?!
Parçalayıp delip gözünü,
Yalvarsan da dinlemem sözünü.
Körelttim mi keskinliğini,
Göz göre göre söndüreyim,
İçindeki o dipsiz cini.
Bozdum mu bir sınırını?!
Yaltaklanan kurnaz domuz,
Yalvarsan da dinlemem lafını!
Bükeyim mi belini,
Çıkardım mı öcümü,
Kahırlanan kudurası,
Tarttım ölçtüm sözünü,
Öldürmeden salmadan,
Mızrak ucunda sallandırıp,
Aldım nice öcümü,
Sırıtıp duran kudurası,
Kasıldın aldırmadan,
Ay âlemin hepsini
Topuğuna denk tutmadan,
Dinler miyim senin lafını.

Playing the hero, playing the bey,
Would you strut so, Sarıbay?!
All the mischief that you knew —
Would you work it on the world, Sarıbay?!
Mowing down the innocent —
Would you slaughter them, Sarıbay?!
The harshest, hugest deeds of all —
Would you do them, Sarıbay?!
Now to be a name of mockery —
Your hour has come, Sarıbay,
To burn you and scatter your ashes —
My hour has come, you swine!
I shall rend you, pierce your eye,
Though you beg, I heed no word of yours.
Have I not blunted your keen edge?
Before your very eyes I'll quench
That bottomless demon within you.
Have I not broken your borders?!
You fawning, cunning swine,
Though you beg, I heed no plea of yours!
Shall I not bend your spine?
Have I not taken my revenge?
The mad one choking on his wrath,
I have weighed and measured your words,
Neither killing nor releasing,
Swinging you upon the lance-point,
I have taken vengeance manifold,
You mad one with your grinning face,
You swaggered on, unheeding,
All the moonlit world entire
You held not worth your very heel,
Shall I then listen to your talk?

Böylece büküp belini,
Mızrak ucunda durursun,
Gönlünde çamur var,
Büyüklüğünün üstünde Tanrı var.
Som demire balyoz var,
Büyüklenene ervah var,
Yiğitlenene pehlivan var,
Örülmüş demir tuzağıma,

Thus with your spine bent double,
You hang upon the lance-point,
There is mire within your heart,
Above your greatness there is God.
For solid iron there is the sledge,
For the arrogant there are the spirits,
For the swaggerer there is a champion,
Into my snare of woven iron,

Kasıla kurulan kudurası,
Düştün mü benim ağıma.
Yanarsın kızgın koruma,
Nice asır çarpışıp,
Bugün düştün elime.
Çam gibi mızrağını,
Halkımı hür konduramadan,
Kendi keyfince koymadan,
Nice yıllar saldırdın,
Karardıkça kararıp,
Nice kavga başlattın.
Han babanın öcü bende yok,
Altmış kadını dul edip,
Obayı kimsesiz bıraktın.
Altı atadan öcü yokken,
Bunca kavgayı neden başlattın?
Rast gelen düşmanı hep kırdın,
İnciterek nice zulüm ettin?

You mad one, posing, puffed with pride,
Have you not fallen in my net?
You shall burn in my glowing embers,
After warring age on age,
Today you fell into my hands.
Your lance tall as a pine —
Never letting my people dwell in freedom,
Never leaving them to live at ease,
For long years you assailed us,
Growing darker, ever darker,
How many wars you kindled.
No feud of your khan father lies with me,
Yet you widowed sixty women,
You left the camp bereft of kin.
Though no feud ran through six forefathers,
Why did you kindle all this war?
You slew each foe that crossed your path,
What torments you wrought with your afflictions!

Tepeciği düz ettin,
Tükenmiş cana zulüm ettin.
Sırıtıp sevinerek
Kudur da gör, Sarıbay?!
Sırıtıp duran kudurası,
Kudur da gör, Sarıbay,
Ahalinin hepsine,
Genciyle yaşlısına
Zehrin geçti, Sarıbay?!
Ay âleme doymayan
Açgözlülüğün mü, Sarıbay?!

You leveled the hillock to the plain,
You tormented souls already spent.
Grinning in your gladness,
Rage on now, and see, Sarıbay!
You mad one with your grinning face,
Rage on now, and see, Sarıbay,
To all the people, every one,
To the young of them and old,
Your venom reached them, Sarıbay!
Never sated with the moonlit world —
Is it your greed, Sarıbay?!

Mızrak ucunda durursun,
Kime karşı durursun,
Gücün bu mu, Sarıbay?!
Hem vadide böğürüp duran
Malın var mı, Sarıbay.
Saçmaladın bunca bunca,
Gücün nedir, domuz be.
Yitirdin mi gücünü,
Su gibi saçtın kanını,
Çığlık attırıp kıyarım,
Kudurası, senin canına.

You hang upon the lance-point,
Against whom do you stand now?
Is this your might, Sarıbay?!
And bellowing in the valley —
Have you herds there, Sarıbay?
You have raved so much, so long,
What is your strength, you swine?
Have you lost your power now?
You spilled your blood like water,
I'll make you scream and slay you,
Mad one — I'll take your very life.

İyi mayalanmış kımız gibi,
Kanıncaya dek içerim kanını,
Vaden geldi işte böyle.
Kula ata binmişken,
O Sarıbay, onmadın,
Müşkül kahrını koymadın».
Mızrak ucunda silkinip,
Ölmek üzereyken silkinip,
Öyle durmasının sebebi,
Dilini tutmadan kükreyip,
Dileği kabul olmadı,
Diriyken söylenip durdu.
İnleyip duran kudurası,
Ölürken bir gaile daha,
Eceli tastamam yetse de,
Söyleyip kaldı bir fitne,
Mızrak ucunda Sarıbay,
Uğraştırdı kükreyip:
«Takat yorulup güç gidip,
Ağında olup dururum.
Kader yetip gün bitince,
Elinde olup dururum.
Değse kesip çıkarmaz,
Belanda olup dururum.
Derin kazdığın çukurun,
Hendeğinde olup dururum.
Takat yorulup durunca,

Like kumis fermented well and ripe,
I'll drink your blood until I'm sated,
Your appointed hour has come — like this.
Though you rode the dun-hued horse,
O Sarıbay, you never prospered,
You never ceased your grievous torment».
Shuddering upon the lance-point,
Shuddering at the point of death,
The reason that he lingered so:
Roaring on with unbridled tongue,
His prayer went ungranted,
While life remained he muttered on.
The mad one, ever groaning,
One more trouble as he died,
Though his death had fully come,
He left one last sedition spoken,
On the lance-point Sarıbay,
Roaring, gave her trouble still:
«My strength is worn, my power fled,
Here I hang within your net.
Fate fulfilled, my day now done,
Here I linger in your hands.
What strikes me cuts and comes not free,
Here I bide within your bane.
The pit that you have dug so deep —
Here I lie within its trench.
Till my strength was wearied out,

Kısır tayı yer idim.
Ay âlemin yiğidiydim,
Boyun eğmez ben idim.
Vakitsiz başım kesildi,
Çelik değip bağrıma,
Bağ düştü ellerime,
Onmayan kara bahtıma,
Mızrak ucunda dururum,
Doksan ölüm olsam da,
Senin gibi hunhar kadının,
Mızrak saplayan hünerlilerin,
Adı kadın olan kızların,
Bin ölsem de bir durmam,

I would feast on the barren filly.
I was the hero of the moonlit world,
I was the one who never bowed.
Untimely was my head cut off,
Steel has struck into my breast,
Bonds have fallen on my hands,
Upon my black unmending fate,
I hang upon the lance-point here,
Though I should die ninety deaths,
Before a bloodthirsty woman like you,
Before the skilled who drive the lance,
Before girls who bear the name of woman,
Though I die a thousand deaths, I'll never yield,

Yağsız kuru kara yere
Seksen ölüp yüz kez girsem,

Senin gibi kızların
Seksenini kadın etmişim.
Altmış kız senin gibiye,
Mızrak ucunda silkinip,
Ben aygır olup durmuşum.
Benim adım Sarıbay,
Mızrak ucunda canım var,
Senin gibi kızın seksenini
Gözleyip vuracak gücüm var.
Donu yırtık avradın
Nicesini yola getirir Sarıbay,
Baksana, işte böyle âlâ.
Göğsümde bir kaşık kanım var,
Senin gibi kızın binine
Sıçrayacak gücüm var.
Diri dururum, çarem var,
Senin gibi kızın seksenini
Titretip eritecek,
Baldırımda çelik mızrağım var».
Cehennemlikmiş Sarıbay,
Söze başlasa hayrı yok,

Into the dry, fatless black earth
Though I die eighty deaths and enter a hundred times,
Of girls the like of you
Fourscore have I made into women.
For sixty girls the like of you,
Shuddering on the lance-point still,
I have stood the stallion over them.
My name is Sarıbay,
On the lance-point my life yet holds,
Eighty girls the like of you
I have strength to mark and strike.
Of ragged-breeched wenches
Many a one has Sarıbay brought to heel,
Behold — thus it is, most fine.
In my breast one spoonful of blood remains,
Upon a thousand girls like you
I have strength enough to spring.
I am yet alive, I have my means,
Eighty girls the like of you
To make them quake and melt away —
On my calf my steel lance waits».
Bound for hell was Sarıbay,
No good came when he began to speak,

Kâfir lafı kesmedi,
Söz söylese türlü türlü,
Gönlü öleyim der durdu,
Dilini uzatıp çok söyleyip,
Düpedüz katı pek söyleyip,
Yalvarmaya can kalmayıp,
Adı kadın o haramdan,

Sunguya bir kaşık kan kalmayıp,

Müşkül ile kahırlandı,
Yeni baştan yapmaz mı,
Gözetleyip doğrulup,
Deliğinden saplayıp ölçseydi,

Bahadır düşmandan ölmez mi,
Allah'ın başa saldığını
Çaresiz kul görmez mi.
Ecel yetse okla uçar,
Alnına yazılanı

The kâfir would not stint his talk,
Speech on speech of every kind,
His heart kept saying, Let me die,
Wagging his tongue, saying much,
Speaking hard and speaking harsh,
No life was left in him to plead,
That harami, at the hands of one named woman,
Had not one spoonful of blood left for the lance,
He agonized in torment sore,
And would he not begin anew?
Watching, straightening himself up,
Had he thrust and gauged it through the gap,
Would not a batyr die by the foe?
What Allah sends upon the head —
Shall the helpless servant not endure it?
When death arrives, it flies with the arrow,
What is written on the brow —

Bahadır aslanlar görmez mi,
Bir Tanrım dilerse,
Gerek derse bu yalanı,
Ne zaman olsa vermez mi,
Mızrak uzatıp dururken,
Mızrak ucundan kurtulup,
Şimdi seni kadın ederim,
Sarıbay denen hanın var,
Sayısız senin gibi kızları,
Avlayacak gücüm var».
Bunu duyunca kız pehlivan,
Yanıp tutuşup kor oldu,
Ölmek üzere olan Sarıbay,
Ölürken de azap salmadan durmadı,
Doğranmış kudurası,
Düşmanlığı eksilmedi.
Sataşmadan önce usandırdı,
Heybetlenip daraltti.

Shall batyr lions not behold it?
If my one God so wills it,
If He deems this false world needful,
Will He not grant it at any hour?
While the lance was yet outstretched,
Breaking free from the lance-point,
Now I'll make a woman of you,
You have a khan called Sarıbay,
Girls beyond number, like to you,
I have strength to hunt them down».
When the maiden champion heard this,
She blazed and burned to living coals,
Sarıbay, on the edge of death,
Even dying, ceased not dealing torment,
The mad one hacked and hewn,
His enmity abated not.
Ere the clash he wore her patience,
Loomed grimly and pressed her hard.

Canı başı kül oldu,
Kor gibi gözleri yandı,
Ne kadar bahadır olsa da,
Kancık adı kalmadı.
Kahırlanıp pehlivan kız,
Kanı beynine sıçradı.
Bunu duyunca pehlivan kız:
«Kanı akan yaralı,
Düşman almışı yaralı,
Bunalttı canımı,
Bu kuduran kara gece,
Yaktı benim canımı.
Mızrak ucunda insana,
Kendi vebalin kendine,
Emeğin kara tepene,
Kendine kendin ettin – diye,
Ağzını tutmadan kudurası,
Ölürken bile yutkunup,
Azgınlaşıp kaldın – diye,
Azarım diye diye,
Kendine bela mı saldın,
Kahrederim diye diye,

Her soul and head were turned to ash,
Her eyes burned like glowing coals,
However great a batyr he was,
Nothing was left him but a cur's name.
The champion maid, seized with wrath,
The blood leapt up into her brain.
Hearing this, the champion maid:
«Wounded, with your blood outflowing,
Wounded, taken by the foe,
You have stifled my very soul,
This black night gone rabid-mad
Has seared my very soul.
O man upon the lance-point,
Your own sin be on your head,
Your labors on your own black crown,
You did this to yourself – saying,
The mad one, bridling not his mouth,
Gulping even as he died,
You stayed rabid to the end – saying,
Saying ever, I shall rage,
Did you call the bane upon yourself?
Saying ever, I shall crush,

Yatsına erdin – diye,
Zorbalığının narası,
Seni sönmüş yangın yeri edeyim,
Kök damarını bırakmadan,
Kökünle söküp çıkarayım,
Göğermeden gömeyim,
Sayıklarsan kudurası,
Kaburganı sökeyim.
Boş yere kıpırdanırsan,
Kanını su gibi dökeyim,
Vakit saat dolana dek,
İnadını bırakmazsın.
Sırıtıp duran kudurası,
Böbürlenen arsız,
Mızrak ucunda yutkunup,
Kahırlanıp kabardın,

You came to your final evening – saying,
The war-cry of your tyranny —
I'll make of you a burned-out waste,
Leaving not your taproot standing,
I'll tear you out, root and all,
I'll bury you before you sprout,
If you rave on, mad one,
I'll rip your ribs away.
If you squirm in vain,
I'll pour your blood like water,
Until your hour is fully run,
You'll not forsake your stubbornness.
You mad one with your grinning face,
You boastful, shameless wretch,
Gulping on the lance-point,
You swelled with rage and fury,

Ecelini yetiştiririm,
Yanan canını söndürüp,
Bu dünyadan silerim,
Kavgayla vurup çakayım,
Zırlayıp duran ahmağın,
Hesabını tam göreyim.
İt kurdu Sarıbay,
İt bile senden çok üstün,
İt bile gelir «me-me»ye,
Kuş imişsin Sarıbay,
Kuş bile senden çok üstün,
Kuş bile gelir «pe-pe»ye,
Söylenen sözü almazsın,
Uzaktaki düşmana varmazsın.
Kahırlanıp kabarıp,
İnadını bırakmazsın» –
Deyip, böylece Kuyalı,
Elindeki sırlı mızrak,
Ucundaki Sarıbay'ı
Çekip silkeleyiverdi.
Kendi vebalin kendine,
Emeğin kara tepene.
Çıplak çelik sırlı mızrağı,
Sımsıkı kavramıştı,

I shall bring your death upon you,
I'll quench your burning soul,
I'll wipe you from this world,
I'll strike and nail you down in battle,
Of the fool who whines and wails
I'll settle the account in full.
Sarıbay, you worm of a dog,
Even a dog is far above you,
Even a dog will come to «me-me»,
A bird you proved, Sarıbay,
Even a bird is far above you,
Even a bird will come to «pe-pe»,
You take no word that's spoken to you,
You'll reach no distant foe again.
Swelling up in wrath,
You'll not forsake your stubbornness» –
So saying, thus did Kuyalı,
The charmed lance in her hand,
Sarıbay upon its point
She jerked and shook him hard.
Your own sin be on your head,
Your labors on your own black crown.
The naked steel, the charmed lance,
She gripped it fast and firm,

Üstünde durur Sarıbay,
Sallayıp sallayıp aldı şimdi.
Bununla Sarıbay,
Mızrakta ikiye bölündü,
Zavallı candan umut kesti.
Er, gayretten umut kesti,
Parçalanıp fırladı,
Bel kemiği ikiye bölündü,
Öte yanından sivrilip,
Sırlı mızrağın ucu göründü.
Becerikliymiş Kuyalı,
Sırlı mızrağı hazırladı,
Kara bağrını çokça yarıp,
Tam yüreğini ortadan yarıp,

Sarıbay yet hanging on it,
She swung him now, and swung again.
And with this, Sarıbay
Was cloven in two upon the lance,
The wretch gave up all hope of life.
The man gave up all hope of striving,
He burst asunder, flung apart,
His backbone broke in two,
Jutting out on the farther side,
The charmed lance's point appeared.
Deft indeed was Kuyalı,
She made the charmed lance ready,
Cleaving deep his dark breast,
Splitting his very heart in twain,

Taze peynir gibi bağrı dilinip,
Kahrolası ölüm belli olup.
Gayret kaçıp, güç gitti,
Sarıbay'dan kan gitti.
Güçle karışık can gitti,
Mızrak ucunda serip,
Tepetaklak yere devirip,
Geri dönülmez gerçek yurda,
Gitmiş oldu Sarıbay.
Kız pehlivanın elinden
Gerçek eceli domuzun
İşte böyle yetmiş oldu.
Ölmüş oldu Sarıbay,
Ölen kişi dirilecek de,
Yeniden kalkacak gibi.
Çatır çutur vuruştular,
Yeni baştan vuracak gibi.
Giden adam dirilecek de,
Yeniden ayağa kalkacak gibi.

Sarıbay ölmüş yatarken,
Kızıl kana battığında,
Sıra sıra üşüşüp,
Malını mülkünü ganimet alıp,
Altını ile dünyalığını,
Nice halk yağma edip,
Kızıl altın, pahalı ziynet,

Bunu paylaşan koca halk,
Mahşer yerine döndüler.
Öcü dinmez Kuyalı,
Fazlasıyla yürekli kurt bu da.
Kuyalı etti şaşılası işi,
Verip durdu buyruğu,
Emrindeki bin pehlivanı,
Bir araya topladı şimdi.
Bir ileri bir geri yürütüp,
Geçit resmine soktu şimdi.
Sayısız pehlivandan birini

His breast sliced like fresh cheese,
Accursed death stood plain to see.
His striving fled, his power went,
The blood ran out of Sarıbay.
His life went out, mixed with his strength,
Stretched out upon the lance-point,
Toppled headlong to the earth,
To the true land of no returning
Sarıbay had gone his way.
At the hand of the maiden champion
The swine's true appointed death
Was thus fulfilled at last.
Dead now was Sarıbay,
As though the dead would live again,
As though he would rise once more.
With crack and crash they had fought,
As though he would strike anew.
As though the departed would revive,
As though he would stand upon his feet again.
While Sarıbay lay dead,
Sunk in his crimson blood,
Swarming in upon him, rank on rank,
Taking his goods and chattels as spoil,
His gold and worldly wealth,
Many folk fell to plunder,
Red gold and costly ornament,

The great host sharing out the spoil
Turned the place to Judgment Day.
Kuyalı, whose vengeance rests not,
She too a wolf of boundless heart.
Kuyalı did a wondrous thing,
She gave command on command,
The thousand champions at her orders
She gathered now in one place.
Marching them forward and back again,
She set them now on grand parade.
From the countless champions, one

Seçip aldı, Kuyalı.
Bin pehlivandan birini
Sürüp aldı, Kuyalı.
Her birinden birer birer
Seçip aldı, Kuyalı.
Sayısı doksan olunca,
Söz yerini bulsun şimdi,
Belalı devran oldu – diye
Boğa boyunlu, buğra butlu,
Çekişse canı kurutan.
Kimi pehlivan buradaki,
Göğsü enli, boyu kısa,
Kimi pehlivan işte böyle.
Tüm bedeni kara taş,
Kimi pehlivan işte böyle.
Dimdik olmuş bıyığı,
Ay baltanın sapı gibi.
Kimi birine baksan
Yakışıklı burnu,
Palanın kını gibi.
Kimi birine baksan,
Alt çenesi sarkmış,
Koca dağarcığın kabı gibi.
Kimi bahadır pehlivan,
Yakışıklı yaratılmış,
Denilen söze boyun eğ – diye,
Koca başını kaldırmış,
Hizmet edip duracak gibi,
Bağla dese taş kırıp,

Irmağı çevirecek gibi,
Baş kaldırmadan parçalayıp,
Taşı un ufak edecek gibi,
Pehlivanları dahi var.
Bu dünyada yaratılmış,
Pehlivan olup gelmiş – derler.
Ağır yük, müşkül iş,
Nice emek görmüş – derler.

Kuyalı chose and took.
From a thousand champions, one
Kuyalı drove out and took.
From each troop, one by one,
Kuyalı chose and took.
When their tale had come to ninety,
Now let the word find its mark,
A baleful age it was – saying,
Bull-necked, thighed like a camel-stallion,
Who in a tussle wrings the life out.
Some of the champions gathered there —
Broad of chest and short of stature,
Some of the champions were even so.
Their whole body black stone,
Some of the champions were even so.
Their mustaches bristling straight,
Like the haft of the moon-axe.
Look upon another one —
His handsome nose
Like the scabbard of a broadsword.
Look upon another one —
His lower jaw a-sagging,
Like the mouth of a great leather sack.
Some, batyr champions,
Fashioned fair of face,
Bow to the word that's spoken – bidden,
Lifting up his mighty head,
As though he'd stand and serve,
Bid him bind — he'd shatter stone,

As though he'd turn the river's course,
Without a murmur he would crush,
As though he'd grind the stone to flour,
Such champions too were there.
Created in this world,
Born to be champions – so they say.
Heavy burdens, toilsome labor,
Long hardship they have known – so they say.

Tuğ dibine dikilmiş,
Sıkı düğüm vuracak gibi.
Gerinip çapa vuracak gibi,
Geniş karnını doyurup,
Rahat canını besleyecek gibi.
Doksan pehlivanı baştan,
Sağlamından derleyip almıştı.
O Sarıbay kâfirin,
Gerçek hesabını buldurdu.
Doksan çetin pehlivana,
Kıyım kıyım doğratıp,
Türlü türlü seyir ettirip,
Ormandan odun toplattırıp,
Gerçek hesabını buldurup,
Dağ gibi yığıp yaktırıp,
Fitneci kavgacı Sarıbay'ın,
Azgınlığını bildirip,
Ateşe atıp yaktırıp,
Müjde diye bağırıp,
Yakıp külünü savurup,
Sarıbay'ı yendikten sonra
Kız Kuyalı, er Seytek,
Hiçbir hayıflanma etmedi,
Ölmüşe hayıflanma yok.
Dileği değip eline,
Yiğidi girip yoluna,
Namuslu aslanın soyu,
Baabedin'den dua alıp,
Aslan ata yoluna
Ay tuynak adak deyip dua alıp,

Ahaliyi çağırıp,
Han Sarıbay kâfirin

Başa gelen zaman belasından,

Külünü göğe savurup,
Saçılan ateşini söndürüp,
Bu dünyadan kâfiri

Planted at the standard's foot,
As though to tie the knot fast.
As though to stretch and swing the hoe,
Filling his broad belly full,
As though to feed his easy soul.
The ninety champions from the first
She had culled from the soundest stock.
Of that kâfir Sarıbay
She had the true reckoning made.
By the ninety hardy champions
She had him hacked to pieces small,
Made of it a many-sided spectacle,
Had firewood gathered from the forest,
Having the true reckoning made,
Heaped mountain-high and set aflame,
Of Sarıbay, sower of strife and war,
Making his savagery known to all,
Cast in the fire and burned,
Crying out, Glad tidings!
Burning him, scattering his ashes,
After Sarıbay was overcome,
The maid Kuyalı, the man Seytek
Uttered no word of lament,
For the dead there is no mourning.
Her wish delivered to her hand,
Her hero set upon his road,
The seed of the honorable lion,
Taking blessing from Baabedin,
For the lion forefather's way
Vowing a moon-hoofed offering, taking blessing,
Summoning all the people,
Of the kâfir Khan Sarıbay

From the bane of the times that had befallen,

Scattering his ashes to the sky,
Quenching his scattered fire,
From this world the kâfir

Temizleyip büsbütün giderip,
Büyük dileği tam olup,
Büyük kaygısı eceli,
Âleme gelip iyilik,
Onmaz derde rast gelip,
Saplanmış on bin ok,
Bu da iyileşip yatışıp,
Küskün çehre açılıp,
Azgın dert yatışıp,
Ay alnı açılıp,
El coşup toy edip,
Bozguncu domuz yok oldu,
Yurdun düzeni onarıldı.
Çarpışıp duran Sarıbay'la
Nice aylar, nice yıl,
Müşkül çekip tutulup,
O gün kalabalık el
Kara azgın müşkülden,
Arkası değip Seytek'in,
Bahadırı değip Kuyalı'nın,
Sarıbay'dan kurtulup,
Yattı yurdu huzur bulup,
Böğrüne yağ bağlayıp,
Geniş göçüp, dağ yaylayıp,

Kırlara çıkıp yayılıp,
Kendi keyfince olup,
Sıkılsa karaca avlayıp,
Sıkılmasa kalabalık el,
Özgürce oynayıp yatıp,
Kunan binip, kuş salıp,
Ordo çizip, bahse girip,
Üstün şeref kazanıp,
Sohbetli ulu şenlikle
Atını kunanını yarıştırıp,
Geniş Talas'ı boylayıp,

Otağ kurup koyuverip,

They cleansed and swept away entire,
The great wish was made whole,
Their great sorrow and their doom —
Goodness came upon the world,
They had met an unmending woe,
Ten thousand arrows driven deep,
This too was healed and stilled,
The sullen face grew bright,
The raging ill was stilled,
The moon-brow was unclouded,
The people surged with joy and feasted,
The wrecker swine was gone,
The order of the land restored.
With Sarıbay, the ceaseless foe,
So many months, so many years,
Bound in hardship, sore-oppressed,
That day the thronging people,
From the black and raging torment,
With Seytek's backing at their side,
With Kuyalı's valor at their side,
Delivered from Sarıbay,
The land lay down and found its peace,
Laying fat upon its flanks,
Roaming wide, summering on the mountains,
Spreading out across the steppes,
Living at their own sweet will,
Hunting roe-deer when they wearied,
And when not weary, the thronging folk
Sported free and took their rest,
Riding young steeds, loosing hawks,
Drawing the ordo ring, laying wagers,
Winning honor above all honor,
With high festivity and fellowship,
Racing their horses and their colts,
Ranging the breadth of wide Talas,

Pitching their pavilions at ease,

Gündüz kımız, gece kız,
Gecede oyun olup,
Yayla yaylanan yer odur,
Yurdu coşturan aslan odur.
Elin çehresi açılıp,
Emekle çekilen büyük eziyet,
Derdi varmış gibi tutulup,
Hayıflanmadan kederlenip,
Sarıbay'dan kurtulup,
Toplu yurdun hepsi,
Lokman misali kocası,
Bilgesi, hatibi,
İş bileni nicesi,
Nur dökülen düşünce edip,
Kuyalı ile Seytek bahadırın,
Şerefine toy edip,
O Sarıbay kâfiri,
Gelin dilediğince devirdi – diye,

En öte yanına baksan
Bulut gidip yok olup,
Gece yollanıp tan sökerek,
«Al» deyip veren sesi yok,
Uzatıp veren eli yok.
Sarıbay'ı verdik – diye
Bu dünyadan yok olup,
Diledi de Tanrı verdi – diye
Kadir gecesi kaplayıp gelmiş.
Allah Taala bir Tanrı,
Hemen verivermiş.
Yurdu zorlayan yatışıp,
Nur dökülüp insana,
Gök nura yansıyıp,
Aşırı müşkül büyük kavga,
Sarıbay ölüp yatışıp,
Bozguncu kahır yok olup,
El genleyip şenlenip,
Halkın düzeni onarılıp,
Cılgandı'nın ovasına,

Kumis by day, maidens by night,
With games and play at night,
That is the land where they summered high,
That is the lion who stirred the land to joy.
The people's faces brightened,
The great affliction borne with toil,
Gripped as though some grief remained,
Sorrowing without lament,
Delivered from Sarıbay,
All the gathered land entire,
Its elders like Lokman the sage,
Its wise men and its orators,
Its many masters of affairs,
Taking thought that streamed with light,
In honor of Kuyalı and batyr Seytek
They held a feast of glory,
That kâfir Sarıbay —
The bride struck him down at her pleasure – saying,
Look to the farthest side of it —
The clouds went and vanished away,
Night set forth and dawn broke through,
No voice that says «Take» and gives,
No hand that reaches forth and gives.
We have given Sarıbay up – saying,
Gone and vanished from this world,
They wished it, and God granted – saying,
The Night of Power came covering all.
Allah Taala, the one God,
Granted it forthwith.
The scourge of the land was stilled,
Light streamed down upon mankind,
The sky shone mirrored in the light,
The surpassing torment, the great war —
Sarıbay dead, all was stilled,
The wrecker's scourge was gone,
The people spread at ease, made merry,
The people's order was restored,
To the plain of Cılgandı,

Geniş Talas'ın boyuna,
Tört-Kül'ün aşağı yanına,
Bey Manas boz yelelinin
Önceden diktiği bağına,
Atasından oğluna kalan,
Binip oturduğu tahtı,
Altınmış otağı.
Ayçürök'ü gördüklerinde,
Uçsuz kırın ucunda,
Kayıpçı'nın kara ini,
Altın tahtın önüne,
Karınca gibi kaynaşıp,
Halk toplanıp geldiler.
Kuşağını sarık sarınan,
Tanrım deyip yalvaran,
Çepeçevre yetişmiş ekini var,
Dört türlü davarı var,
Alaca bulaca kürk giyen,
Güreşe tutuşup yürümeyen,
Öte yandan sıra tutup,
Gök pabucunu çiğnetip,
Otağın önünde malı yayılıp,
Akın akın binip el gelip,
Türlü türlü can gelip,
Elin gelme sebebi:
Sarıbay ateşe tutulup,
Sararıp dertlenen koca yurt,
Bugün çıktı kurtulup,
Ay gibi çehre açılıp,
Daralan yürek yatışıp,
Gerçek gönül teskin olmuştu,
Gerçek çehresi açılıp,
Saklanan, beklenen hazineyi,
Ahalinin hepsine,
Kahhar Sarıbay öldü – diye
Hiç bırakmadan saçmıştı.
Sönen ateşler yakılıp,
Ölecek insanlar dirilip,

Along the breadth of wide Talas,
To the lower side of Tört-Kül,
Of Bey Manas the grey-maned one,
To the garden he had planted of old,
Passed down from father to son,
The throne whereon he sat enthroned,
Golden, they say, his pavilion.
When they beheld Ayçürök,
At the edge of the endless steppe,
The black lair of Kayıpçı,
Before the golden throne,
Swarming like the ants,
The people gathered and came.
Winding their sashes as turbans,
Crying, My God, in supplication,
With crops grown ripe on every side,
With livestock of the four kinds,
Clad in motley particolored furs,
Not falling to wrestling as they walked,
Forming ranks on the farther side,
Letting their blue slippers be trodden,
Their herds grazing before the pavilion,
The people riding in, wave on wave,
Souls of every kind arriving,
The reason for the people's coming:
Sarıbay was given to the fire,
The great land, sallow with its grief,
Came forth delivered on this day,
Faces brightening like the moon,
The straitened heart was eased,
The true soul found its solace,
Its true countenance grew bright,
The treasure hidden and hoarded long,
To all the people, every one,
The tyrant Sarıbay is dead – saying,
They scattered it, withholding naught.
The fires gone out were kindled,
Folk near death revived,

Kopanlar ulanıp,	*What was severed was rejoined,*
Saçılanlar derlenip,	*What was scattered was regathered,*
Yanan yürek yatışıp,	*The burning heart was stilled,*
Buruşan çehre açılıp,	*The furrowed face grew smooth,*
Ağrıyan dertler dinip,	*The aching sorrows ceased,*
Elin gönlü açılıp,	*The people's hearts were opened,*
Türlü türlü can gelip,	*Souls of every kind arriving,*
Her boydan çok gelip,	*Many coming from every tribe,*
Akıldan çıkmaz düşünce edip,	*Taking thought never to leave the mind,*
Ay âlemi aşar gibi,	*As though to overpass the moonlit world,*
Oradaki büyük toyu	*The great feast held in that place*
Yerin yüzünü kaplar gibi.	*Seemed to cover the face of the earth.*
Kızıl koru tutuşturup,	*Kindling the red embers,*
Otağlı yurt derdini döküp,	*The tented land poured out its grief,*
Bileni ile göreni,	*Those who knew and those who saw,*
Uzun kulaklı yaşlıdan,	*From the long-eared elders down,*
İşte bunca hepsinden,	*From all this multitude entire,*
El derlenip gulgule olup,	*The folk assembled, clamor rose,*
Göğü yaran gürültü olup,	*A din that split the very sky,*
Göğe uçup toz toprak,	*Dust and earth flew heavenward,*
Halk derlenip kaynaşıp,	*The people gathered, seething,*
En keyifli toy olup,	*It was the merriest of feasts,*
Sevincine sığamadı koca el.	*The great folk could not contain their joy.*
Sarıbay kuşatıp dururken,	*While Sarıbay held us besieged,*
Kıpırdamadan bir yerde	*Unmoving in one place*
Altı yedi ay gördük,	*Six months and seven we endured,*
Fazlasıyla büyüğünü gördük,	*We endured beyond all measure,*
Sarıbay'dan olduk – diye,	*We were undone by Sarıbay – saying,*
Sarıbay'ın zehrinden	*From the venom of Sarıbay*
Kızıl kuyruk buğra öldü,	*The red-tailed camel-stallion died,*
Kızıl boyunlu en yavuz,	*The red-necked, fiercest of them all,*
Bulunmaz can öldü.	*Souls past finding perished.*
Bu Talas'ı çekişti,	*He wrangled for this Talas,*
Nice insan, nice aslan,	*Many a man, many a lion,*
Elden bezip kaçıştı.	*Fled the land in weariness.*
Yanan ateşi söndürdü,	*He quenched the burning hearth-fire,*
Bir gecede ganimeti göçürdü,	*In one night he carried off the spoil,*
Böylece yurdu bitirdi.	*And so he brought the land to ruin.*

İnsanı kaygıya salan,
Bellerin hepsini büken,
Koca gözü belerten.
Gayretliyi kemirdi,

Can komadan yağmaladı.
Ganimet edip kahrolası,
Otağlıyı göçürdü,

Dünyaya kavga fitne salıp,
Can yakıp bitirdi.
Göz kırpanın canını alıp,
Yaban domuzu suretli Sarıbay.
Er Kuyalı ile Seytek'e
Ele rızık, baht kondu.
Sarıbay'ın azabı
Vurulan damgaya şan oldu.
Ateşte yanan kudurasının,
Ele saldığı bozgunu,
Hastalık, illet, dert olan,
Nice insana düzlük olup,
Çetin müşkül iş olup,
Erenlerin hepsi derlenmiş.
Kimi can baştan deli,
Güdücüsü yok garip can,
Başsız kalıp didilmiş.
Hep karşı gelip duranlar,
Namuslanıp dururken,
Kalmadan bunlar kırılmış.
O hıçkıran yatışıp,
Perişan edilen yerimi,
Ey kudret, sen ver – diye
Esirgemeden toy edip,
Varını harcayıp,
Bakay oğlu Baytaylak
Böyle yurda söz başlayıp,
Usul söyleyip sağlam bağlayıp,
Adı anılıp evladının,

He who cast mankind in sorrow,
Who bent the backs of all,
Who made the elders' eyes stare wide.
He gnawed away the striving man,

He plundered, sparing not a soul.
Taking spoil, the accursed one,
He drove the tent-dwellers from their homes,
Loosing war and strife upon the world,
He seared souls and laid them waste.
Taking the life of any who blinked,
Sarıbay with the wild boar's visage.
To Er Kuyalı and to Seytek,
Fortune and sustenance came to the people.
The torment of Sarıbay
Became a glory on the brand they struck.
Of the mad one burned in fire,
The ruin he loosed upon the people,
All that was sickness, plague, and grief,
For many a soul was smoothed to peace,
Though it had been hard and grievous toil,
The valiant all had gathered.
Some souls were crazed from the first,
Poor souls with none to herd them,
Left leaderless and torn.
All those who stood defiant,
While they stood upon their honor,
These were slain and none were spared.
The sobbing one was stilled,
My land laid waste and ruined —
O Power, restore it Thou – saying,
Feasting without stinting,
Spending all his substance,
Baytaylak, son of Bakay,
Thus began his speech to the land,
Speaking gently, binding firm,
That the name of the offspring be remembered,

Çözülmemiş düşünce edip,
Ölçüye sığmaz toy edip,
Dinleyin dese bu sözümü,
Hızır değmiş kalabalık el
Yoğurt gibi mayalanıp durdu.
Baytaylak'ın aklı,
Görünür örnek akıl – diye,
Bu dediği makul – diye

Malın da başın da hepsini,
Harcayıp saçtığında,
Sözün tadını söylediğinde,
Bir özlemi dindirmeye,
Er eğişi, kökbörü,
Sırıkları eğilip,
Bahadır erler mızraklaşıp,
Yıkılanı yıkanı,
Alay edişip kalıp,
Yıkılan eli boş kalıp,
Yıkan ödülü alıp,
Çözülmemiş düşünce olup,
Görülmedik toy olup,
Er Seytek'in toyu – diye,
El, Kuyalı'nın muradı – diye,
Azaptan başı kurtaran
Aslanımın toyu – diye,
Azı dişlerini gösterip,
Alt dudağını sarkıtıp,
İki hörgücünü dikleştirip,
Ördek gibi boynunu kıvırtıp,
Yapağısını süzdürüp,
Kalabalık elin hepsini
Coşturup sevindirip,
Kıpkızıl nar deve kesip,
Kazısı karış kısrak kesip,
Dört türlükten denk kesip,
Dünyalığı ortaya koyup,
Dört türlü davar kesip,
Ala Dağ gibi et yığıp,

Taking thought yet unresolved,
Holding a feast beyond all measure,
When he said, Hear now this word of mine,
The thronging folk whom Hızır touched
Stood leavening like yogurt in the ferment.
The wisdom of Baytaylak —
Wisdom plain to see, a pattern – saying,
What he says is reason – saying,

All his wealth and all he had,
When he spent and scattered it,
When he spoke the savor of the word,
To still a single longing,
Er eğişi and kökbörü,
The lance-poles bending low,
Batyr men jousted lance on lance,
The felled and those who felled them,
Trading mockery between them,
The felled left empty-handed,
The feller taking the prize,
Thoughts remained unresolved,
It was a feast unseen before,
The feast of Er Seytek – saying,
The people: Kuyalı's heart's desire – saying,
She who saved our heads from torment,
The feast of my lion – saying,
Baring its grinding teeth,
Letting its lower lip hang slack,
Its two humps standing stiff and tall,
Curving its neck like a duck,
Its fleece trailing long,
All the thronging people
They roused to joy and gladness,
Slaughtering the bright-red nar camel,
Slaughtering mares a span deep in fat,
Slaughtering evenly of the four kinds,
Setting worldly wealth before them all,
Slaughtering stock of the four kinds,
Heaping meat like the Ala Dağ,

Yeryüzündeki insanın
Hepsini toplar gibi edip.
Göl gibi dalgalanan içki edip,
Halk derlenip güç derleyip,
Bırakmadan yurdu tüm derleyip,
Etler tütüp, yağ olup,
Yurt sevinip, el dolup,
Değerli Seytek'in toyu – diye,
Ala yüce dağ gibi beli – diye,

Sarıbay'ı yendi – diye,

As though to gather all mankind
From the face of the whole earth.
Making drink that rippled like a lake,
The people gathered, gathering strength,
Gathering all the land, leaving none out,
The meats steamed, the fat ran,
The land rejoiced, the folk filled full,
The feast of precious Seytek – saying,
His loins like the lofty pied mountain – saying,
He vanquished Sarıbay – saying,

O Talas'ın boyunda,
Er Seytek'in toyunda,
Rus, toyunu yiyip gitti,
Sağ olursa bu Seytek,
On sekiz bin âleme,
Hayran kılar deyip gitti.

Kıtay, toyunu yiyip gitti,
Sağ olursa bu Seytek,
Yamukluk eden kula,
Kırgın salar deyip gitti.

Along the banks of that Talas,
At the feast of Er Seytek,
The Rus ate of his feast and went,
If this Seytek lives and thrives,
The eighteen thousand worlds
He will hold in wonder — so they said, and went.
The Kıtay ate of his feast and went,
If this Seytek lives and thrives,
On any servant dealing crookedness
He will loose destruction — so they said, and went.

Dokuz gün boyu hazine,
Hazine ağzını açtırıp,
Yetim, yoksul, dul kadın,
Mal bilmeyen fakire,
Harcatıp saçtırıp,
Cömertliği görünüp,
Aç ile miskine,
Arık ile garibe,
Dünyalığı kıl kadar görmeden,
Kamçıyla ölçüp böldürüp,
Onlara verdirip,
Elin gönlünü hoş edip,
Yoksulun hepsini bay edip,
Coşkununa gürbüzüne türkü söyletip,
Böyle eli coşturup,

For nine days' space the treasury —
He had the treasury's mouth thrown open,
Orphans, paupers, widowed women,
To the poor who never knew wealth,
He had it spent and scattered,
His bounty shone for all to see,
To the hungry and the wretched,
To the lean and to the stranger,
Counting wealth not worth a hair,
Measuring shares out by the whip,
He had it given out to them,
Gladdening the people's hearts,
Making every pauper rich,
Setting the eager and the hale to song,
Thus he stirred the people's joy,

Gönül dalgalanıp sevinip,
Sefa süren elde çok.
Yalnız canı bin olup,
Karaltısı Kadir gecesi olup,
Hey, Seytek, er Seytek,
Yurdun kalesi olsun – diye
Dua veren elde çok.
Apaçık kırgından kesilip,
Apaçık mezardan kaldık – diye,
Kara günün zavallısından,
Kahrından kurtulduk – diye,
Halkın gönlü hüzünlenmiş.
Adını anıp yürüsün – diye

Halkın gönlü doluvermiş.
Han Seytek'e yalvarıp,

Şimdi keyif görecekmiş gibi,
Hep bir ağızdan dua verdiler,
Pay bölüp verecekmiş gibi.
Görünür söze paha yok,
Dua veren halkta
İmece var da, neler yok.
Dua veren adamda
Ak sarığı kazan gibi,
Haykırsa sesi ezan gibi,
Oturuşu ocak gibi,
Ağzını görsen bilek gibi,
Göbek yağı kucak gibi,
Otağı tutan canları,
Türlü türlü hanları,
Allah deyip el kaldırıp,
Kıbleye yüz dönüp,
Coşan canı çağlayıp,
Evliyanın eri miymiş,
Ay ile yıldızın kavuşumu,
Ayköl aslanın yoldaşı,
Doğru hizmet edecek gibi,
Tuğu yeniden dikip,

Hearts surged in waves of gladness,
Many in the land lived in delight.
His single soul became a thousand,
His silhouette became the Night of Power,
Hey, Seytek, Er Seytek,
May he be the fortress of the land – saying,
Many in the land gave blessing.
Delivered from open massacre,
We are spared the open grave – saying,
From the wretchedness of the black day,
We are freed from its torment – saying,
The people's hearts grew soft with sorrow.
May he walk with his name remembered – saying,
The people's hearts brimmed over.
Entreating Khan Seytek,

As though bliss were now at hand,
With one voice they gave their blessing,
As though shares would be dealt out to them.
No price can be set on the spoken word,
Among the people giving blessing
There is common toil — what is there not?
In the man who gives the blessing —
His white turban like a cauldron,
His cry like the call to prayer,
His seated bulk like a hearth,
See his mouth — like a forearm,
His belly-fat an armful,
The souls who hold the pavilion,
Khans of every kind,
Raising hands with cry of Allah,
Turning faces toward the kıble,
Their surging souls cascading,
Was he a man among the saints?
The conjunction of the moon and star,
Companion of the lion Ayköl,
As one who'd serve in faithfulness,
Planting the standard anew,

Bu dünyaya yaratılıp,
Yalnız kendi gelmiş gibi,
Aslan Manas yetişsin diye

Akıl bulup veren,
Erenlerin kolladığı ulu zat,
Adı her yana yayılan evliya,
Ayağa kalkamaz olduğu çağ.
Bahadır mıymış ihtiyar,
Çok yaşamışı var mıymış,
Kulağı duymaz sağır olmuş,
Gözü görmez kör olmuş,
Koca Bakay atası,
Kara yerle bir olup,
Sakalı bütün çenesinde,
O yıl Bakay'ın,
Sefere gideceği çağında,

Geri dönülmez dünyadan,
Gideceği vaktinde,

Emanet konuk, ecelli can,
Geçeceği vaktinde.
Göz yumulup kapanıp,
Geleceği vaktinde.
Karanlık mezara koca baş,
Varacağı vaktinde.
Eren Bakay atanın
Ölürkenki destanı:
Avuç açıp ağlaşıp,
El kaldırıp haykırışıp,
Ölürken dua ver – diye,
Atan Bakay ihtiyar,
Torununu gör – diye,
Bakay avuç açtığında:
– Ahali ağlayıp, can ağlayıp,
Kalabalık yurdun hepsi ağlayıp,
Sarığı olanın hepsi ağlayıp,
Kâğıt bilen molla ağlayıp,

Created into this world
As though he alone had come,
That the lion Manas might come to strength,
He who found and gave him counsel,
The great one guarded by the saints,
The saint whose name spread everywhere,
Now was the season he could not rise.
Was the old one once a batyr?
Had he lived so long a span?
His ears grown deaf, past hearing,
His eyes grown blind, past seeing,
Old father Bakay,
Brought level with the black earth,
His beard covering all his chin,
That year, for Bakay,
In the season he would set forth on the journey,
From the world of no returning,
In the hour he would depart,

A guest on loan, a mortal soul,
In the hour he would pass over.
Eyes shutting, closing fast,
In the hour that it would come.
The old head to the dark grave
In the hour it would go down.
Of saintly father Bakay,
The epic of his dying:
Palms outspread, they wept together,
Hands uplifted, crying out,
Give us blessing as you die – saying,
Your father Bakay, the aged one,
Look upon your grandson – saying,
When Bakay spread his palms:
– The people wept, souls wept,
All the thronging land wept,
All who wore the turban wept,
The mollas versed in script wept,

Ak sakallı can ağlayıp,
Kalmadan yurdun hepsi ağlayıp,
Ağlayanların hepsi,
Kaygısından çok ağlayıp,
Her bir bozkurt erenin,
Her yaratılmış kulun,
Ardında kalsa soyu,
İnsan ölmez diye ağlayıp,
Fazlasıyla kocamış can idi,
Bozkurt atan Bakay'ın
Çok yaşamış çağı idi,
Ölümüne baş koyup,
Emekleyip kalmış çağı idi.
Ceza görür çağı idi,
Koca Bakay atanın
Kocalığı var idi.
Kuzgun gibi gözü kızarıp,
Çeneden sakal ağarıp,
Öleceği çağı idi!
Dünyaya iki kez gelinmez,
Deden Bakay ihtiyar,
Dönüp bir daha bulunmaz.

The white-bearded souls wept,
The whole land wept, and none held back,
And all of those who wept,
Wept long out of their sorrow,
For every grey-wolf champion,
For every servant born of God,
If his seed lives on behind him,
Weeping, saying: man dies not,
A soul exceeding old was he,
For your grey-wolf father Bakay
It was the season of long life fulfilled,
His head laid down toward his death,
It was the season he was left to crawl.
It was the season of his chastening,
Old father Bakay —
Old age lay full upon him.
His eyes reddened like a raven's,
The beard on his chin gone white,
It was the season of his death!
None comes twice into the world,
Your grandsire Bakay, the aged one,
Once gone, will not be found again.

Ulu idi, aslan idi,
Her yanı denk idi,
Can yaratıp Bakay'ı,
Yaradan vermez bir daha asla.
Halk çığrışıp, yurt düşünüp,
Gulguleye girip durmuştu,
Gerçek insana bulunmaz,
Velveleye girip durmuştu.
Argımak at yorulmadan,
İnsan zavallı kocamadan,
Geniş dünya daralmadan,
Halince yürüse – diye,

Ulu Yaradan kudret,
Yerli yerinde koysa – diye,

Great he was, a lion he was,
Matchless in every part was he,
Having made the soul of Bakay,
The Creator will never give his like again.
The people cried out, the land took thought,
They stood in clamoring tumult,
No equal to the true man can be found,
They stood in wailing uproar.
Would that the argımak steed tire not,
That wretched man grow never old,
That the wide world grow not narrow,
That each might walk in his own way – saying,
That the great Creator's power
Might keep all things in their place – saying,

Hiç hayıfım yok idi,
Tam öyle olsa – diye.
İnsan gözleyip bunu düşünüp,
Başını sallayıp vay vaylayıp,
Boylar gevşeyip gece olup,
Ölümüne yüz tutup,
Onmaz olmuş meğer – diye,
Vefası yok kalleş yalan dünya,
Yaman Bakay atanız,
«Olmaz olmuşum meğer» – diye,
Ağzındaki aşı yiyecek
Dişi gitmiş meğer – diye,
İki elinden od çakan

Gücü gitmiş meğer – diye,
Aşağı doğru büzülüp,
Alp, koca er yürek,
Bacağın gitmiş meğer – diye,
Kahırlı müşkül bedduası,
Büsbütün gitmiş meğer – diye,
Erlik aslanlık vakti,
Solup gitmiş işte böyle.
Kocalık gelip çattığında,
Yiğit Bakay bozkurtta,
Et yitmiş, kemiği var,
Çenesinde bir kaşık kanı var,
Emekleyen zavallı can.

Sağ çağında samur börkü,
Kurulup varıp giyerdin,
Kara gece çökse Kırgız'a,
Çarpışıp girerdin hep.
Tutuşanı perişan edip,
Nice halkı sürerdik.
Her yanı denk idi,
Şah'ın kolladığı aslan idi,
Ervah ile şeref var iken,
İnsan ölmez derler ya.
Dünyalığı derleyen,

I would have no regret at all,
If it were only wholly so – saying.
Men watched and pondered on this,
Shaking their heads, crying woe and woe,
Limbs slackening as night came on,
His face turned toward his death,
Past mending was he, it proved – saying,
The faithless, treacherous, lying world,
Your mighty father Bakay,
«I am become undone, it seems» – saying,
The teeth to eat the food in his mouth
Were gone from him, it seems – saying,
The strength that struck fire from his two hands
Was gone from him, it seems – saying,
Shrinking, stooping downward,
The alp, the old brave heart,
Your legs are gone, it seems – saying,
His curse of wrath and torment
Was wholly gone, it seems – saying,
The season of manhood and lionhood
Had withered thus away.
When old age came upon him,
In the hero Bakay, the grey wolf,
The flesh was gone, the bones remained,
One spoonful of blood was in his jaw,
A poor soul crawling on all fours.

In your hale days your sable börk
You would don with stately pride,
When black night fell on the Kırgız,
You would ever charge into the fray.
Routing all who grappled with us,
Many a people we would drive.
Matchless in every part was he,
A lion guarded by the Şah was he,
While the spirits and honor stood with him,
They say a man can never die.
Gatherer of worldly wealth,

	Ay âlemin hepsine,	*Over all the moonlit world,*
	Ata yurdunu yöneten,	*Ruler of the forefathers' land,*
	Aslan Bakay er idi.	*The lion Bakay was a man indeed.*
	Gök vaşak kürkü bürünüp,	*Wrapped in the grey-lynx fur,*
	Gök ala kalkan tutan,	*Bearing the blue-pied shield,*
	Göz koyduğunu kör edip,	*Blinding whatever he set his eye on,*
	Ay âlemi süren.	*Driving the moonlit world before him.*
	Sınırına düşman gelmeyen,	*No foe came to his border,*
	Hazineden yemeyen.	*He fed not from the treasury.*
76620	Kadrin ağır, heybetin güçlü,	*Your worth is weighty, your presence mighty,*
	Koca Bakay dedemiz.	*Old Bakay, our grandsire.*
	Bir gün aydınlık, bir gün gece,	*One day is light, one day is night,*
	Kahrolası kalleş dünyanın,	*Of the accursed and treacherous world,*
	Yalanlığına baksana,	*Behold the falseness of it,*
	Eşinden ayrılıp,	*Parted from his mate,*
	Kaldığına baksana.	*Behold how he is left.*
	Sakalı kuğu gibi ağarıp,	*His beard gone white as the swan,*
	Sefer günü var iken,	*While the day of the journey waits,*
	Çağdaşı Manas'tan,	*From Manas, his age-fellow,*
76630	Ayrıldığına bakınız.	*Behold how he was parted.*
	Tasayı, müşkülü tepesine,	*Grief and torment on his crown —*
	Saldığına baksana,	*Behold how it was heaped on him,*
	Bugün var olan yarın yok,	*What is today is gone tomorrow,*
	Kahrolası dünya bir hiç,	*The accursed world is nothing,*
	Yalanlığına baksana.	*Behold the falseness of it.*
	Binip oturduğu altın tahttan,	*From the golden throne he sat upon,*
	Kaydığına bakınız.	*Behold how he has slipped.*
	Elindeki devletten,	*From the fortune in his hand,*
	Ayrıldığına bakınız.	*Behold how he was parted.*
76640	Öleyim der, ölemez,	*He says, Let me die — he cannot die,*
	Öz canına kendi kıyamaz,	*He cannot take his own life's breath,*
	Ölüm ecel yoluna,	*Upon the road of death and doom*
	Kendi yürüyüp varamaz.	*He cannot walk there of himself.*
	Yaratılmış güzel başı,	*The fair head that was created —*
	Diri diri mezara koyamaz.	*He cannot lay it living in the grave.*
	Devletinden düşüp,	*Fallen from his fortune,*
	Akranından ayrılıp,	*Parted from his peers,*
	Kuruyup durduğu çağı,	*The season he stands withering,*

Bu sakalı hırpalayıp,
Yolup durduğu çağı.
Çıkılacak yarışa,
Varamaz olduğu çağı.
Öbür dünyaya yüz tutan,
Derlenip toparlanamaz çağı,
Yorgasından ayrılıp,
Yaya kaldığı çağı,
Görkeminden ayrılıp,
Zavallı olduğu çağı,
Samur börkü çöp olup,
Mihnet, dedikodu söz olup,
Onmaz olduğu çağı.
Seksen olsa da Bakay'ın,
Yapacak hüneri var,
Kıyamete yolu var,
İlginç söylenmiş sözü var:
Ölse de kendi var,
Ölçüp görsen Bakay'ın,
Eskisi gibi sözü var.
Ay âleme duyulan,
Atam Bakay'ın değeri var.
Dünyaya yaratıldığında,
Yalnız gelmiş halkımız var,
Gözü görür uzaktan,
Göğsü en duru,
Bozkurt Bakay bilge.
Çok cemiyetin içinden,
Yarıştan tek çıkan.
El alçalıp uyum bulmuş,
Gönül sayıklayıp bölünüp,

Görsen Bakay ihtiyar,
Gönlü dinç bölünüp,
Gözünün yaşı dökülüp,
Karşısındakine yüz dönüp,
Allah deyip el kaldırıp:
«Ey oğlum Seytek, kaplan,
Ey, cam gibi kara gözünden,

The season he torments this beard
And plucks it in his grief.
To the race that must be run,
The season he can go no more.
Turned to face the other world,
The season he cannot gather himself again,
Parted from his ambling steed,
The season he is left afoot,
Parted from his splendor,
The season he is wretched grown,
His sable börk turned to straw,
Toil and idle talk his portion,
The season he is past all mending.
Though Bakay be eighty years,
He has skill yet for deeds,
He has his road to the Last Day,
He has words strangely spoken:
Though he die, he himself remains,
Take the measure of Bakay —
His word is as it was of old.
Heard through all the moonlit world,
My father Bakay has his worth.
When he was created into the world,
Our people had but one such, come alone,
His eye sees from afar,
His breast most clear of all,
The grey wolf, Bakay the sage.
From amid the great assembly,
The one who came first from the race.
The people humbled found accord,
Hearts murmuring, torn in twain,

Behold Bakay the aged one,
His heart yet hale though riven,
The tears poured from his eyes,
Turning his face to those before him,
Raising hands with cry of Allah:
«O my son Seytek, my tiger,
O, for your black eyes clear as glass,

Ey, ardımda kalan guguğum,
Kurban olayım kendine!
Yamaçta hunhar kartalsın,
Nişan diye kalan yavrumsun,
Eskiden akan pınarsın,
Mirasa kalan yavrumsun,
Halk çığrışıp, el uğuldayıp,
Böylece toyunu yaparız,
Ömrünü, kulunum,
Tanrı'dan diler dururuz!
Senin kımıldayan kirpiğini,
Oğlum, Tanrı'dan diler dururuz.
Görüverse gönül tok,
Bakanda başka karan yok,
Gölgeleyip el besleyen,
Çorak yerde biten çınarım!
Kara kaşka doğanım,
Başlıksız kuğu avlayan,
Coşup canım sevinen,
Nişan aldığında sungurum,
Soğutmadan koşsa ödül alan,
Bağda duran küheylanım,
Kuyalı, Seytek kulunum,
Gaklayıp duran kuzgunu,
Tam getirip yerine,
Sürüp gelen doğanım!
Benim kurban olduğum yavrum.
Kız aslan, er Seytek,
İki eş çınarım,
Sakalım kuğu gibi ak iken,
Seferim yakın var iken,
İkisini esen koysa – diye,
Kudretten diler dururum!

O my cuckoo left behind me,
Let me be a sacrifice for you!
You are the fierce eagle on the hillside,
You are my child left as a token,
You are the spring that flowed of old,
You are my child left as inheritance,
The people cry out, the folk hum loud,
Thus we hold your feast,
Your long life, my foal,
We beg unceasing from God!
Your every stirring eyelash,
My son, we beg unceasing from God.
One look on you, the heart is full,
The gazer sees no other shape,
Sheltering, nourishing the people,
My plane-tree sprung from barren ground!
My falcon with the black blaze,
Hunting swans without a hood,
In whom my soul exults rejoicing,
My gyrfalcon when you take your aim,
Who runs unwearied and takes the prize,
My steed that stands within the garden,
Kuyalı, Seytek, my foals,
The raven ever croaking —
Bringing it right to its place,
My falcon driving it home!
My child for whom I'd give myself.
The lion-maid and Er Seytek,
My two twin plane-trees,
While my beard is white as the swan,
While my journey draws so near,
May He keep the two in safety – saying,
I beg it of the Almighty Power evermore!

İKİNCİ BÖLÜM

Ak Sakalın Duası, Altın Tahtın Varisi

Zafer şenliğinin ardından söz, ak sakallı Bakay'a düşer. "Kuruyanı yeşerten, avuç açanı murada erdiren" evliya ihtiyar, Kuyalı ile Seytek'e ömür boyu sürecek hayır duasını verir: düşmanın yolu dar olsun, Manas'ın ruhu yoldaş olsun, kara kılı ortadan yaran âdil bir han ol! Ama duanın ardından fani dünyanın kalleşliği belirir; Bakay, Külçoro ve yiğit ana Kanıkey birer birer dönüşü olmayan sefere çıkar. Halk, Ala-Too'nun kök yeleli aslanlarından ayrı kalmanın acısıyla hıçkırırken, Manas ile Akun Han'ın eski dünürlüğü, Ayçürök'ün toyu ve Kökötöy'ün aşı bir vasiyet gibi yeniden anılır.

Yas, yerini yeni bir umuda bırakır: "Buğra ölse köşek var, bozkurt ölse Seytek var." Genç bahadır halkına birlik sözü verir; Kırgız eli onu altın tahta çıkarıp han kaldırır, iki dizgin bir yuları eline teslim eder. Ak boz kısraklar kurban edilir, ahitler bağlanır; yaşlılar Seytek'e Hıtay'dan Kalmuk'a uzanan düşman çemberini sayıp yurdun yükünü omuzlamasını vasiyet eder. Böylece destan, kaybedilen ataların gölgesinde, tahtına oturan yeni hanın devriyle açılan bir sabaha kavuşur.

KÜNYE — KEY FACTS

- Bakay, Seytek ile Kuyalı'ya "kıyamete dek sarsılmadan duracak" büyük duasını verir; duasında Manas'ın ruhunu, kırk çilteni, Hızır'ı ve pîr Bahâeddin'i yoldaş kılar (seg292).
- Bakay'ın ardından Külçoro ve Kanıkey de "varılıp dönülmez yere" sefere çıkar; halk kök yeleli aslanlarından ayrılığın yasını tutar (seg292).
- Kanıkey'in Semetey uğruna Talas'tan kaçışı ve Manas ile Akun Han'ın beşik kertme dünürlüğü, Koşoy ile Bakay'ın şahitliğinde anılır (seg292–293).
- Ayçürök'ün ünü ve Kökötöy'ün toyu hatırlatılır; Konurbay'ın bu güzellik yüzünden kopardığı eski kavgalar söze dökülür (seg293).
- Seytek halka birlik çağrısı yapar; Kırgız eli onu altın tahta bindirip han kaldırır, doksan kısrak kesilir ve ölmez ahitler bağlanır (seg293).
- Yaşlılar Seytek'e Kıtay, Kalmuk, Solon ve Şibe gibi pusudaki düşmanları sayarak "yurdun yükünü al" vasiyetinde bulunur; Talas ile Keñ-Kol'un bereketi yeni hanın devrinin müjdesi olur (seg293–294).

TÜRKÇE METİN	ENGLISH TRANSLATION
İki eş arslanım benim,	*My two matched lions, mine own,*
Usanmadan savaşlar verdiniz.	*Unwearied you have waged your wars.*
Dertli halkı azaptan	*The sorrow-laden people from torment*
Kurtarıp aldınız.	*You delivered and set free.*
Karşımda duran karaltım,	*My shadow standing before me,*
Medet bildiğim dayanağım,	*My prop in whom I know my succor,*
Karış karış ölçsem öz soyum,	*Measured span by span, my very lineage,*
Göz bebeğim olup oturan	*Seated here, the apple of my eye —*
Kurban olayım, soyum benim.	*Let me be your offering, O kin of mine.*
Ey çocuklar, âmin deyin,	*O children, say amen,*
Kömürünüz altın olsun,	*May your charcoal turn to gold,*
Uzun olsun ömrünüz!	*Long may your lives endure!*
Bindiğin altın taht olsun,	*May the seat you mount be a golden throne,*
Âmin, Tanrı yolunu açsın!	*Amen — may God lay open your road!*
Alnına devlet konsun,	*May fortune alight upon your brow,*
Oğlum Seytek, dinle beni,	*My son Seytek, hearken to me,*
Dikkat edersen hünerim var,	*Mark me well, for I have my art,*
Lokman misali bir canım,	*A soul I am like Lokman the sage,*
Ulu Bakay ihtiyarım,	*Great Bakay, the elder, am I,*
Dua ehlinin ta kendisiyim,	*The very master of the folk of prayer,*
Kuruyanı yeşerten,	*Who makes the withered green again,*
Yaşlananı gençleştiren,	*Who makes the aged young again,*
Solup gideni canlandıran,	*Who quickens what has faded away,*
Avuç açanı murada erdiren;	*Who brings the open-palmed to their desire;*
Âmin deyip el açsam,	*When I spread my hands and say amen,*
O kişi feraha ermiştir.	*That soul has come into relief.*
Hayır duam boşa gitmemiş,	*My blessing has not gone in vain,*
Öfkelenip ilendiğim,	*And he whom I have cursed in wrath*
Altı günü geçememiş.	*Has never outlasted six days' span.*
Sözümde altın vardır,	*There is gold within my word,*
Özümde türlü sır vardır.	*There are secrets manifold within my core.*
Söylediği söz ayandır,	*The word he speaks is revelation,*
Peygamberden eksik değil,	*No lesser than the Prophet's own,*
Padişah Bakay ihtiyar,	*Padishah Bakay the elder,*
Evliyanın ta kendisi odur,	*He is the very saint himself,*
Bilgenin kara gözü odur.	*He is the dark eye of the wise.*

Âmin deyip el açıp,
Koca Bakay atamız,
Hayır duasını vermişti,
Öbür dünyanın pınarı,

Keskin görüşlü koca atam,
Büyük duasını vermişti,
Halka bir bağ olacak,
Kılınagelen duayı vermişti,
Kıyamete dek sarsılmadan
Duracak duayı vermişti.
Atmaca gibi davranıp,
Han Bakay'ın ağzına
Gaipten akıl gelir,
Padişah Bakay işte böyledir,
Sıcak toprağın meyvesi,
Alnında nuru, manası,
Padişahlı halkın kalesi.
Kalenin kapısı oldun,
İnsanın sığınağı oldun,
Alçak sesle, ağır söyleyip,
Asil Bakay ihtiyar,
Türlü türlü söze başladı:
Lafı şeker, sözü var,
Böylesi can nadir bulunur.
Bakay'a dua kılınıp,
Orda kurup han olup,
Evliyazade can olup,
Kara kılı ortadan yaran,
Adaletli bir can olan:
Düşmanın yolu dar olsun,
Düşmanla vuruşursan,
Atan Manas'ın ruhu
Sizlere yoldaş, yâr olsun!
Kırk çilten cenkte yoldaşın,
Haykırıp Hızır sana değsin.
Baht, pîr Bahâeddin değsin,

Birlik, rızık, kutsiyet,

Saying amen, with hands outspread,
Old Bakay, our forefather,
Had given forth his blessing then,
Fountain of the world beyond,

My keen-eyed old forefather
Had given forth his mighty blessing,
A bond to bind the people fast,
He gave the prayer prayed of old,
Unshaken till the Day of Doom
He gave the prayer that shall endure.
Moving like a sparrowhawk,
Into Khan Bakay's mouth
Comes wisdom from the unseen realm,
Such indeed is Padishah Bakay,
Fruit of the warm and living earth,
Light and meaning on his brow,
Fortress of a sovereign people.
You became the fortress gate,
You became the refuge of mankind,
Speaking low, with weighty words,
Noble Bakay the elder
Began his speech of many strains:
His talk is sugar, his word has worth,
Rare is such a soul to find.
Prayer was made for Bakay then,
Founding the horde, becoming khan,
A soul of sainted lineage,
Splitting the black hair down the middle,
A soul of justice through and through:
May the foeman's road be narrow,
When you close in battle with the foe,
May the spirit of your father Manas
Be comrade and companion at your side!
The forty chilten your comrades in war,
May Hızır cry out and touch you.
May fortune, may the pir Bahâeddin touch you,
Unity, sustenance, holiness,

Oğlum, sana değsin!	*My son, may they light on you!*
Ey, âmin oğlum, âmin!	*O amen, my son, amen!*
Sağmal olup sağılan sürüye	*Upon the herd milked at the milking*
Dileğin bereketle ersin,	*May your wish arrive with plenty,*
Tutuşan düşman sinsin,	*May the grappling foe cower down,*
Çehren gülüp açılsın!	*May your face break open in laughter!*
Uzağa sefere çıkarsan,	*When you ride on distant campaign,*
Çarpışmaya girersen,	*When you enter into combat,*
Yol pîri Bahâeddin yoldasın!	*Bahâeddin, pir of the road, be with you on the way!*
Yolunu dümdüz edip,	*Making your road smooth and straight,*
Yol pîri Şay atam,	*May Şay my forefather, pir of the road,*
Oğlum, seni kollasın!	*My son, watch over you!*
Karşına çıkıp kast edenin	*He who rises against you with intent —*
Asla yolu açılmasın.	*May his road never open before him.*
Düşmanının yoluna	*Upon your enemy's road*
Dağ gibi kara taş yığılsın.	*May black stones heap up like a mountain.*
Adın âleme yayılıp,	*May your name spread through the world,*
Oğlum, arslanlığın bilinsin!	*My son, may your lion-heart be known!*
Üstüne soğuk yürekli gelmesin,	*May no cold-hearted one come upon you,*
Karşına çıkan insan yenmesin,	*May no man who faces you prevail,*
Kara kılı ortadan yaran,	*Splitting the black hair down the middle,*
Âdil ol halkıma!	*Be just unto my people!*
Halk ardına düşmesin!	*Let the people never fall behind!*
Kuyalı, Seytek yavrularım,	*Kuyalı, Seytek, my young ones,*
Gönlünüz kötü olursa,	*If your hearts should turn to evil,*
Kusurunuz kötü çıkar,	*Your failing will come out in evil,*
Halka meyve olunuz,	*Be fruit unto the people,*
Söylenen sözü dinleyiniz,	*Give ear to the word that is spoken,*
Bu size akıl olur.	*This shall be wisdom unto you.*
Orda kurup han olursan,	*If you found the horde and become khan,*
Evliyazade can olursan,	*If you become a soul of sainted line,*
Her yanın denk, tam olursa,	*If all your parts stand matched and whole,*
Adı duyulup görene,	*To all who hear and behold your name,*
Âlemi sarsan arslan ol!	*Be the lion that shakes the world!*
Kök yeleli Seytek, sen ol!	*Gray-maned Seytek, be that one!*
İlk atanız han olmuştu,	*Your first forefather was a khan,*
Derleyip toplayan bay olmuştu,	*A gatherer and binder, a lord of wealth,*

Tutuşan düşman yerle bir olmuştu.
Her bir soydan birer er,
Kırkı kırk arslan oğlu,
Talas'a varıp gitmişler,
Destek olup kavuşmuşlar,
Atamız bahadır Manas'a,
At semirtip uyum bulmuştu,
Yalnız başı kırk olmuştu.
Yalnız yürüyen bin kez ölür,
Atana çekip arslan ol!

The grappling foe was leveled to the ground.
From every line a single man,
Forty of them, forty lion sons,
They came and went to Talas,
They joined as pillars of support
To our forefather, batyr Manas,
He fattened steeds and found accord,
His lone head became forty strong.
He who walks alone dies a thousand deaths,
Take after your father — be a lion!

Bütün halkın başbuğu,
Oğlum Seytek, sen ol.
Kopanı ulamayı bil,
Dağılan halkı toplayıp yürü.
Bilmeyeni, bilmezi,
Söylenen öğüdü almayanı,
Sürülen yöne gitmeyeni,
Yakın akrabaymış diye,
Yol yordam bilmez haini,
Dil bilmeyen kötüyü,
Sonunda yakın görme sakın!
Kendisi hiçbir şey bilmeyen,
Bilenin öğüdünü almayan,
Hiç kimseye nazar salmayan,
Deveden ahmak sersemi,
Akraba deme, can deme,
Hâl bilmeyen kötüye,
Dayanağımız var deme,
Oğlum, halktan çıkar dedikodu!
Arslanı olmadan er olmaz,
Eri olmadan cenk olmaz,
Tepesi olmadan yer olmaz,
Delisi olmadan halk olmaz.
Oğlum, âdili olmadan han olmaz,
Kalabalık ele ak görünüp
Hızır değmiş can olmaz;
Elindeki tebaanı,
Aydın gölü, sına sen,

Chieftain of the whole people,
My son Seytek, be that one.
Know how to join what is broken,
Gather the scattered folk and march.
The unknowing and the ignorant,
He who takes not the counsel given,
He who goes not the way he is driven,
Because he is close of kin, they say —
The traitor who knows not way nor custom,
The wretch who understands no tongue,
Beware, in the end, of holding them near!
He who himself knows nothing at all,
Who takes no counsel from the knowing,
Who casts his glance on no one,
The dolt more foolish than a camel —
Call him not kinsman, call him not soul,
To the wretch who knows no fellow-feeling
Say not, 'We have our mainstay,'
My son, from the people springs the gossip!
No man is there without his lion,
No battle is there without its man,
No land is there without its peak,
No people is there without its madman.
My son, no khan is there without his justice,
Appearing pure to the teeming folk,
There is no soul untouched by Hızır;
The subjects in your hand,
Bright lake — put them to the test,

Aslı, esen Kırgız, Manas'tan
Hazine mülkün mirasıdır;
Kesip yersen bir günlük,
Yayıkta dövsen bir günlük,
Tartıp bak, bin yıllıktır.
Demir ağıl talihindir,
Bahadır, halkın senin yüz akın!

Oğlum, ordalıdan han olup,
Makam sahibi can olup,
Kara kılı ortadan yaran,
Kutlu bir can olup,
Han Seytek denen dev ol!

Oğlum, Hızırlı halka sahip ol!

Yurt tutarsan yer Talas'tır,
Güçlü kuvvetli Kırgız halkı budur.
Oğlum, isteyip içse doymayan,
Açgözlülüğünü bırakmayan,
Karanlıkta sürülse
Kaplan gibi dolaşan;
Karşısına kul gelmemiş,
Yüz tutup kul yenmemiş;
Verip durduğum bir duam,
Yiğit Kırgız halkımadır;
Öz atan bilip sahip çıkarsan,

Önüne ak yolunu serersen,
Sayısız ordunu sürüp yürürsen,
Kurulup salınan açıkgözü,
Bakıp görsen mirasçıyı,
Tay gibi sırrını döktürme,
En hasına dek, tek mülkündür,
Oğlum, halkın gönlünü incitme!» –
Deyip duasını verdiğinde,
Dayanak da budur, bel de budur,
Bahadır Bakay ihtiyar,
Dua kıldı evliya.

Their root, the hale Kırgız, from Manas
Is the heritage of your treasure and estate;
Cut and eaten, it lasts a day,
Churned in the churn, it lasts a day,
Weigh it well — it lasts a thousand years.
The iron fold is your fortune,
Batyr, your people are your honor's shining face!
My son, become khan over the horde,
A soul possessed of throne and station,
Splitting the black hair down the middle,
A soul made blessed and holy,
Be the giant they call Khan Seytek!

My son, be lord of the Hızır-guarded people!
If you take a homeland, the land is Talas,
Here is the strong and mighty Kırgız folk.
My son, who drinks at will yet is not sated,
Who never leaves his greed behind,
Who, driven through the darkness,
Prowls even as a tiger;
No slave has ever stood before him,
No slave has faced him and prevailed;
The one prayer I keep on giving
Is for my valiant Kırgız people;
If you claim them, knowing them your father's own,
If you spread the white road before them,
If you drive your countless host and march,
The sly one lounging, strutting at his ease,
If you look and mark the heir,
Spill not your secret like a colt,
To its finest part, it is your sole estate,
My son, wound not the people's heart!» –
So saying, when he gave his blessing,
This is the mainstay, this the spine,
Batyr Bakay the elder,
The saint pronounced his prayer.

Bakay Han'dan dua alıp,
Bahadır Seytek er olup,
Şay pîrinin kolladığı şah olup,
On iki âzâsı denk dolup,
Orda kuran arslan olup,
Ardı dolu bir can olup,
Ay-âleme han olup,
Kopanı ulayıp,
Halk gürleyip sevinip,
İşte o zaman Seytek'in
Atası Bakay ihtiyar,
Şu güzelim anan Kanıkey,
Kutlu evliya,
Manas'ın oğlu Semetey,
Şay'ın kolladığı yaman arslan,
Perinin besleyip verdiği yiğit,
On iki yılda bulunan

Taking the blessing from Bakay Khan,
Batyr Seytek became a man,
A shah watched over by the pir Şay,
His twelve limbs filled in even measure,
A lion founding the horde,
A soul with a host at his back,
Khan over the moonlit world,
Joining what was broken,
The people thundered and rejoiced,
And in that very hour, Seytek's
Forefather Bakay the elder,
That fair mother of yours, Kanıkey,
The blessed saint,
Semetey, son of Manas,
The dread lion watched over by Şay,
The hero nursed and given by the peri,
Found after twelve long years —

Er Semetey, arslan yürekli şir.
Kulağı duymaz derde
Tam o zaman tutulmuştu.
Ay yüzlü kadın Ayçürök
Halka haber saldı şimdi,
İşte o zaman Seytek'e
Altın tacı giydirip,
Altın tahta çıkarıp,
Evliyazade can kılıp,
Ordalı halka han kılıp,
Âmin deyip kök yeleliyi,
Evliyazade can kılıp,
Han diye kaldırmışlardı!
Böylece er Seytek
Sultan olup kalmıştı.
Boy atıp er olup,
Er oğluyla denk olup,
Halkı yöneten can olup,
Kast edeni yerle bir olup,
Çocuk işte böyle olmuştu.

Er Semetey, the lion-hearted shir.
By an ill that stops the hearing ear
He was seized in that very hour.
The moon-faced lady Ayçürök
Now sent word out to the people,
And in that hour upon Seytek
They set the golden crown,
They raised him to the golden throne,
Made him a soul of sainted line,
Made him khan of the horde-folk,
Saying amen, the gray-maned one
Made a soul of sainted line,
They raised him up and hailed him khan!
Thus did Er Seytek
Abide thenceforth as sultan.
He grew in stature, became a man,
Stood equal with the sons of men,
A soul that governed the people,
Those who plotted were laid low,
Such had the child become.

Ölse de arman kalmadı,
Though he should die, no yearning remained,

Karşı duracak kimse kalmadı;
İki dizgin, bir yuları
İsteyerek eline verdiler,
Daha başında gönlünü
Gönlü gülüp huzur bulup,
Kök yeleli Seytek han olup,
El esenleyip, yurt bayram edip,

None remained to stand against him;
The two reins and the single halter
They placed into his hand with gladness,
At the very outset, his heart —
His heart laughed and found its peace,
Gray-maned Seytek became khan,
The people gave greeting, the land made festival,

Düzene girdi güzelim halk.
Karanlık yok, mum ışığı,
Güneşe erdi güzelim halk.
Bahadır Seytek han olup,
Karşı çıkan düşman yerle bir olup,
Gazaplı düşman yenilip,
Güzelim halka huzur suyu,
Mutluluk günü serpilip,

Into good order came the fair people.
No darkness now, but candle-light,
The fair people reached the sun.
Batyr Seytek became khan,
The foe who rose against him was laid low,
The wrathful foe was overcome,
On the fair people the water of peace
And the day of gladness were sprinkled down,

Orda kurup han olup,
Makam sahibi can olup,
Coşkuyla yürüyüp eli yönetip,
Kara kılı ortadan yarıp,

Founding the horde, becoming khan,
A soul possessed of throne and station,
Marching in fervor, ruling the land,
Splitting the black hair down the middle,

Âdil oldu er Seytek,
Askeri altı tümen olup,
Ulu halka han olup,
Böylece Seytek yaşayıp gitmişti.
Bunu böylece bırakalım,
Kayıpçal'ın Kuyalı'sı,
Ondan haber başlatalım.
Kız Kuyalı, arslan pehlivan,
Alçak sesle, ağır söyleyip,
Ordadaki Semetey,
Kök yeleli ere söz başlattı:
Kıyamete varıldığında
Canı şenlendiren yoldaşım,
Günahlıya cehennem kızgındır,
Karşılaşıp bir hesaplaşırız.

Er Seytek was just indeed,
His army six tümen strong,
Khan over the mighty people,
So did Seytek live out his days.
Let us leave this matter so,
Kuyalı, Kayıpçal's daughter —
Let us take up the tale of her.
The maid Kuyalı, lion-strong champion,
Speaking low, with weighty words,
To Semetey there in the horde,
To the gray-maned man began her speech:
When we come unto the Day of Doom,
My companion who gladdens the soul,
For the sinner hell burns hot,
We shall meet and settle our account.

«Tanrı deyip söz verdim,
Ahitli and içtim,
İncideni kemirdim,
Düşmanına sınır çektim,
Sana kast eden Sarıbay'ı
Öldürüp kemiğini yaktım.
Ölçüp biçip canını dirilttim.

Coşup haykırdım,
Külünü göğe savurdum,
Baktığımı gördükten sonra,
Dilediğimi verdikten sonra,
Dün ak buğday ununu çiğneşen,

Kelâm bölüşüp el tutuşan,

Gerçek antta durunuz!
Vaadin için elini ver,
Bel bağladığım belimsin,
Tanlı mahşer günümde
İsteyip vardığım erimsin,
Dileğim işte budur.
Gözleyip durduğum sıram,
Kıyametin çetin yolunda
El tutuşacak yoldaşım.
Çok hazinem, bahadırım,
Elma ile atışıp,
Ur oğlu sen olup,

Ur kızı ben olup,
Eğlenceye dalarız,
Söylenen söz gerçekse.
Bir kazandan et yiyip,
Bir keyfi paylaşıp,
Dert ile hasreti söyleşip,
Koltuklaşıp yürüyüp,
Koyun koyuna yatarız.
Ulu keyif, eğlence,
Zevkine dalarız.

«By God's name I gave my word,
I swore a covenanted oath,
I gnawed the one who gave you hurt,
I drew a border against your foe,
Sarıbay, who plotted against you,
I slew, and burned his bones.
Measuring and shaping, I revived your soul.
I surged and cried aloud,
I flung his ashes to the sky,
Having seen what I looked upon,
Having given what I willed,
You who yesterday shared the chewing of white wheat flour,
Who shared the word and clasped the hand,
Stand true unto the oath!
Give your hand upon your promise,
You are the spine on which I lean,
On my dawn-lit day of the last gathering
You are the man I sought and came to,
This, even this, is my desire.
The turn I have been watching for,
On the grim road of the Day of Doom
My companion whose hand I shall clasp.
My abounding treasure, my batyr,
Tossing apples each to each,
You the son of Ur,

I the daughter of Ur,
We plunge into merriment,
If the word once spoken be true.
Eating meat from a single cauldron,
Sharing a single delight,
Speaking of sorrow and of longing,
Walking arm in arm together,
We shall lie breast to breast.
Great delight and merriment —
We shall plunge into its pleasure.

Celpiniş'tedir yerimiz,
At yorup, yer gezip,
İt salıp, kuş uçurup,
Çelik mızrağa bağ bağlayıp,
Öte ucunda düşman kırıp,
Saldıracağım Sarıbay'dır –
Tutuştuğum düşman işte budur...
Yaradan yine akıl verip,
Kök yeleli, sana rast gelip,
Misafir olup konaklayıp,
Bahadır adını paylaşıp,
Bu yalan dünyada âlemin
Zevkine daldık,
Bir döşeğe yattık.
Beden çalkayıp, kan katıp,
Boyun çevirip, can kattık,
Benimle bir yaratılmış varlığım,
Kıyametlik yoldaşım,
Eli özleyen huyum var,
Kötü denen elim var.
Elim altın bulurdu,
Elimi peri vururdu,
Güzelim yurdum ne oldu?

Çalkanıp durmayan yer olmaz,
Elini özlemez er olmaz,
Elli kişi eksik olmaz.
İki günlük dünyaya
Çok imrenip nideyim,
Güzelim yurda erişeyim.
Hasretinden vazgeçiniz,

Hakkınızı helâl ediniz», –
Deyip, böylece Kuyalı,
Parmak ısırıp, baş sallayıp,
Vedalaşıp el tutuşup,
Yerin yüzünü sarsarak,
Celpiniş'e doğru at koşturarak,
Dilediği bulunup,

Our place is in Celpiniş,
Wearying steeds, roaming lands,
Loosing hounds, flying hawks,
Binding the tie upon the steel lance,
Breaking foes at the far end,
It is Sarıbay I shall assail –
This is the foe with whom I grapple...
The Creator gave wisdom once again,
Gray-maned one, I chanced on you,
Lodging with you as a guest,
Sharing the name of batyr,
In this false world, of all the world's
Pleasure we drank deep,
We lay upon one bed.
Bodies stirred, blood commingled,
Necks entwined, we joined our souls,
My being created one with me,
My companion unto the Day of Doom,
It is my nature to long for my people,
I have a land that men call wicked.
My hand would find gold,
A peri struck upon my hand,
My fair homeland — what has become of it?
No land is there that does not churn,
No man is there who longs not for his people,
Fifty souls will never be lacking.
For this world of two days' span
Why should I hunger overmuch?
Let me come unto my fair homeland.
Give over your longing for me,

Grant me your blessing and forgive», –
So saying, thus Kuyalı,
Biting her finger, shaking her head,
Bidding farewell, clasping hands,
Shaking the face of the earth,
Galloping her steed toward Celpiniş,
Her desire being found,

Hunhar ere kavuşup,
Kayıpçal'ın Kuyalı'sı,
Pehlivan, yola düştü şimdi.
Semetey başta, beş yiğit –
«Seferimiz kocadı,
Ölecek çağ gelip,
Bu dünya darlaştı,
Daha çok durup nidelim,
İnsan görmez, halk bilmez,
Yere girip gidelim» –
Deyişip Bakay, Kanıkey,
Külçoro ile Semetey,
Ay yüzlü yengen Ayçürök,
Beşi gaip olup,
Sefere gitmek oldular,
Gaip oldu hanımız,
Artık hiç rastlanmaz canımız.
Er Semetey baş olup,
Beşi sefer yolunu tuttu.
Kurulu obası yok,
Seferinin izi yok,
Bugün görülen yarın yok,
Böyleymiş şu dünya közü!
Seferin hâlini duyduğunda
Yurt çığrışıp, halk ağlayıp,
Ak sakallı yaşlı ağlayıp,
Nice halkın hepsi ağlayıp,
Seçkininden ayrılıp,
Kara giyip halkı kederlenip:
«Er Semetey varken
Kazı kesip yerdik,
Bela nerede derdik.
Yakası altın, yeni tunç,

Joined to her ravening man,
Kuyalı, Kayıpçal's daughter,
The champion now took the road.
Semetey at their head, five heroes –
«Our journeying has grown old,
The season of death has come,
This world has grown narrow,
What use to linger longer here?
Unseen of man, unknown of folk,
Let us go down into the earth» –
So spoke Bakay and Kanıkey,
Külçoro and Semetey,
Your moon-faced sister-in-law Ayçürök,
The five of them passed from sight,
They resolved to go upon the journey,
Vanished is our khan,
Never again shall we meet our dear one.
Er Semetey at their head,
The five took the road of the last journey.
No pitched encampment have they,
No trace remains of their journeying,
What is seen today is gone tomorrow,
Such is the ember of this world!
When they heard the tidings of the journey,
The land cried out, the people wept,
The white-bearded elders wept,
All the many peoples wept,
Parted from their chosen one,
The folk put on black and grieved:
«While Er Semetey yet lived,
We carved and ate the kazı,
We asked, where is calamity?
Its collar gold, its cuffs of bronze,

Çift kat zırhlı, serçe gözlü,
Ak olpok kaftanı giyerdik.
Kaynaşıp Hıtay düşman çıksa,
Halkı kırıp, eli bozan,
Cehennemi katı dava çıksa,

Double-mailed, sparrow-eyed,
We wore the white olpok kaftan.
If the Hıtay foe rose seething up,
Breaking the folk, wrecking the land,
If a strife hard as hell arose,

Yılmadan düşmana dalardık.
Karnımız acıkıp giderse
Sağrı yağın kesip yerdik,
Üşüşen yığın düşman gelse,
Çekinmeden düşmana dalardık,
Bahadır kök yeleli varken
Bela nerede derdik.
Şimdi bel bağladığım belim yok,
Sığınıp yattığım yerim yok,
Kaz dolanan kayam yok,
Heybetli kara dağım yok,
Şimdi kara çelik Zülfikar'ı
Savurup kim sapına geçirir?
Kadirşinas Kırgız, güzelim halk,
Üzmeden kim yönetir?
Ilgınlı Keñ-Kol, koca Talas,
Yerin öksüz mü kalır?
Ak kalpaklı Kırgız, altın yurt,
Ey yavrum, elin öksüz mü kalır?
Önünüzde dağ koyunu var,
Geniş Talas, senin gibi bel nerede?
Altı dünya bir gelse,
Ayköl gibi bir er nerede?
Eli koruyan sen idin,
Er kök yeleli göz önünde dururken,

Hangi insandan eksiktik?
Bahadırın gözü önümüzdeyken,
Bela gelmez derdik.
Canımız sıkılsa karaca avlardık,
Sıkılmazsak yatardık.
Özgür büyümüş zavallı can,
Keyfimizce yatardık.
Coştuğunda güzelim can,
Âleme kavga salardık.
Karşı gelen düşmanın,

Yiğit kök yeleli varken,
Beynini taşa çakardık.

Unflinching we plunged upon the foe.
If our bellies went a-hungering,
We cut and ate the croup-fat,
If foes came swarming in their heaps,
Unshrinking we plunged upon the foe,
While the gray-maned batyr lived,
We asked, where is calamity?
Now the spine I leaned on is no more,
No place is left where I might shelter,
No crag of mine where wild geese circle,
No looming dark mountain of mine,
Now the black steel Zülfikar —
Who will swing it and grip it by the hilt?
The grateful Kırgız, the fair people —
Who will rule them without grief?
Tamarisk-grown Keñ-Kol, old Talas —
Shall your land be left an orphan?
White-kalpak Kırgız, golden homeland —
O my child, shall your people be orphaned?
Before you range the mountain sheep,
Broad Talas, where is a spine like you?
Though six worlds should come as one,
Where is a man like Ayköl?
You it was who guarded the people,
While the gray-maned man stood before our eyes,
To what man were we found wanting?
While the batyr's eye was upon us,
We said, no calamity shall come.
When our hearts grew weary we hunted roe,
And when they did not, we lay at ease.
Poor souls that grew up free,
We lay as our pleasure willed.
When the fair soul surged with fervor,
We loosed our quarrel on the world.
The foe who came against us —

While the valiant gray-maned lived,
We dashed his brains upon the stone.

İstenince bu başa
Kadir gecesi gibi gece nerede,
Dayanak olup oturan,
Hunhar misali arslan nerede?
Esenleşmeden, vedalaşmadan
Ne yana sefer başlattın?

Ak kalpaklı Kırgız yurdunu

Nereye öksüz bıraktın?
Arslanın atlayıp aşamayacağı,
Yüce geçit, bel idin.
Argımağın atlayıp geçemeyeceği,
Dalgalanan ırmak, göl idin.
Sağ yanında Rus'u,
Sırt yanında Hıtay'ı,
Karşında tüfekli düşmanı,
Savuşturan kale, siper idin!»

Yurt çığrışıp kederlenip,
Seçkin arslandan ayrılıp,
Kuyruğu yok, yelesi yok,
Güdük kalmışız biz.
Boynuzlu erden ayrılıp,
Boynuzsuz kalmışız biz.
Güz otu gibi sararıp,
Onmaz olmuşuz biz.
Halkın yayladığı han yaylası,

Özenle göçüp kısrak bağlayıp,
Buna konamaz olmuşuz biz.
Su yayılan dümdüz
Ova gibi olmuşuz biz.
Çobanından ayrılan,
Koyun gibi olmuşuz biz.
Şu duran güzelim halk,
Ayköl arslan varken,
Ala-Too'yu yurt tutup, mal sürüp,

When this head should wish it so,
Where is a night like the Night of Power,
Where is the one seated as our mainstay,
The lion like the ravening one?
Without leave-taking, without farewell,
Toward what quarter have you set your journey?
The homeland of the white-kalpak Kırgız —
Where have you left it orphaned?
That no lion's leap could clear,
You were the lofty pass, the ridge.
That no argımak's leap could cross,
You were the surging river, the lake.
The Rus upon your right hand,
The Hıtay at your back,
The musket-bearing foe before you,
You were the fortress, the rampart that turned them all!»
The land cried out and grieved,
Parted from the chosen lion,
No tail have we, no mane have we,
Docked and stumped are we left.
Parted from the hornèd man,
Hornless are we left.
Yellowed like the autumn grass,
Past all mending are we become.
The khan's high pasture where the folk once summered —
Migrating with care, tethering mares,
We can encamp there nevermore.
Like the dead-flat plain
Where water spreads are we become.
Parted from their shepherd,
Like sheep are we become.
This fair people standing here,
While the lion Ayköl lived,
We held Ala-Too for homeland, drove our herds,

Konup yatan halk idik.
Gündüzü gülüş, gecesi oyun,
İçinde yaşayan halk idik.
Başındaki samur börkü,

Kimler sallanıp giymedi.
Devleti, bahtı varken,
Kim gürleyip yürümedi.
Bahadır arslanı görünce,
Gözetleyen düşman sinerdi.
Üyrü-Maral, Kümüş-Tak,
Halkın güzlediği bel nerede,

Kopanını ulayan,
Dağılanını toplayan.
Sönen ateşini tutuşturup,
Ölen canı dirilten,
Kara Kırgız halkına
Nar olduğunu bildiren.
Ala yüce dağ gibi bel idi,

Âlemi aşan arslan idi.
Ayköl'ün karaltısı dururken,
Ala-Too'lu Kırgız'a
Azap nerede derdi.
Uzaklara sefer mi başlatır,
Arslan yapılı güzelim şir,
Atlanıp çıkıp sefere
Obayı öksüz mü bırakır?
Göz kırpıp, kaş gerip,
Şöyle böyle diyene dek
Bu halkı Tanrı çarpmaz mı?
Asil arslandan ayrılıp,
İnleyip duran bu halkı
Yangın sönmüş küle çevirmez mi?

Hakan'ın eli kalabalık halk –
Çokluğu tam kara kurt sürüsü,

A people camped and couched at ease.
Its day was laughter, its night was play,
We were the people who dwelt therein.
The sable börk upon his head —

Who did not don it, swaying proud?
While fortune and glory were ours,
Who did not march with thunder?
At the sight of the batyr lion,
The watching foe would cower down.
Üyrü-Maral, Kümüş-Tak —
Where is the ridge where the folk passed autumn,
He who joined what was broken,
Who gathered what was scattered.
Kindling the fire that had died,
Reviving the soul that had perished,
To the Kara Kırgız people
Making known he was their flame.
He was a ridge like the great pied mountain,
He was the lion who overtopped the world.
While Ayköl's shadow yet stood,
For the Kırgız of Ala-Too,
Men said, where is torment then?
Would he set a journey to far places,
The fair shir built like a lion,
Mounting, riding to the journey,
Would he leave the camp an orphan?
In the wink of an eye, the arch of a brow,
Before one could say this or that,
Will God not strike this people down?
Parted from the noble lion,
This people moaning without cease —
Will He not turn them to ash of a burnt-out fire?
The Hakan's land, a teeming people –
Their numbers a very swarm of black wolves,

Bizi kurutsa Tanrı çarpmaz mı,
Kanlı kavgayı koparır mı?
Kudretli arslandan ayrılıp,
Kuşatıp bizi kırar mı,
Böylece Tanrı çarpar mı?
Kaçıp girecek orman yok,
Dayanak olacak Nogay yok,
Sığınıp yatacak beli yok,
Mihnetten, azap ve müşkülden
Kurtarıp alacak,

If they wither us, will God not strike,
Will they unleash the bloody strife?
Parted from the mighty lion,
Will they hem us in and break us,
Will God thus strike us down?
No forest where we might flee and hide,
No Nogay to be our mainstay,
No ridge where we might shelter,
From travail, torment, and hardship
To deliver us and set us free,

Seçkin kök yeleli arslanım yok,
Böyle olurmuş, dünya bir hiç!
Ayköl arslandan ayrılıp,
Kara giyip kan yutup,
Göz bağlanan karanlık
Gecede kalmışız biz.
Akılla insanın yürüyemeyeceği,
İnsanoğlunun dayanıp duramayacağı,

Çölde kalmışız biz.
Eşiği yok, başköşesi yok,
Mezarda kalmışız biz.
Nasipsiz kalan güzelim yurt,
Dibi derin, boylanmaz,
Gölde kalmışız biz.
Halk bölük bölük konmuşken,
Ayköl arslandan ayrılıp,
Oba nasıl konardı,
Çare nasıl bulunurdu.
Boşuna göz kısan çok,
Kasılıp duran düşman çok.
Kıyamet koparacak kul çok,
Vay, Kırgız oğlu – diye,
Bize kin güdüp yürüyen el de çok».

Halk çığrışıp, el uğuldayıp,
Ahali yanıp yakılıp,
Elin hepsi hıçkırıp,

No chosen gray-maned lion of mine,
So it proves — the world is naught!
Parted from the lion Ayköl,
Clad in black, swallowing blood,
In darkness where the eye is bound,
In night are we left.
Where no man may walk by wit,
Where no son of man may stand and endure,
In the desert are we left.
No threshold and no seat of honor,
In the grave are we left.
The fair homeland left without its portion,
Deep of bottom, not to be fathomed,
In the lake are we left.
Though the folk camped troop on troop,
Parted from the lion Ayköl,
How should the camp be pitched,
How should a remedy be found?
Many squint their eyes for naught,
Many the foes who stand and swagger.
Many the slaves who would raise doomsday,
Woe, O son of the Kırgız – saying,
Many too the lands that march in hatred of us».

The folk cried out, the land was humming,
The people burned and mourned,
All the land was sobbing,

Zahmet çekip çığrışıp,
El çığrışıp yanıp yakılıp,
Canım koca kök yelelinin
Gerçekten gideceği anlaşılıp,
El canından umut kesip.
Ala-Too'yu yurt edinen,
Tutuşup insanın yenemediği,
Karşısına düşmanın gelemediği.
Dört türlü kalabalık davar
Yerini kaynaşıp kaplamıştı.
Malını canını görünce,
Düşmanın soluğu kesilirdi.
Karşısına insan geldiğinde,
Yüz tutup düşman yenememişti.

Suffering and crying out,
The land cried out, burning, mourning,
That the dear old gray-maned one
Would truly go was understood,
The land gave up hope of its dear one.
He who made Ala-Too his homeland,
Whom no man could grapple and o'ercome,
Before whom no foe could come.
The teeming herds of the four kinds
Had swarmed and covered all his land.
Beholding his herds, his living wealth,
The foeman's breath would fail him.
When any man came out before him,
No foe had faced him and prevailed.

Bereketli güzelim halk,
Yamaca sıra sıra konmuştu.
El yaylaya yayılmıştı,

Yaşlısı kuyruk yağı çiğnemişti.
Çekemeyen düşman gelse,
Çör çöp gibi kovup sürmüştü.
Yamaca çıkıp yaylamıştı,
Şahlandırıp tulpar bağlamıştı.
Karşı gelen nice düşmanın,
Yüzleşenin çilesi kaynamıştı.

The fair people rich in plenty
Had camped in ranks along the slope.
The folk had spread across the summer pasture,
Their elders chewed the fat of the tail.
If the envious foe drew near,
He drove them off like chaff and straw.
He climbed the slope and summered there,
Rearing high, he tethered his tulpar.
Of many a foe who came against him
The confronter's torment seethed and boiled.

Karşı gelen düşmanın,
Kartallar sağ esen iken,
Mutluluğun esen çağında,
Kanını su gibi dökerdik.
Kara-Buura, Batkal'da,
Kalabalık Kırgız yatarken,
Acıkınca sağrı yağı yiyip,
Kudurup Kırgız yatarken,
Ne zaman Kırgız kederlenip,
Boş yere kaygı çekmişti?
Vuruşmaya çıkıp düşman gelse,
Derinliği çukur dava gelse,

Of the foe who came against us,
While the eagles yet were hale,
In the hale season of our gladness,
We poured his blood out like water.
At Kara-Buura, in Batkal,
While the teeming Kırgız lay at ease,
Eating croup-fat when hunger came,
While the Kırgız lay in wild high spirits,
When did the Kırgız ever grieve,
Or suffer sorrow without cause?
If the foe came out to fight,
If a strife deep as a pit arose,

Kazılmış hendek olsa,
Kastını diken dava olsa,
Ok geçmez zırhı
Giyiniriz derdik.
Sırt yanındaki Hıtay'a,
Yanı başındaki Kañgay'a,
Kara Hıtay'a, Tırgoot'a,
Soloon'a, Şibe'ye, Mançu'ya,
Kuyruğunu düğümlese tulpar at,
Atım yeter derdi.
Gazaba gelse Kalday'a,
Gücüm yeter derdi.
Yiğit arslanlar varken,
Rast geleni kemirip,
Yüzleşeni yenerdik.
Kara mızrak, Zülfikar'ı,
Kara arslanlar varken,
Birlikte savururuz derdik.

Were there a trench dug deep,
Were there a strife with malice set,
The mail no arrow pierces
We said, we shall put on.
Against the Hıtay at our back,
Against the Kañgay at our side,
Against Kara Hıtay and Tırgoot,
Against Soloon, Şibe, and Mançu,
Let the tulpar steed but knot its tail,
He said, my steed suffices.
Should wrath be roused, against Kalday
He said, my strength suffices.
While the valiant lions lived,
We gnawed whatever crossed our path,
We overcame whoever faced us.
The black lance and Zülfikar,
While the black lions lived,
We said, we shall swing them side by side.

Yiğitlerin gözü önümüzdeyken,
Sağrı yağı kesip yiyip yürüdük.
Ay-âlemin tamamını,
Alt ederiz deyip yürüdük.
Kalabalık Kırgız halkına
Kadir gecesi gibi gece nerede,
Gündüzü gülüş, gecesi oyun,
Bize artık açık, aydınlık gün
nerede?» –
Deyip, böylece kalabalık el,
Ahali ağlayıp, halk uğuldayıp,
Kalabalık elin hepsi ağlayıp,
Ak sakallı koca ağlayıp,
Oynayıp yürüyen çocuk ağlayıp,
Nice dağlı can ağlayıp,
İki yakada söğütler ağlayıp,
Hıçkırıp canların hepsi ağlayıp.
Kaygıdan gönül bölünüp,
Ahali ve nice körpe genç,
Gülmeden gönlü bölünüp,

While the heroes' eyes were on us,
We walked cutting and eating croup-fat.
The whole of the moonlit world
We walked saying, we shall subdue it.
For the teeming Kırgız people,
Where is a night like the Night of Power,
Day of laughter, night of play,
For us now the open, shining day —
where?» –
So saying, thus the teeming land,
The people wept, the folk were humming,
All the teeming land was weeping,
The white-bearded elder wept,
The child at play wept,
Many a mountain soul wept,
The willows wept on either bank,
Sobbing, every soul was weeping.
Hearts were riven by sorrow,
The people and many a tender youth,
Hearts riven, bereft of laughter,

Yıkık dökük yalan dünyanın
Yalancılığı görünüp,
Büyük küçük, yaşlı genç,
Kimse kalmadan gönlü bölünüp,
Güzelim arslan bizden gider – diye,
Gözünün yaşı dökülüp,
Halkın hepsi çığrıştı.
Elin hepsi uğultu oldu.
Şu halka bir kale,
Er Bakay ile Kanıkey,
Dalgalanıp yatan bel idi.
Semetey ile Külçoro,
Bora gelse yel değmez,

Davacı gelse mal vermez,

Deccal gelse can vermez,

Yıkılmaz Kaf Dağı bel idi.

Kalabalık Kırgız'ın kalesi,
Kalın kara siper idi.
Er kök yeleli varken,
Âleme azap, kargaşa düşse,

Of the ruinous, lying world
The falsehood was laid bare,
Great and small, old and young,
No heart unriven, none left whole,
The fair lion goes from us – saying,
The tears poured from their eyes,
All the people cried aloud.
All the land became one moan.
A fortress unto this people,
Er Bakay and Kanıkey,
They were the ridge that lay in waves.
Semetey and Külçoro,
Though the storm came, no wind could touch,
Though the claimant came, they yielded no herds,
Though the Deccal came, they yielded no soul,
They were the unfalling ridge of Mount Kaf.
Fortress of the teeming Kırgız,
They were the thick black rampart.
While the gray-maned man yet lived,
Though torment and turmoil fell on the world,

Bela nerede derdi.
Er sultan varken,
Canımız sıkılsa karaca avlardık.
Sıkılmazsak zavallı can,
Orda oyunu, yarış, şenlik kurup,
Orompoy oynayıp, gürültü edip,
Vay, er Kırgız dedirtip,
Nice düşmana gümbürtü koparıp,
Can esirgemez bel olup,
Bilene ve görene,
Duyana ve sezene,
Boş yere göz kısana,
Kuru müşkül iş açana,

Men said, where is calamity?
While the sultan hero lived,
When our hearts grew weary we hunted roe.
And when they did not, poor souls,
We held horde-games, races, festivals,
Playing orompoy, raising clamor,
Making men cry, Lo, the valiant Kırgız!
Loosing thunder on many a foe,
A spine unsparing of its life,
To the knowing and the seeing,
To the hearing and the sensing,
To him who squints his eyes for naught,
To him who stirs up barren trouble,

Kaplayıp gelen düşmana,
Canlı mahlûkun geçemeyeceği
Ala yüce, uçsuz bucaksız bel idik.
Ay-âleme boyun eğmez,
Bahadır Kırgız halkı idik.
Kırgız'dan sultan, bel gidip,
Kadim halktan er gidip,
Hızır'ın dokunduğu arslan gidip,
Cam gibi göz saçılıp,
Asil arslandan ayrılıp,
El çığrışıp kederlenip,
Canım arslandan ayrılıp,
Sallayacak kuyruk yok,
Kulan olup duruyoruz.
Adım atacak ayak da yok,
Yılan olup duruyoruz.
Kulak sallayıp yürümeyen,
Yük hayvanı mı oluruz ki?
Kuşatıp düşman geldiğinde
Saldırıp yüreklendiremeden,
Ölü mü oluruz ki?
Elin yayıldığı Kan-Caylak'a,
Konamaz mı kalırız ki?
Birinin öğüdünü biri almadan,
Birini biri çekemeden,
Perişan mı kalırız ki?
Onmayan bu büyük dertle,

Kavgada mı kalırız ki?
Azaplı müşkül, büyük fitne,
Bir gürültüde mi kalırız ki?
Bahadır arslandan ayrılıp,
Feryada düşmüşüz biz.
Göz bulanıp bocalayıp,
Kör olmuşuz biz» –
Dedi, böylece yurt uğuldayıp,

Saman gibi sararıp,
Hırpalanmış dünyanın

To the foe who comes engulfing,
That no living creature might traverse,
We were the pied and boundless lofty ridge.
Bowing to no moonlit world,
We were the batyr Kırgız people.
From the Kırgız went the sultan, the spine,
From the ancient folk went the man,
Went the lion whom Hızır touched,
Eyes scattered like shattered glass,
Parted from the noble lion,
The land cried out and grieved,
Parted from the dear lion,
No tail have we to swish,
We stand here like the kulan.
No foot have we to take a step,
We stand here like the snake.
That walks not, flapping its ears —
Shall we become the beast of burden?
When the foe comes hemming in,
Unable to charge and hearten men,
Shall we become the dead?
On Kan-Caylak where the folk spread wide,
Shall we be left unable to encamp?
None taking the counsel of another,
None bearing with another,
Shall we be left in wretchedness?
With this great grief past mending,

Shall we be left amid the strife?
Tormenting hardship, mighty discord —
Shall we be left in one great uproar?
Parted from the batyr lion,
Into wailing are we fallen.
Eyes clouded, reeling blindly,
Blind are we become» –
So it was said; thus the land hummed with moan,
Yellowed pale as straw,
At the battered world's

Boşluğuna şaşakalıp,
Canlı cansız mahlûku,
Kımıldatıp yaratıp,
Bileni göreni, sezeni,
Buyruğu üstün Yaradan
Bir çukura baktırdı.
On sekiz bin âlemi,
Buyruk kılıp yarattı.
Canlıların hepsi,
Şu sinsi kara toprağı boyladı.
Tepeleri altın Ala-Too'ya,
Kırgız kurulup konsaydı keşke.

Şu zavallı töre Semetey,
Öz kardeşi Külçoro,
Zavallı Bakay, Kanıkey,
Ayköl'ün eşi Ayçürök,
Ah, yalancı dünya,
Bunlar ölmez olsaydı,
Demir özlü olsaydı keşke!»
Hep birden uğuldayıp, yurt ağlayıp,
Emanet canı gerçekten kıvrandırıp,
Dayanamayıp inleyip,
Azabı çok bu dünyanın
Aslı boşmuş – diye,
Bu yanına şaşakalıp,
Yerinden oynamaz üstün arslan,
Ah, kopardık elini, güzelim arslan,
Yerinden oynamaz zavallı er –
Beş yiğit birleşip,
Dönülmeze sefer başlattı.

Ocaklı yurt, kalabalık el,

Böylece öksüz bıraktı.
Bahadırlar sefere gidince,
Kara çeneli aybaltayı
Yılmadan kim sapına geçirir?

Emptiness struck dumb with wonder,
Creatures living and lifeless
He made and set in motion,
The knowing, the seeing, the sensing —
The Creator whose command is sovereign
Made all gaze into one pit.
The eighteen thousand worlds
He made by his command.
All things that live
Have sunk into this stealthy black earth.
On Ala-Too whose peaks are gold,
Would that the Kırgız had settled and camped.
This poor lord Semetey,
His own brother Külçoro,
Poor Bakay and Kanıkey,
Ayçürök, the mate of Ayköl —
Ah, the lying world!
Would that these could never die,
Would that their core were iron!»
All humming as one, the land weeping,
Truly wringing the soul held in trust,
Moaning past all endurance,
This world of many torments —
Its essence is void – saying,
Struck dumb at this its face,
The peerless lion no force could move,
Ah, we have torn away the people, fair lion,
The poor man no force could move –
The five heroes joined as one
And set their journey to the place of no return.

The hearth-blessed homeland, the teeming folk,
Thus they left it orphaned.
When the batyrs went upon the journey,
The black-jawed moon-axe —
Who unflinching grips it by the haft?

Koskoca Kırgız yurdu kalsa,
Üzmeden kim yönetir?
Kızıl mızrak Zülfikar'ı,
Kımıldatmadan kim kuşanır?
Kadim Kırgız halkı kalsa,
Sarsmadan kim yönetir?
Asil arslanın gözü yumulsa,
Sırt yanında Hıtay var,
Sağ yanında Rus var,
Karşıda dolu tüfekli var,
Karşı duran düşman hayli var.
Oba nasıl konacak,
Azıp tozan az halkın
Çaresi nasıl olacak?» –
Hıçkırıp halkı bunu söyleyip,
Yiğitlerin hepsi yanıp yakılıp,
Semetey bahadır söze başladı:
Aklı erenlerin hepsi
«Güzelim yurdum, esen kal,
Şimdi felaket oldu – diye,
Ömür seferi tükenip,
Artık candan umut kesip,
Gönül sızlayıp bölünüp,
El sararmış dururken,
Görene boş, sinsi dünya,

Gayreti dağ gibi güzelim arslan,

Elden gideceği görünüp,
Kederlenip zavallı er,
Atmaca gibi davranıp,
Güzelim arslanın ağzına
Gaipten akıl gelip,
Gönlü gidip bölünüp,
Kök yeleliliği görünüp,
Sinsi dünyaya yönelip,
Kalabalık el ile vedalaşıp:
«Büyük küçük, yaşlı genç,
Abla, yenge, kız kardeş,

If the whole vast Kırgız homeland remains,
Who will rule it without grief?
The crimson lance, Zülfikar —
Who will gird it on unshaken?
If the ancient Kırgız people remains,
Who will rule them without tremor?
If the noble lion's eye should close,
At its back there stands the Hıtay,
On its right hand stands the Rus,
Before it stand the loaded muskets,
Many the foes that stand against it.
How shall the camp be pitched,
For the small folk strayed and scattered,
What remedy shall there be?» –
Sobbing, the people spoke these words,
All the heroes burned and mourned,
Batyr Semetey began his speech:
All those whose minds could compass it —
«My fair homeland, fare you well,
Now calamity has come – saying,
The journey of life is spent,
Hope of life is now cut off,
The heart aches and is riven,
While the people stand grown pale,
The world, void and stealthy to the beholder,
The fair lion whose zeal was like a mountain,
It was plain he would pass from the people,
Grieving, the poor man,
Moving like a sparrowhawk,
Into the fair lion's mouth
Came wisdom from the unseen realm,
His heart gave way and was riven,
His gray-maned nature shone forth,
He turned to face the stealthy world,
And bade farewell to the teeming folk:
«Great and small, old and young,
Elder sister, sister-in-law, younger sister,

Hepiniz burada duruyorsunuz.
Ak sakallı bilge Lokman,
Siz de burada duruyorsunuz.
Bileği kalın kaplanım,

You all stand gathered here.
White-bearded Lokman the wise,
You too stand here among them.
My tiger thick of wrist,

Fil yapılı yiğidim,
Kara tüfek pat dese,
Yılmadan düşmana çarpanım.
Azgın tüfek çat dese,
Ürkmeden düşmana çarpanım.
Bileği kalın, taş yürekli,
Fil yapılı yiğitler.
Akılda usta, heybeti güçlü,
Çaresi tam yiğitler.
Karşımdaki heybetim,
Bahadır Kırgız, dayanağım,
Belim, burada duruyorsun.
Atadan kalan mirasım,
Tükenmeyen hazinem,
Elim, burada duruyorsun.
Elin yayladığı Kara-Kır,
Belim, burada duruyorsun.
Yiğit Bakay ile Semetey,
Alçak sesle, ağır konuşup,
Beş yiğidin içinden
Nişan koyduğum belimden,
El sıkışıp vedalaşıp,
Hoşça kal, esen kal – deyip,
Sefer kocayıp, gözler dolup,
Günlük keyifli dünyadan
Atlanır olduk, gözler dolup.
Sinsi ölüm düştü aklıma,
Gidenleriz, gidip duruyoruz,
Varılıp dönülmez yerine.
Gönül sızlayıp bölündü,
Vakti bir tutam kurnaz dünyanın

Yedekleyip götüreceği göründü.
Seferi bile bile başlattık,

My hero built like an elephant,
When the black musket cracks,
My striker at the foe unflinching.
When the raging musket snaps,
My striker at the foe unstartled.
Thick of wrist and stone of heart,
Heroes built like elephants.
Masters in mind, mighty in presence,
Heroes never at a loss.
My majesty standing before me,
Batyr Kırgız, my mainstay,
My spine, here you stand.
My heritage from my fathers,
My treasure never spent,
My people, here you stand.
Kara-Kır where the folk have summered,
My spine, here you stand.
Valiant Bakay and Semetey,
Speaking low, with weighty words,
From among the five heroes,
From the spine on which I set my mark,
Clasping hands in farewell,
Farewell, fare you well – saying,
The journey grown old, eyes brimming,
From the world of daily delight
We are mounted now, eyes brimming.
Stealthy death has come into my mind,
We are the departing; we go and go on,
To the place reached, whence none return.
The heart has ached and riven,
The cunning world whose hour is but a pinch —
It was plain it would lead us off in tow.
Knowing full well, we began the journey,

Ordalı güzelim kalabalık yurt,
Vefasızmış bu dünya,
Bunu öksüz bıraktık.
Halkın yayladığı Kara-Kır,
Yeri öksüz bıraktık.
Ocaklı kale, ulu yurt,

Eli öksüz bıraktık.
Padişahlı kale, el kalıp,
Çoluk çocuk hep kalıp,
Kurnaz ölüm çöktü belime.
Atlanıp sefere yol tuttuk,
Varılıp dönülmez yerime.
Şimdi göz yiter, can gider.
Zavallı yurt, senden güç gider,
Başındaki samur börkü,
Kimler sallanıp giymedi.
Devlet baştayken,
Gören insan coşup şenlenirdi.
Belimi kurbanlık edip,
Göbeğimi kesip, kirimi yıkayıp,
Ala-Too gibi yerimi,
Gazaba gelmiş düşmandan,
Koruyup baktım Kırgız elimi.
Bindiğimi yorga tay edip,
Güldürüp gönlümü hoş edip,
Giydiğimi ipekten donatıp,
Her girdabın her bir suyunu,
Teker teker zengin edip,
Hayli buldum çareni.
Zavallı yurt, senin hatırın için,
Esintiyle yel değdirmeden,

Soysuz düşmanı,
Yurduna yakın sokmadan,
Karşıma çıkan düşmana,
Ak maralını inek edip,
Sürüp götürüp perişan edip,

The fair teeming homeland of the horde,
Faithless indeed is this world,
This we have left an orphan.
Kara-Kır where the folk have summered,
Its land we have left an orphan.
The hearth-blessed fortress, the mighty homeland,
Its people we have left an orphan.
The sovereign fortress, the folk remaining,
Wives and children all remaining,
Cunning death has settled on my spine.
Mounted, we have taken the journey's road,
To my place reached, whence none return.
Now the eye is lost, the soul departs.
Poor homeland, strength departs from you,
The sable börk upon his head —
Who did not don it, swaying proud?
While fortune sat upon the head,
Whoever saw would surge with gladness.
Making my spine the sacrifice,
Cutting my cord, washing my stain,
My land like Ala-Too,
From the foe roused up to wrath
I guarded and kept my Kırgız people.
Making my mount an ambling colt,
Making my heart laugh and be glad,
Arraying all I wore in silk,
Every water of every whirlpool
One by one I made rich,
Many a remedy I found for you.
Poor homeland, for your sake,
Letting no breeze, no wind so much as graze you,
The base-born foe
I let not near your homeland,
Against the foe who rose before me,
Making his white maral a cow,
Driving them off, laying them waste,

Güzelim yurt, senin hatırın için,
Kök maraldan inek edip,
Göz diktiği yeri perişan edip.
Ey Kırgız, senin hatırın için,

Oçogor tüfeğini doldurdum,
Karşı geleni yok ettim.
Yüz yüze gelindiğinde,
Hepsini sürüp yok edip.
Beş yiğidin içinden,
Semetey bahadır söze başladı:
«Ala-Too'nun Kırgız'ı,
Yapa yapa ev kıldım,
Dikip besleyip bağ kıldım.

Sandığının tamamını,
Sarı altın mülkle doldurdum.
Gönlünce olsun diye donattım,
Otlağını huzurlu kıldım,
Ürününü malla doldurdum.
Yiğidini, beyzadeni,
Her birinizi han kıldım.
Hunhar can sağ esen iken,

Geniş kıldım yurdunu.
Kara kusan düşmana
Kaptırdığım yoktu,
Kısır emen tayını bile.
Ordaya sahip han oldum,
Sefer kocadı bu demde,
Dünyadan göçer oldum.
Ölüm düştü aklıma,
Gidiyorum, esen kal,
Varılıp dönülmez yoluna.
Melek beş elini uzatmış,
Yaradan'ın yazısı
İyi buyruk kılmış.
Kudret buyruk kıldığında,
Her bir kul boyun eğmez mi?

Fair homeland, for your sake,
Making the gray maral a cow,
Laying waste the land he coveted.
O Kırgız, for your sake,

I loaded the oçogor musket,
I destroyed whoever came against me.
When we came face to face,
I drove them all and wiped them out.
From among the five heroes,
Batyr Semetey began his speech:
«Kırgız of the Ala-Too,
Building and building, I made you a home,
Planting and tending, I made you a garden.
The whole of your coffer
I filled with yellow gold and goods.
I fitted you out to your heart's desire,
I made your pastures peaceful,
I filled your yield with herds.
Your heroes and your noble sons,
Each one of you I made a khan.
While the ravening soul was hale and whole,
I made your homeland broad.
To the foe who vomits black
I never yielded anything,
Not even the barren suckling colt.
I became khan, master of the horde,
Now in this hour the journey has grown old,
I am departing from the world.
Death has come into my mind,
I am going — fare you well —
On the road reached, whence none return.
The angel has stretched forth his five hands,
The Creator's decree
Has made its command for good.
When the Power gives command,
Does not every slave bow down?

Gerçek Tanrı dilerse,
Yedi günlük emaneti,
Dilerse cana vermez mi?
Buyurulmuş kaderi,
Emanet kul görmez mi?
Altı derin kara yer,
Âlemi hep birden gömmez mi?
Toprak canı emmeden bırakır mı,

If the true God should will it,
The trust of seven days —
Will He not grant it, if He will, to a soul?
The fate that has been decreed —
Shall the entrusted slave not meet it?
The black earth, six layers deep,
Does it not bury the whole world together?
Does the earth release the soul unsucked?

Âlemi yutunca kara yer,
Üstünde kara toprağın yağı olmaz mı?
Gerisi yalan, ölüm gerçek,
Sinsi ölüm düştü aklıma,
Şimdi dönüp gidiyorum
Varılıp dönülmez yerime.
Sefere çıktık beş insan,
Atam Manas er arslanın
Kopanını ulayan,
Dağılanını toplayan,
Sönen ateşini tutuşturup,
Ölen canını diriltip,
Yanında götürüp er kılan,
Er oğluyla denk kılan.
Ağırlığını dağ gibi can kılan,

When the black earth swallows the world,
Does not the black soil's fat lie over it?
All else is lie; death is the truth,
Stealthy death has come into my mind,
Now I turn and I am going
To my place reached, whence none return.
We five have gone upon the journey,
For my father Manas, the man, the lion —
He who joined what was broken,
Who gathered what was scattered,
Kindling his fire that had died,
Reviving his soul that had perished,
Taking him along and making him a man,
Making him equal with the sons of men.
Who made his worth a soul weighty as a mountain,

Ay-âleme han kılan.
Bilinmeyeni bildirip,
Bilinen yola sokup,
Çıkmaz yerden söz bulan,
Karanlık gecede göz bulan,
Ansızın söz bulan.
Gök vaşak börkü giyip,
Gök ala kalkan oynatan,
Çok müşkül işi düşünen.
Kötü söze yanılmaz,
Karanlıkta bozkır tilkisinin
İzine düşse şaşmaz.
Bahadırların başı, padişah,
Gözü uzaktan gören.

Making him khan over the moonlit world.
Making known the unknown,
Setting feet on the known road,
Finding words where no way out is,
Finding eyes in the darkest night,
Finding words in a sudden strait.
Wearing the gray lynx börk,
Wielding the gray-pied shield,
Pondering the hardest of tasks.
Never misled by an evil word,
Of the steppe-fox in the dark
He tracks the trail and does not err.
Chief of the batyrs, padishah,
His eye that sees from afar.

Kalabalık toyun içinde
Yarıştan tek başına çıkan.
Bahadırlığı bambaşka,
Padişah başı, bilge kişi.
Sevinç ile cehennemi,
Azap ile eceli
Altı ay önceden kestiren,
Engin akıl düşünen.
Akraba deyince yumuşayan,
Düşman çıkarsa ansızın
Çeliği yan kuşanan,

Amid the teeming feast
He comes forth from the race alone.
His valor is a thing apart,
Head of padishahs, a man of wisdom.
Joy and hell alike,
Torment and the appointed death,
He foretells six months before,
Pondering with boundless mind.
Who softens at the word of kin,
But should a foe rise unawares,
Girds the steel upon his flank,

Akıl yanına donanan.
Peygamber misali Bakay ihtiyar,
On sekiz bin âlemi
Baştan başa bilen evliya.
«Ay» dediği ayan olan,
Arslan Bakay evliya –
Atam Manas arslan ile,
Ak çeliği birlikte bileyen.
Ak kalpaklı Kırgız'ı
Ata olup birlikte koruyan.
Kinini diken düşmanın
Yaktığı ateşini söndüren,
Topunu birden göçerten.
Pekin'i bozup tuğ alan,
Yüzleşen düşmana kavga salan.
Atam Bakay keskin görüşlü,
Akılda usta danışmanı.
Atam Manas arslan ile
Koyunu bir, ağıl ortağı,
Aşı bir, sofra ortağı,
Kazandığı bir, mal ortağı,
Ölümü ortak, iman kardeşi,
Ölçüsü bir, yaşıt akranı.
Sefere çıksa tozu bir,
Düşmana dalsa canı bir,
Tuğ kaldırsa omuzdaşı,
Düşmana dalsa akıl ortağı.

Arrays himself with wisdom at his side.
Bakay the elder, like a prophet,
The eighteen thousand worlds
A saint who knows from end to end.
Whose spoken «Ay» comes clear to pass,
The lion Bakay, the saint –
With my father Manas the lion
He whetted the white steel side by side.
The white-kalpak Kırgız
As a father he guarded with him.
Of the foe who planted malice
He quenched the fire they kindled,
He made the whole of them decamp.
He broke Pekin and took the standard,
He loosed strife on the foe who faced him.
My father Bakay, keen of sight,
Master in mind, his counselor.
With my father Manas the lion,
One flock, partners of one fold,
One food, partners of one table,
One gain, partners of one wealth,
Death shared, brothers in faith,
One measure, agemates and peers.
On campaign their dust was one,
Charging the foe their soul was one,
Raising the standard, shoulder to shoulder,
Charging the foe, partners in counsel.

Bahadıra dayanak, denenmiş,
Padişah atam Manas'a
Başından beri danışmanı.
Peygamber misali ata ihtiyar,
Kocayınca han Bakay,
Varlığı kıymetli evliya,
Atam çıktı sefere.
Bakay gitti, bel gitti,
Fani olan dünyadan
Bunca er gelip geçti.
Atamız Âdem de geçti,
Beş günlükmüş sinsi yalan,
Beş yiğitten güç gitti.

A proven mainstay to the batyr,
To my father Manas the padishah
His counselor from the first.
The elder father, like a prophet,
Khan Bakay, grown old in years,
The saint whose being is precious,
My father has gone upon the journey.
Bakay is gone, the spine is gone,
From this world of passing things
So many men have come and gone.
Our father Âdem too has passed,
The stealthy lie lasts but five days,
From the five heroes strength is gone.

Almambet oğlu Külçoro,
Tay ile kunan gibi tepişen,
Yarışıp meme emişen,
Parmak kadarken baş koşan,

Bit kadarken birleşen.

Nasıl güne rast gelse,
En büyük keyfe birlikte dalan,
Bir döşeğe yatışan.
Önüme katsam uğurlu,
Sürüp yürüsem tümen ordu gibi,
Yalnız canımın denenmiş dayanağı.
Bahadır kök yeleli arslanımdan,
Öbür dünyaya giden yiğitten,
Mirasa kalan Külçoro,
Bu da çıktı sefere.
Coşkunluğu tuttuğunda,
Ok yılanı gibi kurulan,
Hunharın gayretinden,
Kara Hıtay, Şibe halkı,
Kimse kalmadan topluca sinmişti.
Işıldayan kızıl köz idi,
Şay'ın kolladığı Külçoro,
Düşmana çelik ok idi.

Külçoro, son of Almambet,
Who sparred with me like colt and kunan,
Who raced me suckling at the breast,
Who joined his lot to mine when finger-small,
Who bound himself to me when louse-small.
Whatever day might come upon us,
Who plunged with me in the greatest joys,
Who lay upon a single bed.
Set before me, a good omen,
Driven forth, like a host of ten thousand,
The proven mainstay of my lonely soul.
From my batyr gray-maned lion,
From the hero gone to the world beyond,
Külçoro, left to me in heritage,
He too has gone upon the journey.
When his surging fury took him,
He coiled like the arrow-snake,
Before the ravening one's fierce zeal
The Kara Hıtay and Şibe folk
Cowered all together, none left standing.
He was the glowing crimson ember,
Külçoro, watched over by Şay,
He was a steel arrow to the foe.

Kara çelik börk idi,
Kalabalık Kırgız'ın süsü idi.

Şiddetlenip müşkül düşman gelse,
Sert vurup dava gelse,
Kara yanan yangın idi.
Kızıl çelik börk idi,
Bu Kırgız'ın Çolpan süsü idi.

Sıkıştırıp düşman kaplasa,
Bir kızarıp yanan yangın idi.
Bunun da aklına sinsi ölüm düşüp,
Bu da gidip duruyor,
Varılıp dönülmez yerine.
Yiğit anam Kanıkey,
Beş Arkar yıldızı batana dek,
Beş kez daha emziren.
Altı Çolpan batana dek,
Dönüp dolaşıp yemek yediren.

Taş memesini boşaltan,
Dar karnını genişleten.
Benim için azap çeken,
Talas'tan kaçıp başıboş sürünen,

Tabanı taşta sızlayıp,
Koca Keñ-Kol boyunca yürüyüp,
Beyimden kalan yeğen – diye,
Benim için kaçıp çıkan.
Babası Karahan'ı hısım – diye,
Angıt kuşu uçmaz bozkır – diye.

Kanımı döktüğüm çocuk – diye,

Yaslı başını tuğ edip,
Değerli canını sınayıp,
Kaçıp göçüp sır saklayıp,
Can barınmaz bozkır – diye,
Kurban ederim şu kuru canı,

He was a börk of black steel,
He was the adornment of the teeming Kırgız.
If the hard foe came raging on,
If strife came striking fierce,
He was the fire burning black.
He was a börk of crimson steel,
He was this Kırgız folk's Çolpan-star adornment.
If the foe pressed in engulfing,
He was a fire that reddened and blazed.
Into his mind too stealthy death has come,
He too is going, going on,
To the place reached, whence none return.
My valiant mother Kanıkey,
Till the Five Arkar stars had set
She suckled me five times more.
Till the six Çolpan stars had set
She turned about and fed me food.

Who emptied her stone-hard breast,
Who widened her narrow womb.
Who suffered torment for my sake,
Who fled from Talas and wandered masterless,
Her soles aching on the stones,
Walking the length of old Keñ-Kol,
The nephew left me of my lord – saying,
Who fled forth for my sake.
Her father Karahan is kin – saying,
A steppe where the angıt bird flies not – saying.
The child for whom I shed my blood – saying,
Making a standard of her mourning head,
Putting her precious soul to trial,
Fleeing, migrating, keeping the secret,
A steppe where no soul may shelter – saying,
I offer up this bare life of mine,

Karga yavrusu kadar tek çocuk – diye,

Güzelim anam Kanıkey,
Geniş gömleklinin en temizi,
Ak yazmalı kadınların başı.
Uzun saçlının en yetkini,
Kadın kısmının en sağlamı,
Kara yağızın güzeli,
Yaratılmış canın ulusu.
Kahırlı çölün meyvesi,
Ben Semetey'in öz anası.
Ak hatun, nur yüzlü metinim –

Namlı Manas'ın eşi,
Sığınak olan anacığım.
Yaradan Tanrı'nın buyruğunu,
Metin anam görmeye,
Gidilip dönülmez gerçek yurdu

Yüce kervan anam görmeye,
Başımdaki sığınağım,
Anam Kanıkey çıktı sefere.

Bit kadarken birleşmiştim,
Belirlenmiş yaşımda,
Nişanı yok, izi yok,
Âmin diyen molla yok,
Başta beşik kertmesi olmuştu,

Belirlenmiş yaşımda.
At başı çeken altı bin,
Ay-âlemin gönlünü çelip,
Ay değmiş gibi boz ata,
Küçük çadır kadar ak pamuğu,
Perçeminde göstererek,
Kızıl kuyruk bin ner deveyi,
Kıbleyi yön edip,
Kızıl altın, ziynet yükleyip,
Kutup yönüne çöktürüp,

One only child, small as a raven's chick – saying,
My fair mother Kanıkey,
Purest of the broad-shifted women,
Chief of the white-kerchiefed women.
Most accomplished of the long-haired,
Staunchest of all womankind,
Beauty of the dark-browed kind,
Greatest of created souls.
Fruit of the desert of afflictions,
The own mother of me, Semetey.
White lady, my steadfast one of radiant face –
Consort of renowned Manas,
My dear mother who is my refuge.
The command of God the Creator
My steadfast mother goes to meet,
The true homeland reached, whence none return,
My mother of the lofty caravan goes to see,
The refuge over my head,
My mother Kanıkey has gone upon the journey.
I was betrothed when louse-small,
At my appointed age,
No token was there, and no trace,
No mullah there to say amen,
From the first the cradle-pledge was made,

At my appointed age.
Six thousand led by the horse's head,
Beguiling the heart of the moonlit world,
On a gray steed as if moon-touched,
White cotton big as a little tent
Displayed upon its forelock,
A thousand red-tailed ner camels,
Taking the kıble for direction,
Laden with red gold and ornament,
Made to kneel toward the pole-star,

Her hazinenin ağzını
Akun Han'a açtırıp,
Bol mal, sayısız kara davar,
Akun Han'a saçtırıp,
Kırk yıl suya atılsa,
Kılını kıpırdatıp kenarı solmayan.
Seksen yıl suda ıslatılsa,
Dağılıp çürümeyen.
Nice müşkül, zorluk gelse,

Zerrece kenarı solmayan.
Kırk yıl kıtlık görse de,
Zerrece tüyü solmayan.
Altın işli kilimi
Ziyneti için gerdiren.
Bol mal, sayısız davar,
Beşik kertme tarafına verdiren.
Kulluk edip yağ çiğneyip,
Bol mal, tümen davar,
Beşik kertme yanında eller kaynaşıp,

Töre atam Manas baş olup,
Bol mal dolup taşmış.
Kayınbabamız Akun Han,
Böylece dünür olmuş.
Halkın atası ihtiyar,
Güzelim Koşoy evliya,
Öbür dünya ile bu dünya,
Araya hakem oldum – diye,
Evliya Koşoy durmuştur.
«Âmin» – deyip dua alıp,
Atamız Bakay kıymıştır.

Manas ile Akun Han,
Bu ikisi dünürdür – deyip,
Dünürlüğü boş değil onun,
Bunca halka aydınlıktır – deyip,
Yiğidi var, hanı var,
Aklı eren yurdun hepsi var.

The mouth of every treasure
Was opened wide for Akun Han,
Herds abounding, black cattle past number
Were showered upon Akun Han,
Though cast in water forty years,
Not a hair would stir, no border fade.
Though soaked in water eighty years,
It would not fray nor rot.
Though many a hardship, many a trial came,
Not a jot would its border fade.
Though it saw famine forty years,
Not a jot would its nap grow dim.
The gold-worked kilim
Was stretched out for its splendor.
Herds abounding, cattle past number
Were given to the cradle-pledged side.
Doing homage, chewing the fat,
Herds abounding, cattle in tümens,
The peoples thronged about the cradle-pledge,
My lordly father Manas at their head,
The abounding herds o'erflowed.
Our father-in-law Akun Han
Thus became our marriage-kin.
The elder, father of the people,
The fair saint Koşoy,
Between the other world and this one
I stand as arbiter between – saying,
The saint Koşoy has taken his stand.
«Amen» – saying, receiving the blessing,
Our forefather Bakay solemnized the bond.

Manas and Akun Han,
These two are sworn in-laws – saying,
His kinship-pledge is not in vain,
To all this people it is light – saying,
He has his brave, he has his khan,
All the wise of the land are there.

Söz bilen usta kişi var,
Düşman adımının yamanını bilen
daha da var.
Önceden işitip bildik – deyip,
Söylenen söze doyduk – deyip,
Bu dünya değil, ta öbür dünya,
Tanyerinin mahşer gününde,
Manas Han ile Akun Han
Ayrılmaz dünür olduğuna,
Bol dünyalık, tümen mal
Ortaya koyup bıraktı – deyip,
Bu yapılan hizmete,
Büyük, küçük, ihtiyar,
Hepimiz şahit olduk – deyip,
Hatırlayınca gerçek sözü.
İki türlü söyleyip durmayız.
Hepsi Hüda'ya gerçektir,
Büyük-küçük, ihtiyar,
Gerçekten rezil olmayız.
Yeterli sözdür, bahadır – deyip,
Bunu inkâr eden kişinin
İki yüzü kara olur,
Dönüp giden adamın
Söylediğiyle gerçek olsa,
İnsan mı, hayvan mı akıl bilir mi,
Araya giren kâfir mi,
Kıvırıp bükerek bu sözü
Lânet düşüp boynuna,
Kefeni boşuna yanmaz mı.
Akun'a Manas güveyi mi,
Gelin olur Manas'a,
Akun'un ay gibi Çürök'ü.
Yiğitlerin sözüdür – deyip,
Halk dalgalanıp uğultuya kesti,

Akun'un kızı Çürök'ün
Halka verilen toyudur – deyip,
Büyüğü Akkan zamanında,
Karaçamlı geniş Talas,

There is the master skilled in speech,
One who knows the foe's fell footstep
there is besides.
We heard and knew it long ago – saying,
We had our fill of spoken words – saying,
Not in this world, but the world beyond,
On the dawn-place's day of reckoning,
That Manas Han and Akun Han
Are in-laws never to be parted,
Abundant wealth, ten thousand head
They set down in the midst – saying,
To this service that was done,
The great, the small, the aged ones,
We all stood witness to it – saying,
When we recall the truthful word.
We do not speak with double tongue.
All is truth before Hüda,
Great and small, the aged ones,
Truly we shall not be shamed.
The word suffices, batyr – saying,
The man who dares deny this thing,
Both his faces shall be black,
And if the man who turns and goes
Should make his saying come to truth,
Can man or beast discern the mind,
Is he an infidel who meddles,
Twisting, bending this same word,
A curse shall fall upon his neck,
Shall not his shroud burn all in vain.
Is Manas son-in-law to Akun,
A bride shall come to Manas' house,
Akun's moon-fair Çürök herself.
It is the word of valiant men – saying,
The people surged and rose in roar,

For Akun's daughter, for Çürök,
It is the feast given the folk – saying,
In the elder Akkan's days of old,
Broad Talas of the black pines,

Halkın toplandığı kıyıda,
Üç-Kapkak'ın ovasında,
Ukuruk'un boyunda,
Aygır-Cal'ın boyunda,
Halk atası Kökötöy –
O Kökötöy bahadırın
Geri dönmez toyunda,
Kalabalığın önünde,
Halkın seçkini, devleri,
Kankor Manas, Er Koşoy,
Bahadır Bakay başında,
Kısır emmiş tay kesip,
Rakı, boza, kıymetli aş,
Dünyalığı denk koyup,
Eleman'ın er Töştük'ü,
Eştek'lerin Camgırçı'sı,
Kazakların hanı Kökçö,
Buzulgan-Çambıl'lı Muzburçak,
Bunları hakem tutmuşlar.
Kıyametin baş köşesinde,
Ahitli bir devirdir – deyip,
Bunun gibi ululer
Şahitliğe dursun – deyip,
Büyük-küçük, işiten can,
En kaba düşmanlar bile,
Bu sözü işitsin – deyip,
Azı dişlerini sivriltip,
Attan semiz mal kesip,
Bol dünyalık, düşen mal,
Ortasına denk koyup.
Kısır emmiş tay, ak boz kısrak

Duaya katıp getirtip,
Bunca dünyalığı
Sarf edip harcatıp,
Sarı başlı ak koçu
Baabedin diye kurban ettirip,

Kimsenin akıl ermez düşünüp,

On the shore where the people gathered,
Upon the plain of Üç-Kapkak,
Along the course of Ukuruk,
Along the course of Aygır-Cal,
The people's father Kökötöy –
At that batyr Kökötöy's
Memorial feast of no return,
Before the thronging multitude,
The people's chosen, their giants,
Kankor Manas, Er Koşoy,
Batyr Bakay at their head,
Slaughtering colts suckled on barren mares,
Rakı, boza, precious fare,
Setting worldly goods in equal measure,
Eleman's er Töştük,
Camgırçı of the Eşteks,
Kökçö, khan of the Kazakhs,
Muzburçak of Buzulgan-Çambıl,
These they appointed arbiters.
At the seat of honor of doomsday,
It is an age bound by covenant – saying,
Let great ones such as these
Stand forth in witness – saying,
Great and small, each soul that hears,
Even the crudest of our foes,
Let them hear this word – saying,
Whetting sharp their eye-teeth,
Slaughtering beasts fatter than horses,
Abundant wealth, the fallen goods,
Setting them equal in the midst.
Colts suckled on barren mares, white-grey mares

Brought forth and joined unto the prayer,
Spending and expending
All this worldly wealth,
The yellow-headed white ram
They offered up as Baabedin,

Pondering what none could fathom,

Kalabalığa toy edip,
Dört tür davardan yığın mal
Sarf edip kestirip,
Erişilmez darlıkta aç-çıplak,

O toyda doyup kaldı.
Göl gibi ak karı yağ edip,
Öylece duran adamın
Öylece gözünü şenlendirip,
Hüda'ya ant içip yağ çiğneyip,
Hürmetine halk toplayıp,
Sözü budur bu Çürök'ün,
Görkemi başka bu velvelenin.
Halk çarpışıp, yurt kaynaşıp,
Hesabı yok velvelenin,
Akun'un kızı o hatunun,
Devrin yurduna ün salan,
Salınıp gezen kâfirin,
Dalga dalga velvelenin,
Bu peri kızı Çürök'ün
Devre şanı duyulmuştu.
Kara Kıtay Konurbay,
Buna dair haberi işitip,
O Konurbay coşup kudurup,
Dünyası çalkalanmıştı.
Mal ortaya yığılıp,
Başlı ordusu kırılıp,
Burada velvele kavga salmıştı.
Güzelliği bilinen,
Kulağı duyan, gözü gören,
Halkın hepsi perişan,
O yaman Ayçürök
Bizim kadınımız olsa – deyip,
Kadını insan, erkeği it,
Şu it huylu yurdu yanıp tutuştu.
Bu yaman Çürök'ün
Hizmeti güçlü, zehri güçlü,
Bu salınan velveleye
Âlem candan ümit kesti.

Making a feast for the multitude,
Heaped-up herds of four kinds of stock
They spent and had them slaughtered,
The starved and naked in unreachable want
At that feast were filled at last.
Making white snow like a lake of fat,
Gladdening even so the eyes
Of the man who stood just so,
Swearing to Hüda, chewing fat,
Gathering the folk in honor,
Such is the word of this Çürök,
Other is the splendor of this clamor.
Folk colliding, land aswarm,
Beyond all count the clamor rose,
Of Akun's daughter, of that lady,
Renowned through the country of the age,
Of the infidel strolling stately by,
Of the clamor wave on wave,
Of this peri-daughter Çürök
The fame was heard throughout the age.
Kara Kıtay Konurbay,
Hearing tidings of all this,
That Konurbay raged and ran mad,
His whole world was set arocking.
Wealth was heaped up in the midst,
His host with all its chiefs cut down,
Here the clamor loosed its strife.
She whose beauty was renowned,
Whose ear could hear, whose eye could see,
The people all were in despair,
That fearsome one, Ayçürök –
Would she were our woman – saying,
Its women human, its men but dogs,
That dog-natured land burned with desire.
Of this fearsome Çürök
Strong is the service, strong the venom,
At this clamor that was loosed
The world despaired of its very soul.

Bu kız güzelmiş – deyip,

Kıymetliliği o bahtsızın
Devrin yurduna bilindi.
Nişanı küheylan her küheylan,
Karat'a binilir at oldu.
Şu bok dünyanın zehrinden,
Ayçürök'ün ardından,
Kartkürön, Buurul birer küheylan,
Ogoy, Şıgay öz kardeş,
Ogoy'dan sert er Manas,
Şıgay Han'dan Çınkoco,
Ayçürök'ün derdinden
Öz kardeş bize yad oldu.
Karaçam mızrak bağlayıp,
Nice defa savaşıp,
Ciğer yarıp, öd döküp,
Öfkelenip baş kesip,
Karşı durup dövüşüp,
Kara su gibi saçışıp,
Kanın hepsini döküşüp,
Kaburgayı söküşüp.
Ay gibi altının ardından,
Ayçürök hatun derdinden,
Karşı karşıya durdular,
Tüfek atıp, yay çekip,
Şakır şakır vuruştular.
Kürkün hepsini yırtışıp,
Yiğitlerin hepsi yutkunup,
Görülmedik kavga olup,
Hesapsızca vuruşup,
Akıl birdi, miras azgın,
Yağa sarhoş olup vuruşup,
Obalı basıp el görmez
Böylesi kavgalar edip,
Kardeş olup düşmanını
İçinden söyler, hiç gitmez,
Kıyamete dek derdini.
Bu kara bahtlı Ayçürök,

This maid is beautiful – saying,

The preciousness of that luckless one
Was known through the country of the age.
Her token a courser, every one a courser,
Karat became a steed to mount.
From the venom of this filthy world,
In the train of Ayçürök,
Kartkürön, Buurul, coursers both,
Ogoy and Şıgay, brothers born,
From Ogoy the stern er Manas,
From Şıgay Han came Çınkoco,
For the anguish of Ayçürök
Brothers born became our strangers.
Binding on black-pine lances,
Battling time and time again,
Splitting livers, spilling gall,
Raging and severing heads,
Standing opposed in combat,
Splashing blood like black water,
Pouring out their blood entire,
Wrenching rib from rib apart.
In the train of moon-bright gold,
For the anguish of lady Ayçürök,
They stood arrayed face to face,
Firing muskets, drawing bows,
Clashing they struck blow on blow.
Tearing all their furs to shreds,
All the braves gulping hard,
A strife arose unseen before,
Striking beyond all reckoning,
One in mind, wild in inheritance,
Drunk on fat they struck each other,
Trampling camps that none had seen,
Waging quarrels such as these,
Being brothers, of his foe
He speaks within, it never leaves,
His grief until the judgment day.
This black-fated Ayçürök,

Babam katıp yurt kılmıştı.
İsteyip aldığım kadınım
Sefere birlikte gidiyor.

Sefer yorulup kararıp,
Kahpe ölüm düştü aklıma,
Sefer yürüyüp gülmezse,
Toprağa gidiyorum.
Gidenin geri dönmediği,
Denk gelinen gün kaçılmayan.
Toprak buyrulup yer olmuş,
Toprağa sefere gidiyorum.
Girse çıkmaz garip baş,
Kabre gidiyorum.
Azap ile cehennemi
Görmeye gidiyorum.
Eksilip biten günahın,
O hesabı ne kadarsa
Vermeye gidiyorum.
Gün tükenip, ay bitip,
Emanetini Allah'a
Vermeye gidiyorum.
Denk gelen çekilmez çetin yol,
Görmeye gidiyorum.
Aziz canı Allah'a
Vermeye gidiyorum.
Büyük-küçük, yaşlı-genç,
Yaren-yoldaş, emektaş,
Her düğümü çözüver,
Kötü-iyi geçen işi,
Garip yurdum, bağışla!
Varsak geri dönmeyiz,
Yittik, bir daha gelmeyiz.
Arslan bozkurt ben idim,
Altı nurlu el idin.
Sönmez sultan söz idin.
Sefere çıktım, yaman yol,
Ağladın, hoşça kal yurdum, esen ol!

My father joined her, made her homeland.
The wife I sought and took to me
Goes forth together on the march.

The march grows weary, darkens down,
Treacherous death has crossed my mind,
If the march moves on unsmiling,
Unto the earth I am going.
Whence the goer returns no more,
The day once met cannot be fled.
Earth was ordained and made our place,
On the march to earth I am going.
The poor head enters, comes not out,
Unto the grave I am going.
Torment and the fires of hell
I am going forth to see.
Of sin that dwindles and is done,
Whatever be the reckoning,
I am going forth to pay.
The day spent out, the moon consumed,
His trust unto Allah on high
I am going forth to render.
The hard road met that none can bear,
I am going forth to see.
The precious soul unto Allah
I am going forth to render.
Great and small, the old and young,
Friend and comrade, fellow-toiler,
Loosen every knot for me,
Deeds gone by, the bad and good,
Forgive me, O my poor homeland!
If we go, we come not back,
We are lost, we come no more.
A lion grey-wolf once was I,
A six-rayed radiant folk were you.
An unquenched sultan word were you.
I set out on the march, an evil road,
You wept; farewell, my homeland, fare you well!

Kanatlı kuşun erişemediği,
Araya kurulmuş bel idin.
İsteyip içse doymayan,
Açgözlülüğü bırakmayan.
Karanlıkta sürülse,
Kaplan gibi süzülüp giden.

Where the wingèd bird could not attain,
A pass set up between were you.
Who drinking at his will is never sated,
Who never once forsakes his greed.
If driven through the darkness,
Gliding onward like a tiger.

Kahrı katı düşman gelse,
Katı sıkıntı, dava gelse,
İçse kana doymayan.
Kahrı katı düşman gelse,
Ala-Too'yu yurt tutan.
Boğuşup insanın yenemediği,
Namusunu ele vermeyen.
Bereketi göl gibi taşan,
Namusunu cana vermeyen.
Kapısı geniş, yolu açık,
Eteği geniş, eli açık,
Gür otlakta rahat büyüyen,
Öz rızkı bolluk içinde büyüyen.
Giydiği samur kara börk,
Başka maldan akı çok,
Kara ekinden pirinci çok,
Kalayından gümüşü çok,
Boz tavşandan tilkisi çok,
Eşiğinde yığılı mülkü çok.
Giydiği tilki, samur olmuş,
Yazın günü değil, kış olmuş.
Temrenli mızrağını
Uzatıp yukarı saplamış.
Haykıran gürültü gelse,
Korkup koltuk açmayan.
Zulmeden sayısız orduyu
Tavşan gibi yere çakan.
Küheylanı durmaz, coşkun,
Yiğidine bakıver,
Düşman nerede diye şahlanmış.
Kardeşine tuğ diken,
Düşmanı gelse naralanan.

Should the foe of cruel wrath come,
Should hard distress and lawsuit come,
Who drinking blood is never sated.
Should the foe of cruel wrath come,
Who holds Ala-Too for homeland.
Whom man in grappling could not best,
Who yields his honor to no hand.
Whose bounty overflows like lakes,
Who gives his honor for no soul.
Wide his gate, open his road,
Wide his skirt, open his hand,
Grown at ease in lush pasture,
Grown with his portion in abundance.
The sable-black börk that he wears,
More white herds than other stock,
More rice than any black grain,
More silver than his tin,
More foxes than grey hares,
More goods heaped high before his door.
His wear became the fox and sable,
Not summer's day, but winter come.
His lance with tempered iron head
He stretched and thrust on high.
Should the bellowing tumult come,
Who never flinched nor bared his flank.
The tyrant hosts beyond all count
Who slams to earth like hares.
His courser restless, in full flood,
Behold and see his valiant man,
Rearing up: where is the foe?
Who plants the standard for his brother,
Who roars aloud when comes his foe.

Tuğ tutan kalabalık yurt,
The thronging land that holds the standard,

Çayırlı miras bel,
The meadowed pass of heritage,
Bereketli mutlu el.
The bounteous and blissful folk.
Ilgınlı aşılır bel,
The tamarisk pass that can be crossed,
Yavaşça malını süren,
Who gently drives his herds along,
Gördüğü, kazı çiğneyen.
Who chews the goose whenever seen.
Yoksulu cefa görmeyen,
Whose poor endure no suffering,
Kötüsün – deyip, iyisin – deyip,
You are bad – saying, you are good – saying,

Birini birinden ayırmayan.
Who parts not one man from another.
Gelenler gelip zenginleşen,
Who come, arriving, growing rich,
Başıboş gelen aydınlığa eren.
The stray who comes attains the light.
Tebaası büyük olan,
Whose subject folk are great in number,
Kara Kıtay'a, Mançu'ya,
Against Kara Kıtay, against the Manchu,
Çarpışmaya çıkan düşmana,
Against the foe that rides to battle,
Demir örüp ağ olan.
Who weaves the iron, becomes the net.
Başına Hızır'ın konduğu,
On whose head Hızır came to rest,
Ağıl kurup ev dikse,
If he builds a pen, raises a house,
Karaçam, kızıl söğüt biten,
Where black pine and red willow grow,
Kök atası han olan.
Whose root-father stands a khan.
Ala-Too'yu yurt edinen,
Who made Ala-Too his homeland,
Yiğidini er kılan,
Who made his brave a man of war,
Ak kalpaklı üstün yurt,
White-kalpak land supreme,
O Kırgız'ım, esen ol!
O my Kyrgyz, fare you well!
Biz sefere gitsek de,
Though we go forth upon the march,
Yüz görüşüp vedalaştım.
Face to face I took my leave.
Takat tükenip, güç gidip,
Strength exhausted, power gone,
Yürek sızlayıp böylece,
The heart thus aching in the breast,
Garip yurtla vedalaşıp,
Bidding the poor homeland farewell,
Sefere çıktık, yaman yol,
We set out on the march, an evil road,
Ağlama, hoşça kal yurdum, esen ol!
Weep not; farewell, my homeland, fare you well!

Vasiyetini söylese yurt çığrışıp,
When he spoke his testament the land cried out,

Yanıp yakılıp halk ağlayıp,
Burning, grieving, the people wept,
Altındaki kara yer de ağlayıp,
The black earth beneath them wept as well,
Oba öksüz kaldı – deyip,
The camp is orphaned now – saying,
Ak kalpak Kırgız halkı ağlayıp,
The white-kalpak Kyrgyz people wept,

Lokman ağlayıp, can ağlayıp,
Bunca yurdun hepsi ağlayıp,
Yurt çığrışıp, feryat kopup,
Her bir sıkıntı, büyük acı,
Şimdi bize gelir – deyip,
Aykol'ü özleyip çok ağlayıp,
Çare nasıl olur – deyip,
Yurt feryatla ayrılıp,
Aldatıcıymış kahpe dünya,
Bugün göze görünüp.
Kederlenip garip yurt,
Kaburgası sökülüp,
Yurt sararıp dururken.

Lokman wept, the soul wept,
All this homeland wept entire,
The land shrieked out, the wail broke forth,
Every hardship, every great grief,
Now it comes upon us – saying,
Longing for Aykol they wept sore,
How shall there be a remedy – saying,
The land in lamentation parting,
Deceitful is the harlot world,
Made plain unto the eye this day.
The poor homeland sorrowing,
Its very ribs torn from their place,
The land stood pale and wan the while.

Semetey oğlu er Seytek –
Halka sığınak sevdası,
Söylemeden dursa gün geçmez,
Haykırsa ses yetişmez,
Rüzgâr gelse yel yetişmez,
Mirasa duran er Seytek,
Aslanın aslan olduğu bilinip,
Ölüme başı koyulup,
Atası Bakay baş olup,
Sefere yürüdü at eyerleyip,
Beş arslan öldü – deyip,
Gidip-gelinmez gerçek yurdu
Bakarsan bunlar gördü – deyip,
El sıkışıp vedalaşıp,
Kalkıp düşmana girince,
Yurt çığrışıp, halk yanıp,
Halk hıçkırıp dururken,
Semetey oğlu er Seytek,
Ok geçmez kürk giyip,
Ok geçmez Kayıpçur'a,
Büyük gazaya at binip,
Sapı çelik mızrak alıp,
Yalın kılıç kuşanıp,
Görünce gönül şenlenip,
Bozkurt erin Seytek'i

Semetey's son, er Seytek –
His passion, refuge for the folk,
No day goes by but he must speak,
Should he cry out no voice can match him,
Should wind arise no gale can catch him,
Er Seytek, standing heir to the legacy,
The lion known to be a lion,
His head laid down as stake to death,
His elder Bakay at the head,
Rode to the march with saddled steed,
The five lions are dead – saying,
The true home whence is no return
Behold, these men have seen it – saying,
Clasping hands and taking leave,
When they rose and went against the foe,
The land shrieked out, the people burned,
While the people sobbed and mourned,
Semetey's son, er Seytek,
Donned the fur no arrow pierces,
On Kayıpçur whom arrows pierce not,
Mounted for the great holy war,
Took the steel-hafted lance in hand,
Girded on the naked sword,
The heart rejoiced at the sight of him,
The grey-wolf hero's own Seytek

Gök kayalı dağ gibi görünüp.
Kirpiği yanıp, kor olup,
Ağzından alev fışkırıp,
Düşünsen böylesi bulunmaz olup,
İnsanoğlu kulun
Aklı hayran kalmıştı.
Yüce dağ gibi görünüp,
Babası bozkurt bahadırdan
Daha da üstün doğmuştu,
Karşısına çıkanı helâk eden,
Rast geleni kemiren.
Uğurlu okunu süren,
Karşı duracak düşman olmayan.
İşini Hüda'nın onardığı,
Heybetle kahrı geldiğinde,

Loomed like a mountain of blue crags.
His lashes burning, turned to embers,
Flame came gushing from his mouth,
Think as you will, his like is not found,
The mind of every mortal slave
Of Adam's sons was struck with wonder.
Looming like the lofty mountain,
Than his father, the grey-wolf batyr,
More exalted yet was he born,
Destroying all who cross his path,
Gnawing whatever meets his way.
Speeding his arrow blessed with fortune,
No foe there is to stand against him.
His work is mended by Hüda,
When his majesty and wrath descend,

Karşı duran düşmanı deviren,
Geceleyip geçtiği yerde
Köklü çınar söğüt bitip,
Kökünden Hüda yâr olmuştu.
Aldıkça gelişip serpilen,
Tükendikçe tüten,
Kökünden beri güçlenen.
Garip aslanın soyu,
Halk çığrışıp toplanıp,
Kim eksilmez, kim ölmez.
Yaradan Hüda'nın buyruğu
Tepeye gelse kim boyun eğmez.
Dilerse Yaradan,
Yurdun kaderine kim boyun eğmez!
Atmaca gibi hazırlanıp,
İşte o zaman er Seytek,
Garip aslanın ağzına,
Gaipten akıl bulunup,
Halka doğru bunu söyleyip,
Yurt ordasız kalmaz – deyip.

Seytek'in aslan olduğu bilinip,
Halk çığrışıp, yurt uğuldayıp,

Who fells the foe that stands against him,
Where he passed and spent the night
Deep-rooted plane and willow sprang,
From the root Hüda was his friend.
Thriving, flourishing with each taking,
Smoking still though burned away,
Growing stronger from the root.
The seed of the poor lion,
The people crying out assembled,
Who does not dwindle, who does not die.
The command of Hüda the Creator,
Come upon one's head, who does not bow.
If the Creator only wills it,
Who bows not to the homeland's fate!
Making ready like a hawk,
Even then it was, er Seytek,
Into the poor lion's mouth
From the unseen counsel came,
Speaking this before the people,
The land stays not without its horde – saying.
Seytek was known to be a lion,
The folk cried out, the land resounded,

Sayısız halk sevinip,
Sığınak edinip durmuştu.
Bahadır Seytek, er bozkurt,
Toplanan Kırgız topuna,
Büyük, küçük topuna:
«Yurt toplayan elimi,
Dinle, elim, sözümü!
Sefere buyurdun,
Erkeği, kadını, erini,
Aslanımız geri gelmez – deyip,
Bükme belini.
Sarsma gönlünü.
Yaş getirme gözüne,
Bel bağla, kalabalık el,
Yiğit Seytek aslanına!
Uzaktan düşman el uzatsa,
Haykırıp mızrak uzatan,
Karşıya çetin düşman gelse,

The countless people all rejoiced,
And took him for their refuge there.
Batyr Seytek, grey-wolf hero,
To the assembled host of Kyrgyz,
To the host of great and small:
«O my folk that gathers homelands,
Hear, my people, hear my word!
You ordained the march,
Its men, its women, and its braves,
Our lion comes no more – saying,
Do not bend your back.
Do not shake your heart.
Bring no tear into your eye,
Bind fast your hopes, O thronging folk,
Upon your valiant lion Seytek!
Should the foe stretch hands from afar,
Who roars and stretches out the lance,
Should the hard foe come against us,

Alın alına duran,
Cezasını eliyle veren,
Kader yetse okla uçup,
Kahırlansa saf bozup,
Yas tutulan yerden öç alan,

Kızıştı mı düşmandan öç alan.
Kıpırdayanı yutuveren.
Mızrak uzatıp saf bozan,
Tedbiri tam, zehri güçlü,

Söyleyecek sözüm var.
Ak kalpak Kırgız oğluna
Arka olacak Seytek var.
Nice yurdun oğlu var,
Atam Bakay'ın soyu –
Baytaylak'ın oğlu var.
Akılda çiftçi kadar bereketli, zehri güçlü,
Rastlarsa düşmanı düzleyen,

Who stands with brow set against brow,
Who deals his punishment by hand,
Flying with arrows when fate arrives,
Breaking ranks when wrath is stirred,
Who takes revenge for the place of mourning,
Who, once inflamed, avenges on the foe.
Who swallows whole whatever stirs.
Who thrusts the lance and breaks the ranks,
Whose forethought is whole, whose venom strong,
I have a word that I would speak.
For the white-kalpak Kyrgyz son
There is Seytek to be his stay.
Many a homeland has its son,
The seed of my elder Bakay –
There is Baytaylak's own son.
In mind bounteous as the ploughman, strong of venom,
Who levels the foe if he should meet him,

Arkası yüce, beli düz,
Mızrakta usta, en yaman,
Tedbiri tam, en yaman,
Gökten yıldız oynamış.
Kök atamız birdir – deyip,
Kökten beri dost olan,
El tutuşup ahitleşen.
Ak buğday ununu çiğneşen,
Ak çelik ağzını bileyip,
Kelâm-ı Şerif'i tutuşup,
Kucaklaşıp görüşüp,
Ak keltenin okunu öpüşüp,
Büyük şölene başlayıp,
Dirlikte topladığını,
Ölünce gereken imanı,
Ortaya koyup bırakmışlardı.
On iki kez yola koyulan,
Er Kutu ile er Seytek
Ayrılmaz dost olmuştu.
Halk içinde bu ikisi,
Yükselen ala bel odur.
Her bir yurdun kaderini,
Hazırlansa çözecek er odur.

His back exalted, his waist straight,
Master of the lance, most fell,
His forethought whole, most fell,
A star has danced down from the sky.
Our root-father is one – saying,
Friends from the very root of time,
Clasping hands and swearing covenant.
Chewing together white wheaten flour,
Whetting the white steel's edge,
Holding fast the Holy Word,
Embracing, greeting one another,
Kissing the white musket's ball,
Beginning the great festal board,
What they gathered in their living,
The faith required when they die,
They set down in the midst between them.
Twelve times setting out upon the road,
Er Kutu and er Seytek
Became companions never parted.
Among the people these two men
Are the rising dappled pass.
The fate of every homeland,
He is the man to loose it when made ready.

Ak kalpaklı Kırgız'a
Sığınak olan aslan odur.
Öne sürülse uğur getiren,
Arkası yüce, sayısız ordu gibi,
Bu Kırgız'ın yurduna
Korunaklı yurdun çınarı,
Bel bağlayıp tutunacağı.
Kederinden kaygılanıp,
Kara giyip, kan yutup,
Semetey, Bakay, Külçoro,
Kanıkey ile Ayçürök,
Sefere giden beşine
Kaygılanıp duran nice halkı.
Büyük, küçük, kalabalık el,
Kaygılansa köke erer mi.

For the white-kalpak Kyrgyz
He is the lion that is their refuge.
Bringing fortune when sent forward,
His back exalted, like a countless host,
For this homeland of the Kyrgyz
The plane-tree of the sheltered land,
Whereto they bind their hopes and cling.
Grieving in their sorrow,
Wearing black and gulping blood,
Semetey, Bakay, Külçoro,
Kanıkey and Ayçürök,
For the five gone on the march
How many folk stand sorrowing.
Great and small, the thronging folk,
Can sorrow ever reach the root.

Geçene ve gidene
Hayıflanan adam onar mı?
Ölmeden, sönmeden dolaşıp duran,
Tırnağı bütün, göğsü sağ,

Boynu bükülmez adam olur mu.
Yiğitler gitse Seytek var,
Perişan olma her bir can.
Kopup giderse ulayacak,
Saçılıp giderse toplayacak,
Yiğit Kutman kendisi var.
Nasihat edecek sözüm var,
Bahadır Seytek aslanım var,
Bahadırdan pehlivan Kutu var.
Elinizi nasır tutturmayan,
Gönlünüzü incitmeyen,
Bel olacaklar bunlardır.
Vasiyet edecek sözüm var,
Çelikten hisar kalem var.
Her yiğidin bir düşü var,
Kazılmış derin çukur olsa,
Kaynatılmış çetin dert olsa,
Soyu kırk han diye duyarım.
Kırk hanın halkı Kıtaylar,
Kaynaşan düşman olsa,
Yaklaştırıp düşmanı sokmadan,

Yitip giden beş kişinin
Yittiğini sezdirmeden,
Kanatlıya kaktırmadan,
Kamçılıya vurdurmadan,
Yurda belâ çektirmeden,
Otlağa düşman yanaştırmadan,
Hükmü içeri sokmadan,
Cefayı, kederi bildirmeden,
Baş-göz olacak Seytek var.
Suçumu bulacak oğul budur,
Yüce yamaçlı bel odur,
Âlemi aşan aslan odur.

For what is passed and what is gone
Can the regretful man make whole?
Undying, unextinguished, ranging still,
His hoof unbroken and his breast still sound,
Is there a man whose neck bends not.
The braves are gone, yet Seytek is here,
Be not despairing, every soul.
What breaks away he shall rejoin,
What scatters wide he shall regather,
Valiant Kutman himself is here.
I have a word of counsel to speak,
I have my lion, batyr Seytek,
From the batyr, the wrestler Kutu is here.
Who lets no callus seize your hands,
Who bruises not your heart within,
These are they who shall be your stay.
I have a word of testament,
There is a pen, a fortress wrought of steel.
Every brave man has his dream,
Should there be a deep-dug pit,
Should there be a hard-boiled grief,
Their seed is forty khans, I hear.
The Kıtay, people of forty khans,
Should they become a swarming foe,
Before the foe draws near to strike,

Of the five who are lost and gone
Before their loss can be perceived,
Letting no wingèd thing buffet them,
Letting no whip-bearer strike them,
Letting no bane afflict the land,
Letting no foe near the pasture,
Letting no decree come inside,
Making known no woe, no grief,
There is Seytek to head and guide them.
This is the son to find my fault,
He is the pass of lofty slopes,
He is the lion who surmounts the world.

Yiğit Kutman, er Seytek,
Askeri altı tümen olmuş,
Atadan kalan yurt oldu.
Deden kalma bunları,
Sağ yanında Afgan'ı,
Sırt yanında Kıtay'ı,
Karşıdaki tüfekliyi,
Fırtına salıp kavgaya tutan,

Pusuda bekleyen düşman nicesini.
Perişan edecek er odur,
Buğra ölse, köşek var,
Havudu yerde kalır mı,
Bozkurt ölse Seytek var,
Bel bağladığın belin var,

Sağlama alındığın çağın var,
Dikkatle kulak verin.
Dinleyin sözümü,
Büyük, küçük hepiniz.
Bahadır Seytek ben olsam,
Pehlivan Kırgız el olsan,
Birleşirsek bir yerde,
Parmak kadarken baş koşsak,
Ulumuz ile yaşlımız,
Böyle olursak hepimiz,
Bir yerde olsa gücümüz.
Küheylanın ağzını çevirsek,
Düşman gelse işte – deyip,
Bir yerde hizmet etsek,

Parmaklı kişi sığar mı,
Soğuk bağırlı düşman değer mi,
Basıp ordusu girer mi,
Kanatlı insan çarpar mı,
Basıp düşman değer mi?
Hüda için, el için,
Padişahlı pazar senin için,
Padişah Kırgız eli için,

Valiant Kutman, er Seytek,
His army grown to six tümens,
Became the homeland left by the father.
These things left down from your grandsire,
Upon his right hand the Afghan,
At his back side the Kıtay,
The musketeer that stands across,
Who looses the storm and grips them in battle,
Many a foe that waits in ambush.
He is the man to rout them all,
The bull-camel dies, the colt remains,
Does the pack-saddle lie abandoned,
The grey-wolf dies, yet Seytek is here,
You have the pass whereto you bound your hopes,
You have the age wherein you stand secured,
Give ear with care and listen.
Listen to my word,
Great and small, all of you.
If I be the batyr Seytek,
If you be the wrestler Kyrgyz folk,
If we unite in one place,
If, though finger-small, we join our heads,
Our great ones and our aged ones,
If all of us be so,
If our strength be in one place.
If we turn the courser's mouth about,
Behold, the foe has come – saying,
If we serve in one place together,

Can the fingered man find room,
Can the cold-hearted foe strike home,
Can his host press in and enter,
Can wingèd man come crashing down,
Can the foe press in and strike?
For Hüda's sake, for the folk,
For your sake, mart of padishahs,
For the padishah Kyrgyz folk,

Yüzü soğuk düşmana,
Dosdoğru basıp mızrak uzatmayan.
İyice kudurmuş düşmana,
Kasırga olup durmazsan,
Gönlünü rahat kılıp,
Kök yurt seni bay kılıp,
Rast geleni kırarım.
Garip yurt, senin uğrunda,
Hizmetini görürüm.
Kaf Dağı gibi kale olup,
Gölge olup dururum.
Keçesini yağ eden,
Dört bir yana han olan.
Kanadını yağ eden,
Rastladığını bay eden.
Esintiyle yel değdirmez,
Soysuzları sokmaz.
Karşı gelen düşmanın
Soyu nasılsa bilinir.
Ay-âlem ile çekişip,
Garip baş sağken,
Kastedince çare yok,
Has düşmanda çare yok,
Garip yurt sağ kalmış değil.
Sıkılırsan geyik vurun,
Sıkılmazsan garip yurt,
Erkince oynayıp yatın.
Geniş Talas boyunca konun,
Gündüzün kımız, gecen sefa,
Eskisi gibi olun.
Sıkılırsan geyik avlayıp,
En hoş olan bu şenlik,

Against the foe whose face is cold,
Who presses straight yet thrusts no lance.
Against the foe run wholly mad,
If you stand not as the whirlwind,
Setting your heart at ease,
The root homeland making you rich,
I shall break whatever meets me.
Poor homeland, for your sake alone,
I shall perform your service.
Becoming a fortress like Mount Kaf,
I shall stand and be your shade.
Who renders his felt into fat,
Who stands khan to the four quarters.
Who renders his wing into fat,
Who makes rich whomever he meets.
Who lets no breeze-borne wind touch you,
Who lets no baseborn rabble in.
Of the foe that comes against us
The seed, whatever it be, is known.
Contending with the moonlit world,
While the poor head is yet alive,
Once intent, there is no remedy,
Against the true foe no remedy,
The poor homeland is not left alive.
If you weary, shoot the deer,
If you weary not, poor homeland,
Lie and play at your free will.
Camp all along broad Talas,
Kumis by day, delight by night,
Be as you were in former days.
If you weary, hunting deer,
This festivity most sweet,

Eğlenceye dalıp,
Öylece oynayıp durun» –
Deyip böylece er Seytek,
Yiğit böyle deyince,
Er narası uğultuya kesip,
Gökleri yaran feryat olup,

Plunging deep in merriment,
Play on even so» –
Saying thus, er Seytek,
When the brave had spoken so,
The heroes' war-cry rose to roar,
Becoming a wail that split the heavens,

Elin sahibi geldi – deyip.
Ak kalpaklı Kırgız'a
Allah Taâla bir Hüda,
Aydan aydınlık verdi – deyip.

Baabedin'i çabuk kılıp,
El erişmez koyun kesip,
Kalabalık Kırgız feryada durup,
Gökleri yaran şamata olup,
Ay tuyaklıya kısrak kesip,

Çatal hörgüçlü deve kesip,
Kimsenin çözemeyeceğini düşünüp,
Öte dünyaya giden bozkurdun

Yerine Seytek kaldı – deyip.
Kopanlar ulandı,
Saçılanlar toplandı.
Halk çığrışıp, şamata edip,
Garip Kırgız sevindi.
Güçlüsü doksan kısrak kesip,
Her dünyalığı serip koyup,
Kötü-iyi, yaşlı-genç,
Kadın-erkek karışık,
Yetkince üstün düşünüp,
Yetkin halka toy edip,
Kötüsü var, iyisi var,
Kalabalığa yüz tutup,
Ala-Too gibi et yığıp,
Kaya-göl gibi çorba döküp,
Süsünü yurttan artırıp,
Kısır emmiş boz danayı
Gökbörüye çektirip,
Her bir oyun, ulu şenlik,
Ayrılıp yurttan artırıp,
Tay binen boz oğlanlar
Kuu-kuulaşıp yarışıp,

Ödülüne deve alıp,

The master of the folk has come – saying.
To the white-kalpak Kyrgyz
Allah Most High, the one Hüda,
Has given light brighter than the moon – saying.
Making the Baabedin in haste,
Slaughtering sheep beyond hand's reach,
The thronging Kyrgyz stood in clamor,
Becoming a din that split the heavens,
Slaughtering mares for the moon-hoofed one,
Slaughtering camels of forked hump,
Pondering what none could unravel,
In the grey-wolf's stead, who went to the world beyond,
Seytek has now remained – saying.
What had broken was rejoined,
What had scattered was regathered.
The folk crying out, raising din,
The poor Kyrgyz rejoiced at last.
Their mighty slaughtered ninety mares,
Spreading forth all worldly goods,
Bad and good, the old and young,
Women and men all mingled in,
Deeming it supremely fitting,
Giving a feast to the worthy folk,
Its bad are there, its good are there,
Turning their face to the multitude,
Heaping meat like Ala-Too,
Pouring broth like crag-bound lakes,
Raising its splendor past the land,
The grey calf suckled on barren mares
They set for the gökbörü chase,
Every game, the great festivity,
Setting it apart, surpassing the land,
The grey lads mounted on their colts
Racing with whoop on whoop,

Taking camels for their prize,

Tepeli kel, kazıma kel,
Ciğerle vuruşup,
Aşkın oyun, büyük eğlence,
Böylesi eğlence düzüp,
Sırıtan bir eğlence
Şamataya karışıp,
Dinmeyen gürültü-feryat
Şamataya girmişti,
Bahadırdan kalan tüfekliyi,
Altın tahta bindirip,
Bozkurt Seytek yiğidi
Han kaldırıp koymuşlardı,
Yurt çığrışıp gelişip,
İki dizgin, bir yular
Er Seytek'e verişip,
Büyük-küçük, yaşlı-genç,
İnsanın ölmez ahdini edip,
Sözü sağlam kılıp,
Çubukların hepsini kırkışıp,
Halk çığrışıp, şamata edip,
Ahdinde dursun – deyip,
Halk akılsız iş ederse,
Etek açıp salıverip,
Düşmana sırrı sezdirip,
Haklıyken sizi yakarsa,
Yaradan Allah bir Hüda,
Bütün yurdun duysun – deyip,
Sürüp gidersen ak yolunuz,
Düşmana sürersen sayısız orduyuz.

At bağlarsan kazığız,
Kötü-iyi etsen de,
Bozkurt, sana azığız.
Han olur yurdun meyvesi,
Kara kuyruk tebaa –
Halk başçısının anası.
Gölgemsin, belimsin,
Belâdan, dertten, azaptan,
Düşmanın açtığı gazadan,

The knobbed bald and the shaven bald
Grappling breast to breast,
Game surpassing, great delight,
Ordering such merriment,
One grinning entertainment
Mingled into the din,
The unabating roar and wail
Had entered in the din,
The musketeer left from the batyr
They set upon the golden throne,
The grey-wolf, valiant Seytek,
They raised and stood him as their khan,
The land crying out and thriving,
Two reins and one halter
They gave into er Seytek's hand,
Great and small, the old and young,
Swearing man's undying oath,
Making firm and fast the word,
Shearing every tally-stick,
The folk crying out, raising din,
Let him stand by his oath – saying,
If the folk work witless deeds,
Casting loose with open skirt,
Letting the foe scent out the secret,
If, being right, they burn you still,
Allah the Creator, one Hüda,
Let the whole homeland hear it – saying,
If you drive on, we are your white road,
If you drive at the foe, we are your countless host.
If you tether your horse, we are your stake,
Whether you do us ill or good,
Grey-wolf, we are provision for you.
The homeland's fruit becomes the khan,
The black-tailed subject folk –
Mother of the people's chief.
You are my shade, you are my pass,
From bane, from grief, from torment,
From the holy war the foe unleashed,

Karşımıza çıkan azaptan,
From the torment rising in our path,

Kazılmış derin çukurundan,
From its deep-dug pit,
Kaynatılmış yaman çilesinden,
From its hard-boiled, fell ordeal,
Çırpınsa da insanın kurtulamayacağı
From the net of iron cord
Demir urgan ağından.
Whence man, though thrashing, cannot escape.

Aşkın nara salınız,
Loose the surpassing war-cry,
Azaptan, dertten, belâdan,
From torment, grief, and bane,
Bahadırsan, aslansan,
If you are batyr, if you are lion,
Semetey oğlu sen isen,
If you are Semetey's own son,
Ayırıp kurtarınız!
Part us from them and deliver!
Her derdin okundan,
From the arrow of every grief,
Cehennemin yanan korundan,
From hell's own burning ember,
Ayırıp kurtarınız,
Part us from them and deliver,
Demir urgan ağından.
From the net of iron cord.
Karşı durup cevap veriniz,
Stand against them, give the answer,
Vebalin mi, sevabın mı,
Be it your burden or your merit,
Şu duran Kırgız'ı,
This Kyrgyz standing here,
Kendiniz sahiplenip alınız.
Take them for your own and keep them.
Bahadırdan kalan emanetim,
My trust bequeathed from the batyr,
Bozkurttan kalan mirasım,
My legacy left from the grey-wolf,
Dediğine boyun eğdik biz,
We have bowed to what he said,
İki yular, bir dizgin,
Two halters and one rein,
Vebali, sevabı olur mu,
Be there burden in it or merit,
Yurdun yükünü verdik biz.
We have given the homeland's load.
Yurda gözünü salınız,
Cast your eye upon the land,
Bakıp geçinilen hazineyi,
The treasure whereby men are fed,
Görkemli yurdun tümünü,
The whole of the splendid homeland,
Sığındırıp alınız.
Take them into your shelter.
Gönle kuvvet nefesiniz,
Your breath is strength unto the heart,
Alıp yense tükenmez,
Not spent though taken and consumed,
Hazine, miras elimiz,
Our folk of treasure and legacy,
Sınayıp gördük sözünü,
We have tried and seen your word,
Bahadır, sal gözünü!
Batyr, cast your eye upon them!
Atam Manas sağken,
While my father Manas lived,
Devletin geniş çağında.
In the broad age of the dominion.
Vuruşmaya düşman bulamayıp,
Finding no foe to fight against,
Çarpmaya dağ bulamayıp,
Finding no mountain to dash upon,

Silkinip durduğum çağımda.	*In my season when I shook myself.*
Argın, Kırgız karışık	*Argın and Kyrgyz mingled in,*
Alışıp durduğum vaktimde,	*In my time when I dwelt at ease,*
Gündüzü kımız, gecesi sefa,	*Kumis by day and nights of delight,*
Dün olup durduğum vaktimde,	*In my time when it was but yesterday,*
Gök ot gibi kaynayıp rızık	*Provision seething like green grass*
Dolup durduğum vaktimde,	*In my time when all was full,*
Devlet dalgalanıp iş yürüyüp,	*The dominion surging, work advancing,*
Sefadan esen çağırınca,	*When delight called out in health,*
Alıp yense tükenmez,	*Not spent though taken and consumed,*
Geniş devlet varken,	*While the broad dominion stood,*
İsteyip içip hiç doymadan,	*Drinking at will and never sated,*
Açgözlülüğü hiç bırakmadan,	*Never once forsaking greed,*
Çarpmaya dağ bulamayıp,	*Finding no mountain to dash upon,*
Vuruşmaya düşman bulamayıp,	*Finding no foe to fight against,*
Dişlerine taş bulamayıp,	*Finding no stone for his teeth,*
Koparmaya baş bulamayıp,	*Finding no head to tear away,*
Böylesi büyük dava olup,	*Such a mighty quarrel rising,*
Yüz tutan düşman demet gibi düşüp,	*The fronting foe falling like sheaves,*
Öldüresiye kırgın kopup,	*Slaughter breaking out to the death,*
Engebeli yeri alıp,	*Taking the rough and broken ground,*
Ay-âleme kavga salıp,	*Loosing war on the moonlit world,*
Kırıp durduğu vakitte,	*In the time when he broke them down,*
Öz bildiğini âleme	*When his own will upon the world*
Yapıp durduğu vakitte,	*He wrought in that same time,*
Yüz tutanı feryada boğup,	*Drowning in wails all who fronted him,*
Dün yapıp durduğu vakitte.	*When yesterday he wrought it still.*
Yüz tutanı perişan edip,	*Routing all who fronted him,*
Kırıp durduğu vakitte.	*In the time when he broke them down.*
Batmanla altın, çok dünyalık,	*Gold by the batman, worldly wealth,*
Hazineyi doldurup	*Filling up the treasury*
Yığıp durduğu vakitte.	*In the time when he heaped it high.*
Arslanlar hep sağken,	*While the lions all yet lived,*
Devletin altın çağında,	*In the golden age of the dominion,*
Sıkılıp geyik vururken,	*Shooting deer when weary grown,*
Varaklı ödüllü ordo atıp,	*Casting the ordo for gilded prizes,*
Zırh delen ok budur – deyip,	*This is the shaft that pierces mail – saying,*
Dün bahadır Kırgız yatarken,	*Yesterday, while batyr Kyrgyz lay at rest,*

Ala-Too'yu bozup sırt aşıp,
Ay-âleme kavga salıp,
Çelik mızrağı bağladık.
Gücü kudreti yetmeyen,
Vuruşup bir canın yenemediği,
Beecin ile davalaştık.

Breaking Ala-Too, crossing the ridge,
Loosing war on the moonlit world,
We bound on the lance of steel.
Whom power and might could not suffice,
Whom no soul fighting could subdue,
With Beecin we joined our quarrel.

Beecin'i bozup usta hanım aldık,
Salınan kızı aldık.
Altını taş gibi ufaladık,
Bahadır geçinen pehlivanı,
Başbuğ geçinen kabadayıyı,
Bileği kalın yamanını,
Beecin'in sahibi benim – deyip,
Karşımıza çıkan yiğidini,
Belinden tutup büktük.
Ortamızda dünyalığı,
Kaynaştırıp Kıtay'ı,
Nice dünyalık, hayli mal,
Kızıl nere yükledik.
Zorluk çıkaran devlerini
Belden tutup büktük.
Tuğunu bozup kul kıldık,
Bahadır geçinen aslanlarını,
Pehlivan geçinen erlerini,
Yakılan ateşini söndürüp,
Toptan hepsini göçürüp,
Sabanını sürdürmeden,
Yolunu bulup geçim tutturmadan,
Ekin-tohum saçtırmadan,
El gün yanına bastırmadan,
Yaz silahını kuşattırmadan,
Bahar aşını sürdürmeden,
Yalnız kalan Kara Kalmuk'u,
Halkını baş köşeye yerleştirmeden,
Başıboş kısrağını bağlatmadan,
Zamanesini dürmüşüz,
Böylece canını kısmışız.
Yerin yüzünü açtırmadan,

Breaking Beecin we took the master lady,
We took the stately-striding maid.
We crumbled gold like common stone,
The wrestler who passed for batyr,
The swaggerer who passed for chieftain,
Their thick-wristed fell one,
I am the master of Beecin – saying,
Their brave who came against us,
We seized him by the waist and bent him.
The worldly wealth in our midst,
Setting the Kıtay aswarm,
Many a treasure, many a herd,
We loaded on the red nere camel.
Their giants who wrought hardship
We seized them by the waist and bent them.
We broke their standard, made them slaves,
Their lions who passed for batyrs,
Their braves who passed for wrestlers,
Quenching the fire they had kindled,
Driving them wholesale from their homes,
Letting them drive no plough,
Letting them find no road nor living,
Letting them sow no seed nor grain,
Letting no folk press to their side,
Letting them gird no summer arms,
Letting them cook no springtime fare,
The Kara Kalmuk left alone,
Letting their folk take no seat of honor,
Letting their stray mares go untethered,
We rolled their era up entire,
Thus we straitened their very souls.
Letting them break no face of earth,

Bahar tohumunu saçtırmadan,
Rahat geçimini sürdürmeden,
Peygamber basmaz Beecin'e
Kavga saldık dindirmeden.
Yaz, güz geçim tutturmadan,
Sarığını büktürmeden,
Azıklarını yükletmeden,
Perişanlık salıp biz döndük.

Letting them scatter no spring seed,
Letting them lead no easy living,
On Beecin where no prophet treads
We loosed a war without abating.
Letting them earn no living summer or fall,
Letting them wind no turban round,
Letting them load no provender,
We loosed devastation and returned.

Kırk han eli Beecin'i,
Bereket varken,
Yiğit Manas sağken,
Perişanlık salıp biz döndük.
Beecin'i bozup dönerken.
Orda bozup, usta hanım aldık,

Yüksük ağızlı, süzgün gözlü,
Ayağı sekili, geniş gömlekli,
Bunca güzel kızı aldık.
Yağmacı, hilebaz,
Altı binle at aldık,
Alamayan en yamandı.
Altı yüz kadar at alıp,
Halk atası ihtiyar
Han Koşoy'dan dua alıp,
Tufan suyu değmez Beecin'e

Kargaşa salıp biz döndük,
Yüz karartıp biz döndük.
Dün bozkurt sağken,
Düzü bırakıp bel aştık,
Evden bezip yol yitirdik,
Ay-âlem ile çekiştik.
Yol basmaya yol bulamayıp,
Geçip gidecek göl bulamayıp,
Çarpmaya taş bulamayıp,
Kapıp geçecek aş bulamayıp,
Bahadır olup coşup,
İçip aldı mı gitmeyen.

Beecin, land of forty khans,
While the abundance yet remained,
While valiant Manas yet lived,
We loosed devastation and returned.
Returning from Beecin broken.
Breaking the horde, we took the master lady,
Thimble-mouthed, languid-eyed,
White-fetlocked, wide of shift,
Many so fair a maid we took.
Raider and deceiver both,
We took six thousand horses,
Who took none was the sorriest.
Taking some six hundred horses,
From the people's father, the aged one,
Taking blessing from Han Koşoy,
On Beecin untouched by the Flood's own water
We loosed confusion and returned,
We blackened faces and returned.
Yesterday, while the grey-wolf lived,
We left the plain and crossed the pass,
We tired of home and lost the road,
We contended with the moonlit world.
Finding no road to tread upon,
Finding no lake to pass across,
Finding no stone to dash upon,
Finding no fare to snatch in passing,
Being batyrs, surging over,
Once he has drunk, he does not leave.

Yağ sarhoşluğu yolda rast gelip,
Çalıp geçmedik yer kalmadan,
Vuruşacak er kalmadan,
Varıp kırdık Afgan'ı,
Afgan'ı bozup orda aldık,
Hayvandan küheylan, yorga aldık.

Sarıkları kazan gibi,
Haykırsa sesi ezan gibi,
Hüda'nın işini ezber bilen,
Arapça çizip yazı bilen,
Sarıklıdan molla aldık.
Afgan'ı bozup, orda aldık,

On iki bin asker aldık,
Ordası bütün, başı esen,
Öylesi yurttan orda aldık.
Deveye yükleyip altın para aldık,
Kara gözden bini aldık.
Perişanlık salıp bir döndük,
Yüz karartıp bir döndük.
Dün düşmana böyle mızrak çeken,

Tependen inecek nasıl bir can?

El basmamış çorak yerden,
El-Kindik'in çölünde,
Hindistan'ın yerinde,
Hint çayını Aykoco,
Kara gökyüzüne ay demiş,
Dört tür davarına rahat demiş.
Onların elinde,
Her tür davarı var demiş.
Yaratılmış insanoğluna,
Dilerse nefesi var demiş.
Onu vurup mal aldık,
Baçayı ipek, kumaş aldık,
Ganimet edip kamçı aldık.
Dünyalığını nice aldık,

The drunkenness of fat met on the road,
Till no land was left unraided,
Till no man was left to fight,
We went and broke the Afghan,
Breaking the Afghan we took the horde,
Of beasts we took the courser and the ambler.
Their turbans like cauldrons piled,
Their cry like the ezan when they call,
Who knows Hüda's work by heart,
Who traces and knows the Arabic script,
From the turbaned we took a mullah.
Breaking the Afghan, we took the horde,

We took twelve thousand soldiery,
Its horde entire, its head unharmed,
From such a homeland we took the horde.
We took gold coin loaded on camels,
Of the black-eyed we took a thousand.
We loosed devastation and returned once,
We blackened faces and returned once.
Who yesterday so couched the lance at the foe,

What soul is there to come down from your height?

From the barren land no hand has pressed,
In the desert of El-Kindik,
In the land of Hindistan,
The Hindu tea did Aykoco
Call the moon of the black heavens,
Call the ease of the four kinds of stock.
In the hands of those men,
Every kind of stock is theirs, he said.
For the sons of men created,
If they will it, breath is theirs, he said.
We struck them down and took their herds,
We took the baça, silk and stuff,
We took the whip as battle-spoil.
Their worldly goods we took in plenty,

Pirinç yüksüklü ustayı aldık,
Yetkin, aşkın yamanı aldık.
Perişanlık salıp bir döndük,
Yüz karartıp bir dönüp,
O yiğit aslanlar sağken,
Bereketin dolu çağında,
Buzulgan-Çambıl'ın öte yanı,
Tebaanın öte ucu,
Ak sakalı bir kucak,
Aydı Han'ın Muzburçak'ı,
Kazan kapağı gibi heybetli,
Giydiği börkü bir kucak.
"Elee" diyen sözü var,
En gayretli gözü var.
Enli yakalı boz gömlek,
Çambıl-Bel'i yurt tutan,
Vuruşup insanın yenemediği.

We took the master of the brass thimble,
We took their perfect, surpassing fell one.
We loosed devastation and returned once,
Blackening faces, turning once,
While those valiant lions lived,
In the age when abundance brimmed,
Beyond Buzulgan-Çambıl,
At the far edge of the subject folk,
His white beard a whole armful,
Aydı Han's own Muzburçak,
Majestic like a cauldron's lid,
The börk he wears a whole armful.
He has his word that says "Elee",
He has the most zealous eye.
Grey shirt with broad-cut collar,
Who holds Çambıl-Bel for homeland,
Whom no man fighting could subdue.

Sıcağa ipek süren,
Dili çıksa er oğul,
Beline hançer bağlayan.
Hasır örüp ev yapan,
Su başçısını bey kılan.
Er olduğunu belli eden,
Kadını denk giyinen.
Atını aygır tutan,
Göğsünü güneşe kaktıran.
Atası Türkmen arslan,
Orda bozup, ganimet aldık,
Ordalı yurda el saldık.
Çıkmazı bozup, yol açıp,
O yurda el salıp,
Pirinç yüksüklüden usta hanım alıp,
Rahatına dokunmayayım, –
Diye söyleyen kızı alıp.
Perişanlık salıp bir döndük,
Yüz karartıp bir kaçtık.
Sarı Han'ı yurt tutan,
Vuruşup insanın yenemediği.

Who wears silk against the heat,
A hero-son though his tongue hang out,
Who binds the dagger at his waist.
Who plaits the rush and builds the house,
Who makes the water-master bey.
Who shows himself to be a man,
Whose women dress in equal state.
Who keeps his horse a stallion,
Who thrusts his breast against the sun.
His forefather the Türkmen lion,
Breaking the horde, we took the spoil,
We laid hands on the horde-rich land.
Breaking the impasse, opening the road,
Laying hands upon that land,
Taking the master lady of the brass thimble,
Let me not disturb her ease, –
Saying so, taking the maid.
We loosed devastation and returned once,
We blackened faces and fled once.
Who holds Sarı Han for homeland,
Whom no man fighting could subdue.

Ağırlığı aşkın, zehri güçlü,
Yaklaşıp düşmanın yenemediği.
Örneğini cana vermeyen,
Basıp insanın yenemediği.
Rızkı geniş, eli açık,
Sefere çıksa yolu açık,
Ulu yurdun evladı,
Yaradan'ın insanı dinlendirdiği,
Aslan olduğu görünen,
Karşılaşan düşmanı bölünen.
Dağlık yeri yaylayan,
Ormanlık ülkede kışlayan,
İkiz doğup can büyüyen,
Erkin basıp mal büyüyen.
Darısını taş gibi ağartan,
Kadınını kız gibi öven.
Kirli çorba, yağlı et,
Sefalı yurttandır o.
Giden tuyağı geniş sağrılı,

His weight surpassing, his venom strong,
Whom no foe drawing near could best.
Who yields his pattern to no soul,
Whom no man pressing could subdue.
His portion wide, his hand open,
His road open when he takes the march,
The offspring of the mighty homeland,
Where the Creator gives man rest,
Whose lionhood is plain to see,
Who splits the foe that meets him.
Who summers on the mountain ground,
Who winters in the forest country,
Born as twins, the soul increasing,
Treading free, the herds increasing.
Who whitens millet like white stone,
Who praises his wife as though a maid.
Murky broth and fatty meat,
He is of the land of ease.
His going hoof, his haunches broad,

Küheylanları belâlı,
Coştuğunda böğüren.
Huyuna hoş geleni,
Sıkıp söverek çağıran.
Şıldır kımız, gök kurut,
Palavra söz, yel göğüs,
Yaylada çiçeklenip otlayan,

Kadını kız gibi inleyen.
Gök çizmenin ökçesi,
Kazakların yamanı,
Aydarkan'ın Kökçö'sü.
Kazak'ı vurup bir döndük,
Yüz karartıp bir döndük.
Bahadır Manas sağken,
Devletin esen çağında,
Baktırılmayan el kalmadan,
Tutuşulmayan yer kalmadan,
Dalgalanmayan göl kalmadan,

Their coursers full of bane,
Bellowing when they surge in flood.
Whatever pleases his own temper
He summons, pressing, with a curse.
Thin kumis and grey kurut,
Boastful talk and windy breast,
Who grazes flowering on the summer pasture,
Whose women moan as though yet maids.
The heel of the grey boot,
The fell one of the Kazakhs,
Aydarkan's own Kökçö.
We struck the Kazakh and returned once,
We blackened faces and returned once.
While batyr Manas lived,
In the dominion's age of health,
Till no folk was left unherded,
Till no ground was left ungrappled,
Till no lake was left unstirred,

	Kanı geçip katıklandık,	*We passed through blood and were seasoned,*
	Garip Kırgız adlandık.	*We were named the poor Kyrgyz.*
	Dağ devirip, yer kıldık,	*We toppled mountains, made them ground,*
78620	Düşmanları perişan kıldık,	*We made the foes a ruined rout,*
	Sandıklı yağlı et kıldık,	*We made the chest-stored fatty meat,*
	Düşmanı kardeş yüzlü kıldık.	*We made the foe as brother-faced.*
	Ay-âlem yurdunu yüz tutturduk,	*We turned the moonlit world's lands toward us,*
	Ala-Too'yu edinip yer kıldık.	*We took Ala-Too and made it home.*
	Ak kalpak uruğu Kırgız'ı	*The white-kalpak tribe of Kyrgyz*
	Belirleyip üstün el kıldık.	*We marked and made a folk supreme.*
	Bahadırdan devşirilen miras – deyip,	*A legacy gleaned from the batyr – saying,*
	Vebali mi, sevabı mı,	*Be it his burden or his merit,*
	Büyük-küçük Kırgız'a,	*For the Kyrgyz great and small,*
78630	Bahadırdan devşirilen sığınak – deyip,	*A refuge gleaned from the batyr – saying,*
	Bahadırdan kalan çocuk – deyip,	*The child left from the batyr – saying,*
	Uludan kalan zürriyet – deyip,	*The offspring left from the great one – saying,*
	Kaş çatıp, göz görecek,	*Who shall knit his brows, whose eye shall see,*
	Bozkurttan kalan soy – deyip,	*The seed left from the grey-wolf – saying,*
	Aykol'den kalan binek – deyip,	*The mount left from Aykol – saying,*
	Asilden kalan bir çırağ.	*A lamp left from the noble one.*
	Köklü ağıl kavağı – deyip,	*The deep-rooted poplar of the pen – saying,*
	Yetkinin çınar gözü – deyip,	*The plane-tree eye of the perfect one – saying,*
	Yaratılmış aykol çınarın,	*Of the created aykol plane,*
78640	Mirastan kalan kendisi – deyip,	*Himself left from the legacy – saying,*
	Kendisi şöyle dursun, aslanların,	*Himself aside, of the lions,*
	Önceden giden erlerin,	*Of the men who went before,*
	Karahan'ın kara gözü – deyip,	*Karahan's own black eye – saying,*
	Tam bozkurdun kendisi – deyip,	*The very grey-wolf's very self – saying,*
	Önceden giden mirasın,	*Of the legacy gone before,*
	Bakan kara gözü – deyip,	*The watching black eye – saying,*
	Bilinmez yalan dünya – deyip,	*Unknowable, the lying world – saying,*
	Yiğit geçen aslanlardan	*Of the lions who passed as braves*
	Armağan kalan kendisi – deyip,	*Himself the gift left behind – saying,*

Armağan edip duruyoruz,
Seni miras kılıyoruz.
Yamacı dağa dayanır – deyip,
Gariplerden kalan bozkurt – deyip,

Miras kılıp duruyoruz.
Azizden kalan mirasım,
Yiğit Seytek çırağım,
Kötülük edersen vebalim.
Sefanın, cehennemin, derdin,
Hepsini karşılayıp alır – deyip,
Ak kalpaklı Kırgız'ı
Tuğ olup yola koyar – deyip,
Vebali-sevabı olsa da,
Yükünü Seytek alır – deyip,
Kırgız'a gelen belâdan,
Kıymetliden kalan mirasım,
Kararıp karşılayıp durur – deyip,
Miras kılıp duruyoruz.
Bu Kırgız'ın elidir – deyip,
Vebali-sevabı olsa da,
Seytek karşılayıp alır – deyip,
Büyük-küçük, yaşlı-genç,
Kötü-iyi karışık,
Burç kılıp duruyoruz.
Bora gelse yel değmez,
Davacı dava açsa mal ölmez,
Belli aslanın kendisi – deyip,
Garip hanın soyu,
Bakan kara gözü – deyip,

Çöle bitmiş çınar gibi,
Zırh kılıp duruyoruz.
Güze bitmiş tüfek gibi,
Gölge kılıp duruyoruz.
Yavru canım, aslanım – deyip,
Aykol gölün soyu,
Bütün Kırgız'ın gönlü tok,
Senden başka aydınlık yok.

We stand and make our offering,
We render you our legacy.
His slope leans on the mountain – saying,
The grey-wolf left from the poor ones – saying,
We stand and make him legacy.
My legacy left from the saintly one,
My lamp, my valiant Seytek,
If you work evil, mine the burden.
Delight, and hell, and grief,
He meets and takes them all – saying,
The white-kalpak Kyrgyz
He sets on the road as standard – saying,
Be there burden or be there merit,
Seytek shall take the load – saying,
From the bane that comes on the Kyrgyz,
My legacy left from the precious one,
Darkening, he stands to meet it – saying,
We stand and make him legacy.
This is the folk of the Kyrgyz – saying,
Be there burden or be there merit,
Seytek shall meet and take it – saying,
Great and small, the old and young,
Bad and good all mingled in,
We stand and make him bastion.
Though the storm come, no wind touches,
Though the plaintiff sue, no herd dies,
The manifest lion's very self – saying,
The seed of the poor khan,
The watching black eye – saying,

Like a plane-tree sprung in the desert,
We stand and make him armor.
Like a musket wrought for autumn,
We stand and make him shade.
My darling soul, my lion – saying,
The seed of the aykol lake,
The heart of all the Kyrgyz is full,
Besides you there is no light.

Bir seni, er Seytek,
Gölge kılıp duruyoruz.
Bozkurttan senin gibi çocuğa,
Bir kaşık kan tutacak can,
Bunun hepsi sadaka.
Çetin düşman, en büyük dert,
Sihri pahalı, zehri güçlü,
Çetin dert, çetin iş,
Kırk uruğ Kıtay duymasın.
Kahırlı Kıtay gerçek düşman,
Kalan Kırgız soyunun,
Söğüdün filizini kırkmasın.
Dedikoducudan söz duyup,
Ulusuna beş miras
Sefere gitti diye duyup,
Tepemizden basmasın,
Yoğun zehrini saçmasın!
Vadiye tuğunu yığmasın,
Kendinde olan Solon, Gök Şibee,
Yangın sönmüş gibi etmesin!

Kara Kalmuk'un, Moğol'un,
Ansızın kuşatıvereyim – deyip,
Katı dert salmasın.
Garip yurdu hor kılıp,
Düşman yağmalayıp almasın!
Töresinden ayrılıp,
Ölmeden yitmeden kaygılanıp,
Ölçüsü kaçan Kırgız'ın,
Yavrum, Seytek, sözümü dinle,
Tepemizden basmasın.
Töreden kalan bu elin,
Aklı ermez kötüsünü,

Gücü yetmez şaşkınını,
Deve güttürüp koymasın.
Sözün yolunu bileni,
Akıl bilir yamanı,
Çare bilir ustayı,

You alone, er Seytek,
We stand and make our shade.
For a child like you from the grey-wolf,
The soul that holds a spoonful of blood,
All of this is offering.
The hard foe, the greatest grief,
His sorcery costly, his venom strong,
Hard the grief and hard the task,
Let the forty-tribe Kıtay not hear.
The wrathful Kıtay, the true foe,
Of the remaining Kyrgyz seed
Let him not shear the willow's shoot.
Hearing word from the talebearer,
That five legacies of their great one
Have gone forth on the march – hearing so,
Let him not press down upon our heads,
Let him not scatter his thick venom!
Let him not heap his standard in the valley,
The Solon and Blue Şibee at his side,
Let him not do as though the fire were quenched!
Of the Kara Kalmuk, of the Mongol,
Let me besiege them unawares – saying,
Let him not loose the bitter grief.
Scorning the poor homeland,
Let the foe not plunder it away!
Parted from its ordinance,
Grieving undying and unlost,
Of the Kyrgyz whose measure is fled,
My child, Seytek, hear my word,
Let him not press down upon our heads.
Of this folk left from the ordinance,
Its witless one whose mind avails not,

Its dazed one whose strength suffices not,
Let him not set to herding camels.
The one who knows the way of the word,
The fell one who discerns with mind,
The master who knows the remedy,

Diri komadan boğazlamasın.
Başı kara, ayağı çatal,
Dil bilmez tebaayı,
Mal güttürüp koymasın.
Yakılan ateşi söndürüp,
Canları toptan göçürüp,
Yaktığı ateşini söndürüp,
Viran edip koyar mı?
Şu duran Kırgız'ı,
Ganimet edip alır mı?
Atasına çekmiş aslan olsa,
Dört başın mamur olup,
Kalabalık Kırgız, garip yurt,
Miras kılıp alırız.
Göbeğini kesip, kirini yıkayan
Ala-Too'yu yer kılıp,
Ak kalpaklı Kırgız'ı
Asil bilip el kılıp,
İki dizgin, bir yular,
Şimdi ele alınız!
Kanatlıya kaktırmadan,
Gayretliye vurdurmadan,
Elin yükünü alınız,
Yurdu yola koyunuz.
Bozkurttan kalan irası,
Garipten kalan dinlencem,
Öne sürülse uğur getiren,
Arkası yüce, sayısız ordu gibi,
Sığınaklı köklü çınarım,
Kalabalık Kırgız, hazine el,
Miras kılıp duruyoruz!
Bozkurttan kalan yiğidim,
Yurda gözünü salınız.
Vebali-sevabı olur mu,
Yurdun yükünü alınız!

Let him not slaughter, sparing none alive.
Black of head and cloven of foot,
The subject folk that know no tongue,
Let him not set to herding stock.
Quenching the fire that has been kindled,
Driving the souls off wholesale,
Quenching the fire that he had kindled,
Shall he lay all in ruin?
This Kyrgyz standing here,
Shall he take them for his spoil?
If he be a lion after his father,
Your four quarters standing prosperous,
The thronging Kyrgyz, the poor homeland,
We take him for our legacy.
Who cut the cord and washed him clean,
Making Ala-Too his ground,
The white-kalpak Kyrgyz
Knowing them noble, making them folk,
Two reins and one halter,
Now take them into your hand!
Letting no wingèd thing buffet them,
Letting no zealot strike them,
Take up the burden of the folk,
Set the homeland on the road.
The legacy left from the grey-wolf,
My repose left from the poor one,
Bringing fortune when sent forward,
His back exalted, like a countless host,
My sheltering deep-rooted plane,
The thronging Kyrgyz, treasure-folk,
We stand and make our legacy!
My brave left from the grey-wolf,
Cast your eye upon the land.
Be there burden in it or merit,
Take up the burden of the homeland!

El korunağı mirasım,
Bozkurttan kalan keskin bakışlım.
Kalabalık Kırgız, kapılı yurt –

My legacy, the folk's defense,
My keen-eyed one left from the grey-wolf.
The thronging Kyrgyz, the gated land –

Atamdan kalan mirasım.
Ala-Too elimiz-yerimiz,
Aykol Manas, Semetey,
İnsanı aşan aslanımız.
Onlar sağken,
Geniş Talas'ı yurt tutan,
Tutuşup düşmanın yenemediği.
Yüzüne kulun gelemediği,
Belli aslandan ayrılıp,
Görkemli Kırgız, güçlü yurt,
Acıyı çekip duruyoruz.
Ondan kalan armağan – deyip,
Seni tuğ tutup, yurdum, duruyoruz.

Şay'ın koruduğu aslan olup,
Yurdun hâlini görür – deyip,
Bora gelse yel yetişmez,
Davacı gelse mal vermez,

Kaf Dağı gibi bel ol,
Yoğun yangın gelse söndürüp,
Kara kulak aslan ol.
Dün deden Manas sağken,

Oymalı taraftan, gök pabuç,
Oyrat'ı varıp bir vuran,
Sıkıca baktırıp bir dönen.

Çambıl-Bel'i yurt tutan,
Çarpışıp kulun yenemediği.
Düzlüğünü geçip yol açan,
Aşağıdaki Türkiye yurduna el salan.
Han kaldırıp aldı şimdi.

Haraç kesip beli alan,
Deveye yükleyip altın para alan.
Kara gözden bini alan.
Yüz döndürtüp boyun eğdiren,

My legacy left from my father.
Ala-Too our folk and ground,
Aykol Manas, Semetey,
Our lion surpassing man.
While they yet lived,
Who held broad Talas for homeland,
Whom no foe grappling could subdue.
Whose face no slave could come before,
Parted from the manifest lion,
Splendid Kyrgyz, mighty homeland,
We stand and bear the grief.
The gift left from him – saying,
We hold you as our standard, my homeland, and stand.
Become the lion whom Şay guards,
He sees the homeland's state – saying,
Though the storm come, no wind can catch,
Though the plaintiff come, he yields no herd,
Be a pass like Mount Kaf,
Quenching the thick fire when it comes,
Be a black-eared lion.
Yesterday, while your grandsire Manas lived,
From the carved-work side, the blue-shod,
Who went and struck the Oyrat once,
Who made them look hard and returned once.
Who held Çambıl-Bel for homeland,
Whom no slave clashing could subdue.
Crossing its plain and opening the road,
Laying hands on the Turkic homeland below. He raised him khan and took it now.
Cutting tribute, taking the pass,
Taking gold coin loaded on camels.
Taking of the black-eyed a thousand.
Who turned their faces and bowed their necks,

Yiğit Manas kaplan.
Etli çorba, yağlı et,
Sarı-Arka'yı yurt tutan,
Vuruşup kulun yenemediği.
Darısını taş gibi ağartan,
Kadınını kız gibi öven,

Valiant Manas the tiger.
Meaty broth and fatty meat,
Who holds Sarı-Arka for homeland,
Whom no slave fighting could subdue.
Who whitens millet like white stone,
Who praises his wife as though a maid,

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kaf Dağı'ndan Esen Sevda Yeli

Keñ-Kol'un cennet misali bolluğu içinde hüküm süren Seytek'in kaderine, çölden gelen bir haber düğüm atar. Susuz bozkırda tulparı ölen Akcoltoy'un imdadına Evliya İhtiyar kılığındaki Hızır yetişir; peri soyundan iki küheylanı, Kulansur ile Kulunsur'u emanet eder ve peri kızı Akbermet'ten bir mektup getirir. Kaf Dağı ardındaki altın şehrin han kızı, düşünde Hızır'ın nikâhını kıydığı Seytek'in aşk ateşiyle yanıp tutuşmakta; sevdiği uğruna tahtını, hazinesini ve ejderhalara yem olan bin pehlivanını ardında bırakmıştır.

Akcoltoy'un getirdiği yüzük, ok geçmez kaftan ve Zülfikar ile birlikte müjde Talas'a ulaşınca yurt bayrama durur: Seytek'in bahtı, babası Semetey'inkinden de üstündür, çünkü peri güzeli kendi ayağıyla gelmektedir. Genç han, Almambet'ten miras ak kaşlı eyeri Kulansur'a vurdurup yoldaşlarıyla Keñ-Özön'e yollanır. Manas'tan kalma dürbünle Akbermet'in salıncaklı otağı bulunur; bu arada dertli kız, sırdaşı Külayım'a ay ile güneşi koynuna aldığı düşlerini yorar. Nöbetçi pehlivanların davulu, gök yeleli aslanın kapıya dayandığını haber verdiğinde, iki yazgı nihayet birbirine kavuşmanın eşiğindedir.

KÜNYE — KEY FACTS

- Talas ile Keñ-Kol, avı, malı ve bereketiyle "yeryüzünün sağrısı" diye övülür; Seytek burada âdil bir han olarak hüküm sürer (seg294).
- Çölde tulparını yitiren Akcoltoy'u Evliya İhtiyar (Hızır) kurtarır; peri soylu Kulunsur'u ona, Kulansur'u Seytek'e emanet eder (seg294).
- Peri kızı Akbermet, düşünde Hızır'ın Seytek ile nikâhını kıydığını görür ve bu sevda uğruna padişahlık tahtını bırakıp yollara düşer (seg294–295).
- Akbermet'in bin pehlivanı, Kaf Dağı yolundaki kara boğazda ejderhaya yem olur; Akcoltoy Seytek'e ondan yüzük, ok geçmez kaftan ve Zülfikar armağanlarını ulaştırır (seg295).
- Müjdeyi alan yurt toy eder; Seytek, Manas'ın ruhuna ak boz kısrak kurban edip Almambet'ten miras ak kaşlı eyerle Kulansur'u donatarak Keñ-Özön seferine çıkar (seg295–296).
- Akcoltoy, Manas'tan kalan dürbünle Akbermet'in seksen kızlı otağını bulur; kızın ay ile güneşli düşlerini sırdaşı Külayım hayra yorar ve nöbetçiler Seytek'in gelişini davulla müjdeler (seg296–297).

TÜRKÇE METİN	ENGLISH TRANSLATION
Ay-âlem halkını yaratan,	*Who created the people of the moonlit world,*
Öteki Kazak yurdunu boyun eğdiren.	*Who bowed the far Kazak land to his will.*
Can basmadık beli aşan,	*Who crossed passes no soul had trodden,*
Müslüman yurduna nur saçan.	*Who shed light upon the Muslim land.*
Halkına tuğ olan,	*Who stood a banner for his people,*
Kahrı gerçekten tutunca,	*When his wrath was truly kindled,*
Ta Kakan'ın yurdunu feryada boğan.	*Who drowned far Kakan's land in wailing.*
Arslanlığı yurda bilinen,	*His lion-heart known to all the land,*
Çarpıştığı yerde düşmanı umuttan kesen.	*Who cut the foe from hope wherever he clashed.*
Ata babanın arslanlığı,	*The lion-valor of father and forefather*
Kakan'da Kara Kıtay'ın	*In Kakan, in the Kara Kıtay's*
Defterlerine çizilmiştir.	*Ledgers stands inscribed.*
Ondan kalan mirastır bu:	*This is the heritage he left:*
Her şeyiniz denk olup,	*May all you have be matched and whole,*
İçiniz göl gibi geniş olup,	*May your heart be wide as a lake,*
O arslanın gününden kalma	*Left over from that lion's day,*
Altın tacı giyiniz.	*Put on the golden crown.*
Atanızdan kalmış, adanmış	*Bequeathed and hallowed by your father,*
Altın tahta çıkınız!	*Ascend the golden throne!*
Güçlüyle güreşe girin,	*Enter the wrestle with the strong,*
Azgın, belalı düşman çıkarsa	*If a fierce, calamitous foe arise,*
Yurdu ondan çekip kurtarın.	*Wrest the homeland from his grasp.*
Aykol'dan kalan mirastır bu,	*This is the heritage Aykol left,*
Şimdi yurdun yükünü alınız!»	*Now take up the burden of the land!»*
El çığrışıp, uğultu kopup,	*The people clamored, a roar arose,*
Sürüyle yatan kısrak kesip,	*They slaughtered mares that lay in herds,*
Her türlü eğlenceyi bir koyup,	*They set aside all other revels,*
Halk sözünü ortaya koydu şimdi:	*Now the folk set forth their word:*
Kurulu bir kale, bir ev olup,	*Be a fortress founded, be a house,*
O şahinden kalan yavrucuğum	*My fledgling left by that falcon,*
Şanlı şevketli han olup,	*Be a khan of glory and of majesty,*
Yüzüne kul karşı gelemeden,	*Let no slave dare to face you,*
Yüzleşip düşman yenemeden,	*Let no foe confront and best you,*

Boyu posu çınar söğüt olup,
Orda tutan bir can olup,
Yönettiği halkı bay olup,
Kara kılı ortadan yarıp,
Adil bir sultan can olup,

Be in stature plane and willow,
Be a soul who holds the horde,
May the folk you rule grow rich,
Splitting the black hair down the middle,
Be a just sultan soul,

Tutuştuğu düşman hor olup,
Atasına çeken ulu olup.
Seytek'in Seytek olduğu,
Seytek adını aldığı günden,
Serpilip yetişmiş er olup,
Er oğullarıyla denk olup,
Düşmanlık edene kara yer olup,
Kalabalık Kırgız'a, Talas'a
Heybetli dağ gibi soluk olup.
Bu Talas'taki aziz yurt,
Canı sıkılsa karaca avlaşıp,

May the foe you grapple be brought low,
Be great, taking after your father.
Since Seytek became Seytek,
Since the day he took the name Seytek,
He grew and flourished into a man,
An equal of the sons of men,
Black earth to those who wrought him ill,
To the teeming Kırgız, to Talas,
A breath like a majestic mountain.
This hallowed homeland in Talas,
Hunting roe deer when the heart grew restless,

Özgürce oynayıp yatışıp,
Vadili Ken-Kol'u yurt edinip,
Semetey'in Seytek'ini
Erenlerin koruduğu arslan kılıp,
Dilese Kadir gecesi olup,
Tutuşan düşman kül olup,
Onup rahata erdiği çağıydı.
Argın, Kırgız karışık,
Konup yaşadığı çağıydı.
Gündüzü gülüş, gecesi kız,
Böyle olup geçen çağıydı,
Şabiet oynayıp toz koparıp,
Orompoy oynayıp şamata salıp,
Sıra sıra dizilip konuşup,
Tayların bağı ipek olup,
Atadan kalan büyük Ken-Kol,
Yeryüzünün sağrısı değil mi,
Yurt tutan insan huzur bulmaz mı!

Sporting free and resting easy,
Making valleyed Ken-Kol his home,
Semetey's own Seytek
Made a lion guarded by the saints,
If he wished it, the Night of Power,
Foes who grappled turned to ash,
It was the age he throve and found repose.
Argın and Kırgız mingled,
It was the age they camped and lived.
Laughter by day, maidens by night,
Such was the age that passed,
Playing shabiet, raising dust,
Playing orompoy, loosing uproar,
Ranged in rows conversing,
The colts' tethers made of silk,
Great Ken-Kol left by the fathers,
Is it not the croup of the earth,
Shall not the one who homes there find peace!

Bu mübarek Ken-Kol'un
Fidanları çınar gibi,

Of this blessed Ken-Kol
The saplings are as plane trees,

Serçeleri dağ kekliği gibi.
Allah Taala, Yaradan,
Yapmış meğer bunları.
Anlata anlata söz yetmez,
Göz görmedik o güzelliğe.
Adalarına mal dolmuş,
Düzlüklerine can dolmuş.
Yurt tutmak isteyen ona hasret kalmış,
Ah, kurban olayım bu Ken-Kol,

Its sparrows like mountain partridge.
Allah Taala, the Creator,
Made all these, it seems.
Telling and telling, words fall short
Of beauty no eye has seen.
Its islets brimmed with herds,
Its plains brimmed with living souls.
Whoever longed to home there pined for it,
Ah, let me be offered up for this Ken-Kol,

Öbek öbek sazlığı var,
Bölük bölük uçan kazı var.
Vadisinde kulan var,
Kayasında dağ kekliği var.
Tepeciklerinde geyik var,
Sekilerinde teke var.
Dağında karı var,
Ormanında parsı var.
Dolup taşan ırmağı,
Her güzelliğin hepsi var.
Düzlük düzlük kollara ayrılan,
Ölçüp görsen Talas'ta
Dolup taşan şenlikler,
Bu mübarek Talas'ta.
Her yerinde altın var,
Engebesinde gümüş var.
Hesap etsen Ken-Kol'da
Kara ekinden pirinci çok,
Kalayından gümüşü çok,
Boz tavşandan tilkisi çok,
Değer biçilmez malı mülkü çok.
Beceriksizinden ustası çok,
Gelininden kızı çok,
Kara maldan kısrağı çok,
Öbür maldan devesi çok.
Kavgası yok, gülüşü çok,
Sayıya gelmez malı çok,
Otundan sazlığı çok,
Ördeğinden kazı çok.

It has reed-beds clump on clump,
It has geese that fly in flocks.
In its valley there are kulan,
On its crags the mountain partridge.
On its knolls there are deer,
On its ledges mountain goats.
On its mountains lies the snow,
In its forests prowls the leopard.
Its river brims and overflows,
Every beauty, all is there.
Branching plain by plain into arms,
Measure it and see: in Talas
Festivities brim and overflow,
In this blessed Talas.
In every part of it is gold,
In its rough ground there is silver.
Reckon it up: in Ken-Kol
More rice than dark grain,
More silver than its tin,
More foxes than gray hares,
Wealth and holdings beyond all price.
More masters than the unskilled,
More maidens than brides,
More mares than common cattle,
More camels than other stock.
No quarrels, laughter aplenty,
Herds too many to be numbered,
More reed-beds than its grass,
More geese than its ducks.

Sıradan yılkıdan tulparı çok,
Tutunca kolu yoran,
Kapınca gönül kandıran,
Çelik mahmuzlu sunguru çok.
Her bir türlü hayvanı çok,
Rastlarsa kaplanı bile bırakmaz,
Isırdığı yeri paralayan,
Salıveren sahibini güldüren,
Tasması altın tazısı çok.
Bunların hepsini barındıran,
Kutlu, geniş Talas,

More tulpars than common horses,
That tires the arm that holds it,
That gluts the heart when it strikes,
Many steel-spurred gyrfalcons.
Beasts of every kind aplenty,
That spares not even the tiger it meets,
That rends whatever place it bites,
That gladdens the master who slips it loose,
Many golden-collared hounds.
Sheltering all of these,
Blessed, spacious Talas,

Yeryüzünün sağrısı değil mi,
Yurt tutan Kırgız huzura ermez mi!

Yedi atanın geçtiği aziz yer,

Eksiksiz bir miras değil mi!
Yurdunu görüp er Seytek,
Hüda'ya şükrünü yetiremeden,
Kâmil bir sultan, han olup,
Kahrına dayanılmayıp,
Tutuşan düşman tane gibi savrulup,
Otlu yere ateş salıp,
Kara suya kan döküp,
Kaplan sultan diye anılıp,
Ay-âlemin hepsini
Heybetiyle şaşırtıp,
Altındaki Kulansur'u
Salındıra salındıra yürütüp,
Kahrına can dayanmayıp,
Gören canı şaşırtıp.
Kirpiği yalım, kor olup,
İnsanda böylesi bulunmayıp,
Pusuda gezen çok düşman
Önüne cüret edip gelemeden,
Görkeminden çekinip durup.
El çığrışıp uğuldayıp,
Göğü yaran bir gürültüyle:

Is it not the croup of the earth,
Shall not the Kırgız who home there find peace!
Hallowed ground where seven forefathers passed,
Is it not a heritage entire!
Beholding his homeland, the man Seytek
Could not render thanks enough to Hüda,
Became a perfect sultan, a khan,
None could withstand his wrath,
Foes who grappled winnowed like grain,
Loosing fire on grassy ground,
Pouring blood into black water,
Renowned as the tiger sultan,
All the moonlit world
Astounded by his majesty,
Kulansur beneath him
Pacing on with swaying stride,
No soul withstanding his wrath,
Amazing every soul that saw.
His lashes flame and ember,
His like not found among mankind,
Many foes who roamed in ambush
Dared not come before him,
Held back in awe of his splendor.
The people clamored and hummed,
With a roar that split the sky:

«Atası bahadır Manas'tan
Bu çocuk daha yaman çıktı» deyip,
O, Talas'ı yurt edinen
Arslan Seytek çocuğun
Ünü âleme duyulup,
«Ak kalpaklı Kırgız'a
Hüda çift eliyle verdi» deyip,
«Manas'ın ruhu koruyup
Tüneğine şahin kondu» deyip,
«Kaplan Manas bozkurdun
Tıpkı kendisi gibi oldu» deyip,
Kalabalık elin gönlü yatışıp,
Kaburgası yağ bağlayıp,
Rahata erip kalıvermiş.
O günlerde Kırgız'ı

«Than his forefather, batyr Manas,
This child has proved yet fiercer» – saying,
He who made Talas his home,
The lion child Seytek —
His fame was heard through all the world,
«To the white-kalpak Kırgız
Hüda gave with both His hands» – saying,
«Manas's spirit keeping guard,
A falcon lit upon his perch» – saying,
«Of the tiger Manas, the gray wolf,
He has become the very likeness» – saying,
The teeming people's hearts were stilled,
Their ribs grew sleek with fat,
They settled into ease and rest.
In those days the Kırgız

Gönlündeki gibi kılıp,
Sandıklarının hepsini
Sarı altınla doldurup,
Yurdun gönlü huzur bulup,
Giydiği ipek, şen olup,
Kırgız'ın yoksulu kalmayıp,
Sayısız sürü güdüp bay olup.
Ortalarında er Seytek
Ulu dağ gibi han olup,
Evliyanın sevdiği can olup,
Ezelden Hüda yâr olup.
Hani kaplan Manas atan

He made just as his heart desired,
All of their chests
He filled with yellow gold,
The homeland's heart found peace,
Clad in silk, they lived in cheer,
No pauper left among the Kırgız,
Herding countless flocks, they prospered.
In their midst the man Seytek
Stood khan like a mighty mountain,
A soul beloved of the saints,
Hüda his friend from all eternity.
You know, when your tiger forefather
Manas

Altay'da doğup dururken,
Kırk çilten dokunmuş; o kaplan
On iki yaşına geldiğinde,
Yâr yoldaş olup Kutubiy,
Han Manas'a nasip olmuş.
Soyu Kara Kalmak'tandı,
Onun Kalmakça adını silmişler,
Adını Muraa koymuşlar.
Böylece Muraabiy,
Kaplan Manas bahadıra

Was born and dwelling in Altay,
The forty chiltens touched him; that tiger,
When he came to twelve years of age,
Kutubiy became his friend and comrade,
Granted to Khan Manas by fate.
His stock was of the Kara Kalmak,
They wiped away his Kalmak name,
And gave to him the name Muraa.
Thus it was that Muraabiy
To the tiger, batyr Manas,

Ömürlük yoldaş olmuş.
Geçende kocayınca Kutubiy,
O aziz kişi ölmüş.
Kadir Allah Hüda'nın
Dönüp gelinmez gerçek yurdunu
Aziz Kutu görmüş.
Seferi bitip göçmüş.
«Aziz Kutubiy'im» deyip,
Akcoltoy'u doğurmuş,
Hatunu Baktıgül,
Doğurup toy kurbanı kesmiş.
«Dileğimizi Hüda verdi» deyip,
Kocamışken atası,
Hasretle bekleyip kavuşmuş,
Adını Akcoltoy koymuş.
Kutubiy'in Akcoltoy'u —
Onun yapısı bir ordu gibi,
Bahadırlığı bambaşka,

Became a comrade for life.
Of late, grown old, Kutubiy,
That hallowed man, has died.
Of Almighty Allah, of Hüda,
The true homeland whence none return
Hallowed Kutu has beheld.
His journey done, he passed away.
«My hallowed Kutubiy» – saying,
She bore Akcoltoy,
His lady Baktıgül,
Bearing him, slaughtered feast-offerings.
«Hüda has granted our desire» – saying,
His father, in his old age,
Had waited in longing and attained him,
He gave him the name Akcoltoy.
Kutubiy's Akcoltoy —
His frame is like an army,
His valor a thing apart,

Pehlivanlığı bir hayli.
Sefere çıksa ordu gibi,
Ağırlığı dağ gibi Akcoltoy.
Upuzun boylu, geniş omuzlu,
Boğa boyunlu, buğra kalçalı,

Kendisiyle boğuşanı doğrayan,
Akcoltoy'un hâli böyleydi.
Keşfe gitse yorulmaz,
Geride kalsa gocunmaz,
Uzaktaki işi önceden kestiren,
Bahadır Seytek'in küheylanı,
Bozulan işini düzelten.
Anlata anlata bitmez övgüsü,
Dönüp uçan kanadı,
Alnında heybeti,
Heybetli bozkurt karaltısı.
Değerli işi önceden sezen,
En küçük aksamayı düzelten,
Karanlıkta göz bulan,

His wrestler's might beyond measure.
Setting out on campaign, like an army,
Akcoltoy weighty as a mountain.
Towering tall, broad of shoulder,
Bull-necked, haunched like a camel-stallion,

Hewing down whoever grappled him,
Such was Akcoltoy's state.
Riding scout he does not tire,
Left behind he takes no offense,
Divining distant matters in advance,
The charger of batyr Seytek,
Setting right his ruined affairs.
Telling and telling, his praise unending,
His wing that wheels in flight,
Majesty upon his brow,
The looming shade of a majestic gray wolf.
Sensing precious matters in advance,
Righting the least faltering,
Finding eyes in darkness,

	Dar anda söz bulan.	*Finding words in the narrow hour.*
	Bakıp duran o yiğit,	*That watchful young brave*
	Kötü sözü düşünmez,	*Thinks no evil word,*
79020	«Şu müşküle bir bak» diyen,	*The one who says, «Look to this hardship»,*
	Gök ala kalkan oynatan.	*Who wields the gray-dappled shield.*
	Orada yurt tutan huzur bulmayan,	*Where the settler finds no peace,*
	Çok değerli şeyi sezen,	*Sensing things of greatest worth,*
	Karşısına çıkanların hepsi	*All who come before him*
	Ağzını yağla çalkalayan,	*Rinse their mouths with butter,*
	Kimse önünde dayanıp duramayan.	*None can stand fast before him.*
	En ileri görüşlü bilge,	*The sage of farthest sight,*
	Kuğu uçarken kulaçlayan,	*Who snatches the swan in mid-flight,*
	Sağ esen olursa Akcoltoy,	*If Akcoltoy lives safe and sound,*
79030	Nice yarıştan önde çıkar.	*He comes out first in many a race.*
	Yersiz işe bulaşmaz,	*He meddles in no unfit affair,*
	Ayın karanlığında	*In the darkness of the moon,*
	Bozkır tilkisinin bastığı izden	*From the track the steppe-fox trod*
	Yanlış basıp şaşmaz.	*He strays not by a false step.*
	Keşfe çıksa gece yürüyen,	*Riding scout he moves by night,*
	Yetmiş türlü dil bilen,	*Knowing seventy kinds of tongue,*
	Surkulun atını eyerleyen,	*Saddling his horse Surkulun,*
	Mısır ile Bağdat'ta	*In Mısır and in Bağdat*
	Tam beş yıl okumuş.	*He studied five full years.*
79040	Nice yerden icazet almış,	*He took license from many a place,*
	Evliyadan dua almış,	*Took blessing from the saints,*
	Bahadırlığa hazırlanmış,	*Made ready for the batyr's path,*
	Gaipten armağan gelmiş.	*A gift came from the unseen.*
	Atını dörtnala koşturup,	*Galloping his horse full stretch,*
	Yeryüzünün dört bucağını	*The four corners of the earth*
	Dört kez dolanıp gezip,	*He rounded four times over,*
	Can aşmadık bel görmüş,	*He saw passes no soul had crossed,*
	Kadını insan, erkeği it,	*Its women human, its men dogs —*
	Böylesi acayip bir el görmüş.	*Such a wondrous strange folk he saw.*
79050	Can basmadık çöl görüp,	*Seeing desert no soul had trodden,*
	Belalı, müşkül bir el görüp,	*Seeing a plagued and hard-pressed land,*
	Akcoltoy'un gördüğü bir çölmüş:	*What Akcoltoy beheld was a desert:*
	Can taşıyan her mahluk	*Every creature bearing life,*
	Düşse öldüğü bir yermiş.	*Falling there, would meet its death.*

Ölmesinin sebebi şu:
Kumu tutuşup kaynarmış.
Can taşıyan her mahluk
Rast gelse sağ kalmazmış.
Rast gelip kalan hayvanatın

Gözleri ateş kesilip yanarmış.
Akıl tarlası Akcoltoy,
Görünce şaşakalmış.
Kulan yürüse tırnağı
Yanıp giden bir çölmüş;
Koparıp yenecek otu yok,
Şıp diye damlayan suyu yok,
Gaklayıp uçan kargası yok,
Kurk deyip uçan kuzgunu yok.
«Yaradan Hüda'nın adı uludur,
Yaratmış şu beş para etmez dünyayı» —
Deyip Akcoltoy şaşıp,
Yedi gün çölde sürünüp,
Kimi yeri sulu, kimi çöl,
Kahpe dünyaya şaşıp,
Yaradan'ın kendisi akıl verdi:
Kurak Mediyan bu çölde

The cause of dying was this:
Its sand caught fire and seethed.
Every creature bearing life,
Chancing there, would not survive.
The beasts that chanced and lingered there —
Their eyes turned all to fire and burned.
Akcoltoy, field of wisdom,
Stood astounded at the sight.
Should a kulan walk, its hoof
Would burn away — such a desert it was;
No grass to pluck and eat,
No water dripping drop by drop,
No crow to caw upon the wing,
No raven croaking in its flight.
«Great is the name of Hüda the Creator,
Who made this worthless world» —
Saying, Akcoltoy marveled,
Seven days he dragged through the desert,
Some parts watered, some parts waste,
Marveling at the faithless world,
The Creator Himself gave counsel:
In this desert, arid Mediyan,

Bir çınara rast geldi.
O çınarı gördüğünde,
Aklı hayretlere düşüp;
Altı pınar, üstü gölgelik,
Atası gibi görünüp.
O çınarın ilginçliği şu:
Salkım salkım dalı eğilip,
Kumun üstü çizilip duruyor.
Böylesi bir yeri görünce,
Her donanımını düzenleyip,
O zaman atı Konurboz'du —
Eyerini alıp sırtını boşaltıp,
Gölgeli alana
Uzun iple bağlayıp köstekleyip,
Eyerini başına yastık edip,

He chanced upon a plane tree.
When he beheld that plane tree,
His mind fell into wonder;
A spring below, a canopy above,
It seemed to him as his own father.
The marvel of that plane was this:
Its branches bowed in cluster on cluster,
Tracing lines upon the sand.
Seeing such a place as this,
He set in order all his gear,
His horse was then Konurboz —
He took the saddle, freed its back,
In the shaded ground
He tied it on a long rope, hobbled it,
Made the saddle a pillow for his head,

Keskin elmas kılıcı yanına alıp,
Ak savaş kaftanını örtünüp,
Kestirip dinlenip,
Dirseğine yaslanıp uyuyup,
Yatıp yanını dinlendirip,
Uykusunu iyice alıp.
Tan ağarıp söktüğünde,
Yere aydınlık girdiğinde,
Gökten yıldızlar dökülüp,
Kıbleye doğru akışıp,
Gökten yıldız ayrılıp,
Tanın alacası görünüp,
Tan öncesinin buz gibi yeli
Yüzünü yelpazeler vızıldayıp,
Çınarın başı uğuldayıp,
Kuşların hepsi cıvıldaşıp,
Tan iyice ağarıp ayrılıp,
Yere nuru dökülüp.
Bunu görüp Akcoltoy,
Aceleyle atını eyerleyip,
Sabah namazını eda edip,
Kılıcını çaprazlama kuşanıp;
Göz yetmez bozkırdan
Burum burum toz çıkar.
Arslan gibi gözleri alevlenip,

Laid the keen adamant sword at his side,
Drew his white war-kaftan over him,
Dozing and resting,
Sleeping propped upon his elbow,
Lying down to ease his side,
He took his fill of sleep.
When dawn paled and broke,
When light came into the land,
Stars spilled down from the sky,
Streaming toward the qibla,
A star parted from the sky,
Dawn's motley glow appearing,
The icy wind before the dawn
Fanned his face with a whirring hum,
The plane tree's crown was murmuring,
All the birds fell twittering,
Dawn paled full and parted,
Its radiance poured upon the land.
Seeing this, Akcoltoy
In haste saddled up his horse,
Performed the morning prayer,
Girded his sword slantwise across;
From steppe beyond the eye's reach
Dust rises coil on coil.
His eyes flaming like a lion's,

Demir gibi diş bileyip,
Öfkeden yerinde duramayıp,
Tozu görüp kuşanıp,
Silahlarını bağlanıp:
«Hayırlı bir toz ise,
Karşılayıp yolunu keseyim.
Şer dolu bir toz ise,
Kapışmayı sertçe kurayım.
Ecel yetmişse öleyim,
Kudret sahibinin buyruğunu
Bu çölde göreyim.
Gücüm yetse çarpışıp,
Takatim tükeninceye dek boğuşup,

Grinding teeth like iron,
Unable to stand still for fury,
Seeing the dust, he armed himself,
Bound on his weapons:
«If it be a dust of good,
Let me meet it and bar its way.
If it be a dust full of evil,
Let me set the grapple hard.
If my hour has come, let me die,
The decree of the Lord of Might
Let me behold in this desert.
If my strength avail, I'll clash,
Grapple till my power is spent,

Karşılaşırsam cevabını vereyim.»
Akcoltoy kendini toparladığında,
Dikkatle bakıp durduğunda,
Fışkıran tozun hâli şu:
Görünüşü başka, dehşeti güçlü.
O toz yakına gelirse,
«Öldüm» de, candan ümit kes!
Tozun önüne baksa,
Toz toza bölünür.
Tozun önünde bir acayip:
Kuraalı denen bir yılkıymış;
Dökme demir tırnaklı,
Kulan görünüşlü, kısa yeleli,
Kasırga gibi bir hâli var.
Tatlı canından ümit kesip
Kaçarmış meğer bu da.
Altı ok atımı önde,
Aşıp çıkıp gelmekte.
Tatlı canı can havliyle,
Kaçıp çıkıp gelmekte.
Tozun ardına baksa,
Koybos-Toybos denen var;
Fil ile gergedanı
Koyun yerine yiyen var.
Kuyruğu kılıç, gözü kor —
İşte Kutubiy oğlu zavallın,
Âlemde böylesini görmüş değil.

If we meet, I'll give my answer.»
When Akcoltoy gathered himself,
When he stood and looked with care,
The gushing dust was thus:
Strange its look, mighty its terror.
Should that dust draw near,
Say «I am dead», despair of life!
He looked to the front of the dust —
Dust divides into dust.
Before the dust a wonder:
A steed they call Kuraalı;
Hooves of cast iron,
Kulan-visaged, short of mane,
With the bearing of a whirlwind.
Despairing of its own sweet life,
It too, it seems, was fleeing.
Six bowshots in the lead,
It comes surmounting, breaking through.
Its sweet life in mortal terror,
It comes fleeing, breaking through.
He looked behind the dust —
There was one called Koybos-Toybos;
Elephant and rhinoceros
It devours in place of sheep.
Its tail a sword, its eye an ember —
Behold, the poor son of Kutubiy
Had never seen its like in the world.

Altındaki Karaboz,
Basacak yer bulamayıp,
Girip kaçacak in bulamayıp,
Dayanamayıp çığrışıp,
«Bu ne müşkül bela!» deyip.
Onu gören Akcoltoy:
«Yüce yiğit öz atam,
Gönlü deniz Manas kaplan,
Bu yalnıza gözünü sal!
Padişah Hüda, adı uludur,
Sen kendin koruyuver!

Karaboz beneath him
Could find no place to set its feet,
Could find no den to flee into,
Could not endure, and screamed aloud,
«What hard calamity is this!» – saying.
Akcoltoy, beholding it:
«Exalted brave, my own forefather,
Sea-hearted tiger Manas,
Cast your eye on this lone one!
Sovereign Hüda, great is His name,
Do You Yourself protect me!

Aşıp geçilir dağ değil,
Kapışıp savuşulur düşman değil,
Sararan yüzüm düzelir mi?
Dil bilmez bir mahluk —
Bu hayvandan bana ölüm olur mu?
Hani aziz anam doğurduğunda,
Toyumda doksan kurban kesildiğinde,

Adımı Coltoy koyduklarında,
Anacığımın dediği söz vardı:
"Ömrün uzun, keskin bir er,
Arslan olursun" demişti.
"Can taşıyan her mahluka,
Gözün gördüğü herkese
Arslan olursun" demişti.
Karşılaşacağım koca hayvan,
Anamın sözü iki değildir;
Erkekler coşup, el dalgalanıp,
"Elin talihi olur" deyip,
Beni doğurduğu sırada,
Adı Hızır bir derviş
Dua verdi demişti.
Anacığımın sözü doğruysa,
Ateşe düşsem yanmayayım;
Hayvan şöyle dursun, önümden
Altı tümen düşman çıksa,
Kaşımı bile oynatmam.» —
Bunu görüp Akcoltoy,
Heybeti bir ordu gibi sağlam;
Hani Argınkan oğlu Acıbay,

«Meydana girersen al» deyip,

«Azı dişli düşman rast gelirse,
Başına bir bela sal» deyip vermişti:

Yönelip düşmana sallansa,
Kaburgası sökülüp,
Öfkeyle sallansa,

No mountain to be crossed and passed,
No foe to grapple and shake off,
Will my paling face recover?
A creature knowing no tongue —
Can death come to me from this beast?
You know, when my dear mother bore me,
When ninety offerings were slain at my feast,
When they gave me the name Coltoy,
There was a word my dear mother spoke:
"Long-lived, a keen-edged man,
A lion you shall be," she said.
"To every creature bearing life,
To all your eye beholds,
A lion you shall be," she said.
Great beast that I am to meet,
My mother's word speaks not twice;
The men exulting, the people surging,
"He shall be the people's fortune," saying,
At the hour she gave me birth,
A dervish named Hızır
Gave a blessing, so she said.
If my dear mother's word be true,
Though I fall in fire, may I not burn;
Beast aside — before me
Should six tümen of foes arise,
I would not stir a brow.» —
Seeing this, Akcoltoy,
His majesty firm as an army;
You know Acıbay, son of Argınkan,

«Take it when you enter the field» – saying,
«If a tusked foe should cross you,
Loose calamity on his head» – saying, he gave it:
Swung full upon the foe,
His ribs are torn away,
Swung about in fury,

Kanı su gibi dökülür.
Usulca kından sıyrılsa,
Ağzı ateş gibi kızaran,
Çaprazlama çekilip sallansa,
Kırk kulaç gibi uzayan.
Öfkeyle sallandığında
Kan dökmeden boş dönmeyen,
Kana iyice doymadıkça
Kaldırılsa kınına girmeyen.
Çayıra değse yangın çıkaran,
Salladığı anda can aldıran.
Kaplan Coltoy o anda,
Kabzasından kavrayıp,
Kınından çekip çıkardı.
Yiğitliğini doruğa çıkarıp,
Bindiği Konurboz'u
O çınardan aşırtıp,
Bedeni baştan başa ürperip,
Arslan gibi kükreyip;
Derken yetişip o Koybos
Şiddetli zehrini salacakken,
Derken yetişip Coltoy'u
Ansızın parçalayacakken,
Geniş dünya daralıp,
Kırk çiltene, Hızır İlyas'a
«Koruyuver» diye yalvarıp,
«Boyun kökünün kıyısı» deyip,
«Uzağa değerse öte yanı
Hayvanın tam beli» deyip,
Çevikliği tarifsiz;
Yakadan kavrayıp çevirip,
Şak ettirip Koybos'a
Çaprazlama çalıp savurdu.
Koybos'u vurabilmesinin sebebi:

His blood pours out like water.
Drawn softly from its sheath,
Its edge glows red like fire,
Drawn slantwise and swung,
It lengthens like forty fathoms.
When it is swung in fury,
It turns not back unbloodied,
Until it drinks its fill of blood,
Raised, it will not enter its sheath.
Touching meadow, it kindles fire,
The instant swung, it takes a life.
Tiger Coltoy in that instant
Gripped it by the hilt,
And drew it from its sheath.
Raising his valor to its peak,
The Konurboz he rode
He leapt him past that plane tree,
His body shuddering head to foot,
Roaring like a lion;
Then that Koybos, overtaking,
Was poised to loose its violent venom,
Then, overtaking Coltoy there,
Poised to rend him all at once,
The wide world narrowed,
To the forty chiltens, to Hızır İlyas,
«Protect me» – he implored,
«The edge of the neck's root» – saying,
«If it strikes far, the farther side
Is the beast's very loin» – saying,
His deftness past describing;
Seizing by the collar, wheeling,
With a crack upon Koybos
He struck and swung it slantwise.
The reason he could strike Koybos:

O Koybos'un gözüne,
Kırk çilten, Hızır İlyas
Haykırıp ateş saçmıştı.
Bu yüzden o Koybos

Into that Koybos's eyes
The forty chiltens, Hızır İlyas,
Had cried aloud and scattered fire.
And therefore that Koybos

Aklını şaşırmıştı.
Vurduğu yerde Akcoltoy
Kanını su gibi saçmıştı.
O koca başı kana bulayıp,
O Koybos'un işini bitirmişti.
Bahadırlığı görünüp,
Düşmanı ikiye bölünüp,
Gazaplı düşman hayvanın
Kanı su gibi dökülüp.
İşte böyle olup dururken,
Altındaki tulparının
At yüreği çatlamış;
Ayak atamaz olup gücü gitmiş,
Tulparından can çıkmış.
Bakıp duran Akcoltoy'un
Kaburgası sökülüp,
Gönlü gidip paramparça olup;
Görsen, çölde kahpe müşkül
Tepesinde görünüp,
Geniş dünya dar olup,
Kederli müşkül dert olup:
«Hüda "can" diye yaratmışken,
Şerefli erin oğluydum;
Kederlenip tasalanıp,
Küheylanımdan ayrılıp,
İnsanın yürüyüp çıkamayacağı
Çölde kalmışım.
Azabından canların kurtulamayacağı

Yerde kalmışım.
Damağım kuruyup takırdayıp,
Çölde ölecekmişim.
İn cin karaltısı bulunmayan
Yerde ölecekmişim.»
Takat tükenip güç gidip,
Çaresi bitip durmuştu.
Öteki göz yetmez çıkıntıdan,

Devrik kayalık burundan,

Had lost its wits astray.
Where he struck it, Akcoltoy
Scattered its blood like water.
Drenching that great head in blood,
He finished that Koybos for good.
His batyr's valor showed itself,
His foe was cleft in two,
The wrathful foeman beast's
Blood poured out like water.
And even as this came to pass,
Of the tulpar beneath him
The horse's heart had burst;
It could not step, its strength was gone,
The life went from his tulpar.
Akcoltoy, looking on —
His ribs were torn away,
His heart gave way, was rent to shreds;
See it: in the desert faithless hardship
Loomed above his head,
The wide world narrowed,
Sorrowful hardship turned to woe:
«Though Hüda made me as a living soul,
I was the son of an honored man;
Grieving and sorrowing,
Parted from my charger,
In a desert no man may walk out of
I am left behind.
In a place from whose torment no soul escapes
I am left behind.
My palate dry and rattling,
It seems I am to die in the desert.
Where no shade of man or jinn is found,
It seems I am to die.»
His power spent, his strength gone out,
He stood bereft of remedy.
From yonder spur beyond eye's reach,

From the toppled rocky headland,

İnsan gözünün bağlandığı,
Beyin kaynatan sıcaktan,
Can yürümez dar geçitten:
Ak sarığı kazan gibi,
Haykırsa sesi ezan gibi,
Saldırışı yaban domuzu gibi,
Yürüyüp gitse yel gibi,
Peşine taktığı kaplanı —
Nice türlü yoldaşı.
Geniş göğüslü, kabarık sineli,
Kurumlu, kartal bakışlı.
Bıyığını çaprazlama çiğneyen,
Aybaltası belinde bağlı,
Yeniden yağacak bulut gibi
Kahrı yüzünde dolanan.
Nice yerden icazet almış,
Kırk çilten olmuş yoldaşı,
«Evliya İhtiyar» diye anılan.
Evliyalığın ta kendisiymiş,
Gören kara gözün ta kendisiymiş.
Emanetini vermek için
Gelip çattığı zamanmış,
Kendisi kutlu bir canmış.
Bilinmeyeni bildirip,
Bildirip yola koymak için,
Sezilmeyeni sezdirip,
İşini doğrultup görmek için,
Kulansur ile Kulunsur —
İki tulparı vermek için,
İşte o gelen koca ihtiyar,
Kutlu, yaman ihtiyar,
İki tulpar at alıp,
Peri kızı o bahtsızdan,
Han Bermet'ten mektup alıp,
Yedeğindeki Kulunsur,
Sağ yanında Kulansur,
«Bahadırlar cenge binsin» deyip,
«Üstüne gelen düşman olursa,
Bahadırlar mızrak uzatsın» deyip:

Where man's eye is bound and dazzled,
Through heat that boils the brain,
Through the strait defile no soul may walk:
His white turban like a cauldron,
His cry, when raised, like the call to prayer,
His onslaught like a wild boar's,
His stride, when walking, like the wind,
The tiger trailing at his heel —
Companions of many a kind.
Broad-chested, deep of breast,
Proud of bearing, eagle-eyed.
Chewing his mustache slantwise,
His moon-axe bound at his waist,
Like a cloud about to pour anew,
Wrath wandering on his face.
He took license from many a place,
The forty chiltens his companions,
Renowned as «the Saintly Elder».
He was sainthood's very self,
The seeing dark eye's very self.
To deliver up his trust,
It was the hour he arrived,
Himself a blessed soul.
Making known the unknown,
To make it known and set the road,
Making felt the unfelt,
To set his affairs aright,
Kulansur and Kulunsur —
To give the two tulpars,
Behold, that great elder come,
Blessed, formidable elder,
Taking the two tulpar steeds,
From that hapless peri maiden,
Taking a letter from Khan Bermet,
Kulunsur led at his rein,
Kulansur at his right side,
«Let batyrs mount for battle» – saying,
«If a foe come down upon them,
Let batyrs couch the lance» – saying:

«Ak yüzünü görmek için,
Ay oğul, balam Akcoltoy,
Emaneti vermek için,
At yorup yer dolaştım,
İt salıp kuş uçurdum.
Atı dörtnala koşturup,
Ay-âlemi gezip dolaşıp,
Canım bunalıp yıpranıp,
Yanımdaki azık tükenip,
Alıp geldim Kulunsur'u,
Sana ebedî at olsun diye.
Kulunsur ile Kulansur —
İkisinin aslını sorarsan,
Periden çıkma hayvanmış,
Bunlarda tulparlık varmış.
Sana verdim Kulunsur'u:
Bu genç kısrağın tayıdır,
Kara yılkı soyundandır.
Seytek'e veririm Kulansur'u:
Bu, tavus gibi kuyruk süzen,
Doksan günlük yol olsa
Durmaksızın koşturan;
Bunun küheylanlığı bellidir.
Ok atımına can gelse,
Duraksamadan ok gibi fırlayan,
Gürültü duyunca şaşmayan,
Ayın karanlığında
Bir izini bile yanlış basmayan.
Bu gaipten gelme hayvan Kulansur,
Kulanla kovalaşmış,
Kulunsur ile bir doğmuş.
Geniş göğüslü, yayvan sineli,
Gazaya binilse kaygılanmaz,
Cenge binilse kılı kıpırdamaz,
Sefere binilse zayıflamaz.
Sağ olursa bu ikisi,
Altmış yaşına gelinceye dek
Azı dişi aşınıp kocamaz.

«To see your fair white face,
Moon-son, my child Akcoltoy,
To deliver up the trust,
I wearied horses, roamed the earth,
I loosed the hound and flew the hawk.
Galloping the horse full stretch,
Roaming the moonlit world about,
My soul oppressed and worn,
The provisions at my side ran out,
I have brought Kulunsur to you,
To be your steed for evermore.
Kulunsur and Kulansur —
If you ask the stock of the two,
They are beasts sprung of the peri,
In them the tulpar nature runs.
To you I have given Kulunsur:
He is the young mare's foal,
Of the black horse-herd's line.
To Seytek I give Kulansur:
This one trails his tail like a peacock,
Were the road of ninety days,
He runs it without pause;
His charger's worth is plain.
Should a soul come within bowshot,
He springs unfaltering like an arrow,
Unstartled at the sound of din,
In the darkness of the moon
He sets not one track astray.
Kulansur, beast come from the unseen,
Has raced in chase with the kulan,
Born at one birth with Kulunsur.
Broad-chested, wide of breast,
Ridden to holy war, he frets not,
Ridden to battle, not a hair stirs,
Ridden on campaign, he wastes not.
If these two live in health,
Until they reach threescore years
Their molars wear not, nor grow old.

Nişan alınıp atıldığında
Yayın oku bile değmez.

Yelişine yel yetişmez,
Yürüyüşüne hayvan yetişmez,
Kıl kuyruklu yılkıdan
Önüne düşüp hayvan geçmez.
Bayrak tutulup naraya kalkılsa,

Koşusuna ok yetişmez.
Gazaya düldül hayvan işte odur,
Ben de Evliya İhtiyar buyum işte.
«Akcoltoy, Seytek erendir» deyip,

«Emanetini veririm» deyip,
Yerin ortası Kaf Dağı'ndan
Yedi yıldır yol yürüdüm,
Atı esirgemeden çok yürüdüm.
Kanım kaldı bir kaşık,
Etim kaldı bir deri bir sinir.
Böyle eriyip bitmemin sebebi:
Hani kök atası Tügöl Han,
Ta kökünden Hızır dokunmuş.
İlk ataları hepsi han,
Başından beri Hızır dokunmuş.
Bahadır çıkan Böyön Han;
Böyön Han'dan Çayan Han,
Çayan Han'dan Cayan Han,
Ondan sonra Nogoy Han,
Nogoy Han'dan Kara Han,
Kara Han'dan Bala Han,
Bala Han'ın en küçüğü —
Haberin vardır belki —
Kara niyetli Cakıp Han;
Arslan doğmuş kaplan Manas,
İşte o Manas kaplan
Han Cakıp'ın oğludur.
Avuç içi kadar Kırgız'ın,
Gönlü deniz Manas varken,

When one takes aim and shoots,
Not even the bow's arrow strikes them.

No wind can catch their gallop,
No beast can match their stride,
Of the hair-tailed horse-herds none
Can fall before them and pass ahead.
When the banner is raised and the war-cry lifted,
No arrow overtakes their running.
That is the Düldül-beast for holy war,
And I — behold, I am the Saintly Elder.
«Akcoltoy — Seytek is a chosen one» – saying,
«I shall deliver up his trust» – saying,
From Kaf Dağı, the earth's mid-point,
Seven years I walked the road,
I rode hard, sparing not the horse.
Of my blood a spoonful remains,
Of my flesh but skin and sinew.
The cause I wasted so away:
You know his root-forefather, Tügöl Han —
From the very root Hızır had touched them.
Their first forefathers all were khans,
From the beginning Hızır touched them.
Böyön Han proved a batyr;
From Böyön Han came Çayan Han,
From Çayan Han came Cayan Han,
And after him Nogoy Han,
From Nogoy Han came Kara Han,
From Kara Han came Bala Han,
Bala Han's youngest —
You may have heard of him —
Black-hearted Cakıp Han;
Lion-born tiger Manas —
That very tiger Manas
Is the son of Khan Cakıp.
For the Kırgız, small as a palm,
While sea-hearted Manas lived,

Gücü bütün cihana yeterdi.
Hani Çin'in malını saçtığında,
Kasıtla beri yürüdüğünde,
Ala-Too'yu arslan yurdu kılıp,
Ak kalpaklı Kırgız'ı
Âlem yurduna denk el kılıp,

Their strength sufficed for all the world.
You know, when he scattered Çin's treasure,
When with intent he marched this way,
Making Ala-Too the lion's homeland,
The white-kalpak Kırgız
He made a folk to match the world's own lands,

Can yürümezin yamacında,
Kesik kesik dağın sırtında,
Gökten yıldız kımıldarken,
Öbür dünyalık dost olup,
Elimden tutup söz söylemişti.
«Soyundan soyuna,
Gözünü üstlerinden ayırma» demişti.
«Arkada kalan çocuklara
İyice göz kulak ol» demişti.
«Söylenen söze uy» deyip,
Hayvandan çıkma tulparı,
Uzağa binilse yorulmazı,
«Hasını seçiver» deyip;
Yalnız rüzgârın barındığı,
Tulpar atın ocağı olan
Kaf Dağı denen yerde yetişen,
Küt kuyruklu, som tırnaklı,
Kamış kulaklı, kapan belli,
Yaban domuzu gövdeli, maral başlı —
Öyle gaipten hayvan vermişti.
«Bunu veremezsem,
Âcizliğim bilinir» deyip,
«Yarın mahşer gününde,
Ant boynuma yüklenip,
Beni kara eşek edip biner» deyip,

On the slope where no soul walks,
On the ridge of the cloven mountains,
While stars were stirring in the sky,
Becoming friends for the world beyond,
He took my hand and spoke his word.
«From his line unto his line,
Take not your eye from off them,» he said.
«Over the children left behind
Keep watch and ward full well,» he said.
«Heed the word that is spoken» – saying,
A tulpar sprung from among the beasts,
One that tires not ridden far,
«Choose out the finest» – saying;
Where only the wind finds shelter,
The hearth of the tulpar steed,
Bred in the place called Kaf Dağı,
Blunt-tailed, solid-hoofed,
Reed-eared, trap-loined,
Wild-boar-bodied, maral-headed —
Such a beast from the unseen he gave.
«If I fail to give this,
My weakness will be known» – saying,
«Tomorrow on the day of gathering,
The oath laid on my neck,
He will make me a black ass and ride me» – saying,

Hunhar Manas erime
O zaman ettiğim yeminim var.
Tükenmeyen sözüm var,
Hüda'yı tanık tutup «olur» deyip,
Vaat ettiğim yerim var.

To my man, dread Manas,
There is the oath I swore back then.
I have a word that never ends,
Calling Hüda to witness, saying «so be it»,
There is the pledge I made.

«Denen söze uy» demişti;
Üstün çelik, deve bile kesen,
Gökten inmiş bir keskindi.
«Oğlum Seytek'e, oğluma
Adadım, bunu ver» demişti.
İşte şu çiçekli badem nakışlı gök kaftan:

Yakası altın, yeni tunç,
Düşman denk gelse ok geçmez,
Çift katlı zırh, tarlakuşu gözü halkalı,
Kapışıldığında el işlemez,

İçi kadife, dışı boz;
Arslan Manas kaplanla
Arada nice söz edip ahitleşmiştik.

İşte şu, dilenince atılan kısa kelte:
Düşmana uzatılsa ok yetişmez,
Üstün çelik Almabaş.
Uzaktan ona ok değemez,
Can taşıyan tüfek sesidir bu,
Düşmana doğrultulsa atılan.
Eceli gelmiş hangi düşman varsa,
Ecele kendi çarpılan;
Üstünlüğü işte böyledir.
Kuşanıp çıkılsa, mübarek,

Ay gibi omzun aynasıdır,
Haykıran erin güvencesidir,
Dertli başa güçlük gelirse,
Er kişinin yoldaşıdır.
Belle, oğlum Akcoltoy,
Armağan olarak verdim, görünüz;
«Evliya atam verdi» deyip,
Er Seytek'e veriniz.
Ay oğul, balam Akcoltoy,
Ayın, yıldızın ahdi gibi,
Bahadır arslanın yoldaşı ol;
Bahadır Seytek er ile

«Heed the word that is said,» he told me;
Steel supreme, that cleaves even a camel,
A keen blade come down from heaven.
«To my son Seytek, to my son
I vowed it; give him this,» he said.
Behold this sky-blue kaftan worked with flowered almond:
Its collar gold, its cuff of bronze,
Should foes confront, no arrow pierces,
Twofold mail, ringed like the lark's eye,
In the grapple no hand can work it harm,

Velvet within, gray without;
With the lion, tiger Manas,
Many words and covenants passed between us.
Behold this short kelte, fired at will:
Leveled at the foe, no arrow rivals it,
Steel supreme, Almabaş.
From afar no arrow touches it,
This is the voice of a living gun,
That fires when aimed upon the foe.
Whatever foe whose hour has come
Is himself struck down by death;
Such is its supremacy.
Girded on and sallied forth, the blessed thing
Is the shoulder's mirror like the moon,
The surety of the crying warrior,
If hardship comes upon the troubled head,
It is the manly one's companion.
Mark it, my son Akcoltoy,
I gave it as a gift — behold;
«My saintly father gave it» – saying,
Deliver it to the man Seytek.
Moon-son, my child Akcoltoy,
Like the covenant of moon and star,
Be the comrade of the batyr lion;
With batyr Seytek the man,

Dünyalığı ortak toplayan ol,

Ölüme gidersen iman yoldaşı,
Konağın bir, ağılın ortak,
Köyün bir, iç içe karışık,
Aşın bir, sofran ortak olsun;
Akına girince toz olup,
Ölümü ortak can olup,
Önceden söylediğim sözüm üzre,
Semetey oğlu bozkurdum
Sana yâr yoldaş olur.
Sen akla erdikten sonra,
Hüda seni ona verdikten sonra,
Dört bir yana el atar,
Denk gelse düşmana saldırır,
Düşmanı bozup ganimet alır.

Kara halka dağ gibi dayanak olup,
Ay-âleme arslan olur;
Karşısına çıksa çok düşman,
Kara yerle bir olur.
Ala-Too'ya tuğdur o,
Büyük Beecin'e veladır o,
Ak kalpaklı Kırgız'a
Esirgemez yaman tuğdur o.
Dedesi Manas'a,
Hiç şaşmadan çeken oğuldur o.
Atasına çekmesinin nişanı:
Dağı devirip yol açar,
Seddi güçlü Beecin'e
Durmadan girip el atar.
«Mediyan'da rast gelip,
Yiğitler yiğidi geldi» deyip,
«Gönlünü açıp, doğruyu söyleyip,
Armağan olarak beşini verdi» deyip,
Yiğit oğlum, ona söyleyiver.
Söz dinlemezsen adın kötüye çıkar,

Beş eşyayı emanet verdim.

Be one who gathers worldly goods in common,
Going to death, companions in faith,
One lodging, a shared fold,
One village, mingled close,
One food, a common table be yours;
In the raid becoming dust,
Souls that share one death,
According to the word I spoke before,
My gray wolf, son of Semetey,
Shall be your friend and comrade.
Once you have come to wisdom,
Once Hüda has given you to him,
He reaches out to the four quarters,
Meeting a foe, he charges,
Routs the foe and takes the spoil.

A mountain-stay to the common folk,
He shall be lion to the moonlit world;
Should many foes rise up against him,
They are laid level with the black earth.
He is a banner to Ala-Too,
He is a scourge to great Beecin,
To the white-kalpak Kırgız
He is a fierce unsparing banner.
After his grandsire Manas
He is the son who takes unerringly.
The token that he takes after his sire:
He topples mountains, opens roads,
Into Beecin of the mighty wall
He breaks and raids unceasing.
«Meeting him in Mediyan,
The brave of braves has come» – saying,
«He opened his heart, he spoke the truth,
He gave the five as gifts» – saying,
My brave son, tell him so.
Heed not the word, and your name is blackened,
I gave the five things into your trust.

Bilirim Seytek'in hâlini:
Her yanı denk kusursuz derler,

Mahmuzlayınca düşman yenemez onu.
Şerefini, namusunu
Ay-âlem yurduna kaptırmayan,
Boğuşup insanın yenemediği.
Atasından oğlunun
Üstünlüğüne bir bak:
Geceleyip geçtiği yerde
Köklü çınar yerleşmiş,
Ta kökünden Hüda korumuş.
Konup göçse Özgön'e,
Kırağı gibi çınar söğüt hisar olmuş,

Apaçık Hüda yâr katılmış.
Ay oğul, balam Akcoltoy,
Varıp konup Talas'a,
Varınca gönlün coşup,
Yetimle dost ol.
Varıp oban konduğunda,

İçindeki ukdeyi çözecek odur,
Seni ağırlayacak arslan odur.
Koyaktan geyik vurursun,
Canın sıkılırsa karaca vurursun,

Sıkılmadan oynayıp yatarsın,
Kaf Dağı gibi bir beldir o.
Sıradağları basıp aşarken,

Bahadır Seytek bozkurdun
Yattığı yer kerevet olur.
Attığı yivli tüfek olur,
Bahadır Seytek bozkurdun
Yattığı döşek pamuk olur.
Bolluğu bulacak arslan odur,
İşte o yaman Seytek er odur.
Seytek'e oba konduğunda,

I know the state of Seytek:
They say he is matched and flawless in every part,
Spurred to the charge, no foe can best him.
His honor and his good name
He yields to no land of the moonlit world,
Whom no man can best in the grapple.
See how the son outdoes
His father — only look:
Where he passed a night in camp
A deep-rooted plane has taken hold,
From the very root Hüda has kept him.
Should he camp and move to Özgön,
Like hoarfrost, plane and willow walled him round,
Plainly Hüda joined him as friend.
Moon-son, my child Akcoltoy,
Go forth and camp in Talas,
Arriving, let your heart exult,
Be friend unto the orphan.
When you arrive and pitch your camp,

He it is will loose the knot within you,
He is the lion who will honor you.
You will shoot deer in the gorge,
Shoot roe deer when your heart grows restless,
You will sport and rest uncramped,
He is a ridge like Kaf Dağı.
Treading and crossing the ranged mountains,
For batyr Seytek the gray wolf
The place he lies becomes a couch.
What he fires becomes a rifled gun,
For batyr Seytek the gray wolf
The bed he lies on turns to down.
He is the lion who will find abundance,
That fierce one is the man Seytek.
When the camp is pitched by Seytek,

Çadır keçen boydan boya yağ olur,
Onunla çekişen düşman yerle bir olur.

O şahin baş olur, han olur,
Malı sayıya sığmaz eder,
Sandıklarının hepsini,
Oğlum, sarı altınla doldurur.
Senin gülüşünü açacak arslan odur,
Seni ağırlayacak er odur,
Yamacı değerli beldir o,
Sana yönelenin kaçacağı yerdir o.
Kıvrılan pınar, ırmak suyu,
Küheylanını tutup sular.
Arslan görürsen — er Seytek'tir;
Onu âlemden üstün tutup,
Ağılı ortak dostun olsun,
Varıp aklına akıl kat.
Sen onun eline vardığında,
Ok geçmez kaftanı giyerler,
Afgan'dan topluca akın ederler,
Ak çelikten zırh giyerler,
Âlemden yılkı devşirirler.
Sen eline vardığında,
Karşısına soğuk yürekli yad gelemez,
Yüzleşip düşman yenemez.
Sen Seytek'e vardığında,

Your tent-felt end to end turns rich with fat,
The foe who strives with him is razed to earth.
That falcon shall be head, be khan,
He makes the herds too vast for counting,
All of your chests,
My son, he fills with yellow gold.
He is the lion who will unlock your laughter,
He is the man who will honor you,
He is a ridge whose slopes are precious,
He is the place your assailant flees.
Winding spring and river water,
He takes your charger there and waters it.
If you see a lion — it is the man Seytek;
Hold him higher than the world,
Let him be your friend of the shared fold,
Go and add your counsel to his counsel.
When you come into his land,
They don kaftans no arrow pierces,
They raid in host from Afgan,
They don mail of white steel,
They gather horse-herds from the world.
When you come into his land,
No cold-hearted stranger can face him,
No foe confronts and bests him.
When you come to Seytek,

Ak maralı güdüp inek gibi eder.
Kıyasıya düşman gelse,
Sürüp götürüp perişan eder.
Boz maralı güdüp inek gibi eder,
Saldıran düşmanını perişan eder.
Kopup dağılırsan çok ular,
Saçılanını çokça toplar.
Sönen ateşini tutuşturur,
Ölen canı diriltir,
Dost olduğunu bildirir.
Göz diken düşmana saldırır,
Cihanı bozup ganimet alır.

He herds the white maral tame as a cow.
Should foes come on in fury,
He drives them off and lays them waste.
He herds the gray maral tame as a cow,
He lays his charging foeman waste.
If you break and scatter, he binds up much,
He gathers in your scattered store.
He kindles your dying fire,
He quickens the dying soul,
He makes his friendship known.
He charges the covetous foe,
Routs the world and takes the spoil.

Bahadırsan, arslansan,
Cevabını duyup harekete geç,
İşte o kaplanınla dost ol. Endamına bakıp gören can,
Kıyma nakışlı yandan kırk kilim,

O Kırgız'ın hâlini ben bilirim.
Salınıp yürüyüp serpilen,
Oyma nakışlı yandan on kilim,

O yurdun hâlini ben bilirim.
Boran koparıp kar yağdırsa gün,

Boz keregeli ev odur.
Senin kaderini bilen han odur,
Bahadırlık, arslanlık bir başka;
Bağlanıp duran pazarın
Bahtını açacak seçkin yiğit,

Talihi yurttan bir başka.
Yorulmaz, çölde büyük yürük,
Düşman saldırırsa büyük kargaşa koparır.
Akcoltoy, oğlum, dinleyiver,
Söyleyeyim, şahinim, bir derdim var.
Hani haberin var mıdır:
Kaf Dağı'nın beri ucundan,
Can yürümezin kıyısından,
Yükselen çıkıntılı sırttan,
Bir dişide hüner gördüm;
Beli kın gibi, yüzü ay gibi,

Bir perizade kız gördüm.
Peri kızı Akbermet —
Kulda olmaz bu endam.
Kocamışken avare dolaşıp,

Endamını görüp beğendim,
Ben o dilbere şaşakaldım.

If you are batyr, if you are lion,
Hear the answer and bestir yourself,
Be friend to that tiger of yours. The soul that looks upon her form,
Forty kilims, minced-work-figured, at the side,
I know the state of those Kırgız.
Swaying as she walks, full-flourished,
Ten kilims, carved-work-figured, at the side,
I know the state of that land.
When the day breaks storm and pours down snow,
His is the house of gray lattice-frame.
He is the khan who knows your fate,
His valor, his lionheart a thing apart;
Of the market standing bound,
The chosen brave who will unlock its fortune,
His luck a thing apart from the land's.
Untiring, a great strider in the desert,
If foes attack, he looses great turmoil.

Akcoltoy, my son, listen well,
Let me speak, my falcon — I have a grief.
Say, have you had word of it:
From the near end of Kaf Dağı,
From the edge where no soul walks,
From the rising jutted ridge,
I saw rare gifts in one woman;
Her waist like a scabbard, face like the moon,
I saw a peri-born maiden.
The peri maiden Akbermet —
No mortal slave has such a form.
Old as I am, wandering astray,

I saw her form and was well pleased,
I stood amazed at that fair one.

Periden çıkma pek güzel,
Dupduru, pek nurlu.
Gökte Çolpan yıldızı var:
Yıldıza bak, gözüne bak.
Kâseye konmuş şeker, bal:
Şekere bak, sözüne bak.
Maral gibi basıp gerinen,
Fark etmeden kul eriyip gitmiş.
Salınarak basıp nazlanan,
Öylece süzüp baksa,
Doğan ay gibi görünen.
Ölmüş adam olmadıkça,
Kulun gönlü ona kapılır.
Ayağına saçı dolanmış,
Süzülerek basıp kıvrılan,
Beline saçı dolanmış.
Işıldayarak basıp kıvrılan,
Onda cennetin nuru görünmüş.
Hem de pırıl pırıl o biçarenin,
Yanağına saçı örülmüş.
Yüzünü dıştan gören canın,

Sızlayıp gönlü kapılmış.
Bu kara bahtlı dilberin,
Yardan çıkan pınarın gibi;
Yarın başına çıkıverdiğinde,
Bu kara bahtlı biçareyi
Dileyen adam hasrette kalır.
Yaratılmış nurun kızıymış,
Yalan dünyada bir daha yaratılmaz;

Bunu almazsa Seytek hasrette kalır.
Kara yere kar yağsa,
Kardan bile apak teni var.
Şu kar üstüne kan damlasa,
Onu gör de yüzünü gör,
Ölçüp biçip söylediği sözünü gör,
Bunun endamlı gelen kendisini gör.

Peri-sprung, exceeding lovely,
Crystal-pure, all radiant.
In the sky there is the star Çolpan:
Look at the star, look at her eyes.
Sugar and honey set in a bowl:
Look at the sugar, look at her words.
Stepping and stretching like a maral,
The mortal melts away unknowing.
Stepping with sway and coy grace,
When she casts her languid glance,
She shows like the new-risen moon.
Unless a man be dead already,
The mortal's heart is seized by her.
Her hair entwines about her feet,
Gliding, stepping, curving,
Her hair entwines about her waist.
Shimmering, stepping, curving,
In her the light of paradise appeared.
And gleaming bright, that poor one —
Her hair is plaited to her cheek.
The soul that from without beholds her face —
Its heart has ached and been ensnared.
This black-fated fair one —
Like your spring that issues from the cliff;
When she steps up to the cliff-top,
This black-fated hapless one —
The man who woos her is left to pine.
She was born the daughter of created light,
In this false world her like shall not be made again;
If Seytek takes her not, he is left to pine.
Though snow should fall on the black earth,
Her skin is whiter than the snow.
Should blood drip down upon that snow,
See that, then see her face,
See the measured words she speaks,
See her shapely self entire.

Dönüp durup söylese,
Bülbülden tatlı sesi var.
Gören can kendini tutamaz,
Tarlakuşu gibi öten dili var,
Ey tövbe, yaratılmış meğer böyle bir
can. Hani kocayıp atam kaldığında,

Dünyaya düşmüş değeri var,
Yaratılmış meğer o devlet kuşu.
Cihanı aşan değeri var,
Böyle bir can bir daha yaratılmaz.
Sırtlı dağın çukurundan,

Aşağısı düzlük, akan su,
Sık kavağın boyundan,
Yularımdan tutup çığrışıp,
Canını esirgemeden hıçkırıp,
Nice ricayla emanet verdi.
Yiğitliğin var, kendini tut,
Akcoltoy, oğlum, gözünü aç:
Akbermet söyledi bir sözü,
Peri kızı, o bahtsız,
Gönlüme koydu çok sözü.
Çok selam söylemesinin sebebi:
Yularımdan tutup çığrışıp,
İçten ağlayıp hıçkırıp:
«Atamdan üstün ihtiyarım,
Şu öndeki yerde dur hele,
Kurbanın olayım evliya!
Bülbülün şakıyıp ötsün,
Bülbülümü, atam, dinleyiver,
Makamlı, hoş bir sesi var.
İçteki değerli yüreği
Aşk ateşi yakıp yok etmiş.
Allah Taala'nın kuluna verdiği bu:
Âşık edip bırakmış.
Bu yüzden aşk,
Benzi bozup soldurmuş.
O buyrulan cana eremeden,

When she turns about and speaks,
Her voice is sweeter than the nightingale.
The soul that sees cannot hold back,
Her tongue trills like the lark,
O mercy — such a soul was made, it
seems. You know, when my father was
left in old age,
Her worth is fallen to the world,
That bird of fortune, it seems, was made.
Her worth surpasses the whole world,
Such a soul shall not be made again.
From the hollow of the ridge-backed
mountain,
Below it flatland, flowing water,
Along the stand of dense poplars,
She seized my halter, crying out,
Sobbing, unsparing of her life,
With many pleas she gave the trust.
You have valor — hold yourself fast,
Akcoltoy, my son, open your eyes:
Akbermet spoke a word,
The peri maiden, that hapless one,
Laid many words upon my heart.
The cause she sent so many greetings:
She seized my halter, crying out,
Weeping from within and sobbing:
«My elder dearer than my father,
Stay a while at this place ahead,
Let me be your offering, saint!
Let your nightingale trill and sing,
Listen, my father, to my nightingale,
It has a tuneful, pleasing voice.
The precious heart within
Love's fire has burned and consumed.
This is what Allah Taala gives His servant:
He has left her lost in love.
And for this cause has love
Marred and paled her face.
Not attaining the soul decreed for her,

Böylece o biçareyi
Dertlere salıp bırakmış.
Bu arada peri atam
Bir kadın daha almış.

Thus has it cast that hapless one
Into sorrows and abandoned her.
Meanwhile my peri father
Took another wife.

Ay eksilip, gün geçip,
Aradan nice yıl geçip,
Anam olacak o bahtsızı almış.
Aklı hayran olmuş,
Ben zavallıyı görmüş,
Toyumda sürüyle mal kesip,
Adımı Bermet koymuş.
Süzgün duran biçaren,
Meğer peri kızı olmuş.
Boynuma yakut takmış,
«Hanlığımı kızım alır» deyip,

«Yerime yavrum kalır» deyip,

Nazlandırıp büyütmüş.
Sayısız dünyalığını benim için,
Zavallı han atam saçmış.
Kız olduğumu bilmezden gelip,
«Oğlum» deyip özlemini bastırmış.
Bir yaşımdan nazlanıp,
Körpe kız olup oynamışım.
Yedi yaşımdan sonra, anacığım,
Ancak o zaman akıl ermişim.
O vakitler zavallı can,
Çocuk oyununa doymamışım.
Periden yiğit toplamışım,
Karşıma çıkanı kırmışım.
Ak pamuğu yastık edip,
Kıbleye baş verip,
Böylece uykuya varmışım.
Uyurken gördüğüm düşümde,
Bu dert geldi insanın başına.
Beni Yaradan etmiş avare:
Gerçek düşüme girmiş,

The moon waned, the days went by,
Many a year passed in between,
He wed that hapless one, my mother to be.
His mind was struck with wonder,
He beheld poor me,
Slew herds of stock at my feast,
And gave me the name Bermet.
Your languid hapless one
Proved to be a peri's daughter.
He hung rubies at my neck,
«My daughter shall take my khanate» – saying,
«My child shall stand in my stead» – saying,
He raised me petted and adored.
His countless worldly wealth for me
My poor khan father scattered.
Feigning not to know I was a girl,
«My son» – saying, he stilled his longing.
From one year old I was cosseted,
I played, a tender girl.
After my seventh year, dear mother mine,
Only then did I come to sense.
In those days, poor soul,
I had not had my fill of childhood play.
I gathered braves from among the peri,
I broke whoever crossed my path.
Making white cotton my pillow,
Laying my head toward the qibla,
Thus I went to sleep.
In the dream I dreamed asleep,
This grief came down upon my head.
The Creator made me a wanderer astray:
Truly into my dream there came

Ak sakallı ihtiyar derviş.
Bir can desem — dört adam,
Adı Hızır'mış o.
El verip söz söyleyip,
Kutlu nefesle dokunduğu çağıymış.

«Pazar açan bahtım» deyip,

Bir kişi daha varmış.

A white-bearded elder dervish.
I would say one soul — four men,
His name, it seems, was Hızır.
He gave his hand and spoke his word,
It was the hour he touched with blessed breath.
«My fortune that opens the market» – saying,
There was yet another there.

Sağ yanında kısmet var,
Devlet veren oymuş.
«Akıl fikri benim» deyip;
Baksam dört can varmış.
O sırada düşümde,
Uyurken hepsi,
Dokunup duran ihtiyarlarmış.
Adı Hızır derviş,
Öylece «al» deyip el vermiş.
Meğer sezmiş bay atam,
«Giyesin» diye kaftan verdi.
Hünerin sahibi bilge,
«Dinleyesin» diye öğüt verdi.
«Kısmetin sahibi benim» deyip,
Bereketi pek sağlam verdi.
Adı Hızır derviş,
Yavaşça söyleyip pekiştirip:
«Ey han kızı, han Bermet,
İlginç bir söz diyeyim, bilesin,
Kıymetlim, yavrum, sözümü tut.
Böylesi coşkun yürekten,
Bozkurdun oğlu er Seytek
Aramış seni — güveyindir o,
Tükenmez ilginç sözüm var.
Peri kanlı er Seytek,
Bahtsız kızım, senin arslanındır o,
Bildiğin hunhar er Seytek,
İsteyerek varacağın kocandır» deyip,

At his right side there was portion,
He it was who gave the fortune.
«Mind and counsel are mine» – saying;
I looked — there were four souls.
Meanwhile in my dream,
All of them, while I slept,
Were elders touching me with blessing.
The dervish named Hızır
Simply said «take» and gave his hand.
My rich father, it seems, had sensed it,
He gave a kaftan, saying «wear it».
The sage, the master of the craft,
Gave counsel, saying «heed it».
«I am the lord of portion» – saying,
He gave abundance firm and sure.
The dervish named Hızır,
Speaking softly, sealing it fast:
«O khan's daughter, khan Bermet,
Let me tell a wondrous word — know it,
My precious, my child, keep my word.
Of such a surging heart,
The gray wolf's son, the man Seytek,
Has sought you — he is your bridegroom,
I have wondrous words that never end.
Peri-blooded man Seytek —
Hapless daughter, he is your lion,
The dread man Seytek whom you know
Is the husband you will gladly wed» – saying,

Kur'an okuyup dua edip,
Vaat sözünü etmişti.
Kulansur gibi at binmiş,
Pek güzel cevher kaftan giymiş,
Silah donanımını kuşanmış,
Kınsız çelik kılıç bağlamış,
Dönüp yağacak bulut gibi
Kahrı yüzünde dolanan;
Kendisi bileği demir, taş yürek,
Fil yapılı bir yaman.
Bu yaman yiğidin
Tam donanımlı atı seksen dört,

Reciting the Kur'an, giving blessing,
He had spoken the word of promise.
He rode a horse like Kulansur,
He wore a splendid jeweled kaftan,
He was girded with his panoply of arms,
He bound a sheathless steel sword on,
Like a cloud that wheels to pour,
Wrath wandering on his face;
Himself iron-wristed, stone of heart,
A fierce one built like an elephant.
This fierce young brave —
His steeds full-harnessed, eighty-four,

Bunun göz attığı yan kavga, yangın.
Kirpiği yalım, gözü kor,
İnsanda böyle acayiplik yok,
Bu âlemde nerede bulunur.
Sertleşip gayrete geldiğinde,
O yaman yiğidin
Kara benekli kaplanı,
Dört bir yanından atılmaya hazır.
Bunun önünde boz kaplan,
Kulda böyle can olmaz.
Gaipten olma yoldaşı,
Bunu kırk çiltenle atam birlikte kollar.

Where his glance falls: strife and fire.
His lashes flame, his eyes are embers,
No such marvel is in mankind,
Where in this world is it to be found.
When he hardens and his mettle rises,
That fierce young brave's
Black-spotted tiger stands
Poised to spring from all four sides.
Before him goes a gray tiger,
No mortal slave has such a soul.
His comrade come from the unseen —
The forty chiltens and my father guard him together.

Nara atıp coştuğunda,
Adı Hızır derviş
Yolunu başlatıp yedeğinde götürür.
Erenlerin koruduğu arslan budur,
Saltanatlı beyi budur.
Öte atası Manas'a
Hiç şaşmadan çeken er budur,
Senin varacağın arslan budur.
Demir bitmiş geniş bilek,
Sarsılmayan kara yağız,
Her yanı denk olan budur;
Bu yalan dünyanın tadını
Sınayıp görecek er budur.

When he roars his war-cry and exults,
The dervish named Hızır
Opens his road and leads him at the rein.
This is the lion guarded by the saints,
This is the bey of majesty.
After his forefather Manas
This is the man who takes unerringly,
This is the lion you shall wed.
Broad wrist grown over with iron,
The unshaken dark-bay one,
This is he, matched in every part;
The savor of this false world —
This is the man who will taste and prove it.

Bir sevince birlikte batıp,
Bir döşeğe birlikte yatıp,
Gülüşünü açacak er odur,

Seni ağırlayacak arslan odur.
Söylenen söz budur, bilesin,
Gerçek kocan budur, bilesin.
Sığınağın perdesi olmaz,
Buyruğudur Allah Taala'nın;
Dönüp söylediğim sözüme uy,
Arayıp var hunhar arslanına.
Bu dişi dediğin, atam, erkeğe —
Katılmaz mı arslanına?
Ey yavrum, balam Akbermet,
İşte böyledir senin kocan» deyip,
Yarınki mahşerin dar yolunda,

Plunging together into one joy,
Lying together on one bed,
He is the man who will unlock your laughter,
He is the lion who will honor you.
This is the word that is spoken — know it,
This is your true husband — know it.
There is no veil to shelter you from it,
It is the decree of Allah Taala;
Heed the word I speak again,
Seek out and go to your dread lion.
This woman, father — to the man,
Shall she not be joined to her lion?
O my young one, my child Akbermet,
Such indeed is your husband» – saying,
On the narrow road of the gathering to come,

«Senin neşeni açacak kocandır» deyip,
Er Seytek'in yüzünden

Derviş nişan koymuştu,
Düşümde nikâh kıymıştı.
Eğlenceyle tana dek dalıp,
Dar döşeğe birlikte yatıp,
Koyun koltuk sarılmış mıyız,
Kımıldamadan safa sürmüş müyüz?
Arış argaç gibi biz olup,
Birleşip kalmışız.
Hani tan ağarıp söktüğünde,
Yere aydınlık girdiğinde,
Benim gönlüme nişan konmuş:
Adı durur, kendisi yok,
Benim koynumda yatanım.
Bugün görülen yarın yok,
Böyleymiş şu değersiz dünya.
Gözden kaybolmuş;
Dayanamayıp canım çığrışıp,
Bozladım, ağlayıp hıçkırarak,

«He is the husband who will unlock your joy» – saying, Upon the face of the man Seytek
The dervish had set a token,
In my dream he sealed the marriage.
Lost in revels till the dawn,
Lying together on the narrow bed,
Did we lie entwined in each other's arms,
Did we take our bliss without stirring?
We two like warp and weft,
Were joined and so remained.
Then, when dawn paled and broke,
When light came into the land,
A token was set upon my heart:
His name remains, himself is gone,
He who lay within my bosom.
What is seen today is gone tomorrow,
Such, it seems, is this worthless world.
He vanished from my sight;
My soul, unable to endure, cried out,
I keened, weeping and sobbing,

Ulemaya danıştım,
Bilenlerden sordum.
Aşk ateşinin yüzünden,
Hasret içinde dururum.
O Seytek'i tartsam,
Yüreğim ezilip,
Etim tırnağım gerilir.
Bu dünyanın tutkusu —
Aşk dediğin çetin görünür.
Arslanımı düşünsem,
Aklım bine bölünür.
O «aşk» deyip gide gide,
Aşk ateşini yiye yiye,
Sararıp kanım sulanıp,
İki gözden akan yaş
Göğsüme dökülüp,
Gerçekten yanıp bizim can,
Sinek kadar kalmadı bir kaşık kan.

Andığım dilek geç olup,
O aziz arslana eremeden,
İki gözüm dört olup,

I sought counsel of the ulema,
I asked of those who know.
Because of love's consuming fire,
I dwell in longing still.
When I weigh that Seytek in my mind,
My heart is crushed,
My flesh and nails grow taut.
The passion of this world —
This thing called love proves harsh.
When I think upon my lion,
My mind is split a thousandfold.
Going on and on, saying «love»,
Feeding on love's fire again and again,
I paled, my blood ran thin,
The tears that flow from both my eyes
Spill down upon my breast,
Truly this soul of mine has burned,
Not a spoonful of blood, not a fly's worth, remains.
The wish I cherished came too late,
Not attaining that dear lion,
My two eyes turned to four,

Tertemiz canım, dert çektim.
Haykırıp yola koyulup,
Gideyim diye düşünüp,
Er Seytek'in derdinden
Yürüyüp gezsem rahatım yok,
Gece yatsam uykum yok.
Sevinçli şen kahkaham yok,
Oynayacak Seytek sungurum yok,
İçim alev, bağrım kor.
Düşümde aslanı göremeyip,
Böyleymiş demek, dünya boş.
Ulemadan söz işitip,
Kaplan oğlu bozkurdu
Düşman kırar diye işitip,
At koşturup, yer gezip,
İt salıp, kuş uçurup,

My spotless soul, I have suffered woe.
Crying out, setting forth upon the road,
Thinking, let me go my way,
For the sorrow of Er Seytek
If I walk and wander I have no rest,
If I lie down at night I have no sleep.
I have no joyful, merry laughter,
I have no Seytek, my falcon, to play with,
My inside is flame, my breast is ember.
Unable to see my lion even in dream,
So it was, then — the world is empty.
Hearing word from the ulema,
That the tiger's son, the grey wolf,
Shatters the foe — so hearing,
Racing his horse, roaming the land,
Loosing the hound, flying the hawk,

Ava çıkar diye işitip,
Hiç durup dinlenmez o yavuzu,
Gözleyip görüp izledim.
Yerin bittiği yedi çöl,
Yedi kez çevreyi dolaşıp,
Kuraalı adlı yılkıyı
Kavruk çölden buldu – diye,
Kuraalı'yı kovdurup,
Aslanımdan ayrılıp,
79860 O zaman kaldım kaygıda.
Ondan çare bulamayıp,
Kurtuluşumu bulamayıp,
Perişan olup dayanamayıp,
Erkek giysisi giyinip,
Bütün varlığımı toplayıp,
Canıma silah kuşanıp,
Pehlivanlığı bir başka,
Bahadırlığı apayrı,
Yayın oku yağsa da,
79870 Çekinip baş kaçırmayan.
Salt alevden yangın çıksa,
Yılıp geri kaçmayan.
Yay çeken erenin,

That he rides out to the hunt — so hearing,
That fierce one who never halts nor rests,
I watched, I saw, I followed him.
The seven deserts where the earth ends,
Circling the whole round seven times,
The herd of horses called Kuraalı
He found in the scorched desert — they said,
Having the Kuraalı driven off,
Parted from my lion,
Then was I left in sorrow.
Finding no remedy from it,
Finding no deliverance,
Wretched, unable to endure,
Donning the garments of a man,
Gathering all my substance,
Girding weapons upon my soul,
His wrestling prowess of one kind,
His valor wholly of another,
Though the arrows of the bow rain down,
One who shrinks not, nor ducks his head.
Though fire burst forth of pure flame,
One who quails not, nor flees back.
Of the man who draws the bow,

Şaşmadan vuran nişancının,
Akılda üstün beceriklinin,
Mızrakta değerli yiğidin,
Babam hanın tahtından,
Perinin altın şehrinden,
Geçmiş işin acısından,
79880 Bozkurdumun yüzünden,
Sayısız yatan çok pehlivan,
Toplayıp bir bir almışım,
Geçitten geçirmişim.
Bir yaratılmış gelmiş – diye,
Şaşmaz atan nişancıdan,
Yay çeken becerikliden,
Şaşmaz vuran yiğitten,
Dili düzgün erenden,

Of the marksman who strikes unerring,
Of the skilled one supreme in wit,
Of the brave one worthy with the lance,
From the throne of my father the khan,
From the golden city of the peri,
From the pain of what has passed,
Because of my grey wolf,
Many champions lying beyond count,
I gathered and took them one by one,
I led them through the pass.
A created one has come — they said,
From the marksman who shoots unerring,
From the skilled one who draws the bow,
From the brave one who strikes unerring,
From the man whose tongue is true,

Karşısına çıkanı yere seren
Yakışıklı yiğitten,
Bin pehlivan toplamışım.
Eksik kalan işin yüzünden,
O Seytek'in uğruna,
Güllü badem al kaftan,
Pehlivanlara giydirip,
Bulut gibi uçan küheylandan,
Pehlivanlara bindirip,
Dönüp hepsine öğretip,
Azığın hepsini tüketip,
Periye buyruk salmışım.
Gürleterek halkımdan,
Küheylanı toplamışım.
Pehlivanını toplayıp gürültü koparıp,
At koşturup dörtnala,
Yeryüzünün dört bucağını
Dört kez dönüp dolaşıp,
Kahrını döken düşmana,
Katı kavga salmışım.
Dilediğim er Seytek
Yiğidi kapıp almaya,
Peşime taktığım bin pehlivan
Periye salıp büyük savaş,
O gün şehirden çıkınca,

From the handsome brave who lays low
Whoever comes against him,
A thousand champions I gathered.
Because of the task left undone,
For the sake of that Seytek,
Scarlet caftans of rosy almond
I clothed upon the champions,
On coursers flying like the cloud
I mounted the champions,
Turning, I instructed them all,
Spending all the provisions,
I sent command unto the peri.
Thundering, from my people
I gathered the coursers.
Gathering champions, raising clamor,
Racing horses at full gallop,
The four corners of the earth
Circling round four times over,
Upon the foe who poured out wrath
I loosed a bitter battle.
Er Seytek whom I desired —
To seize and take that brave one,
The thousand champions in my train
Loosing great war upon the peri,
That day, going out from the city,

Altı gün durmadan yol yürüyüp,
Atı esirgemeden bol yürüyüp,
Teğelti kadar su geçip,
Dimdik inen dere kesip,
Doksan boydan su geçip,
Gerçekten yürüyüp didinip,
Ulu Kaf Dağı'na dayanıp,
Altı sırtını aşınca,
Babam perinin sınırından
Beriye doğru aşınca,
Dikilmiş yamaç kara sırt,
Aylarca yıllarca yol yürüyüp,
Çetininde gündüz yürüyüp,

Six days marching without halt,
Sparing not the horse, marching long,
Crossing water saddle-felt deep,
Cutting sheer-descending gorges,
Crossing waters of ninety kinds,
Truly marching, truly toiling,
Reaching the great Mount Kaf,
When we crossed its six ridges,
From the border of my father the peri
When we crossed to this near side —
An upthrust slope, a black ridge,
Marching the road for months and years,
Marching by day through its hard places,

Bozkırında gece yürüyüp,
Ölmeden yitmeden ezilip,
Bir uğursuz yola rastlayıp,
Kara boğaz bir belmiş,
Sihirbazların hepsinin
Gizleyip koyduğu yermiş.
Göz yetmeyen kara yar
Rastlayana ölüm saçarmış,
Altı böyle kara yılan,
Onun öte yanında,
Rastlayanı kemiren,
Denk geleni çiğneyen,
Kılıç gagalı canavarı var,
Hiçbir insanın geçmediği,
Yalnız ayak yolu var.
Ejderhanın büyüklüğü
Âlemi yutacak kadar uluymuş.
Hayale gelmez iş olup,
Çetin belalı cehenneme
Rastlaştıkları an olup,
O haykırışı salınca,
Bir soluk çekip alınca,
Hayvanın hepsi derilip,
Ödü kopup dayanamayıp,
Pehlivanın hepsi kırılıp,
Küheylan uçup çığrışıp,
Pehlivanın hepsi bağrışıp,

Marching by night across its steppe,
Neither dying nor lost, but crushed,
We chanced upon an ill-omened road:
It was a pass, a black defile,
It was the place where all
The sorcerers had hidden things away.
A black cliff no eye could measure
Scattered death on all who met it;
Six black serpents such as this,
And on its farther side,
Gnawing whoever meets it,
Trampling whoever crosses it,
There is a monster with sword-blade beak;
Where no human being has passed,
There is only a footpath there.
The greatness of the dragon
Was vast enough to swallow the world.
It was a thing beyond imagining,
And to that grim, calamitous hell
Was the moment when they met;
When it loosed that shriek,
When it drew in a single breath,
All the beasts were gathered in,
Their gall burst, they could not endure,
All the champions were broken,
The coursers flew up screaming,
All the champions crying out,

Pehlivanlar derde tutuldu,
Bundan zavallı can güç bela kurtuldu.
Cehennemim baştan aşıp,
Erenlerin hepsini yutturup,
Pehlivanların hepsini
Ejderhaya yutturup,
Tam hesabı buldurup,
Sayısız küheylanın hepsini
Yırtıcılara kaptırıp,
Kara ecele tutulup,
Bahtı yaver altı insan

The champions were seized by woe,
This poor soul barely escaped from it. My
hell overflowing from the start,
Making it swallow all the men,
All of the champions
Making the dragon swallow them,
Making it take the full account,
All the coursers beyond number
Letting the ravening beasts seize them,
Caught by black death,
Six souls whose fortune held

Beladan güç bela kurtulup,
Takat tükenip güç gidip,
Ecel tutup gün bitip,
Burada bir kez kurtuldum.
Âşıklığın yüzünden.
Azaba bunca tutuldum.
Geçende kızıl doru at binip,
Kıl kuyruğunu sımsıkı bağlayıp,
Yere sığmaz bir devmiş,
Yere suya sahipmiş,
Yakışıklı bir canmış,
Evliya ihtiyarın ta kendisiymiş,
Kararmış kara gözlüymüş,
Evliya ihtiyar o atam
İşte o söylenen sözü,
Aklıma düşürdü o dertli sözü.

Yavaşça söyleyip, pek vurgulayıp,
Hıçkırıp ağlayıp çırpınıp,
Atacığım diye yalvarıp,
Büyük bela, ulu kavga,
Gördüğümü söyleyip anlattım.
O sefere çıkan pehlivanın, Atacığım,
çile çekip duruyorum.
Öldüğünü söyleyip anlattım.
Kaşık kadar ettim kanımı,
Âşık diye yürüyüp yaktın,
Bulunmaz altın canımı.
Varacağım yârim budur – diye,
Âşığa verdim gönlümü,
Söylettim bunca halkımı.
Aşk ateşinin yüzünden,

Coşkunluğum kabarıp taşıp,
Sarı hastalık oldum sararıp,
Zehir aşka ağlanıp,
Bozkurt Seytek ereni
Gözümü açıp görsem – diye,

Barely escaping from the calamity,
Strength spent, power gone,
Death gripping, the day ending,
Here I escaped this once.
Because of my being in love,
So much was I seized by torment.
Lately, riding a red-bay horse,
Binding tight its horsehair tail —
He was a giant the earth could not contain,
He was master of earth and water,
He was a handsome soul,
He was the saintly elder himself,
He was dark, with blackened eyes,
That saintly elder, that father of mine —
Behold, that spoken word,
He brought to my mind that sorrowful word.
Speaking softly, pressing hard,
Sobbing, weeping, writhing,
Pleading, saying: dear father,
The great calamity, the mighty strife,
I told and recounted what I had seen.
Of the champions who rode that campaign,
Dear father, I endure my torment still.
I told and recounted that they died.
I have made my blood a spoonful,
Walking as a lover, you have burned
My golden soul that cannot be found.
This is the beloved I shall go to — saying,
I gave my heart to the beloved,
I set all my people talking.
Because of the fire of love,

My passion swelling, overflowing,
I became the yellow sickness, paling,
Weeping over poisoned love,
The grey wolf, Seytek the man —
If I might open my eyes and see him — saying,

Gözüm görüp ölsem – diye,
If my eyes might see him and I die — saying,

Gerçekten buluşup dursam – diye,
If truly I might meet and stay — saying,
Feryat ettirip canımı
Making my soul cry out,
Seytek'e kurban etsem – diye,
If I might offer it to Seytek — saying,
Rastlayınca söz söyleyip,
Speaking words when we should meet,
Geniş sevincini görsem – diye,
If I might see his wide rejoicing — saying,
Aşk ateşinin yüzünden
Because of the fire of love
Ben yanıp gezerim, ölürüm – diye,
I wander burning, I shall die — saying,
Evliya ihtiyar han ata,
Saintly elder, khan and father,
Kulağını ver, ata!
Lend your ear, O father!
Dertli sözümü dinlesene,
Listen to my sorrowful word,
Baba olup besleyip,
Be a father and nurture me,
Çarem tükendi, atacığım,
My remedies are spent, dear father,
Bizi ana olup korusana!
Be a mother and protect us!
Bilmediğimi bildirsene,
Make known to me what I know not,
Evliya ihtiyar, atacığım,
Saintly elder, my dear father,
Bizi bir ak yazmaya kavuştursana.
Join us to one white destiny.
Kötü de olsak Seytek'e,
Though we be unworthy, to Seytek
Perizat diye övsene.
Praise us as a perizat.
Kendimizden geçtik, ağam,
We are beside ourselves, my lord,
Bizi bir dede olup korusana!
Be a grandsire and protect us!
Kaçırdığım elimden gitmesin,
Let what I let slip not leave my hand,
Garip can bizim gibi olmasın.
Let no forlorn soul be as we are.
Bu sevincim, şahbazım,
This joy of mine, my shahbaz,
Kaplanımdan ayrılıp,
Parted from my tiger,
İşte o Seytek eren – diye,
Behold, that man Seytek — saying,
Gözümü açıp duruyorum.
I stand with my eyes held open.
Âlemimi baştan başa dert sardı,
Sorrow has wrapped my world from end to end,

Nice gönlüm ağrıdı.
How sorely my heart has ached.
Nice kargaşa, çok bela,
How much turmoil, many woes,
Aklımı alıp kuşattı.
Have seized my mind and hemmed it in.
Ben peride iken,
While I was among the peri,
Bindiğim yüce altın taht,
The lofty golden throne I mounted,

Gezindiğim çınar bağ,
The plane-tree garden where I strolled —
Ben âşığa çevirdim gönlümü,
I turned my heart to the beloved,
Bıraktım peri elimi.
I left my peri people.

Bir bozkurdun yüzünden,
Saman gibi ağlayıp sarardım,
Kaygı yokken kaygılandım,
Ne kadar maldan ayrıldım.
Gerçek evliya dede ihtiyar,
Kerametini bildir sen,
Garip canı dirilt sen.
Yananı söndürürsen,
Alev alev yanan kuru canı,
Bir güzel yere göçürürsen» –
Diye, böylece kız söyleyip,
Feryat edip ağlayıp dururken:
«Dertli sözüne razı oldum.
Perizade Bermet'e
Vaadimi vermişim.
Dilediğin han Seytek
Âşıklığın var ise,
Bağlayıp söylediğim sözüm var,
Altı ayda alıp gelirim – diye,
Senin dilediğin han ise
Aykol'un oğlu afacana
Âşıklığın var ise,
Sönmüş ateşini tutuşturururum,
Yanmış derdini söndürürüm.
Sebebini bildiririm,
Ölecek canını diriltirim.
Ata, perizade bahtsız,
O yiğidin oğlu bozkurtla,
Yüzleşmen bir hayli iş.
Babası bahadır, sungur aslan,
Yıkılan canın kor olsun,
O âlemden çıkmış bahadır er,
Bağrı çelik, dışı gök,
Ay-âlemi dize getiren,
Babası Manas bahadıra,
Şaşmadan çekmiş, kara gök soylu,
Zınk zınk edip aldırmaz,

On sekiz bin âlemi

Because of one grey wolf,
I wept and paled like straw,
I sorrowed where no sorrow was,
From how much wealth was I parted.
True saintly grandsire, elder,
Make known your wonder-working power,
Bring the forlorn soul to life.
If you quench the one that burns,
The dry soul burning flame on flame,
If you move it to a lovely place» –
So saying thus the maiden spoke,
And as she cried and wept, he said:
«I have consented to your sorrowful word.
To Perizade Bermet
I have given my pledge.
The khan Seytek whom you desire —
If your love is true,
I have my word, spoken and bound:
In six months I shall bring him — saying,
If he is the khan whom you desire,
For Aykol's son, that bold rogue,
If your love is true,
I shall kindle your extinguished fire,
I shall quench your burnt-out sorrow.
I shall make known the cause,
I shall bring your dying soul to life.
Father — the perizade is luckless;
With that brave man's son, the grey wolf,
To come face to face is no small task.
His father a batyr, falcon-lion;
May your fallen soul be ember —
He is a batyr sprung from that world,
His breast of steel, his outside grey-blue,
Bringing the moon-world to its knees,
To his father Manas the batyr
He has drawn true, of black-grey stock,
Standing firm, yielding to none,

The eighteen thousand worlds —

Âşığı güzel sen değil,
Topuğuna denk tutmaz.
Onun anası perizattandır,
Peri kanlı bozkurdun,
Bereketini söyleyelim.
İnsandan öte aslandır,
Yedi-Su'nun kıyısında,
Cediger'in elinde,
Anası Çürök doğurunca
Görüp duran göz budur,
Perizade Bermet can,
Sana söylenecek söz budur.
Doğduğunda karından,
Ayağıyla dik düşmüş,
Çocuk bir iş yapar – diye,
Bagış'ın oğlu Kıyaz'ın
Gönlüne ağır düşmüş.
Altmış kocakarı sihirbaz,
Gözleyip duran çok düşman
Kahrına dayanamayıp,
Kendinden geçip yığılmış.
Asır çağlayıp ün salmış,
O değil, Hızır deden bile şaşmış.

Şaşırmasının sebebi –
Gümbürdeyip coşan,
Aç aslan kesilen.
Arkadan yelesi görünen,
Gerçek bozkurt imiş – diye,
Geçende Cediger'in gönlü bölünmüş.
Söylenecek kavga sözü var,
Adını Hızır koymuş, aslan er,
Kırgız şöyle dursun, oğlunuz,
Asrın aslanı olsun – diye,
Dua edilen yeri var.
Adı ulu olanların hepsi,
Aslan diye ad koymuş.
Anası Çürök doğurunca,
Çift eliyle kan avuçlamış.

Not only you, his lovely lover —
Are not equal to his heel.
His mother is of the perizat,
Of the peri-blooded grey wolf
Let us tell the abundance.
He is a lion beyond mankind;
On the shore of the Yedi-Su,
In the land of Cediger,
When his mother Çürök bore him —
This is the eye that saw it all,
Perizade Bermet, dear soul,
This is the word to be told to you.
At his birth, from the womb
He fell upright on his feet;
This child will do a deed — saying,
Upon Bagış's son Kıyaz
It fell heavy on his heart.
Sixty crone sorceresses,
Many foes who stood and watched,
Unable to bear his wrath,
Swooned and collapsed away.
The age resounded, his fame spread wide;
Not only that — even your grandsire Hızır marveled.
The cause of his marveling:
Thundering and surging,
Turning ravenous lion,
His mane showing from behind —
He was a true grey wolf — saying,
Lately Cediger's heart was torn in two.
There is a battle-word to be told;
Hızır gave him his name, the lion-man:
Let alone the Kirghiz — your son,
May he be the lion of the age — saying,
There is the place where prayer was made.
All those whose names are great
Have given him the name of lion.
When his mother Çürök bore him,
He clutched blood in both his hands.

Sağ eline o zaman,

Kara kan avuçlayıp düşmesi,
Çarpışacak düşman olsa,
Çarpışa çarpışa onun,
Kanını dökerim demesi.
Yaman eri doğurunca,
Rus'tan gelip on bakıcı,
Düşünüp toyunu yiyip gitmiş.
Kolay olmaz bu çocuk,
Oyrot'u bozar deyip gitmiş.

Çin'den gelen kırk casus,
İlginç toyunu yiyip gitmiş.
Sağ olursa bu Coltoy,
Kıtay değil, asra
Kırgın salar deyip gitmiş.

Nice yerde kavgası var,
Perizade bahtsız,
Belleyip bunu dinleyiver» –
Diye, böylece evliya,
«Aslan bozkurt Seytek'in
Âşığına rastlayıp,
İyice anlayıp geri döndüm.
Perizade zavallıya,
Sağlam söz vermişim.
İnsan ölür andı içip,
Vaadi çabuk kılıp,
Gün hesabını almışım.
Söylenen ant, değerli söz,
Cana fazlasıyla gerek – diye,
Elindeki cevher yüzüğünü
Alıp geldim armağan – diye.
Ata, oğlum, Akcoltoy,
Söylediğim budur, bilesin,
Aslan oğlum, sözümü tut.
Bu yerden dönüp git,
Merhumdan kalan emaneti

In his right hand at that time,

His falling with black blood clutched
Meant: should there be a foe to fight,
Fighting on and fighting on,
I shall pour out his blood, it said.
When she bore that fierce man,
Ten seers came from the Rus,
Pondered, ate his feast, and went.
This child will not come easy,
He will break the Oyrot — so they said and went.
Forty spies come from Çin
Ate his wondrous feast and went.
If this Coltoy lives,
Not on Kıtay alone, but on the age
He will loose slaughter — so they said and went.
In many a place he has his battles;
Perizade, luckless one,
Mark this well and listen» –
So saying thus, the saint:
«Of the lion grey wolf Seytek
Meeting the one who loves him,
I understood full well and turned back.
To the poor perizade
I have given a firm word.
Man dies having sworn his oath;
Making the pledge swift,
I have taken the count of days.
The spoken oath, the precious word,
Is needful to the soul and more — saying,
The jewel ring upon her hand
I took and brought as gift — saying.
Father — my son, Akcoltoy,
This is what I say, know it well,
My lion son, keep my word.
Turn from this place and go,
The trust left by the departed

Er Seytek'e söyleyedur.
Perizade zavallıyı
Pek inletmeden alsın de,

Umursamazsa kazara,
Almadan koyarsa ansızın,

Bilmediğini bildiriver,
Yedi günden beri kendim,
Söylenen söz doğruysa,
Yarın mahşer gününde
Kara eşek olup gezer,
Kadrini bozkurt bilir.
Perizade zavallıyı
Yüz tutup alırsa bunu,
Rastlarsa Kadir gecesi odur,
Kerametin biri odur.
Eline geçerse bahtsız,
Kopanını her gün ular,
Saçılanını sıkı derler.
Gönlünce olduruverir,
Hazineni mala doldurur.
Ağırlayıp alsın periyi,
Kuvvet bulup dinlesin sözümü» –

Evliya ihtiyar söz söyledi,
Düşününce böyle dedi.
Evliyanın yazdığı mektupla,
İki küheylan at ile,
İşte o zaman Akcoltoy
Çölden çıkıp yol yürüyüp,
Atı esirgemeden bol yürüyüp,
Düz ovayı aşıp geçip,
Kıyıların hepsini dolaşıp,
Cılgındı'nın düzüne,
Geniş Talas'ın boyuna,
Kaynar'ın kara gözesine,
Ulu çınarın dibine,
Tört-Kül'ün aşağı yanına,

Go tell to Er Seytek.
The poor perizade —
Say: let him take her without much moaning;
If by mischance he heeds her not,
If suddenly he leaves her untaken,

Make known to him what he knows not:
For seven days I myself —
If the spoken word is true,
Tomorrow on the day of judgment
He shall wander as a black donkey;
The grey wolf will know her worth.
The poor perizade —
If he turns his face and takes her,
If he meets her, she is the Night of Power,
She is one of the wonder-works.
If she comes to his hand, the luckless one
Will splice what breaks, day upon day,
Will gather tight what scatters.
She will make all be as his heart desires,
She will fill his treasury with wealth.
Let him take the peri with honor,
Let him find strength and heed my word» –

The saintly elder spoke the word,
Pondering, thus he said.
With the letter the saint had written,
With two courser steeds,
Behold, then Akcoltoy,
Leaving the desert, marching the road,
Sparing not the horse, marching long,
Crossing over the level plain,
Rounding all of the shores,
To the flat of Cılgındı,
Along broad Talas's course,
To the black spring of Kaynar,
To the foot of the great plane tree,
To the lower side of Tört-Kül,

Ağaran tan sökerken,
Töre atası bozkurdun
Aşağıda diktiği bağına,
Töre sultan Seytek'in
Oturduğu altın tahtına.
Apak tan sökerken,
Yer yarılıp tan atıp,
Yel uğuldayıp eserken,
Gök koyaktan karaca bağırıp,

As the whitening dawn was breaking,
To the garden the lord-father grey wolf
Had planted down below,
To the golden throne where sat
The lord and sultan Seytek.
As the pure white dawn was breaking,
Earth splitting, day breaking,
As the wind blew moaning,
The roe deer crying from the grey ravine,

Dağ dağdan inip çağırıp,
Ezgiler nağme çalınca,
Bülbüller sesini salınca,
Hanın kale kapısına,
Varmış idi Akcoltoy.
Bağıran gayret naraları,
İşte salmış idi Akcoltoy.
Şah'ın koruduğu kaplan,
Buğra gibi yürük at ile,
Âlemi tarayıp dolaştım.
Erliğe kapılıp coşup,
Ölçüsüz büyük sevinç,
Kadir gecesine kavuştum.
Evliya diye atlanıp,
Evliya ihtiyardan dua alıp,
Hazırlansak gazaya binmeye,
Yılmadan düşmana değmeye,
Çevikliği kasırga gibi,
Akıp gidişi bulut gibi,
Kulan gibi kulak yatıran,
Kasırga gibi otu savuran,
Tavus gibi kuyruk süzen.
Doksan günlük çöl gelse,
Durmaksızın koşan.
Yuları bir tutam kalmazsa,
Zor belaya düşürmez.
Üstündeki binicisini,
Kazanın bini vurmazsa,
Bela çepeçevre sarmazsa,

Mountain calling down from mountain,
As melodies and airs were played,
As the nightingales loosed their song,
To the khan's fortress gate
Akcoltoy had arrived.
The roaring cries of zeal —
Behold, Akcoltoy had loosed them.
Tiger guarded by the Shah,
With a horse swift as a bactrian bull,
I combed and roamed the world.
Swept up in manhood, surging,
Joy great beyond all measure,
I attained the Night of Power.
Mounting up in the saint's name,
Taking blessing from the saintly elder —
Should we make ready to ride to holy war,
To strike the foe unflinching:
Its swiftness like the whirlwind,
Its flowing gait like the cloud,
Laying back its ears like a kulan,
Winnowing the grass like a whirlwind,
Trailing its tail like a peacock.
Though a ninety days' desert come,
It runs without ceasing.
Though but a handspan of halter remain,
It brings no hard calamity
Upon the rider on its back;
Unless a thousand cauldrons strike,
Unless disaster wraps all round,

Zerrece düşmana kaptırmaz.
Kazma toynaklı, geniş sağrılı,
Geniş yerin yılkısı,
Söz etmeden savaş kılsın – diye, Yaktığı ateşini söndürdük,
İkiz küheylan at aldım.
Kıyamete dek yârinden,
Perinin kızı dengin – diye,
Seni arayan yârinden,
Dilediğin kızdan mektup aldım.
Hızır'ın dokunduğu sana,
Şahbazların hepsi denk geldi.

It yields not a grain to the foe.
Mattock-hoofed, broad-rumped,
Horse-herd of the wide land —
Let him make war without a word —
saying, We quenched the fire she kindled,
I took twin courser steeds.
From your beloved until doomsday,
The peri's daughter, your equal — saying,
From the beloved who seeks you,
I took a letter from the maid you desire.
You whom Hızır has touched —
All the shahbazes came out your equals.

Baabedin koruyup seni,
Şahbazlar sana rast geldi.
Şah'ın koruduğu kaplan,
Baş atamız Kutubiy,
Mekân kılmış Talas'ı,
Aslan kılmış aykol Manas'ı.
Önceden geçen Manas'tan,
Miras kalan Kutu'dan,
Kutubiy'in Akcoltoy'u,
Önceden söylenen sözüne
Emanet olurum sana,
Dinle benim sözümü.
Atadan kalan çocuklarız,
Aslan avlayan erlerin,
Mirasa kalan çocuklarız,
Bahadır, parmak kadarken birleşmişiz.
Bit kadarken birleştik,
Kene kadarken karşılaştık,
Küçüklükten büyük olduk.
Asra değer dev olduk,
Bahadır, bütün Kırgız'a sahip olduk.
Gökten yıldız kımıldayıp,
O yılkıdan boz at olup,
Ahiretlik dost olup,
Ak buğday tanesini çiğnedik.
Ak çeliğin ağzını yaladık.

Baabedin guarding you,
The shahbazes came to meet you.
Tiger guarded by the Shah,
Our first forefather Kutubiy
Made Talas his dwelling-place,
Made aykol Manas a lion.
From Manas who passed before,
From Kutu left as heritage,
Kutubiy's Akcoltoy —
To the word spoken of old
I am given in trust to you;
Listen to my word.
We are children left by fathers,
Of the men who hunted lions,
We are children left as heritage;
Batyr, we were joined when finger-small.
We joined when we were louse-small,
We met when we were tick-small,
From smallness we grew great.
We became giants worthy of the age;
Batyr, we became masters of all the Kirghiz.
A star stirring from the sky,
Becoming a grey horse from that herd,
Becoming friends unto the next world,
We chewed the grain of white wheat.
We licked the edge of white steel.

Sen on iki, ben on dört,
Vakti gelip çattığında,
Yedi-Su'yu yurt edinen,
Cediger'in Kıyas'ı,
Yere gömüp defnettik.
Hınca dokunan o eli,
Göçmez yurttan göçürdük.
Çadır çubuğunun ucunu sivrilttik,
Bagış'ın oğlu Kıyas'a
Hiç unutulmaz iş yaptık.
Yöresine kırgın salınca,
Zorlayıp öcünü alınca,
Atadan kalan yurt – diye,

You twelve and I fourteen,
When the time came round at last,
The one who made Yedi-Su his home,
Cediger's Kıyas,
We buried, laid him in the earth.
That hand that touched us with its spite
We drove from the land none leaves.
We sharpened the tips of the tent-poles,
To Bagış's son Kıyas
We did a deed never forgotten.
Loosing slaughter on his country,
Wresting out vengeance by force,
The homeland left by fathers — saying,

Büyük Talas'ı yer kıldık.
Düşmanlık eden düşmanı,
Kara yerle bir kıldık.
Asrın hepsi kımıldayıp,
Kıyametlik dost olup,
Zalim düşman o idi.
Sarıbay'ı yalayıp yuttuk,
Bozkurt taslayan düşmanı
Göz göre göre mezara soktuk,
Bozkurtluğu bildirdik.
Çok düşmanın nicesini,
Göz göre göre ateşe yaktık.
Yolsuz yere yol saldık.
Yavuzlanan düşmana
Kargaşa saldık, ordu saldık.
Manas diye uran çağırdık,
Bahadır taslayan düşmanın
Külünü göğe savurduk,
Sofrasını kaçırdık.
Miras kıldık Talas'ı,
Ata kılıp Manas'ı,
Bahadır, heveslenip gelen düşmana
ulemadan duyup ekledim,
Kırgını görkemli salalım,
Talas'taki Kırgız'ın

We made great Talas our place.
The foe who wrought his enmity
We leveled with the black earth.
The whole age stirring,
Becoming friends unto doomsday —
He was the tyrant foe.
We licked up and swallowed Sarıbay,
The foe who posed as grey wolf
We thrust into the grave in plain sight,
We taught him what grey wolves are.
Many a one of many foes
We burned in fire in plain sight.
We laid roads where no road was.
Upon the foe who played the fierce one
We loosed turmoil, we loosed armies.
We cried Manas as battle-cry,
Of the foe who posed as batyr
We scattered the ashes to the sky,
We drove away his table.
We made Talas our heritage,
Making Manas our forefather,
Batyr, on the foe who comes in craving Ben *I*
heard from the ulema and added,
Let us loose the slaughter in splendor;
Of the Kirghiz in Talas

Vebali sevabı olur mu,
Bir vazifesini alalım.
Yiğidim, senin eline,
Bahadır geldi, aslan geldi,
Bereket, devlet denk geldi.
Bel bağlayıp hizmet edecek,
Akcoltoy gibi er geldi.
Akcoltoy'un sözü bu,
Sonunda boş durup kalmadım,
Çok tüketti gücümü,
Bulup geldim canını.
Düşmana girse giysin – diye,
Yaklaştırmadan düşmanı vursun – diye,

Güllü badem, ok geçmez,
Yiğidim bozkurt giysin – diye,
Ulu kargaşa düşman çıksa,

Karşı karşıya vuruşsa,
Aç aslan gibi boğuşsa,
Amansız kavga kılışsa,
Tüfek atıp, yay çekip,
Göğüs göğüse vuruşsa,
Ok yanılırsa kazara – diye,

Asla olmasın kaza – diye,
Güllü badem, ok geçmez,
Evliya verdi, giysin – diye,
Kırk boy kara Kıtay'ı
Kırıp geçirip girsin – diye.

Heveslenip gelen düşmanı,
Dibine kadar sürsün – diye,
Evliyanın verdiği kaftan budur,
Armağan verdi, giyiniz.
Sapı çelik, ağzı elmas,
Zülfikar'ı ele alınız.
Sağ yanında Rus var,
Sırt yanında Kıtay var,

Will there be sin or merit in it? —
Let us take up one of their charges.
My brave one, into your hand
A batyr came, a lion came,
Abundance and fortune came to match.
To gird his loins and serve you,
A man like Akcoltoy came.
This is Akcoltoy's word:
In the end I did not stand idle,
It spent much of my strength,
I found and brought her soul.
Let him wear it against the foe — saying,
Let him strike the foe before it nears — saying,
Rosy almond, arrow-proof,
Let my brave grey wolf wear it — saying,
Should a foe of great turmoil arise,

Should they clash face to face,
Should they grapple like starving lions,
Should they wage merciless battle,
Firing muskets, drawing bows,
Should they strike breast against breast,
Should an arrow stray by mischance — saying,
Let there be no mishap at all — saying,
Rosy almond, arrow-proof,
The saint gave it: let him wear it — saying,
The forty tribes of black Kıtay
Let him break and shatter and drive in — saying.
The foe who comes in craving
Let him drive to the very root — saying,
This is the caftan the saint bestowed;
He gave it as gift — put it on.
Its hilt of steel, its edge of diamond,
Take up the Zülfikar in hand.
On your right side is the Rus,
At your back side is Kıtay,

Karşında tüfekli düşman var,
Sana diş bileyen düşman nice var.
Görülmedik olandan sordum.
Onuru üstün rast gelen,
Yolunu Hüda'nın yoldadığı,
Kaplan atan Manas'ın
Ruhu şimdi korumakta.
Bahtın dalgalanıp taşmış,
Geçende perinin kızı Akbermet
Ününü duyup senin,
Önünde hizmet etsem – diye,
Akbermet güzel yaş dökmüş.
Kaleli peri şehrine,
Kahramanca kargaşa başlatmış.
Malını kıl kadar görmeden,
O zavallı senin yüzünden
Hepsini boşayıp bırakmış.
Yaşamaktan umut kesip,
Sararıp kuruyup ölüyormuş.
Kaygıya bizi salsın – diye,

Before you is the musket-bearing foe,
Many the foes who whet their teeth for you.
I asked of one who saw the unseen.
Meeting with honor supreme,
Whose road God has set upon the way,
Your tiger forefather Manas —
His spirit guards you even now.
Your fortune has surged and overflowed;
Lately the peri's daughter Akbermet,
Hearing the fame of you —
If only I might serve before him — saying,
Fair Akbermet has shed her tears.
Upon the fortressed peri city
She has begun heroic turmoil.
Counting her wealth not worth a hair,
That poor one, for your sake,
Has cast it all away and left it.
Cutting off all hope of living,
She is paling, withering, dying.
Lest he cast us into sorrow — saying,

Eş diye destekleyip koymazsa
Aklına alsın – diye.
Akcoltoy'un söylediği söz:
«Bahadırdan doğma aslan ise,
Manas'a çekmiş er ise,
Her yanı denk tam ise,
İçi göl gibi geniş ise,
Aklına bizi alsın – diye,
Yüzük verdi armağan.
Verdiği armağanı alınız,
Evliyadan söz duydum,
Perizade zavallıyı
Teyzeniz diye duydum.
Anneniz Ayçürök,
Gözetilen peri kızı imiş,
Baban bozkurt aslan imiş.
Soyu bir, kanı bir,
Âşık olmuş bir canmış.

If he will not uphold and keep her as a wife,
Let him take her into his mind — saying.
The word that Akcoltoy spoke:
«If he is a lion born of a batyr,
If he is a man drawn from Manas,
If his every side is whole and equal,
If his inside is wide as a lake,
Let him take us into his mind — saying,
She gave a ring as gift.
Take the gift she gave;
I heard word from the saint:
The poor perizade
Is your aunt — so I heard.
Your mother Ayçürök
Was a peri maid watched over,
Your father was a grey wolf lion.
One in lineage, one in blood,
She was a soul fallen in love.

Mübarek kılıp alınız,
Bahadırlığın gerçekse,
Söze kulak veriniz.
Dünyanın tadını
Bir döşekte görünüz.
Bu dünya pek ilginç,
Eğlenceye dalınız.
Bahtına denk düştü,
Talas'ta keyfedip yatınız.
Senin bahadırlığın bir başka,
Aslanlığın bir nice,
Bahtın candan bir başka,
Kaplan Seytek sen oldun,
Büyük atan Manas bozkurtla

Dereceniz denk oldu.
Denk gelmenin sebebi,
Hızır dokunmuş sana,
Değerlinin hepsi bulundu.
Periden güzel kız geldi,
Bahtına denk geldi,
Ünlü küheylan mal geldi.
Biri, bereket olacak varlığın,

Biri, gazaya binsen kanadın,

Önüne gelen Akcoltoy,
Atasından babası,
Soyundan sopu,
Bozkurdum, senin yoldaşın.
Küheylanı armağan edeyim,
Kulansur gibi malını al.
Azalırsa azığın,
Deri kaba döküp kanımı al,
Benim bulunmaz miras kendimi al.
Sarsıp gelen düşman olsa,

Ben de dönüp mızrak uzatırım.
Altın başım göçünceye dek,

Take her, making it blessed;
If your valor is true,
Give ear unto the word.
The savor of this world —
Behold it on one bed.
This world is passing wondrous,
Plunge into its delight.
It fell out equal to your fortune,
Lie at ease in Talas.
Your valor is of one kind,
Your lionhood of many,
Your fortune dearer than the soul,
You became the tiger Seytek;
With your great forefather Manas the grey wolf

Your degree has come out equal.
The cause of coming out equal:
Hızır has touched you,
All that is precious has been found.
From the peri came a lovely maid,
She came equal to your fortune,
Famed courser wealth has come.
One shall be your substance and abundance,

One shall be your wing when you ride to holy war;

Akcoltoy who comes before you —
His father from his forefather,
His lineage from his line —
My grey wolf, he is your companion.
Let me give the courser as a gift,
Take your wealth, the like of Kulansur.
If your provisions run low,
Pour my blood into a hide vessel and take it,
Take me myself, an heirloom none can find.
Should there be a foe that comes to shake you,

I too shall turn and thrust the lance.
Until my golden head departs,

Dönmeden hizmet ederim.
Kararıp yanan kor olsa,

Ecele yağan ok olsa,
Eğrilmeden, kıpırdamadan,
Kendimden kaçıp kımıldamadan,
Ben de tuğ dibinde dururum.
Fazlasıyla aslan soyuyum,
Ölünceye dek size emanetim.
Bu başım sefere çıkıncaya dek,
Kuru dünyadan dönünceye dek,
Bel bağlarsa kımıldamaz,
Çelikten yumuşak kazığım.
Kesip yese tükenmez,
Sana tükenmez bol azığım.
Önüne salsan ak yolum,

Atışan düşmana sayısız orduyum.

Tuğ dibinde dururum,
Yanlamasına çıkacak
Ben bir kara kaşka küheylanım.
Gölgelenip otururşan,
Köklü kavak çınarım.
Kılıç verip düşmana sal,
Şahbazım Seytek, dinleyiver.
Kılıcını tutarım» –
Diye, böylece Akcoltoy,
Haber verip dururken,
Kaplan doğan er Seytek

Armağan verilen zırhı,
Zırh kaftanı bürünüp,
Gösterişli kaplan
Gök pars gibi atılıp,
Yiğit aslanın aklına,
Ansızın fikir gelip:
«Kurban olayım Akcoltoy,
Karaltın senin sayısız ordu gibi.

I shall serve without turning back.
Should there be embers blackening and burning,
Should there be arrows raining unto death,
Without bending, without stirring,
Without fleeing from myself or flinching,
I too shall stand at the standard's foot.
I am of lion stock and more,
Until I die I am given in trust to you.
Until this head of mine goes on campaign,
Until it turns back from the barren world,
If it girds its loins it does not stir —
I am your stake, softer than steel.
Though you cut and eat, it is not spent —
I am your unspent, plentiful provision.
If you set me loose ahead, I am your white road,
Against the foe in the arrow-fray I am your countless army.
I stand at the standard's foot,
Ready to charge out on the flank —
I am your black blaze-browed courser.
If you sit down in the shade,
I am your deep-rooted poplar, your plane.
Give a sword and loose me on the foe,
My shahbaz Seytek, only listen —
I shall hold your sword» –
So saying thus, Akcoltoy,
As he stood giving his tidings,
The tiger-born Er Seytek

The armor given as gift,
Wrapping on the armored caftan,
The tiger of stately bearing
Springing like a grey-blue leopard,
Into the mind of the brave lion
A thought came of a sudden:
«Let me be your sacrifice, Akcoltoy —
Your shadow is like a countless army to me.

Çöle binse yorulmaz,
Çelik toynak küheylanım.
Pençelediğini yerden kaçırmaz,
Çelik pençeli sungurum.
Üstün dostum Akcoltoy,
Alıp geldin Kulansur'u.
Demir toynak, tunç bilek,
Terlemeyen kara gök.
Gazaya dileyip binsin – diye,

Yılmadan düşmana girsin – diye,

Kaygı yemeden gazaya binsin – diye,

Pekiştirip belini bağlasın – diye,
Kakan'da kara Kıtay'dan
Çarpışıp öcünü kovsun – diye,

Kurban olayım sözüne!
Asil at gelmiş periden,
Periden küheylan at gelip,
Ok geçmez zırh kaftan gelip,
Yüce Allah Yaradan
Esirgemeden Hüda bol verip,
Dayanak olan Akcoltoy,
Gölgen orduda sayısız asker gibi,

Beni ardına takıp er kılan,

Ölçüsüz aslan kılan.
Mızraklaya mızraklaya baht kılıp,
Yüz tutanı yok eden,
Karşılaştığı yeri kan eden.
Bilmediğini bildirip,
Bahadırsan, aslansan,
Manas'tan kalan emanetim,
Sungurdan kalan şahbazım,
Saçılanımı derleyenim,

Riding the desert it does not tire —
My steel-hoofed courser.
What it claws it lets not flee the ground —
My steel-taloned falcon.
My peerless friend Akcoltoy,
You have brought Kulansur.
Iron-hoofed, bronze-fetlocked,
The black-grey that never sweats.
Let him ride it, willing, to holy war — saying,
Let him drive at the foe unflinching — saying,
Let him ride to holy war without sorrow — saying,
Let him bind his loins the firmer — saying,
On the black Kıtay in Kakan
Let him clash and hunt his vengeance — saying —
Let me be a sacrifice to your word!
A noble horse has come from the peri,
From the peri a courser steed coming,
An arrow-proof armored caftan coming,
Great Allah the Creator,
God giving richly, unsparing,
Akcoltoy, you who are my prop,
Your shadow like countless soldiers in the host,
Who took me in his train and made me a man,
Who made me a lion beyond measure.
Lancing and lancing, making fortune,
Destroying whoever turns to face him,
Making blood of every place he meets.
Teaching me what I knew not,
If you are batyr, if you are lion —
My trust left over from Manas,
My shahbaz left over from the falcon,
Gatherer of what I scattered,

Kopanımı ulayanım.
Gaza kılsam düşmana,
Tuğ dibinde duranım.
Babadan kalan emanetim,
Görünen işin yüzünden,
Çok düşmanın yüzünden,
Yedi-Su'da doğup,
Yurdum Talas'a ben geldim.
Çeç-Töbö'de doğup,
Bahtıma sen geldin.
Gelişin sevinçli gün oldun,
Alnımın bahtı bir oldun.

Bahadır bozkurt aslan oldun,
Babadan kalan sen oldun.
Şimdi ağam Akcoltoy,
Gidenimi getiriver,
Eksiğimi tamamlayıver.
İki dizgin, bir yular,
Yiğit ele tutturursan.
Babadan kalan bahadırlık,
Bahadırlık yolunu bildirirsen.
Bu ak kalpaklı Kırgız'a,
Gürleyen düşman çıksa,
Yürek yakan bela dava çıksa,
Yürükten seçip binelim.

Dolanmadan düşmana çatalım,
Karşılık vereni,
Dibine kadar sürelim.
Bahadır taslarsa kazara,
Üstümüze basarsa kazara,
Tepesinden basalım,
Dört tür malını saçalım.
Haykırıp kırgın bozalım,

Yersiz dokunup sataşırsa,
Yeniden kanını saçalım,
Kırgız'ın yolunu açalım.

Splicer of what I broke.
When I wage holy war upon the foe,
The one who stands at my standard's foot.
My trust left over from my father,
Because of the deed now seen,
Because of many foes,
Born in Yedi-Su,
I came to Talas, my homeland.
Born at Çeç-Töbö,
You came unto my fortune.
Your coming — you became a day of joy,
You became one with the fortune of my brow.
You became a batyr, a grey wolf lion,
You became the one left by my father.
Now, my elder Akcoltoy,
Bring back what has gone from me,
Make whole what I lack.
Two reins and one halter —
If you place them in a brave man's hand,
The valor left over from fathers,
If you show the way of valor:
Against this white-capped Kirghiz
Should a thundering foe arise,
Should heart-burning woe and strife arise,
Let us choose from the swift ones and mount.
Let us close with the foe without wavering;
Whoever gives resistance,
Let us drive him to the very root.
Should one pose as batyr by mischance,
Should he tread upon us by mischance,
Let us tread upon his crown,
Let us scatter his four kinds of herds.
Let us cry aloud and break him with slaughter;
If he meddles and provokes without cause,
Let us pour out his blood anew,
Let us open the road of the Kirghiz.

Töre taslayan dev olsa,
Tepesinden basarız,
Dört tür malını saçarız.
Yöresine kırgın salarız,

Geciktirmeden öcü alırız.
Akcoltoy, Seytek adı uyumlu,
Kerametli can ise,
Köy konup dost olsak,
Öfkemiz gelse düşman vursak,
Ala-Too'yu yurt edip el beslesek.

Yolu yok yere yol salsak,
Yavuzlanan düşmana
Kargaşasını önlesek,
Kuşatıp çapıp ordu salsak,
Birliği koysak bir yere,
Bizi heveslenip düşman yener mi,
Ele yaysa şanımı,
Yöreye düşman gelir mi.
Bize bahadırlar gelip sığar mı,
Çevirmese sözümü,
Yad eller elini uzatır mı.
Söylediğim budur, bilesin,
Akcoltoy, bozkurt, sözümü tut.
Duyurup dursa namımı» –
Azığın Ala-Too işte,
Aslan Seytek ben işte,
Bunalırsan derdini açan,

Küheylanın Kırgız eli işte.
Ata, bahadır Akcoltoy,
Dikkatle dinle sözümü.
Bey, hanların yiğit eri,
Benim kaşınıp durduğum yerimi,
Perizade zavallıyı
Nereden buldun kaplan,
Perinin kızı dengimi.
Perizade zavallının,

Should there be a giant posing as lord,
We shall tread upon his crown,
We shall scatter his four kinds of herds.
We shall loose slaughter on his country,

We shall take vengeance without delay.
Akcoltoy — the name Seytek in harmony,
If he is a soul of wonder-working power,
Were we to pitch camp and be friends,
Strike the foe when our wrath rises,
Make Ala-Too our home and nurture the people,
Lay roads where no road is,
Against the foe who plays the fierce one
Were we to forestall his turmoil,
Encircle, raid, and loose the army,
Were we to set our union in one place —
Can any craving foe defeat us?
If he spreads my glory through the land,
Will any foe come near our country?
Will batyrs come and find shelter with us?
If he does not turn my word aside,
Will foreign hands stretch out their hand?
This is what I say — know it,
Akcoltoy, grey wolf, keep my word.
If he keeps proclaiming my name» –
Behold, your provision is Ala-Too,
Behold, I am the lion Seytek,
The opener of your grief when you despair —
Behold, your courser is the Kirghiz people.
Father, batyr Akcoltoy,
Heed my word with care.
Bey, brave man of the khans,
The place where my old itch has lain —
The poor perizade —
Where did you find her, tiger,
The peri's daughter, my equal?
Of the poor perizade,

Bel bağladığı beli kim,
Yurt tuttuğu yeri kim?
Yetişip güvey olana,
Onun şenliğini kuracak eli kim?
Yiğit anam Ayçürök'ün,
Belirtip söylediği sözü idi.
Alacağım yârim,
Perizatın en temizi,
Kadın soyunun padişahı,
Kerametli geniş gömlekli,
Görünüşü böyledir demişti.
Ay değmiş gibi nuru var,
O insandan başkadır demişti.

Who is the pass she trusts to,
Who is the land she holds as home?
For him who comes to be her bridegroom,
Who is the people that will raise her feast?
It was the word my brave mother Ayçürök
Marked out and spoke:
The beloved I shall take —
Purest of the perizat,
Padishah of womankind,
Wonder-working, wide of robe,
Such is her appearance, she had said.
She has a radiance as if moon-touched,
She is other than mankind, she had said.

O dediği doğruysa,
Süzgün duran zavallının
Periliği var ise,
Gerçek perizat o ise,
Sıkı pekiştirip iş görürse,
İyi kötü yüzümü,
İncitmeden gönlümü,
Kale kılsa yurdumu,
Kulak duyup, göz gören,
Binlerce kılsa obamı,
Gücendirmesin beni.
Çiçeklendirip dursa şehrimi,
Seytek böyle dedikten sonra,
Yavaşça söyleyip, pek vurgulayıp,
Akcoltoy bahadır söze başlayıp,
Gözü uzaktan gören,
Niceyi görmüş bilge:
«Hızırlı sözü bilesin,
Değerlim bozkurt, sözümü tut.
Halini gören hayrandır.
Bir yiğidin oğlu olmasa,
Kim alırmış böylesini.
Gelin, eş olmaya,
Tutkun olmuş yüzüne,
Hasret kalmış kendine,

If what she said is true,
If the languishing poor one
Has the peri nature in her,
If she is a true perizat,
If she works her work with firm resolve,
My face in good and ill,
Not wounding my heart,
If she makes my homeland a fortress,
Ear hearing and eye seeing,
If she makes my camp a thousandfold,
Let her not give me offense.
If she keeps my city blossoming —»
After Seytek had spoken thus,
Speaking softly, pressing hard,
Akcoltoy the batyr began his word,
He whose eye sees from afar,
The sage who has seen so much:
«Know the word that Hızır blessed,
My precious grey wolf, keep my word.
Whoever sees her state is spellbound.
Were one not the son of a brave man,
Who could ever take such a one?
To come as bride, to be a wife,
Captive to your face,
Left longing for your very self —

Sen şöyle dursun, izine bile,
Demirden dikilmiş kaftan alıp,
Periden binlerce asker alıp,
Geçmiş işin yüzünden,
Yiğit bozkurdun uğrundan,
Sağlam bahtını kırdırıp,
Pehlivanlarını kırdırıp,
Zavallı canları susturup,
Takkeli bahtsız kız,
Takkesini börke çevirip bozup,

Let alone you — even for your footprint,
Taking a caftan stitched of iron,
Taking thousands of soldiers from the peri,
Because of what has passed,
For the sake of the brave grey wolf,
Letting her firm fortune be broken,
Letting her champions be slain,
Letting the poor souls be silenced,
The luckless maiden with her cap,
Turning her maiden's cap to a warrior's börk,

Binitlerin hepsini yorup yaralatıp,
Gönlünü fena ağrıtıp,
Padişah başını cariye kılıp,
İpek canını yün kılıp,
Düşüncesini bine bölmüş.
Sevdiği hali görünüp,
Kaleli yurttan ayrılıp,
Perizatın şehrinden
Değerli kavga başlatmış.
Süzgün duran bahtsız,
Pek aslan er arayıp,
Kadının yolu böyledir,
Varlığını bırakmış.
Uçup Talas yerini arayıp,
Utanmadan Seytek eri arayıp,
Kızıl benzini soldurup,
Padişah başını alçaltıp,
Gönlü bine bölünüp,
Yüreği uçuran aşk ateşi,
Gözünden yaşı dökülüp,
Bahadır kılığında atlanıp,
Çocukluk haline karışıp,
Düşünde Seytek eri görüp,
Heybeti âlemi yakan,
Kaplan bozkurt aslanı görüp,
Hızır ihtiyardan söz duyup,

Wearying and wounding all her mounts,
Grieving her heart full sore,
Making her padishah head a slave-girl,
Making her silken soul coarse wool,
She has split her thought a thousandfold.
The state of her beloved appearing,
Parting from the fortressed homeland,
From the city of the perizat
She has begun a costly strife.
The languishing luckless one,
Seeking a man most lion-like —
Such is the way of woman —
Has forsaken all she owns.
Flying, seeking the land of Talas,
Unashamed, seeking Seytek the man,
Letting her rosy cheek grow pale,
Humbling her padishah head,
Her heart split a thousandfold,
The fire of love that sets the heart in flight,
Tears pouring from her eyes,
Mounting up in a batyr's guise,
Mingling with her childhood state,
Seeing Seytek the man in her dream,
Seeing the tiger, grey wolf, lion
Whose majesty burns the world,
Hearing word from Hızır the elder,

Göbeği kesilip, kiri yıkanan

Yeri Talas'tır diye duyup,
Ak ordanın dikildiği yer odur,
Oynarsan Seytek er odur,

Bu haberi duymuş.
Yol gösteren yolcusudur,
Araya giden elçisidir,
Bunu derleyip bahtsız,
Buluta binip, buz püskürüp,
İnsan basmayan Kaf Dağı'nı,
Karşılayıp beri aşmış.
Tılsımıyla sihirbaz,
Celmoguz'a rastlayıp,
Varlığını saçmış.

Afacan Seytek, senin yüzünden,
Bu dünyanın tüccarı gibi,
Hepsini bırakıp koşuvermiş.
Kaplan, senin yüzünden,
Aşka yanma halinden,
Kanı kalıp bir kaşık,
Eti kalıp kupkuru,
Bahadır Seytek kaplan,
Bilseniz size pek âşık.
Sinek canı çırpınıp,
Gerçekten hıçkırıp,
Bir türlü sana eremeyip,
Ölüp gezdiği çağıdır.
Bu dünyanın horluğunu
Bugünlerde bahtsız,
Görüp gezdiği çağıdır.
Ondansa Seytek sen,
At koşturup yer gezip,
Önünden karşılamaya varalım,
Bu yıl yanıp yıkıldığını yatıştıralım,
Gül pazarını açalım.
Perinin kızı Bermet'in,

That the place where his cord was cut, where he was washed,
Is Talas — so hearing,
There is the place the white orda was raised,
If you would play, there is Seytek the man —
She has heard these tidings.
He is the wayfarer who shows the road,
He is the envoy who goes between;
Gathering this, the luckless one,
Riding the cloud, spraying ice,
The Mount Kaf where no man treads
She has faced and crossed to this side.
With her talisman, the sorceress,
Meeting Celmoguz,
She has scattered all she owns.

Bold rogue Seytek, for your sake,
Like a merchant of this world,
She has left all and come running.
Tiger, for your sake,
From her state of burning love,
Her blood remaining but a spoonful,
Her flesh remaining dried to bone,
Batyr Seytek, tiger —
Know it: she loves you sorely.
Her gnat-frail soul fluttering,
Truly sobbing,
Unable ever to reach you,
This is the season she wanders dying.
The scorn of this world —
In these very days, the luckless one —
This is the season she sees and wanders.
Rather than that, Seytek, you —
Racing horses, roaming the land,
Let us go out to meet her on her way,
Let us soothe her burning ruin of this year,
Let us open the market of roses.
Of the peri's daughter Bermet

Katı kederini giderelim.
Toyuna doksan keselim,
Adını Bermet koyalım.
Ruhu üstün, şanı güçlü,
Dikkatle baksan büyük kısmet,
İnsanoğlunda bulunmaz,
O Bermet gibi güzel kız.
Hızır dokunmuş şahbazım,
Zorların hepsi denk geldi,
İnat etmeden söz dinle.
At koşturup uzaktan,
Perizade zavallının,
Önüne karşılamaya varalım.
Yiğitliğin bilinsin,
Periden eş geldi – diye,
Çekemeyen düşman bile sevinsin.
Baabedin duasını tez söyleyip,
Baban bozkurdun yoluna

Let us drive away the bitter grief.
Let us slaughter ninety for her feast,
Let us set her name as Bermet.
Her spirit supreme, her glory strong,
Look with care — a great boon of fate;
Not to be found among the sons of men,
A maid as fair as that Bermet.
My shahbaz whom Hızır has touched,
All hard things came out equal;
Heed the word without stubbornness.
Racing horses from afar,
Before the poor perizade
Let us go out to meet her.
Let your braveness be known;
A wife has come from the peri — saying,
Let even the envious foe rejoice.
Speaking swift the prayer of Baabedin,
To the way of your father the grey wolf

Ay toynaklı at adayıp,
Halk coşan şenlik olsun,
Kalabalık yurda örnek olsun.
Yiğit bozkurt at eyerleyip,
Verdi Hüda çift eliyle» –
Diye, böylece Akcoltoy,
Olanı anlatıp dururken.
Gerçek ömürlük sözü Hüda
Yarısını söyleyip dururken.
Yanında on bir yoldaşı,
Baytaylak'ın Baymırza'sı
On iki bin kaplanı,
Çevikliği ölçüsüz.
Düşmanın çaresini bulanı,
Çare bileni, iyisi,
Kaplanı besleyeni,
Gerçekten sırrını bileni,
Dışı soğuk düşman gelse,
Yılmadan düşmana saldırtanı,

Vowing a moon-hoofed horse,
Let there be festival where the people surge,
Let it be a pattern to the thronging land.
The brave grey wolf saddling his horse —
God has given with both hands» –
So saying thus, Akcoltoy
Was recounting what had passed.
The true lifelong word of God —
He was telling but the half of it.
Beside him his eleven companions,
Baytaylak's Baymırza,
His twelve thousand tigers,
His swiftness beyond measure.
The one who finds the foe's undoing,
The knower of remedies, the best,
The one who rears the tiger,
The one who truly knows his secret,
Should a cold-faced foe arrive,
The one who sends men on the foe
unflinching —

Baymırza'nın halini sorma.
Er bozkurdun yâranı,
Ecelde ortak ocağı,
Keşfe çıkıp haber vereni,
Yükünü elinden alanı,

Önünden düşman çıkarsa,
Yıkımı düşmana salanı.
On iki eri sorma,
Külçoro'nun şeyhi,
Güzeli gün gibi parlak,
Bunların halini sorma.
Kara tüfek patlarsa,
Yılmadan düşmana değenler,
Kaplayan yangına girenler,
Azgın tüfek çat ederse,
Ürkmeden düşmanı sürenler,
Ok geçmez kaftan giyenler.
Onların hepsi,
Kasırga gibi düşmana çatanlar.
Yolda kurulan çadırlar.
Altı ay kırgın olsa da

Akıldan şaşmaz bahadırlar,
Bahadırların halini sorma.
Hayt deyince at süren,
Fırt deyince şart dönen,
Börk al dese, baş kesen,
Kan dök dese, beyin döken.
Su iç dese, zehir içen.
Doğru öfkesi tutarsa,
Kulanı kovup inek kılan.
Kudurgan öfkesi tutarsa,
Ay-âlemi dize getiren.
Otlu yeri tutuşturan,
Çimenli yeri ateşe veren,
Tükendikçe tüten,
Kökten güçlü güçlenen.

Ask not after Baymırza's state.
The companion of the grey wolf man,
His hearth-fellow in death,
The one who scouts and brings back word,
The one who takes the burden from his hand,
Should a foe come out before him,
The one who looses ruin on the foe.
Ask not after his twelve men —
Külçoro's sheikh,
His fair one bright as day —
Ask not after the state of these.
Should the black musket crack,
Those who strike the foe unflinching,
Those who enter the engulfing blaze,
Should the raging musket snap,
Those who drive the foe undaunted,
Those who wear the arrow-proof caftan.
All of them together —
Those who fall on the foe like the whirlwind.
The tents pitched along the road.
Though slaughter last six months,

Batyrs whose reason never strays —
Ask not after the batyrs' state.
Who spur the horse at the cry Hayt,
Who wheel at once at the cry Fırt,
Told: take the börk — who take the head,
Told: pour blood — who pour out brains.
Told: drink water — who drink poison.
When their righteous wrath takes hold,
Who chase the kulan and make it a cow.
When their maddened wrath takes hold,
Who bring the moon-world to its knees.
Who set the grassy place alight,
Who put the meadowed place to flame,
Who smoke on even as they are spent,
Who from the root grow strong and stronger.

Kara suya kan döküp,
Çarpışıp büyük toz koparıp,
Orompoy tepip, ordo atıp,
Oyuna böyle gerçekten dalıp,
Bastığı Küdür dağı olup,
Gözlediği düşman olup,
Bozkurt Seytek kaplan,
Görkemi yüce dağ olup,
O zamanlar Talas'a,
Karşı çıkıp kul gelemez.
Uçsuz bucaksız yolunu kesmiş,
Kara Kıtay, çok Mançu
Kakan'dan çıkamaz olmuş,
Bunca gayretli görülmemiş.
Erenlerin hepsi derilip,
Düşmanın yolu kesilip,
Otlağını düşman yağmalamamış,
Karşı duran düşman kalmamış.
Geçende geniş dünya yüzünde,
Devleti esen iken,
Çelik kapılı ordadan,
Kanıkey'in kalesinde,
Pekiştirip yaptığı beş saray,
Yiğitliği böyledir.
Dünyaya kalan nicesi,

Pouring blood into the black water,
Clashing, raising a great dust,
Stamping orompoy, casting ordo,
Truly plunged so deep in play,
What he trod the Küdür mountain,
What he watched for was the foe —
Grey wolf Seytek, the tiger,
His splendor a lofty mountain —
In those times to Talas
No slave could come against him.
He had cut the boundless road;
The black Kıtay, the many Mançu
Could not come out of Kakan;
Such zeal had never yet been seen.
All the men were gathered in,
The road of the foe was cut,
No foe had raided his pasture,
No foe remained to stand against him.
Lately, on the face of the wide world,
While his fortune was yet sound,
From the steel-gated orda,
In Kanıkey's fortress,
The five palaces he built and made fast —
Such is his braveness.
Many a thing left to the world:

Buğra gibi olan Buurul'a
Ayrıca yaptığı sarayı.
Bu görkemli sarayın
Dışından baksan bir saray.
İçine girsen bin saray,
Bunun görünüşü bir başka.
Eritip gümüşten dövülmüş,
Kapısı ak kalay.
At bakan altı seyisi,
Baymurza ile Akcoltoy,
Gerek olsa Seytek'e,
Akıl bulan uyanık.
Akcoltoy böyle dedikten sonra,

For Buurul, like a bactrian bull,
The palace he built apart.
This splendid palace —
Looked at from without, one palace.
Enter within — a thousand palaces;
Its aspect is of another kind.
Forged from silver melted down,
Its gate of white tin.
Its six grooms who tend the horses,
Baymurza and Akcoltoy,
Should Seytek have need,
Are the wakeful ones who find counsel.
After Akcoltoy had spoken thus,

	Erenlerin hepsi coşup,	*All the men surged up,*
	Bahadırların hepsi şahlanıp,	*All the batyrs reared exulting,*
	Satranç oynayıp yenişip,	*Playing chess, contending,*
	Tulumdan kımız yudumlayıp,	*Sipping kumis from the skin,*
	Kız haberini duyunca,	*When they heard the tidings of the maid,*
	Kımız içip kızışıp,	*Drinking kumis, growing heated,*
	Şakaktan teri sızdırıp,	*Sweat trickling from their temples,*
	Gürüldeşip coşup,	*Roaring together, surging,*
	Karkıttan rakı içişip,	*Drinking raki made of karkıt,*
80770	Şamataya dalıvermiş.	*They plunged into the revel.*
	Hele o aslanlar,	*And those lions above all,*
	Dinmeyen eğlence,	*Merriment unceasing —*
	Gürültüye dalıp kalmış.	*Remained plunged in the clamor.*
	Dileğini bir Hüda,	*His wish, the one God*
	Öylece bize verdi – diye,	*Has granted so to us — saying,*
	Bu Hızır dokunmuş Seytek'e	*To this Hızır-touched Seytek*
	Periden güzel geldi – diye,	*A beauty came from the peri — saying,*
	Gürleyen şenlik olup,	*Becoming thundering festival,*
	Bugün yer yaran velvele olup,	*Becoming this day an earth-splitting tumult,*
80780	Buna güzeli geldi zahmetsiz – diye,	*To him a beauty came without toil — saying,*
	Bu Seytek'in bahtı	*This Seytek's fortune*
	Babası Semetey'den üstün – diye,	*Exceeds his father Semetey's — saying,*
	Üstün olmasının sebebi,	*The cause of its exceeding:*
	Bunun babası bozkurt Semetey	*His father, the grey wolf Semetey,*
	Ayçürök'ü almıştı.	*Had taken Ayçürök.*
	Azap görüp düşmanla savaşıp,	*Suffering torment, warring with the foe,*
	Ezeli düşman sataşıp,	*The ancient foe assailing,*
	Ecele başı dolanıp,	*His head circling round death's edge,*
	Çınkoco, Toltoy iki dev,	*Çınkoco and Toltoy, the two giants,*
80790	Kırgın olup kalmıştı.	*Had ended in slaughter.*
	Bunun babası Çürök'ü alınca,	*When his father took Çürök,*
	Azaba yurdu salmıştı.	*He had cast the land into torment.*
	Bu bahtı üstün Seytek'e,	*To this Seytek of exceeding fortune,*
	Perinin kızı bahtsız,	*The peri's daughter, luckless one,*
	Binitin birini yormadan,	*Wearying not a single mount,*
	Canların gönlünü ağrıtmadan,	*Grieving no soul's heart,*

Kendiliğinden gelivermiş.
Dilerse Hüda'nın verdiği,
Bize Kadir gecesi gelivermiş.
Yurt sevinip, el coşup,
Baabedin duasını tez söyleyip,
Aykol Manas yoluna,
Ay toynaklı diye at adayıp,
Her güzeli çok söyleyip,
Kımıldamayan yiğit aslan
Sevinçli oyun kurdurup,
Altı yıl kısır kalan,
Ak boz kısrağı getirtip.
Kısrağı alıp geldiklerinde,
Kulağı ile perçemini,
Horoz gibi olan yiğit er,
Birlikte kavrayıp tutuverdi.
Ayağını bağlamadan o kısrağın,
Başını kesip salıverdi.
Büyük atası Manas'ın
Ruhuna kurban etti.
Çocuk kısrağı kurban edince,
Kaplandan kalan yiğidin,
Yâranın hepsi çığrışıp,
Kaplan Manas yiğit er,
Ruhunla koru – diye,
Yoldaşların hepsi çığrışıp,
Ölçüsüz bu iş – diye,
Erenlerin hepsi coşup,
Silahlı yürük er yiğit,
İnsanların hepsi kızışıp,
Yaratılmış kul oğluna

İyilik benimki gibi gelse – diye,

Dileyeni bir Hüda,
İnsana böyle verse – diye,
Yiğitte hasret kalır mı.
Bahtına insanın,

Has come all of her own accord.
If He wills, what God has given —
Our Night of Power has come to us.
The homeland rejoicing, the people surging,
Speaking swift the prayer of Baabedin,
To the way of aykol Manas
Vowing a horse called moon-hoofed,
Speaking much of every fair thing,
The unbending brave lion
Had joyful games arrayed,
And the white-grey mare, six years barren,
He had them fetch.
When they brought the mare,
Her ear together with her forelock
The brave man like a rooster
Gripped and seized as one.
Without binding that mare's legs,
He cut off her head and let it fall.
To the spirit of his great forefather
Manas he made her sacrifice.
When the child offered the mare,
Of the brave one left over from the tiger,
All the companions cried aloud:
Tiger Manas, brave man,
Guard us with your spirit — saying,
All the comrades cried aloud:
This deed is beyond measure — saying,
All the men surging,
The armed and swift brave man,
All the people growing heated:
To the created son of a slave

If good should come as mine has come — saying,

The one God, to him who asks,
If He should give to man like this — saying,
Would any longing rest in a brave man?
To a man's fortune

	Böyle periden güzel gelse – diye, Art kaşı sarı altın.	*Should such a peri beauty come — saying, Its rear pommel yellow gold.*
	Yurt çığrışıp dinip,	*The homeland crying out, then calming,*
	El yatışıp sakin durup,	*The people settling, standing quiet,*
	Bomboş duran saraya	*To the palace standing empty*
	Yiğitlerden koşuşup,	*The braves came running,*
	At eyerlemeye seğirtip,	*Hastening to saddle the horse,*
	Kaplan Seytek bozkurdun,	*Of the tiger Seytek, the grey wolf,*
80840	Aslan olduğu bilinip,	*His lionhood being known,*
	Çevikliği ölçüsüz,	*His swiftness beyond measure,*
	Hizmetkârlar telaşlanıp.	*The servants bustled about.*
	Cariyenin yaptığı ak yular,	*The white halter the slave-girl made,*
	Kulansur'a denk yular,	*A halter fit for Kulansur,*
	Örülüp düğümlenmiş ak yular,	*The white halter plaited and knotted,*
	Heybetliye denk yular,	*A halter fit for the majestic one,*
	Kulansur'a taktırıp,	*They had fastened on Kulansur,*
	Ok geçmeyen sof örtüyü	*And the arrow-proof covering of camlet*
	Salınıp yürüyen küheylana,	*On the courser of swaying gait*
80850	Örtü diye örttürüp,	*They had draped as a cover,*
	Çelik nal, gümüş çivi	*Steel shoes with silver nails*
	Ayağına çaktırıp.	*They had nailed upon his feet.*
	Gören canı ürkütüp,	*Startling every soul that saw,*
	Süsleyip eyerletip,	*Adorning him, setting the saddle,*
	Sahtiyan teğelti, gök keçe,	*Morocco saddle-felt, grey-blue felt,*
	Küheylana yükletip,	*They loaded on the courser;*
	Önceden geçen Almambet'ten,	*From Almambet who passed before,*
	Mirasa kalan ak kaşlı eyer,	*The white-pommeled saddle left as heritage —*
	Bunu ordadan getirtti.	*This he had brought from the orda.*
80860	Merhumdan kalan miras – diye,	*Heirloom left by the departed — saying,*
	Halkın gönlünü doyurdu.	*He satisfied the people's heart.*
	Gönlün doyma sebebi	*The cause of the heart's contentment:*
	O eyeri sorarsan,	*If you ask after that saddle —*
	Kırk kalça ile Bölökbay,	*The Forty Haunches and Bölökbay*
	Eğrisini koymadan düzeltmiş,	*Had straightened it, leaving no warp,*
	Zerre zerre kurup yapmış,	*Had built and wrought it grain by grain;*
	Değerini bilince	*When one knows its worth*
	Nice hanlar istedi onu.	*Many a khan desired it.*

İsteyene verilmedi,
Vermek şöyle dursun kaltağı,
Abdestsiz kul binmedi.

Bunun ön kaşı ak altın,
Aysız gecede ışısın diye,
Binenin gönlü dolsun diye,
Kaltağın her bir yerini
Süsleyip oydurmuştu.
Ön kaşına, art kaşına,
Yakut ile cevherden
Çanak gibi işletip koydurmuştu.
Görkemi bambaşka ak kaltak,
Görenin gönlünü doyurmuştu.
Kanatlı tulpar Kulansur,
Halkın hepsini ürkütüp,
Altın eyeri, ay alınlı
Kulansur'a vurdurup,
Çevikliği ölçüsüzdü.
Çarçabuk at eyerleyip,
Ayı sağrılık, ak kolanı,
Aşırtıp atıp çektirip,
Doğruca çekip yedekleyip,
Salına salına yürütüp,
Birbirine "yürü" deyişip,
Kaplan ata bindiğinde
Düşman gelmiş gibi kaynaşıp,
Altın kürk giyip kabarıp,
Ak yalçın dağ gibi gerinip,
Görkemi dağ gibi görünüp,
Görenin gönlü bölünüp,
Aç aslan gibi atılıp,
Ayköl şir çıktı atlanıp,
Silah pusatın kuşanıp,
Kınsız keskin çeliği bağlanıp,
Sapı çelik, ucu keskin,
Ucunda tutam bir mızrak alıp,
"Nasıl bir oyun olacak?" diye,
Ahali cümle bakakalıp,

To the asker it was not given,
Let alone the giving of that saddle,
No slave unwashed for prayer e'er mounted it.
Its front pommel was white gold,
That it might gleam on moonless nights,
That the rider's heart might fill,
Every part of that saddle
He had adorned with carven work.
On its front pommel, on its rear,
Of ruby and of precious stone
He had it wrought and set like bowls.
The white saddle, splendid past all else,
Had sated every gazer's heart.
The wingèd tulpar Kulansur,
Startling all the gathered folk,
The golden saddle, moon-blazed brow —
They had it girded on Kulansur,
His swiftness was beyond all measure.
Swiftly saddling up the steed,
The bear-hide crupper, the white girth,
Flinging over, drawing tight,
Leading him straight upon the rein,
Walking him with swaying grace,
Each to each they called out "ride,"
When he mounted the tiger steed
They seethed as though the foe had come,
Donning golden furs and swelling proud,
Stretching like a white sheer mountain,
His splendor looming like a mountain,
The hearts of gazers riven through,
Springing like a famished lion,
Ayköl the lion rode forth mounted,
Girding on his arms and armor,
Binding on the sheathless biting steel,
Its haft of steel, its point full keen,
Taking a lance tufted at the tip,
"What manner of game will this become?"
So all the people stood agaze,

Beriş'e doğru yüz tutup,
Yiğitler çıktı seçilip.
Susuz kalmasın diye aldırtmış,
Yüklediği ak çadır,
Nerlere yükletmiş nice bahadır,
At bakan altı emektarı,
Altısı birden denk bahadır,
Kıraanların hepsi yol yürüyüp,
Kız için dertlenip gidiyor.
Yol başlatan Akcoltoy,
Bindiği küheylan iz olup,
Engebeyi, kırı, kuytuyu,
Ardında bırakıp gidiyor.
İçi kaynayan Akcoltoy,
Öne düşüp gidiyor.
Kimi yere geldiğinde,
Tulparlarla oynaşıp,
Duramayıp erler yarışıp,
Kimi yere geldiğinde,
Etek dibinden tutuşup,
Tükenesicelerin hepsi
Tükenişecekmiş gibisine,
Tutamağından kavrayışıp.
Saldırıp mızrak uzatışıp,
Kamçı ile vuruşup.
Nice tepe, nice çöl,
Usanmadan geçip bıraktılar.
Kimi yere geldiğinde,
Görülmedik oyun başlatıp.
Eğlenceye dalışıp,
Kulan görüp atışıp,
Ceylan kovup yetişip,
Gökbörü çekip gidişip,
Gönülde sırrın çözüşüp.
Şu canımın dünyasını,
Zevk ile geçirişip,
Her keyfe dalışıp,
Hevesin hepsin gideriştiler.

Turning face toward Beriş,
The chosen braves went riding forth.
Lest they lack for water he had it brought,
The white tent that he had loaded,
On nar-camels many a bahadır heaved it,
Six old retainers tending horses,
All six alike were stalwart bahadırs,
All the kıraans walked the road,
Riding on, they grieve for the maiden's sake.
Akcoltoy who leads the way,
The courser he bestrides become a streak,
The rough ground, steppe, and hollow
He leaves behind him as he rides.
Akcoltoy, whose heart within him seethed,
Rides onward at the fore.
When they came to certain places,
Sporting there upon their tulpars,
The men, who could not hold, went racing,
When they came to certain places,
Grappling at each other's skirt-hems,
All those doomed confounded ones
As though they meant to end each other,
Gripping one another by the handhold.
Charging, thrusting out their lances,
Striking one another with the whip.
Many a hill, many a desert
They passed and left without a weariness.
When they came to certain places,
Starting games ne'er seen before.
Plunging into merriment together,
Sighting kulan, shooting side by side,
Chasing gazelle and overtaking,
Riding off at tug of gökbörü,
Unknotting secrets of the heart.
This sweet world of my soul —
Passing it in shared delight,
Plunging into every pleasure,
They drove out every longing whole.

Gele gele yiğitler,
Uçsuz bucaksız ovada

Yerden oğlak kapışıp.
Sefer yürüse boş yürümeyip,
Ava dalıp sarılışıp.
Geçmek bilmez büyük zevk,
Şamataya dalışıp.
At esirgemeden yol yürüyüp,
Başıboş salıp yarışıp,
İz belirmez bel görüp,
Kul görmedik çöl görüp,
Boğa geyik, deve geyik,
Böyle görülmedik can görüp,
Geniş ovada Keñ-Özön,
Keñ-Özön yurduna kondular,
Keñ-Özön'e konuk oldular.
Ah o güzelim Keñ-Özön,
Her şeyi tam, denk vadi.
O vadinin halin sorarsan,
Elma pişip gübre olmuş,
Allah'ın sevdiği yer olmuş.
Pınarı kaynayıp taşarmış,
İnleyerek bülbül şakırmış.
Bülbülün sesin duyunca,
Dertli kulun gözü yaşarırmış.

Hayvandan yırtıcısı yurt tutmuş,
Sonunda kuldan kimse gelmemiş.
Kayınlığa sinip yuva kurmuş,
Kaplanı ikiz doğurmuş,
Kurt ile tilki yurtlanmış,
Kırlardan arkar dizilmiş,
Her mahluk sevinip coşmuş.
Ada ada sazlığında,
Angut ile kaz karışık,
Bağrışarak yüzermiş.
İnsan görse sevinirmiş,
Kimler görmüş böyle can,

Riding on and on, the braves,
Upon the endless, boundless plain

Snatching kid-goats from the ground.
Marching, they marched not in vain,
Plunging in the hunt, entwined.
Great delight that would not pass,
Plunging into revelry together.
Sparing no horse they rode the road,
Racing on with rein let loose,
Seeing passes where no trail shows,
Seeing wastes no slave had seen,
Bull maral and camel maral,
Seeing creatures thus unseen before,
On the broad plain lay Keñ-Özön,
They camped upon Keñ-Özön's land,
They became Keñ-Özön's guests.
Ah, that lovely Keñ-Özön,
A vale complete, whole in all things.
If you would ask that valley's state,
Its apples ripened, turned to mulch,
It was a place beloved of Allah.
Its spring welled up and overflowed,
The nightingale sang trilling moans.
On hearing the nightingale's voice,
The grieving slave's eyes brimmed with tears.
Beasts of prey had made it home,
Yet in the end no man had come.
Nesting hidden in the birch-grove,
Its tiger there had littered twins,
The wolf and fox had made their den,
From the steppes the arkhar filed in rows,
Every creature thrilled with joy.
In its reed-beds, isle on isle,
Ruddy shelduck mixed with goose
Swam about with clamoring cries.
Seeing man, it would rejoice,
Who has beheld such creatures ever,

Gören canın hevesi dağılır.
Yaman maymun, kelebek,
Ormanında dolup taşmış.
Ah güzelim Keñ-Özön,
Her şeyi tam, denk vadi,

Yerin öz bağrı değil mi,
Yurt tutsa insan huzur bulmaz mı.
Baldıranı bilek gibi,
Maralı ürküp fırlasa,
Al alınlı ak inek gibi.
Yaprağı tirşe gibi,
Frenküzümü parmak gibi,
Kertenkelesi yılan gibi,
Yaban tavşanı kulan gibi.
Karıncası tazı gibi,
Kadir Tanrı yırtıcıyı
Yaratmış türlü türlü.
Aslan, kedi, kaplan, kuş,
Bozkurtların günü doğmuş,
Pusuya sinip buğu vurup,
Buğuyu vurup boğazlayıp,
Kül karışık kanlı ciğere
Yiğitler yiyip doyup.
Avda geçen zevkiyle,
Üstün debdebe kuşanıp,
Av zevki işte böyle.
Altı gün orada kalıp,
Boğa geyik, deve geyik,
Bunların hepsini vurup,
Domuz çıksa önlerinden
Mızrak ile saplaşıp,
Çok zevke dalıştılar.
Çizme çıkarıp, bacak uzatıp,
Kımıldamadan uyudular.
Vız vız etse de aldırmadan,
Ayı ile domuzu
"Azı dişli düşman imiş" diye,
Topuğuna denk tutmadan.

The gazing soul's desire is stilled.
Wondrous monkeys, butterflies
Filled its forest overflowing.
Ah, my lovely Keñ-Özön,
A vale complete, whole in all things,

Is it not the earth's own bosom,
Would settlers not find peace therein?
Its hemlock thick as a man's wrist,
Should its maral start and spring —
Like a white cow with crimson blaze.
Its leafage like fine vellum,
Its currants like a finger,
Its lizards like a serpent,
Its wild hare like a kulan.
Its ants like coursing hounds,
Almighty God the beasts of prey
Had fashioned there of every kind.
Lion, cat, and tiger, bird,
The gray wolves' day had dawned there,
Crouched in ambush, striking the stag,
Striking the stag and slaughtering,
On bloody liver mixed with ash
The braves ate and were filled.
With pleasure passed upon the hunt,
Girt about in matchless pomp,
Such is the joy the hunting gives.
Six days there they tarried,
Bull maral and camel maral,
Striking down them every one,
Should a boar burst out before them
They ran it through with lances,
They plunged into abounding joy.
Pulling off boots, stretching legs,
They slept without a stir.
Heedless of the buzzing flies,
The bear and the wild boar —
"A tusked foe it proved," they said,
Not rating them worth even a heel.

Erliği ile şirliği,
Kadir Mevla kudretiyle
Vermiş idi ölçüsüz.
Şay koruduğu yiğit er —
Her şeyi tam olan odur.
Demir kapılı kale odur,
Aklı derya, engin odur.

His manhood and his lion-might
By Almighty Mevla's power
Were given without measure.
The brave whom Şay keeps in his ward —
He it is who is whole in all.
He is the iron-gated fortress,
His mind an ocean, vast is he.

Kuraalı'dan, Kutubiy'inden,
Üstün doğmuş er odur.
Tan pırıltısı belirince,
Tan atımının soğuk yeli
Sızlatıp yüze vurunca,
İşte o zaman Akcoltoy
Tatlı uykudan uyanıp,
Sağ yanına dönünüp,
Uyumadan gönlü bölünüp,
Aç aslan gibi kasılıp,
Uykudan Coltoy uyanıp,
Aceleyle namazın kılıp,
Kulan yeleli Kulansur,
Kulansur'u eyerleyip,
Çok söylemeden, dil dökmeden,
Yüreği coşup sevinip,
Peri kızı biçarenin
Geldiği belli olup,
Erken dediği geç olup,
Peri kızı biçarenin
Yönelip yüzünü görmeye,
İki gözü dört olup.
Kulluk beşerlik kurusun,
Sinek kadar canı çırpınıp,
Coşan gönlü bölünüp,
Aşk ateşi gözde canlanıp,
Göze yakın görünüp,
Ağan kıraan Akcoltoy —
Sefere çıksa sayısız orduya denk,
Akılda engin bir derya,
Uzak ile yakını

Than Kuraalı, than Kutubiy,
He is the man born mightier still.
When dawn's first shimmer showed itself,
The chill wind of the breaking day
Striking, stinging on the face,
It was then that Akcoltoy
Awakened from his honeyed sleep,
Turning over on his right,
Sleepless, with his heart divided,
Tensing like a famished lion,
Coltoy wakened out of slumber,
In haste performed his prayer,
Kulansur of kulan mane —
Saddling Kulansur up,
Without much speech, without soft words,
His heart upsurging in its joy,
The peri maiden, hapless one —
That she had come being known,
What he called early proving late,
The peri maiden, hapless one —
Turning to behold her face,
His two eyes were become four.
A curse on slavehood, on man's frailty,
His fly-small soul aflutter,
His surging heart divided,
Love's fire quickening in his eye,
Seeming near before his sight,
The streaking kıraan Akcoltoy —
On campaign he equals countless hosts,
In mind a boundless ocean,
The far away and the near at hand

Apaçık bilen evliya.
Bilmediği işe şaşmaz,
Ayın karanlığında
İze düşse yanılmaz.
Gözü görür uzaktan,
Çok toplanıp konuşulsa
Tek başına öne çıkar yarıştan.
Türlü tasanın, müşkülün
Düğümün çözen bilgedir.

A saint who knows them clear.
He marvels not at things unknown,
In the blackness of the moon
Set upon a trail, he does not err.
His eye discerns from far away,
Though many gather and confer,
Alone he strides forth from the contest.
Of every sorrow, every hardship
He is the sage who unties the knot.

Kara kılı ortadan yaran,
Gafil yerden ganimet alan.
Kahırlı düşman müşküle,
Geri dönmeden el salan.
Atadan kalma kılavuzu,
Heybeti dağ gibi sınanmışı.
Bozkurt Seytek sultanın
Yel değmemiş çınarı,
Salıverse can kurtarmaz,
Aslan gibi yamanı.
Ak kuğuyu gölden uçurtmaz,
Kara kaşka doğanı.
Ansızın sel bassa da,

Who splits the black hair down the middle,
Who seizes spoil where none suspects.
Against the grievous foeman's strait
He lays his hand and turns not back.
The guide bequeathed him by his father,
The proven one, mountain-huge in awe.
Of gray-wolf Seytek the sultan
The plane tree untouched by wind,
Loosed upon them, none escapes alive,
Terrible he is as a lion.
He lets no white swan fly the lake,
His black-blazed falcon he.
Though flood should burst on him unwarned,

Kımıldamadan, yerinden oynamadan,
Düşmandan korkup irkilmeden,
Tuğ dibinde durandır.
Belalı müşkül iş gelse,
Bir çukurda ölendir.
Ölüşecek olmalarının sebebi —
Vaatli ant içmişler,
Bunca sağlam kılmışlar.
Ak buğday ununu çiğneyip,
Çeliğin ağzını yalayıp,
İşte böyle ant içmişler,
Vaadi sağlam kılmışlar.
Kıyametlik dost olmuşlar,
Seytek ile Akcoltoy
Aynı avılda kondu diye,

Unmoving, never stirred from place,
Unflinching, fearless of the foe,
He stands beneath the standard's foot.
Should baneful, grievous labor come,
He is one to die in the selfsame pit.
The cause that they would die as one —
A pledged oath they had sworn,
So firmly had they made it fast.
Chewing flour of the white wheat,
Licking the keen edge of the steel,
Thus it was they swore their oath,
Made the promise firm and fast.
Friends till Doomsday they became,
Seytek and Akcoltoy,
For camping in a single avıl,

O değil, Kıtay'dan nicesi ayaklanmış.
Altı karış kazanı
Bahadırlığı, şirliği,
Akcoltoy, Seytek adı uyaklı,
İkiz aslan, iki şir,
Nereden olsun eksiği.
Düşmanla yüzleşse keskin gözlü,
Akına çıksa kılavuz.
Âleme değer sınanmışı.
Sefere çıksa can bir,
Konakta dursa mal bir,
Hazinesi, mülkü ortak,
Ölüp gitse imandaş.

Not that alone — from Kıtay many rose in arms. Its cauldron of six spans
His bahadır might, his lion-might,
Akcoltoy, Seytek — names in rhyme,
Twin lions and two lion-hearts,
Whence should they know any lack.
Facing the foe, keen-eyed is he,
Riding on raids, he is the guide.
His proven worth is worth the world.
On campaign their souls are one,
At the halt their goods are one,
Treasure and holding held in common,
Should they die, one in the faith.

Aşı bir, sofradaş,
Avılı bir, ağıldaş.
Er Akcoltoy kılavuz,
Koşup acele ederek yiğit er
Silah pusatın kuşanıp,
Parlatıp kılıç bağlanıp,
Yiğidin nerde çekinmesi,
Sır tüfeğe dayanıp,
Homurdanıp coşarak,
Nice türlü hale girip,
Bağlı duran Kulunsur,
Onu çözüp Akcoltoy,
Koşuşturup telaşlanıp,
Altın tabanlı üzengiye
Basmadan sıçrayıp toplanıp,
Kulunsur'a bindi şimdi.
Kıble yanına yüz tutup,
Ağan Coltoy yürüdü şimdi.
Altındaki Kulunsur,
Eşelediği yer paralanıp,
Koyverse o kudurmuşu,
Uçacakmışçasına hızlanıp.
Kuyruğu kucak, yelesi var,
Kasırga gibi uçar hayvancağız,
Yarayışı harbi çubuğu gibi,

One their food, mates at one table,
One their avıl, one their fold.
The man Akcoltoy is the guide,
Running, hastening, the valiant man
Girding on his arms and armor,
Binding on his burnished sword,
Where would a brave man hang back,
Leaning on his secret gun,
Growling, surging in his blood,
Passing through so many moods,
Kulunsur standing at the tether —
Akcoltoy untied him then,
Bustling, hurrying about,
Upon the golden-soled stirrup
He vaulted up without a step,
Mounted Kulunsur even now.
Turning face toward the kıble,
The streaking Coltoy rode on now.
Kulunsur beneath him
Tore to shreds the ground he pawed,
Loosed, that maddened creature
Quickened as if he would fly.
Tail an armful, mane he has,
Like a whirlwind flies the beast,
Trim as a ramrod is his build,

Toplanışı pire gibi.
Tepe kemiği ibrik gibi,
Sağrısında üç bohça
Assan yük durur gibi.
Akcoltoy'un Kulunsur'u,
Hayvandan bambaşka, işte böyle.
İki ön bacağının arası,
Tavulgalı dere gibi.
Alnında kaşka dişi,
Tavlanmış çelik gibi.
Can basmamış Keñ-Özön,
Vadisi taşkın derya,
Yerden göçüp gitmiş değil mi,
Maşayak adlı evliya.

Gathered compact as a flea.
His crown-bone like a ewer,
On his croup three bundled packs
Might rest as steady as a load.
Akcoltoy's own Kulunsur —
Unlike all beasts, even so.
Between his two forelegs
Like a gorge of helm-steel depth.
The blaze upon his brow
Like tempered steel it shone.
Keñ-Özön untrod by soul,
Its valley a flooding sea,
Did he not pass from off this earth,
The saint whose name was Maşayak.

Görse hevesi dağılmaz,
Göğe uzanan çınarı,
Kayın, kavak karışık,
Dolup yatan söğütleri.
Kayısı, hurma, vişne var,
Bizim görmediğimiz nicesi var,
Dişi maymun sürüleşmiş,
Yavrulayıp durur niceler.
Boğa geyik, deve geyik,
Can taşıyanın hepsi var.
Yeryüzündeki hayvanat,
Yaratılmış eksiksizce.
Bu mübarek Keñ-Özön.
Her şeyi tam, denk vadi,
Cevizi olgunlaşıp dere dolmuş,
Elması çürüyüp gübre olmuş,
Böyle cennet bir yer olmuş.
Yerin güzeli değil mi,
Yerdekinin hepsi var,
Yurt tutan insan huzur bulmaz mı.
Zevkine can doymaz,
Meraklı insan ayrılamaz.
Eğlencesini kovalayıp,
Diri kul sonuna eremez.

Beholding, longing never fades:
Its plane tree reaching to the sky,
Birch and poplar intermixed,
Its willows lying thick and full.
Apricot, date, and sour cherry,
Many more we never saw,
The she-monkeys have herded,
Many a one still whelping young.
Bull maral and camel maral,
All that carries life is there.
The beasts upon the whole earth's face
Created there and lacking none.
This blessed Keñ-Özön.
A vale complete, whole in all things,
Its walnuts ripened, choked the stream,
Its apples rotted into mulch,
So like a paradise it lay.
Is it not the earth's own fairest,
All that earth holds it holds,
Would settlers not find peace therein?
No soul is sated of its joy,
The eager heart cannot depart.
Chasing after its delights,
No living slave can reach their end.

Ava meraklı yiğit,
Başka yana gidemez.
Can görmedik nicesi var,
Büyüklüğü at başı kadar,
Çayan denen haramı var.
Bunu görüp Akcoltoy,
Kulunsur'un ağzını çevirdi şimdi.
Engebeli inişli yokuşta,
Şaşakalıp durdu şimdi.
Dolanıp gezip, yer yoklayıp,
Nice kaçan av görüp,
Türlü görülmedik can görüp,
Bakıp durdu sararıp,
Bu güzelliğe şaşırıp.
Hayvan aşmaz kara sırt,
İnsan aşacak bel değil.

The brave who hungers for the hunt
Can turn no other way.
Creatures there no soul has seen,
In bigness like a horse's head,
Its scorpion-vermin, foul and banned.
Beholding this, Akcoltoy
Now turned Kulunsur's mouth away.
On the broken fall and rise
He halted now, amazed.
Roaming, wandering, trying the ground,
Seeing many a fleeing quarry,
Seeing creatures strange, unseen,
He gazed and gazed and paled,
Astonished at this loveliness.
A black ridge beasts cannot cross,
No pass for man to clamber over.

Bu mübarek Keñ-Özön —
Bundan önce ataların,
Yedi ceddin gördüğü yer değil.
Görse heves dağılmaz,
Keñ-Özön'ün bu yerleri,
Ölünceye dek dağılmaz,
Bu vadinin hevesiyle
Parıldayıp doğan gün geçmez,
Kararan halde gece geçmez.
Vefası yok kahpe dünya,
Bu yalandan kim geçmez.
İyice görüp bunları,
İyicene giderdi hevesini.
Gönlü coşup sevinerek,
Bakıp durdu vadide:
"Ömürlük yurt edinip,
Göçürüp getirsem öz eli.
Hoş oyuna, eğlenceye
Sığılmayacak yer midir?
Kımız içip, keyiflenip,
Yatılmayacak yer midir?
Almabaş tüfeği kuşanıp,

This blessed Keñ-Özön —
No place the fathers before this,
The seven forebears, ever saw.
Beholding, longing never fades,
These reaches of Keñ-Özön,
Till death itself it never fades,
For yearning after this valley
No day dawns glittering and goes,
No night goes by in darkened wise.
Faithless harlot world —
Who passes not from this deceit.
Gazing well on all of this,
He drank his fill of his desire.
His heart surging with delight,
He gazed upon the valley:
"Making it my lifelong homeland,
Might I bring my own folk hither.
For pleasant games, for merriment,
Is this a place too small to hold?
Drinking kumis, taking cheer,
Is this a place one could not lie?
Girding on the Almabaş gun,

Ayı ile kaplanını
Vurulmayacak yer midir?
Avılda altın er yiğidin,
Bulunmayacağı yer midir?
Karşılıklı iki yakasına,
Konulmayacak yer midir?
Er yiğidin gönlüne,
Dolmayacak yer midir?
Eğlenceye boz oğlanların
Dalmayacağı yer midir?
Tüfek patlatıp buğusunu
Vurmayacağı yer midir?
Küheylanı bağlayıp vadiye,
Koşturmayacağı yer midir?
Küllü iliği avcının,
Yemeyeceği yer midir?
Her gün "aferin" yiğide,
Denmeyecek yer midir?

Its bear and its own tiger —
Is this a place they'd not be shot?
A golden brave man in the avıl,
Is this a place he'd not be found?
On its two banks that face each other,
Is this a place one could not camp?
The heart of a valiant man,
Is this a place it would not fill?
Into sport the gray-wolf lads,
Is this a place they'd not be plunged?
Firing guns, is this a place
Where none would ever strike the stag?
Tying the courser in the vale,
Is this a place none makes him run?
The hunter's marrow rich with ash,
Is this a place it goes uneaten?
Each day "bravo" to the brave,
Is this a place it goes unsaid?

Bulut gibi uçan tulpara,
Binilmeyecek yer midir?
Dert dağıtıp er insanın,
Gezmeyeceği yer midir?
Görenin gönlü bölünür,
Bu mübarek Keñ-Özön,
Cennete denk görünür.
Dünyalığı saçılır,
Bu mübarek vadiyi
Görüp gönül açılır.
Vadinin aşağı öte yanı,
Köhne-Turpan'ın ardı,
Arka yanı büyük Barbar,
Devrilip akan Op deryası.
Nasip olmayan bu yere,
İmrenince ne fayda!
Görkemi güzel Keñ-Özön —
Her şeyi tam, denk vadi.
O vadinin boyunda
Akıl ermez çınar var.

The tulpar flying like a cloud,
Is this a place he goes unridden?
Scattering grief, the manly soul,
Is this a place he would not roam?
The gazer's heart is riven through,
This blessed Keñ-Özön
Shows forth the peer of paradise.
Its worldly riches strewn abroad,
Beholding this most blessed vale
The heart is opened wide.
The valley's lower farther side,
The back of Köhne-Turpan,
Behind it lies great Barbar,
The Op sea tumbling as it flows.
For this place fate has not bestowed,
What profit is there in envy!
Keñ-Özön of splendid mien —
A vale complete, whole in all things.
Along that valley's length
There stands a plane past understanding.

Çınarına göz salınsa,
Gerçekten ilginç bunlar var.
Bir yanında çınarın,
Boz ala atmaca kuş yavrulamış.

Bir yanına çınarın,
Salkım salkım uçan çaylak yavrulamış.
Karışarak çınara,
Ala karga da yavrulamış,
Ala boyunlu çaylak yavrulamış,
Can taşıyanın hepsi yavrulamış.
Azı dişliden aslanı,
Vurulmayacak yer midir?
Her güzelin hepsine,
Dalınmayacak yer midir?" —
Deyip, öylece Akcoltoy,
Heybeti var sayısız ordu gibi.
Toyunda doksan mal kesilmiş,
Yöneldiği yerden yolu açılıp,
"Yiğit olup yürüsün" diye,
Adı Akcoltoy konulmuş.

Aç çelik gibi tavlanmış,
Akına çıksa yolu açılıp,
Ecelli düşman önüne yığılmış.

Atışmaya çıkan düşman olsa,
Sonunda ayakta çiğnenmiş.
Rast geleni kemirmiş,
Parsı bile dişlemiş.
Ustalığı bambaşka,
Saldırıp sapladığı mızraktan,
Kulunsur'u bağlamış.
Atışmaya çıkıp düşman gelse,
Önüne katıp sürmüş.
Azı dişine alıp çiğnemiş,
Göz açıp kapayınca haklamış.
Heybeti candan bambaşka,
O aslanın yolunu bağlamış.

Cast your eye upon its plane —
Truly there are wonders there.
On one side of the plane tree
The gray pied sparrowhawk has nested young.
On one side of the plane tree
The kite that flies in cluster-flocks has bred.
Mingling in the plane tree
The pied crow too has hatched its brood,
The pied-necked kite has hatched its brood,
All that carries life has bred.
The lion of the tusked kind,
Is this a place he'd not be shot?
Into all these beauties, every one,
Is this a place none plunges deep?" —
So saying, that same Akcoltoy,
His awe is like a countless host.
At his toy were slaughtered ninety head,
His road laid open where he turned,
"Let him walk in valor," so they said,
And the name Akcoltoy was bestowed.

Tempered like the hungry steel,
Riding on raids, his road laid open,
The death-doomed foe heaped up before him.
Should a foe come forth to fight,
In the end he was trampled underfoot.
Whatever crossed him, he gnawed through,
Even the leopard felt his teeth.
His mastery is past all else,
With the lance he charged and drove,
He bound Kulunsur fast.
Should a foe come forth to duel,
He herded him before his path.
He took him in his fangs and chewed,
Felled him in an eyeblink's space.
His awe is past all living things,
He bound that lion's very road.

İşte o zaman Akcoltoy,
Yeri görüp coşarak,
Yaman bozkurt heveslenip,
Keñ-Özön'ün belinde,
Kara tepeli doruğa,
Can basmamış ovaya,
Engebeli inişli vadiye,
Dibindeki Karool-Döbö'ye
Çıkıp geldi Akcoltoy.
Öte yanına baksa —
Göz yetmez bir pus.
Beri yanına baksa —
Akıl ermez bir duman.
İnsanın gözü kamaşmış,
Rast gelenin çilesi kaynamış.
Uğuldayan Kara-Şor,
Toprak dağ gibi yığılmış.
Her gün geçen hayvancağızın,
Her gün kısmeti kesilmiş,
Kuruyan çöpü yığılmış.
Her gün geçse mahlukun,
Her gün canı kıyılmış,
Kulanı oynayıp rast gelse,
Kemiği dağ gibi yığılmış.

It was then that Akcoltoy,
Seeing the land, surged high in blood,
The fierce gray wolf grew eager,
On the saddle-ridge of Keñ-Özön,
Up to the black-capped summit,
To the plain untrod by soul,
To the valley's broken fall and rise,
To Karool-Döbö at its foot
Akcoltoy came climbing up.
Should he look to the farther side —
A haze the eye cannot compass.
Should he look to the hither side —
A smoke the mind cannot compass.
The eyes of men were dazzled there,
Whoever chanced there, his torment boiled.
Kara-Şor the droning waste,
Its earth heaped up like a mountain.
Each day some poor beast passing by,
Each day its portion is cut off,
Its withered stalks heaped high.
Each day the creatures passing there,
Each day some life is slain,
Should the kulan chance there frisking,
Its bones heaped up like a mountain.

Göz yetmez Kara-Şor,
Rast gelen dönmez kötü yol.
Canlı mahluk, hayvanat,
Uğramaz olmuş, hepsi kesilmiş.
Yiğitlenip varan canın,
Emanet canı kıyılmış.
Bu ilginçliğe bakın,
O yeri yurt edinen,
Avını kimseye kaptırmayan.
Her canları dosdoğru emen,
At gibi, deve gibi kara malı,
Birinden birini zorlu kılıp,
Birine birini hor kılıp,
Bu üstünlük oyununa bakın.

Kara-Şor past the eye's compass,
An evil road whence none return.
Living creature, beast alike,
Come no more, all cut away.
The soul that ventured playing brave —
Its entrusted life was slain.
Behold this wonder, look:
The one who made that place its home,
Who yields its prey to none.
Sucking every soul's blood straight,
Black cattle such as horse and camel,
Making one more hard than other,
Making one to scorn another —
Behold this game of mastery.

Aşağı yandaki ucunda,
Bildik Barbar şehri var.
O şehrin içinde
Altın, gümüş, kumaş var,
Dünyalığı nice nice var.
Cana ganimetin vermeyen,
Canların basıp giremediği,
Onu görüp Akcoltoy,
"Yerin güzeli işte bu" diye,
Şaşakaldı kurnaz Coltoy.
Durduğu yeri sorarsan,
Yamacı yüksek kara sırt,
Yaratılmış dünyadan
Akcoltoy gördü böyle sır.
Gündoğusu bu müşkül,
Göz bağlayan gece imiş,
Yokuşu engebeli bel imiş.
Ejderhadan kara Mar,
Mesken kılmış yer imiş.
Bunu gördü Akcoltoy,
İnsanoğlunun basmadığı,
Yeri gördü Akcoltoy.
Genişçe yayılan vadi kıyısına,
Aklı bin türlü bölünüp,
Altındaki Kulunsur'un
Çekip ağzını çevirdi.

At its end upon the lower side
There stands the known city of Barbar.
Within that city's walls
Are gold and silver, woven stuffs,
Worldly wealth in measure upon measure.
That gives no living soul its spoil,
Where souls could never force their way,
Beholding it, Akcoltoy —
"This is the fairest of the earth," he said,
The cunning Coltoy stood amazed.
If you ask where he was standing —
A black ridge with a lofty flank,
Out of the created world
Such a secret Akcoltoy beheld.
Eastward lay this hardship,
A night that binds the eyes it was,
Its slope a broken pass it was.
The black Mar of the dragon-kind
Had made that place its dwelling.
This Akcoltoy beheld,
The place where son of man ne'er stepped —
That place Akcoltoy beheld.
To the rim of the broad-spread valley,
His mind divided a thousandfold,
Kulunsur beneath him —
He drew and turned his mouth away.

Önceden geçen Manas'tan
Yadigâr kalan büyük dürbünün
Bağını çözmeden boynundan,
Sıyırıp alıp koynundan,
Bahadırlığın aşırıp,
Er olduğu bilinip,
Buna bakan mahluk,
Kaçıp candan umut kesip.
Kulunsur'un üstünde
Yan yatarak oturup,
Hayaline doldurup,
Düşman kurdu yiğit er,

From Manas who passed before,
The great spyglass left in legacy —
Not loosing its cord from off his neck,
Slipping it out from his bosom,
Surpassing in bahadır might,
Known for the man he was,
The creatures gazing on him
Fled, despairing of their lives.
On Kulunsur's back
He sat aslant, reclining,
Filling all his inward vision,
The valiant man, wolf to his foes,

Aklı ürperse de aldırmadan,

Azap ile eceli,
"Sonunda ölüm gerçek" diye,
Topuğuna denk tutmadan.
Ayköl'den kalan dürbünün
Çıkrığını çevirip,
Gerçekten göze tutup,
Burgusunu çevirip,
Çevirip göze tutup,
Keñ-Özön'ün yamacına,
Peri oynayan yerine,
Zevki çetin dar geçide,
Ay gibi güzel Akbermet,
Peri kızı bahtsızın
Salıncak kurup salındığına,
Gerilip bakıp kaldı.
Süzülüp duman ayrılıp,
Kızıl çadır, gök çadır,
Rengârenk dünyalık,
Kız eşyası görünür.
Göğe ağıp duman bölünür,
Türlü türlü güzellik görünür.
Dikkatle bakan insanın
Aklı hayran, bölünür.
Envai türlü güzellik var,
Kız eşyası görünür.
Gezinti için diktirilmiş,
Kıble yanında ak çadır.

O çadıra dikkat etse,
Direği altın, bağı tunç,
Dünyaya bir kez geldi böylesi.
Periden gelmiş olmasa,
Kuldan olmaz böyle rastlantı.
O çadırın genişliği,
Adı çadır, ak saray —
Süsleyip bezeyen ustanın
Hüner hikâyesi bir hayli.

Though his mind shuddered, paying no heed,
Torment and the hour of death —
"Death at last is truth," he said —
Not rating them worth even a heel.
The spyglass left from Ayköl —
Turning its winding wheel,
Setting it in truth to eye,
Turning its threaded screw,
Turning, holding to his eye,
On the hillside of Keñ-Özön,
At the place where peris play,
At the strait defile of stern delights,
Akbermet fair as the moon,
The peri maiden, luckless one —
At her swinging on the swing she'd hung
He stared and stared, transfixed.
The mist drew off in wisps,
Crimson tent and sky-blue tent,
Worldly goods of every hue,
A maiden's trousseau shows.
Smoke divides and climbs to heaven,
Beauty of every kind appears.
The man who looks with heedful eye —
His mind is dazed, divided.
Beauties of all kinds are there,
A maiden's trousseau shows.
Pitched and raised for pleasure-outings,
On the kıble side a white pavilion.

Should he mark that white pavilion:
Its pole of gold, its cords of bronze,
Once only came its like into the world.
Had it not come from the peris,
From slaves comes no such chance.
The wideness of that tent —
A tent in name, a white palace —
Of the master who adorned it
The tale of skill is long indeed.

Ağzı tek olan bir çadır,
Ardı başka görünen,
İçin görsen bin çadır.
Bir köşesinde çadırın,
Bozkurt Seytek, Akcoltoy
Ordo atışıp yatacak kadar.
Bir yanında çadırın,
Kız arayan er Seytek,
Yanında on üç yiğidi,
Atı donuyla sığacak kadar.
Bir köşesinde çadırın,
Perinin kızı Bermet'in,
Yanında seksen kızı var,
Hepsi rahatça sığacak kadar.
Onu gören Akcoltoy,
Nasıl dursun sevinmeden.
Çadırın kapısı yanında,
Bakıp durur bekçisi,
Bekçiyi hiç sorma.
Bermet'ten buyruk alacak olan,
Yanaşıp salındığı yana,
Belayı salacak olan.
Gürzü alıp hazırlanmış,
İnsanın burnunu, kulağını
Muska yapıp takınmış.
Kılığını dıştan gören can,
Aklından olurmuş.
Peri kızı bahtsız,
Türlü türlü pehlivandan,
Süsleyip dizdirmiş.
Salınıp duran bahtsız,

A tent that has a single mouth,
Its rear appearing something other,
See within — a thousand tents.
In one corner of the tent
Gray-wolf Seytek and Akcoltoy
Might lie and play at ordo, room enough.
On one side of the tent
Seytek the man who seeks the maiden,
His thirteen braves beside him,
Might fit, horses, hides, and all.
In one corner of the tent
Bermet, daughter of the peri,
With her eighty maidens by her,
All might fit at ease.
Akcoltoy who saw it —
How should he stand unrejoicing.
Beside the doorway of the tent
Its warder stands and watches,
Of the warder do not even ask.
He who takes command from Bermet,
On the side where she sways near,
He who will let the ruin loose.
He stands ready, mace in hand,
Noses and the ears of men
He has strung and hung as amulets.
The soul that sees his shape without
Would be parted from its wits.
The peri maiden, luckless one,
Of pehlivans of every kind
Had decked and set the ranks.
The swaying luckless one,

Şay'ın koruduğu şir ise,
Atasına çekmiş er ise,
Pehlivanları yararak,
"Bekçinin cinini kırsın" diye,
Atasına çekmemiş can ise,
"Öz dünyalığın saçsın" diye,

If he be a lion in Şay's ward,
If he be a man cast like his sire,
Cleaving through the pehlivans,
"Let him break the warder's jinn," she said,
If he be a soul unlike his sire,
"Let him strew his own worldly all," she said,

"Ürküp geri kaçsın" diye,
Kara bozkurt er ise,
Hunhar sultan er ise,
Kahrını döküp bulutlanıp,
"Pehlivanlara dalar" diye,

Karman çorman kavga koparıp,
"Çöle sürüp atar" diye,
Kırgın kılıp, toz koparıp,
Pars gibi el salıp,
"Böğründen vurur" diye,
Şaşkın korkak can ise,
"Akıl bulamaz, şaşırır" diye,

"Avılına doğru kaçar" diye,
Pehlivandan bekçi er koyup,
Her belayı birlikte koyup,
Salınıp duran bahtsız,
Peri kızı biçaren,
Pek akıllıdır işte böyle.
Yiğidi sınayıp varmak için,
Erlik, şirlik ölçüsünü
Böylece sınayıp bilmek için,
Kötü çıkarsa Seytek'e,
Varmak şöyle dursun yaklaşmadan,
Var dünyalığını saçmaya,
Sihir okuyup dönüşüp,
Periye doğru kaçmaya,
Akıl ile düşünüp,
Her şeyi çokça düşünüp,
Yiğit çıkarsa Seytek'le,
Eğlenceye dalmaya.
Bir tabaktan et yiyip,
Buluşup görüşmek için,
Gönlüne yatarsa Seytek,
Ardınca gidip ölmek için,

Saklayıp geldiği vücudunda,
Emanetini vermek için.

"Let him startle and flee back," she said,
If he be a black gray-wolf of a man,
If he be a bloody sultan of a man,
Pouring out his wrath, beclouded,
"He will plunge among the pehlivans," she said,
Raising fight in wild confusion,
"He will drive them to the waste," she said,
Making slaughter, raising dust,
Laying hand on like a leopard,
"He will strike them in the flank," she said,
If he be a dazed and craven soul,
"He'll find no wits, will lose his way," she said,

"He will flee toward his avul," she said,
Setting warder-men of pehlivans,
Setting every bane along with them,
The swaying luckless one,
The peri maiden, poor one,
Is very wise, even so.
To test the brave before she goes,
The measure of manhood and lion-might
Thus to prove and thus to know,
Should Seytek prove but base,
Far from going — not drawing near,
To strew her whole world's wealth,
Chanting spells, transforming,
To flee back to the peris,
Weighing all with reasoned mind,
Pondering everything at length,
Should he prove brave, with Seytek then
To plunge into delight.
To eat meat from a single dish,
To meet and see each other,
Should Seytek please her heart,
To follow after him and die,

In the body where she kept it hidden,
To render up her trust.

Bahadırlığını, şirliğini,
Gözleyip Bermet bilmek için,
Gönlüne doldurup,
Ondan sonra varmak için.
Nazlanıp süzülen bahtsız,
Doğan ay gibi dünyalık.
Kerametli yaman kız,
At yorup, yer yoklayıp,
İt salıp, kuş uçurup,
Erlik sınavı varsa onda,
"Sonunda arayıp gelir" diye,
"Arayıp gelse görür" diye,
Yüreği kıt biriyse o,
"Ecelinden önce ölür" diye,
"Ölüp kalırsa Akbermet,
O zaman bir gün görür" diye.
Pehlivandan topladığı başkaca,
Bahadırları bir nice,
Ondan öte gözlese,
Sihir ile yerleştirmiş.
Kaplanı ikiz doğurmuş,
Rastlayan diri dönmemiş.
Parsı ikiz doğurmuş,
Çatan diri dönmemiş.
Aslanı ikiz doğurmuş,
Ona rast gelen diri dönmemiş.
Ezelden insan varmamış,
İki ayaklı kuldan.
Ondan öte daha beter,
Daha durur bir acayip.
Kılıç gagalı canavarı var,
Dağa çarpsa yıkarmış,
Ormana girse devirirmiş.
Uğrayıp insan varılmaz,
Karacoltoy denen ifrite,
Çatan diri kalamaz.
Bunu bilip Akcoltoy,
Sihir ile konduğunu.

His bahadır might, his lion-might,
For Bermet to watch and know,
Filling all her heart with him,
And thereafter to be his.
The coy and gliding luckless one,
A worldly treasure like the rising moon.
The wonder-working, fearsome girl,
Wearying horses, trying the land,
Loosing hounds and flying hawks,
If the test of manhood be in him,
"At last he'll come in search," she said,
"If he comes seeking, he will see," she said,
If he be one whose heart is scant,
"Before his hour he'll die," she said,
"And if Akbermet drop down dead,
Then one day he shall see," she said.
Besides the pehlivans she gathered,
Bahadırs in their numbers,
Should you look beyond all that,
By sorcery she had set them there.
Her tiger there had littered twins,
Who chanced on it returned not living.
Her leopard there had littered twins,
Who clashed with it returned not living.
Her lion there had littered twins,
Who met with it returned not living.
From of old no man has reached it,
Of the two-legged slaves not one.
Beyond that, worse again,
There stands another wonder still.
She has a monster sword-of-beak,
Striking a mountain, it would raze it,
Entering a forest, level it.
No man may come and near it,
The ifrit called Karacoltoy —
Who clashes with it stays not living.
Knowing this, Akcoltoy —
That by sorcery it was set.

Şerrini bilip Akcoltoy,
Öfkelenip aldırmadan,
"Peri dursun, dev olsun" deyip,
Sonunda derya kurnaz Coltoy,
Topuğuna denk tutmadan,
Can basmamış boz tepeye
Kulunsur'un ağzını çevirdi.
Karaltısı dağ gibi görünüp,
Görenin gönlü bölünüp,
Kızlara bakıp durdu.
Horoz gibi dimdik yiğit er,
Yerinden oynamaz yiğit şir,
Peri kızı biçarenin,
Salınıp duran kıymetlinin,
Sefer edip dağ aşıp,
Ağırlığı zor sudan geçip,
"Arayıp gelmiş" diye,
Bırakmış peri pazarını.
Er Seytek'in yüzünden,
Aramış heves gidermesini.
Bozkurt şire yetemeden,
Keñ-Özön boyuna konmuş.
Aşk ateşinin yüzünden,
Nice pehlivan, tümen asker,
Yolda un ufak olmuş.
"Bu arayıp gelen deliye,
Mutlu gününü görür mü" diye,
"Böyle yapıp duran Bermet'e,
Er Seytek ne yapıp verir ki" diye,
Mızrağı yere sapladı.
Çaresini bulamayıp,
İçi yanıp tüterek,
Kıbleye yönelip,
Kulunsur'un ağzını çevirdi.
Kahpe dünyaya şaşırıp,
Kurnaz Coltoy bakıp durdu.
Peri kızı Akbermet —
Altı kızın küçüğü,
Ak ipekten çadırı,

Knowing its evil, Akcoltoy,
Wrathful, paying it no heed,
"Peri or dev, let it be," he said,
At last the ocean-cunning Coltoy,
Not rating them worth even a heel,
Toward the gray hill untrod by soul
He turned Kulunsur's mouth.
His shadow looming like a mountain,
The hearts of gazers riven through,
He stood and watched the maidens.
The brave man upright as a cock,
The valiant lion never stirred from place,
The peri maiden, poor one,
The precious one who sways —
Campaigning over mountains crossed,
Through heavy waters hardly forded,
"He has come seeking her," they said,
She had left the peri market.
For the sake of Seytek the man
She had sought to still her longing.
Not yet come up with the gray-wolf lion,
She had camped along Keñ-Özön.
For the sake of love's own fire
Many a pehlivan, ten-thousand soldiers,
On the road were ground to dust.
"On this madman come in search of her,
Will she look with her glad day?" he said,
"To Bermet who carries on this way,
What can Seytek do or give?" he said,
And drove his lance into the ground.
Finding for it no remedy,
His inwards burning, smouldering,
Turning toward the kıble,
He turned Kulunsur's mouth.
Astonished at the harlot world,
The cunning Coltoy stood and gazed.
The peri maiden Akbermet —
Youngest of the six daughters,
Her tent of white silk sewn,

Kadınlığı olmasa,
Were it not for her womanhood,

Dişilerin bahadırı.
The bahadır of all her sex.
On bir yaşına geldiğinde,
When she came to eleven years,
Babası sultan ölmüş.
Her father the sultan died.
On üçe yaşı geldiğinde,
When her years came to thirteen,
Yağmur geçip, av avlayıp,
Riding through rain, hunting the game,
Yay çekip oynayıp gezmiş.
She roamed at play with drawn bow.
On dörde yaşı geldiğinde,
When her years came to fourteen,
Ay-âlemin hepsini
All the moonlit world entire
Akıl ile bilmiş.
She had mastered with her mind.
On beşe yaşı geldiğinde,
When her years came to fifteen,
Periye sultan han olup,
Sultan-khan over the peris,
Babasının altın tahtına,
On her father's golden throne
O zaman Bermet oturmuş.
Then did Bermet take her seat.
On sekiz yaşa geldiğinde,
When she came to eighteen years,
Padişahlık devri sürmüş.
Her reign of empire ran.
Kalabalık periyi, çok yurdunu
The thronging peris, her many lands
Kıpırdatmadan yönetmiş.
She ruled without a stir.
Babası sultan padişah,
Her father, sultan and padishah,
Asil taştan yaptırmış.
Had built it of noble stone.
Altından yapılma ak sarayı,
The white palace wrought of gold
Billur camdan yaptırmış,
He had built with crystal glass,
Görenin gönlünü mest etmiş.
It ravished every gazer's heart.
Cevheri deve gibi çökertip,
Kneeling gems down camel-wise,
Köşe taşına kakma etmiş.
He inlaid them in the cornerstones.
Uyuyan girip içine,
The sleeper entering within,
Tan vakti olduğunda,
When the hour of dawn had come,
Türlü şey girip düşüne,
Sundry things entering her dream,
Uykuda olup perişan,
Wretched in her sleep she lay,
Rast gelmiş düşünde,
There met her in her dream
Yalınayak bir derviş.
A barefoot dervish standing.
Derviş durup şunu deyip,
The dervish stood and spoke this word,
İnsan duymadık acayibi deyip,
Told wonders human ear ne'er heard,
"Dinle" deyip sözümü:
"Listen," he said, "to my word:
«Nur perinin kızısın,
«Daughter of the peri of light,
Dişilerin ustasısın,
Mistress of your sex are you,
Dediğim sözü belle,
Mark the word I say,
Akbermet yavrum, öğüdümü al.
Akbermet, my child, take my counsel.

Allah'ın yazdığı buyruğu,
Dikkatle gör beni,
Dikkatle dinle sözümü.

The decree that Allah wrote —
Look on me with heed,
Listen to my word with heed.

Gerçek sözün tohumu,
Öz Kırgız'ın soyudur,
Kök atası Tümön Han,
Kökünden Hızır uğramış,
Baş atası hepsi han,
Hepsine Hızır uğramış.
Kısmeti coşup göl olmuş,
Baştan beri bozkurt şir olmuş.
Tutuşup düşman çıksa,
Kara yer ile bir olmuş.
Kara Kıtay'ın, Mancu'nun,
Yüreğinde onulmaz,
Kesilmiş hastalık, dert olmuş.
Atasından ceddine dek,
Ordo bozup, ganimet almış,
Âlem yurduna el salmış.
Tutsa kanını dökmüşler,
Sataşıp çıkan düşmanın
Cezasını eline vermişler.
Dağı yıkıp düz kılmış,
Tevekkül deyip iş kılmış.
Tayçanları çaresiz komuş,
Karşı çıkan düşmanın
Kargaşasını önlemiş.
Sefere yolu başlatmış,
Belalının soyuna dek,
Adı Hızır evliya,
Yoldaş olup eşlik etmiş.
Bunun dedesi Manas, ayköl şir —
Altı şirin küçüğü.
Âlemden çıkmaz öyle er.
Erliğine coşmuş,
Kerametli büyük olup,
Kadir Gecesi'nde rast gelmiş.
Hızır uğrayıp denk gelip,

The seed of the true word:
It is the line of the Kırgız own,
Their root-father Tümön Han,
From the root has Hızır visited,
Their head-fathers khans to a man,
Hızır visited them all.
Their portion surged into a lake,
Gray-wolf lions from the first they were.
Should a foe come out to grapple,
He was made one with the black earth.
Of Kara Kıtay and of Mancu,
In the heart that cannot heal
They were the settled sickness, settled grief.
From father down to farthest kin,
They broke ordos, they took spoil,
They laid hands on the world's lands.
Whom they caught, his blood they shed,
The foe who rose and picked the fight —
They gave his punishment into his hand.
He tore down mountains, made them plain,
He worked, saying "In God I trust."
He left the taychans helpless,
The foe who stood against him —
He forestalled that foe's turmoil.
He opened up the road to war,
Down to the line of the bane-ridden,
He whose name is Hızır the saint
Went with him as his fellow.
His grandsire is Manas, the ayköl lion —
Youngest of the six lions.
From the world comes no such man again.
He gloried in his manhood,
Being great in wonder-working might,
On the Night of Power it was he met.
Hızır visiting, meeting him,

Kıraanların hepsi tez gelip,
Tutuşanlar hor olup,
Kara yere çakılmış.
Kerametli Manas'a,
Gaipten akıl bulunmuş.

Kahrına dayanamayıp,
Kakan'ın yurdu boyun eğmiş.
İşte o Manas soyu,
Düşünüp, kızım, dinle bunu.
Kaplan Manas soyudur,
Bu hâli, kızım, dinle bunu.
Bu pars Manas soyudur,
Üzülmeden dinle bunu.
Kıyamet devri gelene dek,
Dikilen çınar dal kalmaz,
Ağlayıp sızlayan can kalmaz,
Hasrette kalıp kim gitmez.
Yaradan'ın buyruğu,
"Böyledir senin nasibin" diye,
"Kıyametlik güveyin" diye,
Dar döşeğe yatışacak,
Eğlenceye dalışacak,
Dirlikte can bir,
Boy bedende kan bir,
Bu dünya pek tatlı.
Oyun kursan yoldaşın,
Seytek sana denk işte bu,
Seni alacak er işte bu.
Evliyanın sözüdür,
Seninle soydaştır,
Kendisi peri yeğenidir.
Bahadır Seytek er bozkurt,
Kadrine yetecek şir odur,
Yavru kaplan er odur.
"Böyledir senin nasibin" diye,
"Kıyametlik güveyin" diye,
Altın kaplı karyolada,
"Sefayı sürüp yat" diye,

All the kıraans coming swift,
Those who grappled were made scorn,
Driven into the black earth.
To wonder-working Manas
Wisdom came from the unseen.

Unable to endure his wrath,
The Kakan's land bowed down its neck.
That, then, is the seed of Manas,
Think, my daughter, hear this well.
It is the line of tiger Manas,
This estate, my daughter, hear it well.
This is the line of leopard Manas,
Hear it and do not grieve.
Till the age of Doomsday comes,
No planted plane will keep its bough,
No weeping, moaning soul remains,
Who goes not hence still full of longing.
It is the Creator's own decree,
"Such is your allotted portion," saying,
"Your bridegroom until Doomsday," saying,
On the narrow bed to lie together,
To plunge in joy together,
In living, soul with soul as one,
In frame and body, blood as one,
This world is passing sweet.
Should you make sport, your companion —
Seytek is your equal, this is he,
The man who'll take you, this is he.
It is the word of the saints:
He is one blood with you,
Himself the peris' sister-son.
Bahadır Seytek, gray-wolf man,
The lion who will know your worth is he,
The tiger-cub of a man is he.
"Such is your allotted portion," saying,
"Your bridegroom until Doomsday," saying,
On the gold-clad bedstead lying,
"Take your ease and lie," saying,

"Kıyametlik muradın" diye,
"El tutuşacak kıraanın" diye,

"Senin varacağın güvey budur,
Boy endamını tart" diye,

Alıp gelip baksa,
Dalgası derya çağıltısı gibi,
Er kuvveti işte böyle.

Gözünden çıkan kıvılcımı,
Körükteki alev gibi.
Geniş göğüs, kabarık döş,
Görkemini görsen işte böyle».
Tanrı bilir, gerçekse:
«Sağ yanına baksam,
Kara benekli pars.
Şimdi yarıp parçalayacakmış gibi,
O yatar pusuya sinip.
Sol yanına baksam,
Kara kulak aslan.
Şaha kalkıp atılıp,
Bu, hepsinden acayip.
Karşısından baksam,
Alp kara kuş görünüşü var,
Bir kendinde Seytek'in,
Bin pehlivanın heybeti var.
Yüzünde benekli kaplanı,
Yiğit Seytek pars,
Kuldan böylesi olmaz.
Kılıcını tutup eline,
Sırtıyla dikleşip,
Kırıp geçirecekmiş gibi,
Gözlerini devirip, belerip,
Yanında kırk kadar yoldaşı.
Mızraklısı altmış,
Ay-âlemi güdecek gibi.
Öfkelense bunları,
İnsan şöyle dursun, yutup,

"Your heart's desire till Doomsday," saying,
"The kıraan whose hand you'll clasp," saying,
"This is the groom to whom you'll go,
Weigh well his stature and his frame," saying,
Were he brought and you should look —
His wave is like the ocean's roaring,
Such is the strength of the man.

The sparks that fly out from his eye
Like the flame within the bellows.
Broad of chest, high-swelling breast,
Should you see his splendor — even so».
God knows if it be true:
«Should I look on his right side —
A black-spotted leopard there.
As though to rend and tear this instant,
It lies crouched low in ambush.
Should I look on his left side —
A black-eared lion there.
Rearing up and springing,
This, most wondrous of them all.
Should I look at him from before —
He bears the alp black-bird's look,
In Seytek's single self
There is the awe of a thousand pehlivans.
The spotted tiger in his face,
Valiant Seytek the leopard —
From slaves comes no such one.
Taking his sword into his hand,
Straightening, bristling with his back,
As though he'd smash and mow them down,
Rolling his eyes and glaring wide,
Some forty comrades at his side.
His lancers number sixty,
As though to herd the moonlit world.
Should he wax wroth at these —
Man aside, he'd swallow whole,

Düpedüz aslanın kanını içecek gibi.
Kahırlansa kara yer,
Kalınından tütecek gibi.
Kahrını dökse âlemi,
Kavurup kara edecek gibi.
Bölünüp duran kaygıyı,
Düşümde gördüm zahmetli iş,
Tükenesice, gördüm böyle güç.
Gözü yanan kor imiş,
Ay-âlemde yok imiş.
Boy endamını gördüğümde,

Would drink the very lion's blood outright.
Should he rage, the black earth
Would smoke up from its thickness.
Should he pour his wrath, the world
He'd scorch and turn to black.
The care that keeps dividing me —
In my dream I saw a toilsome thing,
Confounded one, I saw such force.
His eye a burning ember was,
In the moonlit world its like was not.
When I beheld his frame and stature,

Sinek kadar canım çırpınıp,
Sinek kadar canı ürkütüp,
Gerçek Tanrı'dan diledim.
Alevlenip yandı âşıklık,
Etim şöyle dursun kemiğime,
Güzelliğini görüp şaşırıp,
"Bozkurdum" diye sızlanıp,
Güzelliğini görüp oturup,
Görüp bunu şaşırıp,
Karaltısını görüp sızlanıp.
Erken dediğim geç olup,
Er Seytek'e yetmeye,
İki gözüm dört oldu.
Geniş göğüslü, nur yüzlü,
Endamı candan bambaşka,
Gelmiş yaratılıp,
İnsandan görünüşü bambaşka.
Kendisi on sekiz yaşında,
Bahadırlık hâli üstünde.
Altın kemer kuşanmış,
Ay gibi yüzünü nur kaplamış,
Gülüşü yok, suratı asık.
Görse gönül bölünen,
Gözüme murat görünen,
Coşup gitse kazara,
Dağ dayanıp duramaz.
Tevekkülü Allah'a, özü Asan,

My fly-small soul aflutter,
Startling my fly-small soul,
I entreated the true God.
Passion flared in me and burned,
My flesh aside — into my bone,
Amazed to see his beauty,
"My gray wolf," moaning low,
Sitting, gazing on his beauty,
Seeing this and struck amazed,
Moaning at the sight of his dark shape.
What I called early proving late,
To reach the man Seytek
My two eyes were become four.
Broad of chest, his face of light,
His frame past every living thing,
He has come created so,
His look past all of humankind.
Himself of eighteen years,
His bahadır prime upon him.
Girt about with golden belt,
Light mantles his moonlike face,
No laughter his, his visage stern.
He at whose sight the heart is riven,
Who shows before my eye as my desire,
Should he chance to surge in flood,
No mountain could withstand.
His trust in Allah, his self Asan,

Yanına kul gelemez.
Görüp gönül bölünüp,
"Birleşecek dengim budur» —
Deyip yalvarıp Tanrı'ya,
Gözünün yaşı dökülüp,
Kaygı sayısız, birer birer.
Et yüreğim titreyip,
Düşümde gördüm böyle can,
Kaşık kadar kaldı bizim kan.
Kocayıp gitti bizim hâl,
Yine hâlini gözlesem.
Gönül coşup bölünüp,
Görkemi candan başka görünüp,

No slave can come beside him.
Seeing, my heart divided,
"This is the equal I shall join» —
Saying, pleading to the Lord,
The tears fell from her eyes,
Cares unnumbered, one by one.
My heart of flesh a-trembling,
In my dream I saw such a soul,
A spoonful is left of our blood.
Grown old and gone is our estate,
Yet would I watch his state again.
Heart surging and divided,
His splendor showing past all souls,

Gök yalçın dağdan görünüp.
Gökyüzü ile göğünün,
Direği gibi görünüp.
Ayın ile gününün,
Bir kendisi gibi görünüp.
Bu yarılıp açılmış kanyonun,
Boğazından bitmiş gibi,
Sürüp yürüterek âlemi,
Arka olup güdecek gibi.
Bunu görüp şaşırıp,
Tanrı'dan isteyip yalvarıp,
"Sağlam kıl, Tanrım, ver" diye,
Dilek dileyip çırpınıp.
Uyuyup yattığım düşümde,
Aşk ateşine tutulup,
Şaşakalıp dururken,
Yanıma geldi dört adam.
Dördünün aslını sorsam,
Biri Hızır, biri Baht.
Biri Kısmet, biri Akıl,
Karşımda durdular.
"Periye padişah kız idin,
Böyle olur nasip" deyip.
"Kıyametlik — hey Tanrım —

Showing from the blue sheer mountain.
Of the heavens and their sky
Showing like the very pillar.
Of the moon and of the sun
Showing like their single self.
From this canyon split asunder,
As though sprung from out its throat,
Driving the whole world before him,
As though he'd guard it at its back.
Seeing this and struck amazed,
Begging, pleading to the Lord,
"Make it firm, my God, and grant," I said,
Fluttering with wish on wish.
In the dream in which I slept,
Seized by the fire of love,
While I stood all lost in wonder,
Four men came up beside me.
Should I ask the root of the four:
One was Hızır, one was Fortune.
One was Portion, one was Wisdom,
They stood before my face.
"You were the padishah maid of the peris,
Thus does the allotted come," they said.
"Until Doomsday — O my Lord —

Bahtını açar bozkurt güveyin" diye,

Kara bozkurt Seytek'i,
Ansızın alıp geldiler.
Kıbleye durup nikâh kıyıp,
Oğlanı ele verdiler.
Kadirli geceye girişim ak,
Yürek yanıp, kan kaynayıp,
Gönül coşup, göz parlayıp,
Dar döşeğe yatmışım.
Bu dünyanın zevkini,
O gece görmüşüm.
"Uranın, aslın nerede?" diye,

Israrla sorup durmuşum.
Sorup dursam şunu deyip,
Türlü türlü söz söyledi:
«Dedem bahadır Manas» diye,

"Pars atam Semetey,
Semetey'in Seytek'i —
Zırhlı kürküm seksen dört,
Bakış saldığım kızıl alev.
Yurt tuttuğum geniş Talas,
Büyük dedem bozkurt er Manas».

«Otağ kursan yer odur,

Arayıp varsan er odur.
Bırakıp eski yerini,
Ara Seytek dengini,
Bul, edin işte bu yerini.
Zahmet çekip yola düşsen,
Dileğini verir Yaradan.
Muradına erersin,
Aramazsan kazara,
Sinek kadar canın çırpınır,
İliğin kemiğin ezilir.

Your gray-wolf groom will open up your fortune," saying,
The black gray-wolf Seytek
They brought all of a sudden.
Facing the kıble they tied the wedlock,
They gave the youth into my hand.
White was my entry to the Night of Power,
Heart aflame, my blood a-boil,
Soul surging and my eyes alight,
I lay down on the narrow bed.
The pleasure of this world —
That night I knew it whole.
"Your war-cry and your root — from where?"
I pressed and asked him without cease.
As I kept asking, this he said,
Words of many kinds he spoke:
«My grandsire is bahadır Manas», he said,

"My leopard father Semetey,
Semetey's own Seytek I —
My mailed furs are eighty-four,
Where I cast my gaze, red flame.
The land I hold is broad Talas,
My great-grandsire the gray-wolf man Manas».

«Where you would pitch your tent, 'tis there,
Should you go seeking, he's the man.
Leaving your old dwelling-place,
Seek out Seytek, your equal,
Find him, make this place your own.
Should you take the road through toil,
The Creator grants your wish.
You will attain your heart's desire,
But should you chance not to seek,
Your fly-small soul will flutter,
Your marrow and your bone be crushed.

Çok müşkül görürsün,
"Ay, Seytek" diye, can yanıp,
Hasret çekip yanarsın.
Varılıp dönülmez gerçek yurdu,
Daha da tez görürsün».
Bunu deyip dört kıraan,
Gözden kayboldular,
Koynuma nur doldu.
«Eğlenceye dalışıp,
Dar döşeğe yatışıp,
Mutlu gece sözleşip,
Sefa sürdük oynaşıp.
Büyük zevke daldığımızda,
Seytek ile ikimiz,
Bir döşeğe yattığımızda,
Oynaşması kurusun,
Gerçeği yok düş imiş.
Gaipten kaygı bulunan,
Yaradan'ın işi imiş.
Tan ağarıp söktüğünde,
Yere aydınlık girdiğinde,
Doğudan gök ağarıp,
Uykudan uyanıverdim,

Great hardship you will see,
"Ay, Seytek," your soul burning,
You will burn consumed with longing.
The true homeland whence none return —
You will see it all the sooner».
So saying, the four kıraans
Vanished out of sight,
Light poured into my breast.
«Plunging into joy together,
Lying on the narrow bed together,
Pledging the happy night together,
We took our ease in play.
When we plunged in great delight,
Seytek and I, we two,
When we lay upon one bed —
A curse upon its dalliance,
It was a dream with nothing true.
The care found from the unseen —
It was the Creator's work.
When the dawn broke whitening,
When brightness entered on the earth,
The sky whitening from the east,
I started up from sleep,

Koynumda yatan bahadır yok,
Böyleymiş işte dünya bok.
Dönüşüp gitmiş gibi,
Kadir Tanrı canları,
Yaratırmış türlü türlü.
Bocalayıp yerde bulamayıp,
Kara canı kıymaya,
Nideyim, dünya, el varmayıp,

Yanıp tutuşup kor oldum,
Öfkelenip ateş oldum.
Öz canımı kıyamayıp,
Ölüme yakın durakladım.
Ansam yürek kor olup,
Göz açıp kapayınca,

No bahadır lying at my breast,
So it is — this world is dung.
As though transformed and gone away —
Almighty God the living souls
Creates in kinds on kinds.
Groping, finding him not on earth,
To slay my own black soul —
What shall I do, O world — my hand not rising,
I burned and flared and turned to ember,
I raged and turned to fire.
Unable to slay my own soul,
I halted near to death.
At the thought my heart an ember,
In the opening of an eye

Koynumdaki şirim yok.
Gün önümde boz olup,
Yiğit şirden ayrılıp,
Yangınım içimde depreşip,
Ay gökte boz olup,
Aslan şirden ayrılıp,
Hasretim içimde depreşip,
Dünyaya dayanıp duramayıp» —
Deyip, öylece çırpınıp,
Yanındaki hizmetçi kızına,
Söyleyip durdu hıçkırarak.
Can yoldaşı Külayım —
Düğümünü çözecek sırdaşı,
Salınıp duran biçarenin,
Ölüm ortağı yaşıtı,
Birlikte yürüyüp, bir duran,
Dileği bir yaşıtı.
«Gün gibi dostum Külayım,
Irlayıp söylerim türkümü,
İman gibi söylerim sırrımı.
Aslan Seytek yüzünden,
İçim alev, kor olurum.
Kaygısını çekip Seytek'in,
Sarı sayrılıkla sararıp yok olurum.
Diriyken canıma kaygılandım,
Padişahlık tahtımdan,

No lion of mine at my breast.
The sun turned gray before me,
Parted from the valiant lion,
My burning stirring up within,
The moon turned gray in heaven,
Parted from the lion of lions,
My longing stirring up within,
Unable to endure the world» —
So saying, fluttering so,
To the serving-maid beside her
She spoke on, sobbing hard.
Her soul's companion Külayım —
The confidant to loose her knot,
Of the swaying poor one
Her agemate, partner unto death,
Walking with her, standing as one,
Her agemate one in wish.
«Külayım, friend like the sun,
Singing I sing out my song,
Like faith itself I speak my secret.
For the sake of lion Seytek
My inwards flame, I turn to ember.
Bearing the care of Seytek
I yellow with the yellow sickness, waste away.
Living, I feared for my own soul,
From my padishah throne,

Ayrı düştüm şehrimden.
Yandı tutuşup yüreğim,
Kuru çalı gibi oldu bileğim.
Kirpik çırpıp düş görsem,
Heves giderip bir yatıp,
Uyusam birlikte gezerim,
Yanımda yok, uyansam,
Bu müşküle yanarım,
Sararıp bozlayıp kaygılanırım.
Pars aklıma düştüğünde,
Gece uykudan ayrılıp,
Külayım dost, sözümü dinle,

I fell parted from my city.
My heart caught fire and burned,
My arm became like withered brush.
Should my lashes close and dream,
Stilling longing, lying once,
Asleep, I wander at his side,
He is not by me when I wake,
I burn at this hard strait,
Yellowing, keening, I despair.
When the leopard comes to mind,
Parted from sleep at night —
Külayım, friend, hear my word,

Gece yatıp düş görsem,
Düşümde güzel iş görsem,
Gördüğüm düşün alameti —
Aç aslanla pars,
Çepeçevre sarmışlar.
Bu ne ola ki,
Bu düşümü yorsana?
Sağ koynumdan ay çıkıp,
Sol koynumdan gün çıkıp,
İki memenin ortasına,
Yüreğimin tam başına,
Sarmaş dolaş sinmişler.
Sağ elime gün tutup,
Sol elime ay tutup,
Bu zevke dalmışım,
Koyvermeden sıkı tutup.
Seferden canım dönene dek,
"Bana gereksin" diye tutup,
Sarılıp oynayıp yatmışım.
Bu ne ola ki,
Bu düşümü yorsana?
Yine gördüm bir güzel şey,
Düşünsem ilginç, en güzel.
Beklenmedik yerden çattı,
On iki çelik keskin kılıç,
Murada bunlar bulundu.
Layıklı yaman keskinler,
Sağ elime düştüler.

Should I lie at night and dream,
Should I see fair things in dream,
The token of the dream I saw —
A hungry lion and a leopard
Have wound about me round on round.
What may this be, then,
Will you not read this dream of mine?
From my right breast rose a moon,
From my left breast rose a sun,
Between my two breasts,
At the very head of my heart,
Entwined they nestled close.
Holding the sun in my right hand,
Holding the moon in my left,
I plunged into this joy,
Gripping fast, not letting go.
Till my soul turn from campaign,
Holding, saying "You are mine to need,"
Embracing, playing, I have lain.
What may this be, then,
Will you not read this dream of mine?
Again I saw a lovely thing,
Strange to ponder, loveliest of all.
From an unlooked-for quarter came
Twelve keen swords of steel,
These were found meet for my desire.
Worthy, fearsome keen ones,
They fell into my right hand.

Kavrayıp bir savurduğumda,
Kara taş karşımda yarıldı.
On iki çelik pek oldu,
Savurduğu yan alev oldu.
Bu nedir, ne ola ki,
Bu düşümü kim yora ki?
Savurduğu yan alev oldu,
Bir ilginç derdim daha var,
Canım, birlikte dinleyiver.
Beklenmedik yerden çıkageldi,

When I seized it and gave one swing,
The black stone split before me.
Twelve folds of steel held firm,
The side it swung toward burst to flame.
What is this, what may it be,
Who shall read this dream for me?
The side it swung toward burst to flame,
I have one more wondrous sorrow,
My dear, come listen with me awhile.
From an unlooked-for quarter it appeared,

Ele konmaz buudayık kuşu,
Belime bağı dolandı.
O buudayık kuşumun,
Açılımı geniş gerilir,
Dört bir yanı heybet saçar.
Kara çelik pençesi,
Tuttuğu yerden kan akıtır.
Koluma bunu kondurup,
Kızıl doru ata binip,
Pahalı ipek kaftan giyip,
Sırtlara çıkıp yeri gözleyip,
Tomağasını çıkarmışım.
Nice azı dişli yırtıcıya,
Kargaşayı salmışım.
Arslan ile ayıyı,
Aldırıp karnını yarmışım.
Azı dişlilerin hepsi,
Çaresi tükenip çığrışıp,
Hepsi gidip yok olup,
Darmadağın oldu savrulup.
Saldırdığını ezmiş,
Tutuştuğunu yenmiş.
Yakalatmadan kaçıp gideni,
Yüreği düşüp ölüvermiş.
Bulunmaz doğan işte bu, deyip,
Kutlu olsun kuşun, deyip,
Aksakal işan hıçkırıp,
Halkın hepsi çağrışıp,
Duasını bana vermiş.
Can taşıyan tüm mahluku,

The buudayık bird no hand can tame,
Its tether wound about my waist.
That buudayık bird of mine,
Its wingspread stretches broad and wide,
On every side it scatters awe.
Its talons of black steel
Draw blood from whatever they grip.
Setting it upon my arm,
Mounting the blood-bay steed,
Donning a costly silken kaftan,
Climbing the ridges, scanning the land,
I drew off its hood, it seemed.
Upon many a fanged beast of prey
I loosed havoc and confusion.
The lion and the bear
I made it take and split their bellies.
All of the fanged ones,
Their remedies spent, shrieking aloud,
All of them fled and vanished away,
Scattered and strewn in utter rout.
Whatever it struck, it crushed;
Whatever it grappled, it conquered.
Whatever fled uncaught before it
Dropped its heart with terror and died.
This is the falcon none can find, they said,
Blessed be your bird, they said,
The white-bearded ishan sobbed aloud,
All of the people cried together,
And gave their blessing unto me.
Every creature bearing life,

Ele alıp yıldırdım.
Eyerimin yanına sıkı bağlayıp,
Tüneğimde gecelettim.
Böylesi ilginç iş gördüm.
Böylesi bir doğan kuş gördüm.
Bu nedir, ne ola ki,
Bu düşümü kim yora ki?» —
İşte böylece Akbermet,

I took in hand and cowed to fear.
Binding it fast beside my saddle,
I let it night upon my perch.
Such a wondrous deed I saw.
Such a falcon-bird I saw.
What is this, what may it be,
Who shall read this dream for me?» —
Thus it was that Akbermet

Düşünü anlatıp bitirdi.
Doğrulayıp gerçekten söze başlayıp,
Şu sözü söyleyiverdi:
«Bahadır Seytek er için,
Padişah başım hor oldu,
Belalı sıkıntı büyük oldu.
Gündüz gezsem gülüşüm yok,
Gece gezsem uykum yok.
Kanım kaldı bir kaşık,
Etim kaldı bir deri.
On sekiz bin âlemi
Baştan başa dolaşsam,
Gök yeleliyi bulur muyum,
Göremeden Seytek bahadırı,
Gözü açık mı kalayım?
Gece gördüğüm düşümde,
Gönlüm coşup kanım kaynayıp,
Çok sevinçli bir düş gördüm.
Kaplan ele geçer, deyip,
İstediğim kendisi gelir, deyip,
Can yoldaşım Külayım,
Pek sevinip durmaktayım».
O sırada Külayım,
Bambaşka hüzünlü bir sesle,
Açılmış gül gibi yüzle,
Usulca söyleyip pek vurgulayıp,
Anlat hele deyip söze başlayıp:
«Peri kızı bahtsızım,
Mihneti çektik bir hayli.
Aklımız büsbütün yorulup,
Çarenin hepsi tükenip,
Durmadan altı ay yol yürüyüp,

Seferin uzak, yol yürüyüp,
Dünyanın kıymetli yerinden,
Kara yeleli gök kaplan,
Canım Seytek uğruna.
Bineklerin sırtı yağır oldu,
Gönüllerin hepsi ağrıdı.

Finished the telling of her dream.
Confirming it, beginning truly to speak,
She spoke these words straightway:
«For the batyr, for Seytek the man,
My padishah head was brought to scorn,
The baleful torment has grown great.
Roaming by day I have no laughter,
Roaming by night I have no sleep.
Of my blood a spoonful remains,
Of my flesh a hide remains.
Though the eighteen thousand worlds
I should wander end to end,
Would I find the gray-maned one?
Never beholding Seytek the batyr,
Shall I lie with eyes left open?
In the dream I dreamed by night,
My heart surged and my blood boiled,
I saw a dream of greatest joy.
The tiger comes into my hands, I said,
He whom I long for comes himself, I said,
Külayım, companion of my soul,
I stand rejoicing without end».
At that moment Külayım,
In a voice of wholly other sorrow,
With a face like an opened rose,
Speaking softly, pressing her words,
Saying, tell on then, began to speak:
«Peri maiden, my luckless one,
We have borne hardship in plenty.
Our wits grown wholly weary,
Every remedy run dry,
Marching the road six months unceasing,

The campaign far, marching the road,
From the precious place of the world,
The black-maned gray tiger,
For the sake of my dear Seytek.
The mounts' backs were galled with sores,
And every heart was aching.

Bahtına mı gördüğün düşün,

Onarmış Hüda işini.
Kavuşturur imiş kudret,
Düşünde gördüğün kişiye.
Uyuyup gördüğün düşünde,
Aç elmas çelik kuşanırsan,
O, Hüda'nın verdiğidir.
Ulemadan izini sürsek,
Bilgelerden sorarsan,
Atası gök yeleli Manas'tan,
Armağan olarak gelen mirası,
Pek bilge o şahbazı,
Yaratılmış kul oğlundan,
Tek çıkmış seçkini.
Konulan adı Akcoltoy,
Tek başı sayısız ordu gibi.
Genişliği engin vadi gibi,
Keskinliği çelik gibi,
Dileğini Hüda vermiş.
Özleminin ağası,
Haber ile Coltoy gelmiş.
Küheylan bağlanmışsa direğine,
Binmişsin tahtına.
Taş kesen çelik, aç elmas kılıç,

Kayınağan Coltoy'un kendisiymiş,
Kaplanın geldiği çağ imiş.
Geçidine konup kalmış,
Senin gerekli yolun açılmış.
Bahtını Hüda açmış,
Karşı duran düşman kaçmış.
Uykuda, abla, düş görürsen,
Pazardan bahtın açıldı.
Rızkın, baht ve devletin,
Yeryüzüne saçıldı.

Bahtına kavuştursun,
Kaplan Seytek bahadırı,

Was it for your fortune, the dream you dreamed?
Hüda has mended the work.
The Power, it seems, unites us
With the one beheld in dreams.
If in the dream you dreamed asleep
You gird on hungry diamond steel,
That is the gift of Hüda's hand.
Should we trace it through the ulema,
Should you ask it of the sages:
From his forefather, gray-maned Manas,
The heritage that came as gift,
That shahbaz of deepest wisdom,
From among created sons of slaves
The chosen one who came forth alone.
The name bestowed on him is Akcoltoy,
His single head is like a countless host.
His breadth is like a boundless valley,
His keenness is like steel,
Hüda has granted his desire.
The elder lord of your longing,
Coltoy has come bearing tidings.
If the courser is tied to your post,
You have mounted upon your throne.
Stone-cutting steel, the hungry diamond blade,
Was Coltoy your kinsman-elder himself,
It was the season of the tiger's coming.
He has alighted at your pass,
Your needful road has opened wide.
Hüda has opened your fortune,
The foe who stood against you fled.
If in sleep, elder sister, you dream,
From the bazaar your fortune opened.
Your portion, fortune, and dominion
Were scattered across the face of earth.

May it join you to your fortune,
The tiger, Seytek the batyr.

Uyurken gördüğün düşünde,
Cennete denk bir yer görürsen,
Sol eline güneş tutup,
Sağ elinde ay görürsen,
Dileğini vermiş,
Gözlediğin gelmiş.
Şenlikli bahtın açılıp,
Bu sevince gark olman,
Arslan Seytek'in ta kendisiymiş,
Ay kucaklayıp yatman.
Sol elinde güneş varsa,
Rızkın, bahtın yola koyulmuş.
Ateşe atılsa yanmayan,
Kılıç çalınsa işlemeyen,
Suya atılsa batmayan,
Kula sır vermeyen,
Tutuşan insanın yenemediği,
Ak çeliğin özü olan
Kaplan Seytek o bahadır,
Olsa gerek, ablacığım,
Er soyunun senden kökü.
Gerçek buudayık kuşu görürsen,
Azı dişliyi avlaması,
Âleme velvele salması,
Arslan Seytek'in ta kendisiymiş.
Kızıl doru ata binersen,
Kıymetlin Seytek'in armağanı.
Eğlenceye gark olursun,
Bahtına denk geldi,
Yorulmadan oynayıp duracaksın.
Ava çıkıp kuş salarsan,
Arslanı, parsı hep avlarsan,
Apaçık Hüda'nın verdiği,
Gök yelelin Seytek değil mi,
Azı dişlilerin hepsi,
Saldırışından şaşırması,
Kavurucu öfkesine dayanamayıp,
Dört bir yana kaçması,

If in the dream you dream asleep
You see a place the peer of paradise,
Holding the sun in your left hand,
And see the moon in your right,
He has granted your desire,
The one you watched for has come.
Your festive fortune opening,
Your drowning in this joy
Was lion Seytek his very self,
Your lying with the moon embraced.
If the sun is in your left hand,
Your portion and fortune have set forth.
Cast in the fire, he does not burn,
Struck with the sword, it does not bite,
Cast in the water, he does not sink,
Yielding no secret to any slave,
Whom no grappling man can conquer,
He who is the core of white steel,
The tiger Seytek, that batyr,
It must surely be, dear sister,
The root of the hero line from you.
If you behold the true buudayık bird,
Its hunting of the fanged beast,
Its casting tumult on the world,
Was lion Seytek his very self.
If you mount the blood-bay steed,
It is the gift of your precious Seytek.
You shall be drowned in merriment,
It fell in match with your fortune,
You shall play on unwearied.
If you ride to the hunt and loose your bird,
If you hunt the lion and the pard for prey,
Plainly the gift of Hüda's hand,
Is it not your gray-maned Seytek?
All of the fanged ones,
Their bewilderment at his onslaught,
Unable to bear his scorching wrath,
Their fleeing to the four far quarters,

Er Seytek olsa gerek,
Babası gibi bir arslan.
Manas'ın ruhu destekleyip,
Düşmanlarının hepsini,
Genç Seytek, o kaplan,
Tabanı altına basacakmış.
Kara Hıtay'a, Mançu'ya,
Kakan'a varıp ordu salar,
Bir zaman olurmuş destanı».
Peri kızı Külayım,
Düşünü yormaktaydı.
Düşünüz hayra denk gelsin, deyip,

Söyleyip sözünü topladı.
Bunu duyunca Akbermet,
Baabedin duasını tez okuyup,
Manas'ın ruhuna,
Ay tırnaklı at adayıp,
Çatal hörgüçlüden deve kesip,
Memesi karış kısrak kesip,
Altın kulplu bakır kazanda,
Et pişirip kaynatıp,
Türlü malını sergileyip,
Yüreği coşup, içi kaynayıp,
Coşup Bermet duramayıp,
Hani peri şehrinden,
Beraber getirdiği obasından,
Kendiyle yaşıt akranından,
Alabildiğine ışıl ışıl güzelden,
Birlikte yürüyüp birlikte oynayan,
Söz bilir sırdaşından,
Beraberinde getirmişti ya.
Seksen gelin, seksen kız,
Dert çözücü arkadaştan.
Beli bir tutam, yüzü ay gibi,
Süzülüp duran güzelden,
Yüzünde bensiz, nurludan.
Görenin gönlü kayan,
Güzelliği başka kurulan.

Must surely be Seytek the man,
A lion like his father before him.
The spirit of Manas upholding him,
All of his foemen shall
Young Seytek, that tiger,
Trample beneath his sole.
On black Hıtay, on the Mançu,
He rides to Kakan and looses his host,
In time, they say, it shall be his epic».
The peri maiden Külayım
Was reading out the dream.
May your dream be matched with good, she said,
And speaking, gathered up her words.
When Akbermet heard this,
She swiftly read the Baabedin prayer,
And to the spirit of Manas
Vowed a horse with moon-bright hooves,
Slew a camel of the forked hump,
Slew a mare with teats a span in length,
In the copper cauldron with golden handles
Cooked and boiled the meat,
Spread forth her goods of every kind,
Her heart surging, her breast aboil,
Bermet, exulting, could not be still,
For from the city of the peri,
From the camp she brought along with her,
From agemates of her own years,
From beauties radiant beyond all measure,
Who walked with her and played with her,
From word-wise confidantes,
She had brought them in her train.
Eighty brides and eighty maidens,
Companions who unravel sorrow.
Waists a handspan, faces like the moon,
Beauties gliding as they go,
Faces moleless, filled with light.
Beholders' hearts slide from their moorings,
Their beauty framed unlike all others.

Yarısı gelin, yarısı kız,
Yüksük ağız, ceylan göz,

Ağzından çıkmaz kötü söz.
Onları gören can,
Aklını yitirip donakalır.
Can yaratılmış türlü türlü,
Susuzluğu, arzusu kanmış gibi.

Yüzleri mum gibi, kusursuz,
Peri kızı Bermet'te,
Neler var da neler yok.
Kırıtıp salınan dilberler,
Göğsü sımsıkı düğümlenmiş gibi,
Bakınca değil diri can,
Ölünün canı bile yanar gibi.
Saçları kunduz tüyü gibi,
Bahtlı olan sevsin diye.
Eli değse denk gelip,
İnsanın gönlü kuş olup,
Kaygısız oynayıp güler gibi.
Padişah Bermet bahtsız,
Aklı üstün bir hayli.
Dönüp bakıp usta kızlara,
Buyruk vermiş kızlara,
Bu kızlar durup bakmadan,
Buyruğunu iki etmeden,
Görenin gönlünü doyurup,
Göz yetmeyen çınara,
Altışar altışar denk edip,
Salıncağı kurdurup,
Oyun ve gülüş gürleyip,
Göğü yaran çığlık kopup,
Her biri altışardan,
Sıra sıra yan yana yürüyüp,
Düzeni işte şöyle,
Baksan ilginç bir temaşa.
Görene gönül doyurup,
Gök ala yassı tepeden,

Half of them brides, half of them maids,
Thimble mouths and gazelle eyes,

From their mouths no evil word.
The soul that once beholds them
Loses its wits and stands transfixed.
Souls are created of every kind,
As if their thirst and longing had been slaked.
Their faces flawless as candle-wax,
In Bermet, the peri maiden,
What is there not, and what is there!
Coy and swaying charmers,
Their breasts as if knotted tight,
Beholding them, not the living soul alone —
Even the soul of the dead would burn.
Their hair like beaver's fur,
That the fortunate might love them.
Should a hand but touch, well-matched,
A person's heart becomes a bird,
As if playing and laughing free of care.
Padishah Bermet the luckless,
Her wit surpassing by a stretch,
Turned and looked to her skillful maidens,
Gave command unto the maidens,
And these maids, not pausing to stare,
Not making her command twice-told,
Feasting the heart of the beholder,
On the plane tree past the eye's far reach,
Matching them six and six alike,
Had the great swing hung aloft,
Play and laughter thundering,
A cry rose splitting the sky,
Each of them by sixes,
Walking side by side in rows,
Their order thus and so —
To look upon, a wondrous pageant.
Feasting the heart of who beholds,
From the gray-dappled flattened hill

Bağ halısını serdirip,
Halının hali işte şöyle:
Yakut ile cevherden,
Kenarına döktürmüş.
Yatan deve gibi sarı altın,

Parstan resim işleyip,
Ortasına oturtmuş.
Pahası yüksek, çok değerli,
Kıymetlendirip dokutmuş.
Bakıp duran kişiyi,
Düpedüz aklından ediyor.
İşte böylesi halıdan,
Türlü türlü dokutmuş.
O halının ta kendisini,
Kırk yıl suda ıslatmışlar.
Kenarı yamulup solmamış,
Seksen gün neme bıraksalar,
Kenarı çürüyüvermemiş.
Ayı, pars derisini,
Süsleyip postlar serdirmiş.
Dikkatle bakıp duranın,
Sevgi arzusunu kandırmış.
Süzülen o dilberin,
Serveti gözü kamaştırmış.
Görkemi apayrı seçilmiş,
Kıra yayılan servet,
Nurlu cennet gibi görünmüş.
Peri kızı Bermet'in,
Serveti dökülüp saçılmış.
Halkın istediği bey gibi,
Yaymış serveti,
Konuk gelecekmişçesine.
Pahası yüksek değerliden,
Yığmış tepe gibi.
Serveti o dilbere,
Vermişler ölçüsüz.
Seksen gelin, seksen kız,
Orompoy oyunu oynaşıp,

She had the garden-carpet spread,
The carpet's state was thus and so:
With ruby and with gem
She had its border poured.
Yellow gold like a couching camel,

Working a picture of the pard,
She had set within its center.
High of price, of greatest worth,
She had it woven rich in value.
The person who but gazes on it
Is driven clean out of his wits.
Of carpets such as this
She had all kinds and manners woven.
That very carpet's self
They steeped in water forty years.
Its border did not warp or fade;
Should they leave it eighty days in damp,
Its border did not moulder away.
The hides of bear and pard
She had adorned and spread as pelts.
Of him who gazes on with care
It slaked the longing of his love.
Of that charmer gliding by,
The wealth has dazzled every eye.
Its splendor marked apart from all,
The wealth spread out across the steppe
Appeared like paradise alight.
Of Bermet, the peri maiden,
The wealth was poured and scattered wide.
Like the bey the people long for,
She spread her wealth abroad,
As though guests were soon to come.
Of costly things of highest price
She heaped it like a hill.
Wealth unto that charmer
They had given without measure.
Eighty brides and eighty maidens,
Playing at the orompoy game,

Salıncak tepen gürültü şamata,
Olup duruyor gümbür gümbür.
İşte o zaman er Seytek,
Horoz gibi kurulan canım şir,
Yerinden kımıldamayan gök yeleli er.

Elini arkasına alıp,
Yorulmuşçasına iç çekip,

The swing-treading din and clamor
Goes rumbling on and on.
It was then that Seytek the man,
My dear şir perched proud as a rooster,
The gray-maned man unmoving from his place,
Folding his hands behind his back,
Sighing as one grown weary,

Yiğit yarenlerini çağırıp,
At bakan altı yiğidi,
Savaşta pehlivan, becerikli,
Yoldaşların en yamanı,
Karşılık vereni,
Yakalayıp yere yıkardı.
Emret deyince hazır olan,
Kargıda usta, düşman saplayan,
Cazayıl tüfeğini kuşanan,
Hu deyince nara atıp,
Hep birden savaşa hazırlanan.
Kana doymaz yiğitler,
Kaplan, gök yeleli erenler.
Yay çeken ustalardan,
Şaşmadan vuran yamanlardan.
Arslanın görünüşü bambaşka,
Âlemi bozan gözü karalar,
Gözü karalığın sebebi:
Er yüzlü, kadından doğma,
Gerçekten yaratılıp gelenler,
Baktığını perişan edip,
Cezasını eliyle verenler.
Saldırışı yaban domuzu gibi,
Sinsice süzülüşü pars gibi.
Buyruk gelse Seytek'ten,
Tozu toza katarlar.
Kara tüfek çat etse,
Yılmadan savaşırlar.
Basan kanlı sel gelse,
Tuğ dibinde dururlar.

Summoned his valiant companions,
The six braves who tend the steeds,
Champions in battle, deft of hand,
The fiercest of the comrades,
Him who dared to answer back
They would seize and hurl to earth.
Ready at the word "command me,"
Masters of the lance, impalers of foes,
Girded with the cazayıl musket,
Roaring war-cries at the cry of "Hu,"
Making ready all as one for battle.
Braves unsated with blood,
Tigers, gray-maned heroes all.
Of masters at the drawing of the bow,
Of fierce ones striking without miss.
The lion's aspect wholly other,
Dark-eyed daredevils who wreck the world,
The cause of their dark daring:
Hero-faced, of woman born,
Truly created and come forth,
Laying waste whatever they behold,
Dealing punishment with their own hands.
Their onslaught like the wild boar's,
Their stealthy glide like the pard's.
Should command come down from Seytek,
They mingle dust with dust.
Should the black musket crack,
They fight on undaunted.
Should the trampling flood of blood roll in,
They stand fast at the standard's foot.

İri tüfek pat etse,
Ürkmeden savaşırlar.
Dalgalanan düşman ordusu gelse,
Biri bini kırarlar.
Dağı basan sel olsa,

Set çekip dururlar.
Yolunu kesip gerilip,
Parsı yere çalarlar.
Gök yeleli Seytek buyursa,
Su iç dese zehir içen,

Börk al dese baş kesen,
Kan dök dese can döken.
Şahbazlar düşmana çullanacak gibi,
Kızıştılar mı hepsi,
Güçleri nicesine yeter.
Koca çoban yıldızı gibi duruşu,
Bahtlı Seytek bahadırın,
Hepsi bahadır yoldaşı.
Yaratılıştan becerikli,
Topluca düşmana çıkarlar.
Hele öfkesi tutarsa,
Canavarı yere gömerler.
Serçe uçmaz geniş vadiden,

Bakır naydan ince ezgi çalıp,
Su akmaz geniş vadiden,

Bakır boruyla zurna öttürüp.
O sırada gök yeleli şir,
Gözü pek yiğitlerin hepsi,
Yaydan ok gibi fırlayıp koşup,

Can havliyle koşturup,
Bütün gök yeleli erenler,
Çevik halleri görünüp,
Bahadırdan ferman gelince,
Gidersek yol bugün açılır, deyip,

Should the great gun thunder,
They fight without a flinch.
Should the surging enemy host come on,
One of them cuts down a thousand.
Should a flood come drowning the mountain,

They stand and dam its course.
Cutting off its road, braced wide,
They dash the pard against the earth.
Should gray-maned Seytek so command,
Bid them drink water — they drink poison,

Bid them fetch a börk — they sever heads,
Bid them shed blood — they pour out souls.
Like shahbazes about to fall upon the foe,
Once they all are kindled hot,
Their strength suffices for a multitude.
His bearing like the great shepherd's star,
Fortunate Seytek the batyr's
Comrades are batyrs every one.
Deft of hand from their creation,
In a body they go out against the foe.
And should their wrath but take them,
They bury the monster in the earth.
Where no sparrow flies across the wide valley,

Piping thin airs on the copper nay,
Where no water flows across the wide valley,

Sounding the zurna on the copper horn.
Then it was the gray-maned şir,
The dauntless-eyed braves every one,
Darting and running like arrows from the bow,

Racing headlong for dear life,
All of the gray-maned heroes,
Their nimbleness plain to see,
When the batyr's decree came down,
Saying, if we go, the road opens today,

İnce yolu kestirmeden aşıp,

Hayvanın ulusu Kulansur'u,
Getirdiler Seytek'e,
Altı pehlivan yedeğinde.
Sağlam düğümlü ak yular,
Kulansur'a denk yular,
Perçemini okşayıp taratıp,
Kurşun yanlışlıkla değmesin diye,
Zırh örtüyle örttürüp,
Uzak sefere yol giderse,
Tırnağın keskinliği gider, deyip,

Çelikten nal çaktırıp,
Kulansur'un hali işte şöyle.
Çalımla salınan karayağızın,
Görünüşü işte böyle.
Periden gelen yiğide,

Nişanlanmış nice yerde,
Gören insan şaşakalmış.
Güzelliği başka hayvandan üstün,
Kamışın başına değmemiş.
Kovaladığında Kulansur,
Yaban geyiğine yetmeden kalmamış.
Sazın başına değmemiş,
Coştuğunda o çılgın,
Ceylana yetmeden kalmamış.
Kuru otun başına değmemiş,
Kovaladı mı o çılgın,
Kulana yetmeden kalmamış,
Tavus gibi kuyruğu uzayan,
Doksan kulaç hendek gelse,
Duraksamadan sıçrayıp aşan.
Çelikten nal pekiştirilmiş,
Bağrı geniş, boynu uzun,
Yaman küheylan işte bu, deyip,
Celkayıp atam sınamış.
Ön incik kemiğine baksan,

Crossing the narrow path by the shortest way,
The lord of beasts, Kulansur,
They brought to Seytek,
Six champions leading him in hand.
A white halter, firmly knotted,
A halter worthy of Kulansur,
Stroking and combing out his forelock,
Lest a bullet strike him by mischance,
They had him draped in armored cloth;
Should he ride the road on far campaign,
The sharpness of his hooves will wear, they said,
And had him shod with shoes of steel —
Kulansur's state was thus and so.
The black steed swaggering in his stride,
His aspect was even so.
For the brave sprung from the peri,

Betrothed in many a place,
Beholders stood struck with wonder.
His beauty above all other beasts,
He never touched the head of the reed.
When Kulansur gave chase,
He never failed to catch the wild deer.
He never touched the head of the rush,
When that mad one's blood was up,
He never failed to catch the gazelle.
He never touched the head of the dry grass,
Once that mad one gave chase,
He never failed to catch the kulan.
His tail streaming long as a peacock's,
Should a ditch of ninety fathoms come,
He leaps and clears it without pause.
His steel shoes fastened firm,
Broad of chest and long of neck,
Here is the fierce courser, saying so,
My forefather Celkayıp proved him.
Look upon his foreshank bone —

Çakılıvermiş kazık gibi.
Yağlı sağrısının genişliği,
Yayla başı düzlük gibi.
Apışarası vadi gibi,
Çenesi dökme çelik gibi.
Tepip, ısırıp huysuzlanıp,
Yanına yaklaştırmayıp,
Yabancı kişiyi sokmayıp,
Yelip gitse ceylan gibi,
Kırıtarak basıp oynaklayıp,
Yürüyüp gitse tilki gibi.
Kuyruğu sağrıya taranmış,
Bahtı üstün gök yelelinin,
Bahtı için yaratılmış.
Üstün küheylan Kulansur,
At bakan altı seyisi,
Zarar görecekmiş gibi.
Yaklaşmayıp ürküp,
Böyle ettikçe Kulansur,
Pars gibi kulak yatırıp,

Driven in like a stake.
The breadth of his sleek croup
Like the level head of a summer pasture.
Between his thighs like a valley,
His jaw like cast steel.
Kicking, biting, turning restive,
Letting none come near his side,
Admitting no stranger close,
When he trots off, like a gazelle,
Prancing, mincing in his step,
When he walks away, like a fox.
His tail combed smooth upon the croup,
For the fortune of the gray-maned one
Of surpassing fortune was he created.
The peerless courser Kulansur —
The six grooms who tend the steeds,
As though they would come to harm,
Would not draw near, but shied away,
And the more they did so, Kulansur,
Laying back his ears like a pard,

Kasılıp duran o çılgın,
Yeri eşeleyip savurup.
Pehlivanlardan üç bahadır,
Geminden sıkı tutup,
Kutba boyun çevirdi işte.
Bir bahadırı hazırlayıp,
Ter keçesini hazır etti işte.
Sahtiyan keçeyle haşayı,
Savurup yerleştirip bahadırlar,
Kulansur'u eyerlediler.
Ön kaşı som altın,
Arka kaşı som gümüş,
Altın kaltaklı, ay alınlı,
Kaşına cevher oturtulmuş,
Görene fener yakılmış gibi.
Güzel yapılmış ak kaltak,
Kulansur'a denk kaltak.
Göğüs kolanını sıkı çekip,

That mad one, tensed and bristling,
Pawing the earth and flinging it wide.
Three batyrs from among the champions
Gripped him hard by the bit
And turned his neck toward the pole-star.
They made one batyr ready,
Made ready the sweat-felt then and there.
The morocco felt and saddle-cloth
The batyrs swung and settled in place,
And saddled Kulansur.
His front pommel solid gold,
His rear pommel solid silver,
Gold-bowed saddle, moon-browed,
Gems set upon its pommel,
To the beholder like a lantern lit.
The white saddle fairly wrought,
A saddle worthy of Kulansur.
Drawing the breast-girth tight,

Yan kolanını gevşek çekip,
İnişe yürür, deyip,
Yokuş aşağı yere girer, deyip,
Telaşlanan bahadırlar,
Kuskununu kısaltıp,
Şirin şir olduğu belli olup,
Tam öne çektiklerinde,
Altın tabanlı üzengiye,
Basıp fırlayıp toparlanıp,

Görenin gönlü kapılıp,
Görklü, canım o yiğit,
Gök yüce dağ gibi görünüp.
Atlanın çabuk, deyip,
Arslanlarını hızlandırıp,
Dağ koçu gibi olan Kulansur'u,
Çalımla yürütüp.
Homurdanıp, hız alıp,
Kendi kendine söylenip,
Alacakaranlıkta gözleri sisli bakıp,
Bela parsı gibi göğüs gerip.
Sınayıp söyleyip pek vurgulayıp,
Kurt yiğitlere söze başlayıp.

Drawing the flank-girth slack,
He walks upon the descent, they said,
Downhill he digs into the ground, they said,
The batyrs in their bustling haste
Shortened up his crupper-strap,
The şir's şir nature showing plain,
And just as they drew him forward,
Upon the gold-soled stirrup
He stepped, sprang up, and gathered himself,
The beholder's heart was ravished,
That stately brave, my dear one,
Looming like a gray towering mountain.
Saying, to horse, and quickly,
Hastening his lions on,
Kulansur, like a mountain ram,
He set walking in his swagger.
Growling low, gathering speed,
Muttering to himself alone,
Eyes gazing misted in the dusk,
Breasting forward like a pard of bane.
Probing, speaking, pressing his words,
He began to speak to his wolf-braves:

Alın yazım olan yarenler,
Hepsi arslan şahbazlar,
Benim gördüğümü gördünüz mü,
Benim bildiğimi bildiniz mi?
Hani öne salsam Akcoltoy,
Atışan düşmana sayısız ordu.
At yorup, yer kolaçan edip,
İt salıp, kuş uçurup,
Keşfe giden han amcam,
Geçide eksik konakladı galiba.

Gerekli yolu açıldı galiba,
Akın yolunda muradına erdi galiba.
Parsın yolu açıldı galiba,
Er idi amcam, coşup,

Companions written on my brow,
Lion shahbazes all,
Have you seen what I have seen,
Have you known what I have known?
Why, if I send Akcoltoy to the fore,
He is a countless host against the dueling foe.
Wearying horses, scouring the land,
Loosing hounds and flying hawks,
My khan uncle gone out scouting
Must have camped short of the pass, it seems.
His needful road has opened, it seems,
On the raid's road he won his wish, it seems.
The pard's road has opened, it seems,
A man was my uncle, surging high,

Hesapsız yolu açıldı galiba.
Kadir gecesine rastlayıp,
İstediğine kavuşup,
Kutlu amcama,
Kara gözlü güzel bulunup,
Küheylanlar başını çevirmez mi.
Kutlu amcama,
Bahadırlar yetişmeden durur mu» —

Böyle dedi Seytek kaplan,
Bugün aylık yolu aşalım,
Atın çatık kaşını açalım.
El üstünde tutulan küheylanlar,
Tavşan gibi sırtı seğirip,
Dağ koçu gibi beli düzelsin.

Toz göğe bölük bölük savrulsun,
Bugün küheylanlığı görünsün.
Coşan yürek yatışsın,
Küheylanların gözü açılsın.
Tırnağının değdiği kara taş,
Çakmak taşı gibi saçılsın.
Ayağından sıçrayan kesek,
Göğe ok gibi atılsın.
Ben kabarırım, deli özlemle,
İstediğim Akbermet,
Rahatım kaçar, çok özleyip,
Dilediğim Akbermet,

Gençlik canı, yürek bölünür,
Bana bir gecesi bin gibi görünür.

Öyle görünmesinin sebebi,
Yüz tuttuğum derdime kavuşup,

Akbermet gelir diye duydum.
Kurbanın olayım amcacığım,
Ben Akcoltoy'dan söz duydum.
Sayısız servetini savurup,

A road past reckoning opened, it seems.
Chancing upon the Night of Power,
Joined with the one he longed for,
For my blessed uncle
A dark-eyed beauty has been found —
Will the coursers not turn their heads?
For my blessed uncle,
Will the batyrs stay and fail to reach him?» —
So spoke Seytek the tiger:
Today let us cross a month-long road,
Let us smooth the steed's knitted brow.
The coursers cherished on the palm,
Their backs twitching like the hare's,
Like the mountain ram let their spines run true.
Let dust whirl skyward troop on troop,
Today let their courser-mettle show.
Let the surging heart be stilled,
Let the coursers' eyes be opened.
The black stone that their hooves shall strike,
Let it scatter like flintstone sparks.
The clod that springs from their feet,
Let it shoot like an arrow to the sky.
I swell with a mad longing,
Akbermet, whom I desire —
My peace is gone, so sore I long,
Akbermet, whom I crave,

The youthful soul, the heart divides,
One night of hers seems like a thousand to me.
The cause of its so seeming:
Joined to the sorrow I have set my face toward,
Akbermet is coming — so I heard.
Let me be your offering, dear uncle,
From Akcoltoy I heard the word.
Flinging wide her countless wealth,

Belaya dönen perilere,
Bırakıp geldi diye duydum.
Zararı dokunmuş servetini,
Perilerden el alıp,
Önüne katıp getirir diye duydum.

Ah yazık, Seytek, deyip,
Hasretle inleyip ağlayan,
Sözü kaldı diye duydum.
Pehlivanını ateşte yakıp,
Kendisi kaldı diye duydum.
Altın ile cevheri,
Dizip çıktı diye duydum.

Hasretini söyleyip Akbermet,
Hüda'ya yakarıp,
Adaklım Seytek, deyip,
Aramaya çıktı diye duydum.
Padişah başını bahtsız,
Garip kıldı diye duydum.
Canım başını Seytek'e,
Feda kıldı diye duydum.
Sefere çıkıp yol yürüyüp,
Arada nice çöl geçip,
Buz kesen dağı aşıp,
Sarp inişli dereyi geçip,
Yaradan'a zar edip,
Diri diri mezar gördü, der,
Benim dilediğim geldi, der.
Aşk ateşinden ölürüm,
Aklımı bine bölerim.
Mihnet çeken o dilbere,
Peri kızı, o cana yakına,
Kurban olayım arslanlar,

Ben ne yapıp edeyim» —
Deyip, böylece hız alıp,
Kahpe dünyaya söylenip,
Aşka acele eden canım şir,

To the peris turned to bane
She left it and came away — so I heard.
The wealth that harm had touched
She took in hand back from the peris
And drives before her as she comes — so I heard.
Alas, alack, Seytek, she said,
Moaning and weeping in her longing,
Her word remains — so I heard.
She burned her champion in the fire
And herself remained — so I heard.
The gold and the gems
She strung in rows and set forth — so I heard.
Speaking her longing, Akbermet,
Imploring Hüda on high,
Saying, Seytek my betrothed,
Went out to seek me — so I heard.
Her luckless padishah head
She made a wanderer — so I heard.
Her dear life and head to Seytek
She offered up in sacrifice — so I heard.
Setting out, marching the road,
Crossing many a desert between,
Topping the mountain sheathed in ice,
Fording the gorge of headlong fall,
Wailing unto the Creator,
She saw a grave while yet alive, they say,
The one I craved has come, she says.
I die of the fire of love,
I split my wits a thousandfold.
For that charmer worn with hardship,
The peri maiden, that dear-to-the-soul one,
Let me be an offering, lions,

What then am I to do?» —
So saying, gathering speed,
Railing at the harlot world,
My dear şir hastening to his love,

Çırpınan gayretli şir,
Akcoltoy'un aştığı belden,
Uzayıp giden vadi yerden.
Arslan Seytek, o kaplan,
Babasına çeken canım er,
Kulansur başını çevirmeden,
Aşkla yanıp durmadan.
Keñ-Özön kıyısını izleyip,
Kulunsur'un izini kollayıp,
Önüne düşüp er Seytek,
Kıra vurup dörtnala sürüp,
Altındaki küheylanı,
İnce kumaş örtüyle örtüp.
Şanlı görkemle yol kolaçan edip,
Sefere giden Coltoy'un,
Soğumuş izine ot bırakıp,
Sevincinden yol gözleyip,
Has yoldaşı Coltoy'un,
Kuru izine ot bırakıp,
Vadi boyunca kollayıp,
Sayısız küheylanın hepsini,
Çelik ile nallayıp,
Denk gelen yerde yarışıp,
Bulut gibi uçan sayısız küheylan,
Ağız ağıza kapışıp,
Kimi yerde küheylanlar,
Adımını ölçüsüz açar.
Emanet candan umut kesip,
Uçuruma çarpacakmış gibi.
Kimi yere geldiğinde,
Uçan kuş gibi vızıldayıp,
Yandan geçen av keçisine,
Kovalayıp yetişip yaklaşıp,
Kimi yere geldiğinde,
Kasırga gibi tozu burulup,
Kıvamına gelen küheylanlar,

Yaydan ok gibi uçup vınlayıp,
Taşa değse tırnağı,

The striving şir aflutter,
From the pass that Akcoltoy had crossed,
From the valley land stretching long away.
Lion Seytek, that tiger,
The dear man cast in his father's mold,
Never turning Kulansur's head,
Burning with love without cease.
Tracing the bank of Keñ-Özön,
Watching for Kulunsur's track,
Er Seytek, taking the lead,
Striking the steppe at full gallop,
The courser underneath him
Draped with a cover of fine cloth.
Scouring the road in glorious pomp,
On the cold trail of Coltoy
Gone campaigning, laying grass,
Watching the road out of his joy,
On the dry trail of Coltoy,
His trusted comrade, laying grass,
Keeping watch along the valley,
The countless coursers every one
Shod with shoes of steel,
Racing wherever ground fell fair,
Countless coursers flying like cloud,
Snapping mouth to mouth,
In some places the coursers
Stretch their stride past measure.
Despairing of the soul held in trust,
As though to dash against the precipice.
When they came to certain places,
Whirring like a bird in flight,
The hunted goat that passed alongside
They chased and gained and closed upon,
When they came to certain places,
Dust twisting like a whirlwind,
The coursers come into their prime,

Flying, whining like arrows from the bow,
Should their hooves but graze the stone,

Darı gibi ufalanıp saçılıp,
Küheylanlık vasfı görünüp,
Tırnağının değdiği yerler,
Ocak çukuru gibi oyulup,
Canı sıkılan erler yarışıp,
Üzengiler tokuşup,
Kıvamına gelen küheylanlar,
Çektirmez, kollar kasılıp,
Öndeki Kulansur,
Yay çekilmiş gibi fırlayıp,
Bulut gibi uçup savrulup,
Göründüğünde görünüp,
Görünmedi mi tükenesice,

Gök duman olup ayrılıp,
Ejder gibi ağzı açılıp,
Yerden toprak saçılıp,
Can taşıyan tüm mahluk,
Savurduğu keseği altında kalıp,
Dağ koçu gibi adım açılıp,
Üstüne binen gök yelelinin,
Gözleri ışıl ışıl açılıp,
Eşsiz küheylanmış bu, deyip,
Derdinin arzusu dağılıp,
Bulut gibi uçunca küheylanı,
Gök yelelinin gönlü açılıp,
Gönlü coşup kendinden geçip,
Bahadırın gönlüne,
Türlü türlü düşünce gelip,
At sürüp düşmandan öç almak,
Atamdan kalma âdetim.
Aferin sana, Kulansur,
Padişah Hüda yâr olup,
Periden gelen kanadım,
Altı ay boyu uzak yol gitsem,
Serap gibi uçup giderim.
Her işe dilek tutsam,
Muradıma ererim.
Keşfe çıksa yorulmaz,

It crumbled and scattered like millet,
Their courser-virtue showing plain,
The places where their hooves came down
Gouged out like hearth-pits in the earth,
The men, their souls grown restless, racing,
Stirrup clashing against stirrup,
The coursers come into their prime
Brook no reining, arms gone rigid,
Kulansur at the fore,
Springing like a bow drawn taut,
Flying, streaming like a cloud,
Seen when he deigned to be seen,
And when he was not — the confounded one —

Parting away as gray-blue smoke,
His mouth agape like a dragon,
Earth spraying from the ground,
Every creature bearing life
Buried under the clods he flung,
His stride opening like the mountain ram's,
The gray-maned one who rode upon him,
His eyes opening bright with light,
A courser without peer is this, he said,
The longing of his sorrow scattering,
When his courser flew like cloud,
The gray-maned one's heart was opened,
His heart surged and he was rapt away,
And into the batyr's heart
Came thoughts of every kind:
To ride and take vengeance on the foe
Is my custom left me by my fathers.
Well done, well done, Kulansur,
Padishah Hüda befriending me,
My wing that came from the peri,
Though I ride six months a distant road,
I fly and pass like a mirage.
Whatever task I set my wish upon,
I attain to my desire.
Scouting forth, he does not tire,

Demir tırnaklı küheylanım.
Oyrat'ı bozsam yıpranmaz,

Geniş göğüslü, kısa yeleli,
Sarsılmayan küheylanım.
Kulansur'a sevinip,
Erin eri, canım şir,
Hoşnut kaldığı yerdi orası.
Akbermet'ten mektup alıp,
Arslan ihtiyardan dua alıp,
Gözdesi Akcoltoy,
İz kovalayıp atlanıp.
Erler yarışıp, yol yürüyüp,
Alabildiğine pek keyifli,
Hesapsız, bol yol alıp,
Sıkılan gönlün arzusu dağılır,
Hızlanan yürek yatışır,
Derdin hepsi saçılır.
Göğü yaran çığlık kopup,
Haykırışan gürültü olup,
Yarışmadan rahat durmayıp,
Keyfine can dayanmayıp,
Nara atan gümbür gümbür,
İşte böylece yol yürüyüp,
Esirgemeden bol yürüyüp,
Atın çatık kaşı açılıp,
Erin arzusu dağılıp,
Öne Seytek ayrılıp,
Şirlik hali görünüp,
Keşif yapıp, yer kolaçan eden,
Yerinden oynamayan canım şir,
Horoz gibi kurulan canım er.
Amcası Coltoy'a, gök yeleliye,
Rast gelmişti işte o zaman.
İşte o zaman Akcoltoy,
Boz tepenin sırtında,
Kulunsur'un eyerini alıp,
Uzun iple sağlamca bağlayıp,

My iron-hoofed courser mine.
Though I rout the Oyrat, he wears not down,
Broad of chest and short of mane,
My courser never shaken.
Rejoicing in Kulansur,
Man among men, my dear şir —
That was the place that pleased him well.
Taking the letter from Akbermet,
Taking the lion elder's blessing,
His favored one, Akcoltoy,
Mounted up, hard upon the trail.
The men racing, marching the road,
Merry beyond all measure,
Taking road unreckoned and abundant,
The pent heart's longing scatters,
The quickened heart is stilled,
And every sorrow is strewn away.
A cry rose splitting the sky,
Becoming a clamor of shouting throats,
Never resting easy without a race,
No soul withstanding such delight,
Roaring war-cries, rumbling on,
Thus and so they marched the road,
Marching abundantly, unsparing,
The steed's knitted brow was smoothed,
The man's longing scattered wide,
Seytek drew apart to the fore,
His şir nature showing plain,
He who scouts and scours the land,
My dear şir unbudging from his place,
My dear man perched proud as a rooster.
Upon his uncle Coltoy, the gray-maned one,
He came — it was at that very hour.
At that very hour Akcoltoy,
On the spine of the gray hill,
Had taken off Kulunsur's saddle,
Tied him fast with a long rope,

Acele etmeden canım er,
Ak kaltağı yastık edinip,
Kıbleye baş koyup,

And, my dear man, unhurrying,
Had made the white saddle-bow his pillow,
Laid his head toward the qibla,

Yaradan'a yalvarıp,
Kurşun geçmez kaftanı örtünüp,
Uyku yönüne hazırlanıp,
Dirseğine yaslanıp uyku alıp.
Yan gelip canı dinlendirip,
Yatıp uykuya kanıp,
Üstün gök yeleli Akcoltoy,
Alp uykusuna dalmış.
Gök yeleli Seytek vardığında,
Uzanmış ayağı çekilip,
Horultusu kesilip,
Gök yeleliye kıpırtı düşüp,
Gözleri ışıl ışıl açılıp,
Ak pars gibi toparlanıp,
O uykudan uyanıp,
Baabedin deyip sevinip,
Bahadırlık hali belli olup,
Bütün giyimini kuşanıp,
Gök vaşak börkünü giyip,
Gök ala kalkan, kargı alıp,
Gök yüce dağ gibi görünüp,
Aç arslan gibi gerinip,
Gördüğünü söyleyip, söz açıp,
Genç Seytek, o kaplan,
Baabedin'i tez anıp,
Ay tırnaklı at ada dedi.
At adamanın sebebi şu:
Yamaca gelip konmuş,
Gerekli yolun açılmış.
Yolcu yola konmuş,
Akından yolun açılmış,
Benim gördüğümü gördün mü,
Benim bildiğimi bildin mi?
Bahtı üstün kaplan,
Sözümü iyice belle.

Imploring the Creator,
Drawn the bullet-proof kaftan over him,
Made ready for the quarter of sleep,
Leaned on his elbow and taken sleep.
Lying at ease, resting his soul,
Lying down, drinking deep of sleep,
Peerless gray-maned Akcoltoy
Had sunk into the sleep of alps.
When gray-maned Seytek arrived,
He lay stretched out, legs drawn in,
His snoring broke and ceased,
A stir came over the gray-maned one,
His eyes opening bright with light,
Gathering himself like a white pard,
He woke out of that sleep,
Saying Baabedin, rejoicing,
His batyr nature showing plain,
Girding on his every garment,
Donning his gray lynx börk,
Taking gray-dappled shield and lance,
Looming like a gray towering mountain,
Stretching like a hungry lion,
Telling what he saw, opening speech,
Young Seytek, that tiger,
Swiftly calling on Baabedin —
Vow a moon-hoofed horse, he said.
The cause of vowing the horse was this:
He has come and lit upon the slope,
Your needful road has opened.
The wayfarer is set upon the road,
From the raid your road has opened.
Have you seen what I have seen,
Have you known what I have known?
Tiger of surpassing fortune,
Mark my word and mark it well.

İstediğin yolun kabul olmuş,
Gaipten kısmet bulunmuş.
Dileğini vermiş,
Süzülüp duran Akbermet,
Yüz tutup arayıp gelmiş.

The road you wished has been accepted,
From the unseen a portion has been found.
He has granted your desire:
Akbermet, gliding as she goes,
Has set her face and come to seek you.

Senin kök atan Tügöl Han,
Kökünden Hızır dokunmuş.
İlk ataların hepsi han,
Hepsine Hızır dokunmuş.
Akın etse yolu uğurlu olmuş,
Yolda Hızır desteklemiş.
İşini Hüda düzeltmiş,
Karşı söz söyleyen onmamış,
Bahtı üstün kaplan.
Sırttan duman ayrılıp,
Sırta serilen halısı,
Gelincik çiçeği gibi görünüp,
Kızıl alaca işlemeli eyer,
Kız görkemine benzeyip,
Açmış yeşil gülü var,
Serilmiş halı deseni var.
Periden gelmiş olmasa,
Kuldan başkaca yanı var,
Anlatmakla bitmez sözü var.
Servet serilen çeyizi var.
Bakıver, o kızlar,
Gelincik gibi görünür.
Bakınca duramayıp,
Erenin gönlü bölünür.
Sahiden elini tutuşan,
Tatlı cana güç yetmez,
Ondan nasıl ayrılır.
Beli bir tutam, yüzü ay gibi,
Namlı güzel işte böyle.
Cemali parlak ay imiş,
Gerçek bahtın var imiş.
Sahiden yatıp bir gecelese,
Ertesi gün ölen yiğidin,

Your root-father Tügöl Han —
Hızır touched him at the root.
Your first fathers, khans all,
Hızır touched them every one.
When they raided, their road ran blessed,
On the road Hızır upheld them.
Hüda set their business right,
Who spoke against them never prospered,
Tiger of surpassing fortune.
Smoke parting from the ridge,
The carpet spread upon the ridge
Appearing like the poppy flower,
The saddle worked in scarlet motley
Resembling a maiden's splendor,
She has green roses blossomed wide,
She has carpet-patterns spread abroad.
Were she not come from the peri,
She has a side beyond all mortal slaves,
She has words no telling can exhaust.
She has a dowry spread with wealth.
Only look — those maidens
Appear like poppy blooms.
Gazing, unable to hold still,
The hero's heart divides in two.
Truly, he who clasps her hand —
No strength avails against that sweet soul,
How could he ever part from her?
Waist a handspan, face like the moon,
The famed beauty is even so.
Her countenance was the shining moon,
True fortune, it seems, is yours.
Truly, should he lie one night with her,
The brave who died upon the morrow —

Allah Teâlâ Hüda'ya,
Ne hasreti kalır ki.
Kırmızı gömlekli, hilal belli,
Kız ararsan işte bu yer.
Karşı karşıya yüzleşip,
Hepsi baştan başa ceylan göz,
Bal ve şeker gibi söyledikleri söz.

Bahtın, talihin açılıp,
Kadir gecesine denk geldin.
Doğru çıktı gördüğün düş,
Kız padişah seni arayıp,
Yüzyılda olmaz böyle iş.
Pazar gibi çiçekli yanına,
Seninle yüzleşen sağ kalır mı,

Periden geldi bahtına.
Sağlığında er yiğit,
Alsam diye güzeli düşlemiş.
Periden güzel kız gelmiş,
Kullar içinde senin gibisi olmamış.
Yiğit atan Manas'ın,
Gerçek ruhu desteklemiş.
Talihin, bahtın açılsın,
Önündeki yiğidin,
Hüda'nın nuru saçılsın.
Âlemde böylesi olmamış,
Ulu atan Manas önüne düşüp,

Ruhu seni desteklemiş.
Kazıp alsan tükenmez,
Hazine yığılmış mal orada,
Oynarsan arzu dağılır,
Oyun ile gülüş orada,
Namlı güzel, usta kız orada.

Yüzleşsen sevgine kandıran,
Namlı Bermet kız orada» —
Deyip, böylece Akcoltoy,

Toward Allah Most High, toward Hüda,
What longing would remain to him?
Red-shifted, crescent-waisted —
If you seek a maiden, here is the place.
Meeting face to face,
Gazelle eyes all, from end to end,
Like honey and sugar the words they speak.

Your fortune and your luck have opened,
You have chanced upon the Night of Power.
The dream you dreamed has come out true,
The maiden padishah seeking you —
In a hundred years no such thing befalls.
To her flowered side like a bazaar —
Can one who meets you face to face survive?
—
She came from the peri for your fortune.
In his lifetime the brave young man
Dreamed of a beauty he might wed.
From the peri a beauteous maid has come,
Among slaves there has been none like you.
Your valiant father Manas,
His true spirit has upheld you.
May your luck and fortune open,
Upon the brave before you
May the light of Hüda be shed.
In all the world no such thing has been,
Your great forefather Manas leading before you,
His spirit has upheld you.
Dig it out — it is never spent,
Treasure-heaped goods are there,
If you play, your longing scatters,
Play and laughter are there,
The famed beauty, the skillful maid, is there.
She who slakes your love when you meet,
The famed maiden Bermet is there» —
So saying, thus Akcoltoy,

Türlü türlü söz söyleyip,
Pek ilginç laf edip,
Akcoltoy sözünü söyleyince,
Kulansur'un başını çeviremeyip,
Bakıp gök yeleli duramayıp,

Babası da atası da,
Halka miras kanadı.
Kadınlara tatlı dilli,
Öteden beri âdeti.
Şay'ın desteklediği canım şir,
Bu haberi duyduğunda,
Türlü türlü coşup değişip,

Arslan Seytek hız alıp,
Er Akcoltoy amcanın,
Erken dediği geç gelip,
Süzülüp duran dilberi,
Doyasıya yüzünü görmeye,
İki gözü dört olup.
Kıymetli canı çırpınıp,
Yüreği ısınıp, teni gevşeyip,
Eğlenceye dalmaya,
Dar döşeğe yatmaya,
Bir bakraçtan et yiyip,
Eriyip mest olup yüz yüze gelip,
Oynayıp hasret gidermeye,
Kendini verip arzu dağıtmaya,
Gönül coşup göz parlayıp,
Yetişemeyecekmiş gibi,
İçin için kahrı kaynayıp,
Coltoy'u bırakıp gidemeyip,
Dertli zavallıyı,
Yolda bırakıp geçemeyip,
Haysiyetli canım şir,
O yüce dağ gibi canım er,
Ateş gibi gözü kızarıp,
Telaşla sabırsızlanıp,
Hasret çekip hüzünlenip,

Speaking words of every kind,
Talking wondrous strange,
When Akcoltoy had said his say,
Unable to turn Kulansur's head,
The gray-maned one gazing, unable to be still —
His father and his forefather both,
A wing bequeathed unto the people.
Sweet-tongued toward women —
His custom from of old.
My dear şir whom Şay upholds,
When he heard these tidings,
Surging, changing in every kind,

Lion Seytek gathered speed,
Man Akcoltoy the uncle's
"Early" came to him too late,
The charmer gliding as she goes —
To see her face and drink his fill,
His two eyes widened into four.
His precious soul aflutter,
His heart warming, his flesh gone soft,
To plunge into the merriment,
To lie upon the narrow bed,
To eat meat from a single pail,
To melt, grow drunk, come face to face,
To play and drive away his longing,
To give himself and scatter his desire,
Heart surging, eyes ablaze,
As though he might not reach her,
His grief boiling deep within,
Unable to leave Coltoy and go,
The sorrow-laden poor one
He could not pass and leave upon the road,
My dear şir of honor,
That dear man like a towering mountain,
His eyes reddening like fire,
Impatient in his flurry,
Drawn with longing, sunk in sadness,

Aşka gönlü bölünüp,
Bir kenara çekilip geldi,
Telaşını Coltoy anladı işte.
Amcası Akcoltoy,
Altın tabanlı üzengiye,
Sıçrayıp atılıp bindi işte.
Yanına kattığı yoldaş Seytek'iyle,
Issız yerde yarışıp,
Kulansur ile Kulunsur,
Üzengileri tokuşup,
Op ırmağının çukuruna,
Alabildiğine büyük ırmak,
Keñ-Özön'ün boyunda,
Gelip yetişti gök yeleliler.
Sefere çıkıp gidenler,

His heart divided by love,
He drew aside and came apart —
Coltoy perceived his flurry then and there.
His uncle Akcoltoy
Upon the gold-soled stirrup
Sprang and vaulted up astride.
With comrade Seytek taken at his side,
Racing across the desolate land,
Kulansur and Kulunsur,
Stirrup clashing against stirrup,
To the hollow of the Op river,
A river vast beyond all measure,
Along the length of Keñ-Özön,
The gray-maned ones came riding up.
Those gone forth upon campaign,

Alev alev canı yananlar.
Tedbiri tam, zehri güçlü,
Heybeti başka olan başkaları,
Ay ve âleme boyun eğmez,
Ruhu güçlü gözü pekler,
Kaf Dağı gibi görülenler,
Tutuştuğunu ezip yutanlar,

Souls burning flame on flame.
Perfect in forethought, strong of venom,
Others whose awe is wholly other,
Bowing the neck to neither moon nor world,
Strong-spirited, dauntless-eyed,
Seen looming like Mount Kaf,
Crushing and swallowing what they grapple,

Görkemi başka gök yeleliler,
Gerçek arslan bahadırlar,
Heybeti dağ gibi, zehri güçlü,
Tutuştuğunu dümdüz etmiş.
At yorup yer kolaçan edip,
Türlü türlü suratı asılıp,
Kızı görüp heveslenip,
Kız görmemiş şahbazlar,
Hayalleri karışıp,
Çalım satarak at sürüp,
Çiğnetip geçecekmiş gibi,
Gören canı telaşlandırıp.
Bakıp duran insanın,
Aklı hayran, bölünüp,
Heybeti pars görünüşlü,

Gray-maned ones of splendor wholly other,
True lion batyrs,
Awe like a mountain, strong of venom,
They flattened whatever they grappled.
Wearying horses, scouring the land,
Faces scowling in every kind,
Seeing the maidens, growing eager,
Shahbazes who never saw a maid,
Their fancies in confusion,
Riding their steeds with swaggering airs,
As though to trample through and pass,
Setting beholders' souls aflutter.
The person gazing on,
His wits in wonder, split in two,
Their awe of pard-like aspect,

Kapıp alacakmış gibi görünüp.
Peri kızı bahtsız,
Keramet dolu keskin görüşlülerden,

Nicesini görmüş eskilerden,
En ferasetli ustalardan,
Serveti sayısız bölmüş,
En ferasetli kızları edinmiş.
Akılca zengin ustalardan,
Sözde hatip, dilde usta,
Endamlı yamanlardan,
Yamaca koyduğu nöbetçi var.
Sihirle yerleştirilmiş,
Kapısında bekçisi var.
Padişahlık süren bahtsız,
Çevresi demir ağ,
Girilecek biricik yol,
Serveti bunca büyük.
Etrafı çınar bahçesi,

Çepeçevre sur, kale.
Ortasında altın taht,
Kısmet ve devlet bahçesi var,
Bakıcısı dahi var.
Eğitilmiş fili var,
Filden üstün bini var,
Cazayıl tüfekli geleni var,
Ferman gelse Bermet'ten,
Şaşmadan vuran nişancısı var.
Emredince fırlayan,
Yaratılıştan gelme var.
Ev gibi topuzu ele alıp,
Kapısında devi var.
Hazır bekleyen alpı var,
Türlü türlü halkı var.
Peri kızı bahtsız,
İşte böyle korunmuş.
Boşuna bakıp durmamış,
Periden pehlivan toplamış.

Seeming about to snatch and seize.
The peri maiden, luckless one,
Of the keen-sighted, filled with wonder-craft,
Of elders who had seen so much,
Of masters of the finest insight,
Had portioned wealth past counting,
Had gathered maids of finest insight.
Of masters rich in wit,
Orators in speech, adepts of tongue,
Of shapely fierce ones,
She has sentries posted on the slope.
Set in place by sorcery,
She has a warden at her gate.
The luckless one who reigns as padishah,
Around her a net of iron,
One only road to enter in,
Her wealth so vastly great.
Around her a garden of plane trees,

Rampart and fortress ringed about.
At its heart a golden throne,
There is a garden of portion and dominion,
There is even a keeper for it.
She has a trained elephant,
She has a thousand surpassing elephants,
She has comers armed with cazayıl muskets,
Should decree come down from Bermet,
She has marksmen striking without miss.
Springing forth at her command,
She has those born so from creation.
Taking in hand a mace big as a house,
She has a giant at her gate.
She has an alp waiting at the ready,
She has folk of every kind.
The peri maiden, luckless one,
Was guarded even so.
She did not stand gazing in vain,
She gathered champions from the peri.

Pehlivan toplamasının sebebi:
Bahadırsa, şirse,
Ay ve âlemi perişan etmişse,
Gerçek gök yeleli erse,
Her yanı eksiksiz denkse,
İçi göl gibi genişse,
Sarsılmayan şirse,
Pehlivanların hepsini,
Kömür gibi çiğneyip ezer, deyip,
Yürek gücü yoksa,
Korkak yürekli, eksikse,
Pehlivanları gördüğünde,
Sığınacak yer bulamayıp,
Girecek mezar bulamayıp,
Kendi servetini saçar, deyip,
Ödü kopup geri kaçar, deyip.

The cause of gathering champions:
If he is a batyr, if a şir,
If he has laid waste the moon and world,
If he is a true gray-maned man,
If his every side is matched complete,
If his breast is broad as a lake,
If he is a şir unshaken,
Then all of the champions
He will chew and crush like coal, she said;
But if he lacks the heart's strength,
If coward-hearted, wanting,
When he beholds the champions,
Finding no place of refuge,
Finding no grave to enter,
He will scatter his own wealth, she said,
His gall will burst, he will flee away, she said.

En yürekli şirse,
Zerre aldırmadan dimdik,
Pehlivan şöyle dursun, âlemi,
Tırnağına denk tutmadan,
Dosdoğru basıp girer, deyip,

If he is the stoutest-hearted şir,
Bolt upright, caring not a grain,
Champions aside — the very world
He will not hold worth his fingernail,
But tread straight in upon them, she said,

Kerametli Bermet bahtsız,
Akıl edip, düşünüp,
Çok şenlik düzenlemiş.
Perilerin şehrinden,
Pehlivan toplayıp, er toplayıp,
Bahadır toplayıp, şir toplayıp,
İyice gizlenip korunmuş,
Boşuna bakıp durmamış.
Karşısına gelecek Seytek'in,
Bu yiğitliğini sınamış.
Pehlivanları gördüğünde,
Küheylanın başını çeviremeyip,
Zapt olunmayıp duramayıp,
Arslan gibi gözleri parlayıp,
Kapı kanadı gibi bembeyaz dişini,
Gıcırdatarak çiğnemiş.

Wonder-working Bermet, luckless one,
Taking counsel, pondering,
Arranged a mighty festival.
From the city of the peris
Gathering champions, gathering men,
Gathering batyrs, gathering şirs,
She was well concealed and guarded,
She did not stand gazing in vain.
Of Seytek who would come before her
She thus was testing this his valor.
When he beheld the champions,
Unable to turn his courser's head,
Unrestrainable, unable to hold still,
His eyes flashing like a lion's,
His teeth white as a door's twin leaves
He ground and gnashed together.

Ak kelte tüfeğini doldurmuş,
Heybetlenince gürleyip,
Bağrı tüylü kara yer,
Kalınlığından dayanmış.
Altı yaren at koşturup,
Akcoltoy önde, bu altısı,
En önde dizginleri koyverip.
Bu altısını gördüğünde,
Pehlivanları, nöbetçisi,
Karakol yolunu bekleyeni,
Tatlı candan umut kesip,
Şay'ın desteklediği canım şir,
Büyücü kurnazın gözüne,
Can alıcı Azrail gibi görünüp,
Nöbetçiler ürküşüp fırlayıp,
Her biri bir yana dağılıp,
Toplanamayıp birer birer ayrılıp,
Kaplan Seytek gök yelelinin,
Şir olduğu belli olup,
Kapıdaki nöbetçi pehlivanı,
Biri bine bedelmiş, deyip,
Şaşakalıverdi.
Pehlivanın hepsi bakakalıp,
Elini bağrına götürüp,

He loaded his white kelte musket,
Thundering as his awe rose up,
The black earth, shag-breasted,
Endured it by its thickness.
The six companions spurring their steeds,
Akcoltoy in front, these six
Foremost, flinging loose the reins.
When they beheld these six,
Her champions and her sentries,
The watcher of the outpost road,
Despairing of their own sweet souls —
My dear şir whom Şay upholds
Appeared to the sly sorcerer's eye
Like Azrail the taker of souls,
The sentries started up in fright,
Each one scattering his own way,
Unable to rally, parting one by one,
Tiger Seytek the gray-maned one's
Şir nature showing plain,
The sentry champion at the gate,
Saying, one of them is worth a thousand,
Stood suddenly amazed.
The champions all stood staring,
Lifting their hands to their breasts,

Er Seytek'e hayran kalıp,
Kahrına dayanamayıp,
Yiğitliğine can duramayıp,
Nöbetçi yüzüne karşı gelemeyip,
Yiğit Seytek gök yelelinin,
Yüzüne yakın varamayıp,
Heybeti canı telaşlandırıp,
İki küheylan at ile,
Seytek ile Akcoltoy,
Süs için serilen halısını,
Çiğneterek at sürüp.
At bakan altı seyisi,
Yanındaki yoldaşlar,
Her biri bine bedel parslar.

Lost in wonder at Er Seytek,
Unable to withstand his wrath,
No soul enduring before his valor,
The sentry could not face him,
Of valiant Seytek the gray-maned one
They could not come near the face,
His awe setting souls aflutter,
With their two courser steeds,
Seytek and Akcoltoy,
The carpet spread for ornament
They rode their horses trampling across.
The six grooms who tend the steeds,
The comrades at his side,
Pards each one worth a thousand.

Donanımı yerinde olduğundan,
Ay ve âlemi perişan eden,
Baştan başa şahbaz erenler.
Her biri kargı alıp,
Kimilerine baksan,
Kınsız kılıç kuşanıp,
Çevresini saran parslar,
Baştan başa şahbaz yoldaşlar,
Kara tüfek çat etse,
Kaçmadan duran erenler.
Düşman ordusu basıp gelse,
Şaşırmadan duran erenler.
İri tüfek pat etse,
Ürkmeden hizmet ederler.
Başka güç iş gelse,
Sinek misali cana güç gelse,
Tuğ dibinde dururlar.
Dosdoğru gök yeleli ustalar,
Heybeti sert, zehri güçlü,
Tutuşanı dümdüz etmiş.
Heybetini nöbetçi görmüş,
Kahrından bir niceleri,
Eceli yetip ölmüş,
Gök yelelinin halini görmüş.
Aklı başından gitmiş,
Karakolda duran nöbetçiler,

Their gear being in its place,
Layers-waste of moon and world,
Shahbaz heroes end to end.
Each of them taking a lance,
Look upon some of them —
Girded with scabbardless swords,
The pards that ring him round,
Shahbaz comrades end to end,
Should the black musket crack,
Heroes standing without flight.
Should the enemy host come trampling,
Heroes standing unbewildered.
Should the great gun thunder,
They serve without a flinch.
Should other hard tasks come,
Should hardship press the soul like flies,
They stand fast at the standard's foot.
Straight-true gray-maned masters,
Awe severe and strong of venom,
They flattened whomever they grappled.
The sentry saw their awe,
Many a one from dread of them,
Their appointed hour come, dropped dead,
Beholding the gray-maned one's state.
Their wits fled from their heads,
The sentries standing at the outpost,

Sendeleyerek koşup,
Değerli candan umut kesip,
Akıldan olup güçsüz düşüp,
Heybetinden yılıp,
Apar topar koşup,
Davulunu vurdu işte.
Peri kızı dilbere,
Aklı şaşıp soluk soluğa,
Haber verip durdu işte.
Baştan başa görkemli canlar gördüm,
Varıp yüzleşemedim,
Hepsi pehlivan, kızıl alev.

Running at a stagger,
Despairing of their precious souls,
Bereft of wits, fallen strengthless,
Cowed before his awe,
Running headlong, helter-skelter,
He beat upon his drum then and there.
To the peri maiden charmer,
Wits astray and out of breath,
He kept bearing tidings then and there:
Souls of splendor end to end I saw,
I could not go and face them,
Champions all, red flame.

Coştu mu can biçecek gibi,
On sekiz bin âlemi,
Hop çekse yutup emecek gibi,

Yaman yaratılmış şir gördüm,
Ölçüye sığmaz bahadır gördüm ben.
Heybetini görüp umut kestim,
Nöbetçilerin hepsi darmadağın,
Gerçek yiğitliği görünüp,
Dayanamayıp kimi pehlivan,
Gerçek ecel yetip ölmüş.

Ok gibi küheylan ata binmiş,
Hepsi çelik kargı almış,
Kazan gibi kara börkü var,
Azrail görünüşlü heybeti var.
Karşısına kul varamamış,
Âleme eza salmamış.
Eza salan kul ise,
Ecelden diri kalmamış.
Kerametli kız Külayım,
Yanındaki elçisi,
Birlikte yatıp, birlikte kalkıp,
Akıl bulup vereni.
Yanında becerikli nedimesi,
Akıl bulan yamanı,
Bu haberi duyunca,
Karaca gibi sıçrayıp toparlanıp,
Becerisi belli olup,
Hepsi güzel, o gözü pek,

Sevinçli sözler söyledi işte.
Süzülüp duran dilbere,
Müjde verip durdu işte:
«Endamlı şirin gelmiş,
Söz etme, Hüda vermiş.
Heybeti dağın yarısı kadar,
Dayanağın gelip durmuş.
Heybeti başka insandan üstün,

Once roused, as though to mow down souls,
The eighteen thousand worlds,
Should he gulp, he would suck and swallow whole —
A şir created fierce I saw,
A batyr past all measure I saw.
Seeing his awe, I gave up hope,
The sentries all are scattered in rout,
His true valor showing plain,
Some champions, unable to endure,
Their true appointed hour come, dropped dead.
He rides a courser swift as an arrow,
All of them have taken lances of steel,
He has a black börk big as a cauldron,
He has an awe of Azrail's aspect.
No slave has gone to face him,
He has loosed no torment on the world.
But the slave who loosed torment
Never stayed alive past his hour.
Wonder-gifted maiden Külayım,
The envoy at her side,
Lying down together, rising together,
The finder and giver of counsel.
At her side her deft handmaiden,
The fierce one who finds counsel,
When she heard these tidings,
Springing, gathering like a roe deer,
Her deftness showing plain,
Beautiful all, that dauntless-eyed one,

Spoke words of joy then and there.
To the charmer gliding as she goes
She kept giving glad tidings then and there:
«Your shapely şir has come,
Say nothing — Hüda has given.
His awe the half of a mountain,
Your mainstay has come and stands.
His awe above all other men,

Şirin gelip durmuş.
Yolcu yolda yürümüş,
Yitiğin eline geçmiş.
Bereket geldi düğününe,
Yiğidin geçti eline.
Şahbazın ağa takıldı,
Kıymetli şirin bulundu.
Kıl ucunda, ablacığım,
Taşıyıp dururdun canını.
Adaklın gelmiş,
Açmış Hüda bahtını,
Kutlu kılsın yârini!
Haberle geldi bir pehlivan,
Soluk soluğa söze başladı.
Altın kaplı tahtını,
Çiğneyip geçiverdi.
Deniz gönüllünün ta kendisiymiş,
Sahici Seytek'in özü imiş.
Baksana, Hüda vermiş,
İstediğin şirin gelmiş.
İkiz küheylan ata binmiş,
Üşenmeden sıkı yol yürümüş,
Direğin geçti eline,
Cevabıma söz ver, abla.
O gelen bahadırlar,
Bakarsam halleri işte şöyle:
Zırhlı dağ gibisi seksen dört,
Baktığı yan kızıl alev.
Heybeti üstün, zehri güçlü,
Yöneldiği yanı dümdüz eder.

Uzun boylu, geniş omuzlu,

Your şir has come and stands.
The wayfarer has walked the road,
Your lost one has come into your hand.
Abundance came to your wedding-feast,
Your brave has passed into your hand.
Your shahbaz is caught in the net,
Your precious şir is found.
On a hair's tip, dear sister,
You bore your soul and carried on.
Your betrothed has come,
Hüda has opened your fortune —
May He make your beloved blessed!
A champion came with tidings,
Out of breath he began to speak:
Your gold-clad throne
He trampled and passed straight over.
He was the sea-hearted one himself,
He was the essence of the true Seytek.
Only look — Hüda has given,
The şir you longed for has come.
He rides twin courser steeds,
Unwearied he has walked the hard road,
Your pillar has passed into your hand,
Give word to my answer, elder sister.
Those batyrs who have come,
If I look, their state is thus and so:
Like armored mountains, eighty-four,
The side they gaze upon — red flame.
Their awe surpassing, strong of venom,
They flatten the side toward which they turn.
Tall of stature, broad of shoulder,

Sekizinci cildin sonu.

Dokuzuncu cilt, Kaf Dağı'ndan esen sevda yeli ve üçlemenin mühürüyle tamamlanır.

Dünyanın en uzun destanı Manas, yirminci yüzyılın Homeros'u sayılan Sayakbay Karalaev'in dilinden 500.553 mısra olarak yazıya geçirildi. Bu dizi, üçlemenin üçüncü ve son parçası olan «Seytek» destanını Türkçe metni ve satır satır İngilizce edebî çevirisiyle karşılıklı sütunlar hâlinde sunuyor.

Sekizinci cilt, Kuyalı'nın mızrak ucunda sönen kasırga Sarıbay'dan zafer toyuna; Bakay'ın büyük duasından beş ulunun gaipteki yolculuğuna ve Kaf Dağı'ndan esen sevda yeliyle açılan yeni faslın eşiğine uzanır.

SEYTEK · KARALAEV VARYANTI · CİLT VIII

SEYTEK

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI · CİLT VIII
THE SAYAKBAY KARALAEV VARIANT · VOLUME VIII